

RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA LX.

RAZREDI FILOLOGIČKO-HISTORIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

U ZAGREBU 1882.

U KNJIŽARNICI LAVOSLAVA HARTMANA NA PRODAJU.

Sadržaj.

	Strana
Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku. Od M. Valjavca	1
Studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ. Od T. Ma- retića	117
Slika Boga otca u starokršćanskoj umjetnosti. Od dra. I Kršnjavoga .	203
Aleksander Aleksandrović Kotljarevskij. Nekrolog. Od dra. Fr. Račkoga	208
Izvodi iz zapisnika jugoslavske akademije znanosti i umjetnosti . .	226
Darovane knjige	233

Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku.

Naglas u supstantiva ženskoga roda na suglasno.

(b-deklinacija)

Čitao u sjednici filologičko-historijskoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 12. veljače 1881.

PRAVI ČLAN M. VALJAVEC.

4.

A. Kakav je ovim riječim naglas u sing. nom.

Riječi kojim je u staroj slovenštini tvorka b izgubile su u (novoj) slovenštini krajnje b te se završuju na suglasno.

1. Riječi od jedne slovke.

a) Velika većina riječi od jedne slovke ima :

bêl, očna bol u koñâ, let. mat. 1879, 133: bēl, í, f; bôl, dolor; a levst. slovn. 21 bôl; bŕv, ponticulus; cepî, pl. dreschel, met. 74; cêv, fistula; čâst, čêst. honor; čêr, petra, a ravn. 2, 83 gen. masc.; dôb, species, genus u ugarskih Slovenaca, a tempus aetas u Kajkavaca: 'de si bil včera vu su dôb?' drožî, pl. die hefen, met. 75 droži; dvŕst, riba abramis vimba, let. mat. 1879, 130; gâz, via per nivem facta, met. 73 gáz; gûât, der schinken, met. 73 gûât; gôl, stirps abscissis ramis; gôs, anas; gostî, pl. epulae; gôž, vimen, met. 73; grêd, gallinarium; scalae ravn. 1, 45 vidil je v spañu gréd ali lojtro; grêz, caenum, met. 73 grez; hčî, hčêr, filia; hîp, punctum temporis, ravn. 1, 39 vídevši Laban na sestri zlate uháne in zapéstnice, in slíšavši, kaj vse perpovduje, hití k možu v ti hípi na studenec; h ô t, pellex, levst. žup. 171; jêl, abies, met. 72 jêl; klê t, hypogaeum concameratum; klô p, scamnum; k ô l č, rebengesenk, ableger, let. mat. 1879, 141; k ô p, tempus fodendae vineae, met. 72, dain, sl. 106; k ô s t, os(ossis); k ô v, operimentum, a levst. slov. 21 kôv

beschläge; k r i, k f v, sanguis; l â s t, dominium, upravo das grundeigenthum, levst. žup 174, u opće eigenthum, met. 73, dain. slov. 106; ravn. 1, 202 nebeško kraljestvo je zakládu ali šacu enako, ki je v nívi: kdor ga najde, ga zagréne, vesel gre, vse prodá kar imá in nívo kupi, de zaklád v svojo lást perpravi; l â ž, mendacium; l í t, succus, belost. 202 l í t, v. sok, i pod sok 511: sòk, l í t succus, liquor i 1168 succus, sòk, l í t, gašp. 4, 734 elefanti za pokazanum krvjum ali samo črlenum litjum od grozdja ali murve jakost i novu krepost zadobili jesu. Iz Toplica kod Varaždina imam zabilježeno: Gda se grozdje iz goríc vu présiki (lagev koj ima zgora vraca, čez koja se grozdje iz put meče) dimo dopela, izprazni se presika vu veliki bedē i gda je vre pol toga bedňa napuñeno, svnučēju se dva človeka do košule i gač, gače zafrkneju visoko, noge si operu i gaziju grozdje tak dugo dok postane prez kaplevin. Onda se iz toga preceja mošt vu mali bedē tak da se metneju dva droga prek bedňa a na te droge metne se rešeto dosta gusto — litnica — da nemre čez kočica ali pečka, neg jedino mošt i ov mošt zove se lit, ar se liti čez litnicu, lije se žehtarkum iz jednoga bedňa v drugi. Onda se iz toga bedňa takova lit pospravi vu lagev; l ô v, der fang, ribja lov, piscatus, levst. žup. 175; m â s t, pinguedo liquata; m â z, unguentum; m ê d, aes, „rumena mēd das messing, levst. žup. 175,“ perg. 52a myedi, a nagfl. 173 mēd = mēd; m ê l, das mahlen (des getreides), met. 72 mēl; m ê t (= mēt), gemengsel als schweinefutter; „otrobi, slabo žito ali moka, sploh vse kar se meša v oblojo (= oblažda)“, let. mat. 1879, 145; m l â d, mlada živina, let. mat. 1879, 145; m l â t, die dreschzeit, met. 73 m l â t; m ô č, vis, potestas; m r ê s t, die brunstzeit, „ribe se zdaj ne lovē, ker je mrést, Biļe; zdaj se gadi mrestē, Borjana v Kotu“, let. mat. 1879, 147; mačke hodiju v mrest, Vukovci u Hrvatskoj. Govori se i drēst u istom značenju, a najviše o ribah; n â t, lišće u repe, mrkve itd., let. mat. 1879, 147; nagfl. 155 gda že krumpišova nât najmeñe na eden pedēn duga zrastē, okopajo i na dober čas sledi osiplejo je. Nât bejlo ali moudro cvejtje prinesē, z šteroga zelēni bomblecke narastējo; na konci leta nât posejhne, krumpiške se dozorfjo, dain. slov. 106 nât blätter an rüben; n ô č, nox; ô s, axis; ô s t, acies; ô ž, ligamen; p â s t, decipula; p ê č, scopulus, fornax; p ê d, palmus, spithama, met. 50 pēd; p ê s t, pugnus; p î š, turbo, češće masc. ravn. 1, 242 vsiga je on gospodár: pîša na morju in sence pod stēbljo; p î t, potus; p l â s t, schichte, met. 53 plast; p l â t, latus, met. 52 plât; p l â v, navicula; p ô č, fissura,

met. 74 pŏč; pŏlt, cutis, met. 73, kurja polt gänsehaut; pŏst, humus; pŏft, via per nivem facta; râl, tempus arando, met. 48, 72 râl, let. mat. 1880, 180: to vino hranim za râl; jugerum, perg. 44b občinska zemlja, na koy nyštar nye, kotera by včinyla iednu kralievu raal, precienia se na gri. 3; râst, incrementum, met. 73 rât; rêč, res; verbum u ugr. Slovena i Kajkavaca; rêd, ordo, vrsta pokošene trave, let. mat. 1880, 181; rêz, red pokošene trave, let. mat. 1880, 182, a i masc. rêz, rêza, rezôvi; rêž, čitaj rž ne rž, secale cereale; sanî, pl. rheda, schlitten, kop. 253 sanî (snî), met. 74 snî, levst. slov. 22 sanî, senî; sât, sêt, favus, gašp. 3, 721 imaš jednu set meda. Tako se govori i u Ludbregu kod Koprivnice; belost 502 sît meda favus mellis, sît prazna favus inanis, sît napravlam fingo favos, a 556 sêt, u Kraňskoj je masc.; sêč, sepes, lebendiger zaun; sêd, gallinarium: kokoši ideju na sed, u Varaždinu; sêl, fruges, frumentum; sît, binse, scirpus, iuncus fragilis, iuncus angulosus, cyperus et cyperis, sît velika mariscus, iz siti vrša scirpea nassa, belost.; skrân, stijena pod koju voda udara, let. mat. 1880, 187; Podkrnci skraň imenujejo on del pri vozu, v kateri je vlóženo ojé, ibidem; skŏb, cura; skŏl, schieferplatte, let. mat. 1880, 187; slâst, voluptas; smêt, assula; snêt, uredó; snôv, materia, a levst. slov. 21 snôv; sôl, sal; sfđ, ira, i masc.; sfst, pili; strân, latus, pars; strâst, impetus animi, met. 51, 73; rav. 2, 60 jeza ali kaka druga grda strâst ji nikoľ ne kaľi veseliga obraza; stfd, mel; stfn, stipula; stvâr, res; animans; svâst, svêst, soror uxoris; svêst, die zuversicht, met. 51, 73 svest, rav. 1, 258 bog naj bo naš toláznik in naša svést ob sili; svfž, ramus; ščêt, haarbürste aus zusammengepichten und verbundenen schweinsborsten, kr; a u hrv. mjesto gdje se dvije strane slamnatoga krova na kući sastaju; škêr, instrumentum; škŏv, malleus acuendis lapidibus molaribus, govori se i škfl (mjesto skrdbl?); tâht, der docht; têč, die anwelle, met. 74, tč; tŏlst, pinguedo; trâp, predňa, zadňa vorder- hintertheil des bauernwagens, goreňski, a kod Gorice: trâp, trápí, let. mat. 1880, 196; tŏst, arundo, (küzm. 2 ka ste vŏ šli glédat vu pŏščávo? jeli trst od vŏtra gibajoučo?); ŭš, pediculus; vâs, vês, vicus; vêd, das benehmen, rav. 2, 206 vsa človekova vêd mora lepa in dobra biti; vêst, conscientia; vêz, ligamen; vîd, visus, (gašp. 3, 56 vsi dobru vid prijeli su, etc.); vjêr, nachteule, met. 73 vjer; vlâst potestas; vŏš, frumentum; vŏv, funiculus; zêl, planta; zmês, gemischtes, met. 73 zmes; zmŏš,

res implicatae, nodus; z n ê s, das gesindel, let. mat. 1880, 214; z ô b, avena; z v ê r, fera; z v ê s t, notitia, küzm. 232 na zvejist je pa dani Šauluši tanáč nihov ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν; z v r â t, die pflugwende; i z v r â t i, pl.; ž ê l, messis, met. 118 žel; ž ô l č, bilis; ž ř d, pertica.

Riječi na *rv* izgovaraju se u Kajkavaca jednoslovčano kano bff, kff, vff, a u kraństini prijelazi krajńe *v* na *u*, čim postaje riječ dvoslovčana a naglašuje se prva slovka, koja se tuj tako kratko zgovara, kako kratke slovke izgovaraju hrvatski štokavci: b̃ru, ṽru (ili b'ru, v'ru); škrb. 1, 186 piše verel; je dobil las, iz ktir'ga bo kmalo debela verel splédena.

b) ~ imaju:

d l â n, vola manus; d ř n scopulus, (mul. pos. 1083 tak se ove falinge mogu zvati drni, na koje se ova ládja nesrečno popikava); d v é r i, pl. θυρξ, Goreńac izgovara dúri, pa neki tako i pišu; ravn. piše dóri: 1, 298 sta dóri zaklenila; dalm. i schönł. pišu dauri, levst. slovn. 32 dúri; küzm. 60 od dvéri, 49 pred dvérmi, 60 dveram, 51 dveri, itd.; g l í s t i, pl. „oder nad ogniščem, kjer se navaduo drva suše. Glisti so tudi leseni drogovi v kmetskej hiši pod stropom od přečńaka do sténe, da se na ne kaj obési ali poprek položi“, let. mat. 1879, 137; k ä d, die wanne, kop. 251, met. 73, levst. slov. 21 käd; m ĩ š, mus, i mřš dain. sl. 106; n ĩ t, filum; n ĩ t, clavulus, „nit, nřti, f. žrebel brez glave“, let. mat. 1879, 147; to se u Goreńskoj zove nêt, nêta, a dolazi od nem. die niete; r ĩ t, podex; s k r ä ĩ, gen. skrańf die kante, let. mat. 1880, 186, sravnj pod a) skrāń; s m ř t, mors; t r ä p=trāp, let. mat. 1880, 196; z ê l, malitia; z v r â t i, pl. das gewende, komad zemlje u dno nĩve; ž ä l, das leid. — Levstik slov. 21 navodi još i: l ò v, k ò v, s n ò v i b ò l, ali dodaje, da idu kao kóst, to će reći: gen. lovĩ, kovĩ, snovĩ, bolĩ; nu žup. 175 lów, lovĩ

Tako i neke iz nemätine usvojene riječi koje se i sada govore a dolaze i u starijih knigah, kao: g v ä l t gewalt, kem. 111 tulkain boš na brumnosti gori uzel inu sam sebe pobulšal, kulkur boš sam sebi gualti ali syle perložil; k r ä f t, die kraft rog. 10 ta šiba obznanuvala je Mojzesu kraft, muč inu oblast Mariae, 286 ime Maria je ene take močy, kräfti inu oblásti, de. ., kemp. 246 potrdi mene z nebeško kraftjo inu močjo; k ü n š t (čitaj k̃nřšt) die kunst, dalm. syrah 25 obena kunřt nej čez žensku kunřt, kemp. 384 brez tvoje gnade, o gospud, use rečy nič na velajo nikar kunřti, ne blagu, ne lepota; š ä f t i k š ä f t od nem. geschäft, kemp. 92 zadrži

se na ti zemli koker en romar inu ptuyi, katermu nič am ne gredò te opravila inu šafti tiga suejta, tschup. 264 kaj ustane poč z tega po tem zenu oppravlanie, krivice inu notrejne sovražnoste inu zuprnoste, katireh šafti svoje žive dny na bo več od sebe odložil, 586 sreča be nim bla tu pervrgla, skuz kšafte inu zašafila be na neh prišlu; štält gestalt, dalm. jerem. klag. 4 nih štalt je bila rdečéa, kakor koralde, tschup. 271 kader naprevidene spremenitve eni reči eno uso drugo štavt inu podobo dado; dalm. modr. 13 kadar so pak na tehistih lepi štálti dopadeñe iméli.

c) ^ˆ imaju:

bíl culmus, črna bíl scrophularia nodosa, let. mat. 1879, 119; lúč lux; pót via; skríl schiefer, „skril, ili (škril)“, let. mat. 1880, 187; úšti, pl. níva koja dijeli među s nívami drugoga sela, let. mat. 1880, 198.

2. Riječi od dvije i više slovaka.

1. Riječi kojim je tvorka ^h, koja otpada.

Ove imaju

a) na zadñoj slovi ^ˆ:

četrť quarta pars, ber. 144 po navadi se vzame de je tri ,četrťi' naše zemlje pod vodó, dain. 73 neki kypi rad za se le čertert teletine, 44 tele pa četrti má tak kak glava jynčova; črv o-jêd caries; desê t i dèset decem, petr. 110 nesu li desetjúm očišćeni? a gde ih je devet? οὐχὶ οἱ δέξζ ἐκαθ' ἑαυτοῦσαν; οἱ δὲ ἐννέξ ποῦ? luc. 17.17. Danas riječi pet — deset više ne rabe kao supstantiva; izjêdi, zjêdi, pl. gefressicht, met. 75 zjêd; namên, consilium absicht, rav. 2, 60; z lepo naménjo jih je vse posvetila; neporêd unordnung rav. 2, 224 zmešnáva, neporêd in nepôkoj v nemu gospodári; obêl, condimentum, let. mat. 1880, 157; ogrôdi, pl. pectus; okôvi pl. beschläge, met. 75 okovi; olôv, plumbum nagfl. 173 z ništeri (vrihov) železo, zlato, srebro, med, olouv, sou itv. kopajo, (u Kajkavaca glasi oluôf); orôd instrumentum, rav. 1, 74 súkñe pisana barva, nektire sáne so oród bile tvojih rok, de si očéta, brate, kraja veliciga in vse ñegovo krajestvo odobrôtil, 1, 128 bog ponižne odbéra, in dognati velike reči jemle dostikrat slabe oródi; oskfd malleus acuendis lapidibus molaribus; ostúd, taedium, nausea, rog. 224 ta človík ni drugiga kakòr enu smrdljivu zlémajñe, kakòr en žákel blatà inu ena špiža teh črvóu: kir iz človéka príde ta črv („zhêrvu“), za črvam ta smrád, ostúd inu nasnága, 292 od tacih meni dana čast zaničujem, ta je meni ena

ostúd inu gñusóba laudari abhorreo et detestor; otrôbi, pl. furfur; podvêz, ligamen; pomlád, ver, škriň. 307 bog modróst obilnu izlívá kakor potok Phison inu kakôr Tigris v pomládi, ravn. 2, 62 vesele je on imel nad brhko spomládjo, preš. 72 pomlád se je zbudila, 76 srcé takó skopní, ko béli snég s pomládi, 88 on ob drugi si pomládi zbêre tíče mládokljúne, 95 tájati léd náš šè le začnè se, pomlád je drugód žé; posvêt, lumen, lucerna, taeda, lychnus belost. 391 posvêt; kemp. 99 ljubav skožnúje i spéča ne drémle. Trudna se ne utrúdi, tiskana se ne stíska, prestrášena se ne zbúrka, neg kakti živi plamen i gorúča posvêt gori se zríne i seguro no prèjde; povêd dictum, narratio, ravn. 1, 299 tudi ta povêd ni zastón v svetim pismu, 1, II iz vsake povédi skorej bote božjo vsiga mogočnost spoznavali, 1, 74 pokažeš nam s to povédjo, de ti zrediti hóčeš dobre ľudí, 1, 101 velika božja dobrota je voda, iz te povédi vidite to, 1, 133 slišali ste mende že kaj od povéd (=povádi) ktire so le tako izmíšljene; 1, 219 hočemo, de bomo perhodno povédi od izraelskiga ljudstva bol vumeli, soseбно v pre-roke očí obrniti; prikáz, donum. ravn. 2, 144 kdor takih milih in božjih misel ni, zastón se z' prikázmi in darim bogú jiše perku-piti. Nobena prikaz, noben dar ne smé na božji alta', če je iz srca, de sprave nóče; rabozêl, equisetum palustre, let. mat. 1879, 126; spodôb forma, običnije spodôba; vjêd raubvogel; bauchgrim-men; govori se i jednoslovčano: vjêd, vjedi; zavêd, das bewust-sein, ravn. 1, 258 vino pijanca premóti, vpijani, otrápi in mu vzame zavéd.

b) ^ na predzadnoj slovcí ima: z a p ô r e d das nacheinander, die ordnung, ravn. 2, 60 s pridnostjo in skrbjó je opravila svoje majhino gospodínstvo. Še tolčkinih délic se ne sramuje: z zapô-redjo, snážnostjo in zvestóstjo jih je še tolčkine poblájšala. Tako se naglašuje u Kraňskoj riječ poved složena s prijedlozi: dopô-v e d die auskunft, aufklärung, levst. žup. 170; iz p ô v e d con-fessio, govori se spôved, tako i u kajk.: petr. u predgovoru: od spôvedí; n a p ô v e d die ansage, ravn. 2, 6 človeškiga zveličaňa tolki božji osnútik je po vrédnim tudi napovédan. Napóved se zgodi po angelu zmed prvih božjih angelov, 2, 124 izpušèn si, odprè se ti jéča! vesela napóved jetníku bi bila to, 1, 249 to nam je clo une starši preroške napóvdi še bol potrdilo in razjasnilo; o d p ô v e d, absage; p r e p ô v e d das verbot; p r i p ô v e d narratio, ravn. 2, 250 v komu ne bo ta zvesta, resnična perpóved tolčiga apostelna le še bol vére v Jezusa potrdila in oživéla?; z a p ô v e d lex, dalm.

2 hron. 29 po zapuvidi, ravn. 1. 102 deset božjih zapóved, küzm. 285 zapouvedi, 287 zapounvidi, 223 zapouvidjov, 45 zapouvidaj itd. Nu dain. gram. 107 dolazi naglas na prvom prijedlogu: nápoved ódpoved, prépoved, zápoved. Tako i u Kajkavaca: petr. 8 zápoved, ali čitam nom. i spovéd u habd. ad. 484 redko krat na spovéd ređe k pričeščađu hode; z a p o v ê d u krist. 126 tak spunimo zapovéd Kristuševu; gen. zapovédi: math. 2, 2, 196 rétki jesu nájti med istemi kršćeniki, koji poleg velike ove zapovédi bi živeli.

c) na predzadnjoj slovcu ' ima nárav natura, dain. 123 cela nárav nas vyči: všemogočen bog živi; náred axis: nagfl. 198 liki se sunce i mejsee gibleta vu globlíni nébe, tak se gible i naša zemla: vsako 24-o vóro se obrné ednouk kak kolou okouli náredi svoje, 199 vu tom časi se 365 krát obrné kak kolou okouli náredi svoje. Na prijedlogu ' imaju: d ó m l a t i, pl. das festessen nach vollendetem dreschen; nároč = naróče trpl 108 z šterov ne more žnec napuniti pergíše svoje ni nároč svoji' vezáč snopja; p ó s t e l lectus, običnije pósteļa; p ó z e b frostschađen; v í g r e d ver; — ' ima: p ò d k e v solea ferrea, preš. 63 se úrno spústita v kolòp, de sápe ji zmańkúje in pòdkev iskre kúje; i p ò d k o v, gen. podkòvi, ravn. 1, 229 doļ jo (Jezabelo) vrzíte! Jo vržejo. Ves zid dvora je bil z úeno krvjó oškroptán. Końske podkòvi pa so jo stáre do konca; a " na prijedlogu: p ò d n e t fomes, (habd. ad. 489 bogatstvo je kakti jedna podnet oholie, gizdosti, lakomosti) da je u krańskoj obična ta riječ, glasila bi podnêt.

2. Riječi, kojim je tvorka *ra, tera*, ima malo: rébr i rêbr anhöhe; máti (kajk. māti) mater; izgòvor ausrede, ausflucht i odgòvor antwort dolaze u nekih pisaca ženskoga roda, dočim su danas muškoga: kast. 190 prez obene izguvori; dalm. job. 32 néso obene odgovori našli, job. 21 vaša odgovor se kriva znajde, ezdr. 4. na tu je krajl poslal eno odgovor. — U dain. slov. 107 dolazi i v e č ê r ženskoga roda: večér, ri der abend. Tako glasi i i v ê r, zegmen.

3. Riječi, kojim je tvorka *la, tla*.

Ove imaju:

a) ' na prvoj slovcu: g ó s l i, pl. cithara kop. 253, levst. slov. 22 góslí, preš. 69 na stárim so trgu pod lípo zeléno trobénte in góslí in címbale péle, 81 na góslíh póčila strúna je, to, gódec! ni dóbro známiñe, 74 na góslíh je strúna póčila; u ugrskoj slov. gösli; j á s l i, pl. φάτνι, levst. slov. 22 jáslí, küzm. 137 odvêže osla od jáseo; s v í s l i, pl. strohboden, levst. slov. 22 svísli, ravn. 1, 280 lastovo gnezdo na svíslih.

b) ^ na prvoj slovcí ima: m í s e l cogitatio, ravn. 1, 155 m í s l i, levst. žup. 1 župan naj daje obrambo in podporo vsem jednako, bodi si kdo njegovih m í s l i j ali drugačinih, küzm. 22 znajouči pa Jezus m í s l i t i h o v e e r e č e n i m, trpl. 4 pazi na m í s l i, 6 e t e h i d o m á v u m í s l a j, 32 gorelo je v u m e n i s r c e m o j e, i l i k i o g e n s e z n e j t o v u m í s l a j m o j i; n a m í s e l opinio, krist. 55 k o j i s i n e k a k o v u n e n a v a d n u o d b o ž a n s t v a n a m í s e l č i n i j u, da ne bi preizvišenomu veličanstvu pristojno bilo, na tak priprosta objetja spustiti se; ali i n á m í s e l, krist. 13 n u t n á m í s e l, k o j u n a j v i š e i h o d z a d o v o l n o s t i i m a.

c) " na zadnji slovcí ima: s t e b e l caulis (ravn. 1, 240 stebel je klščovna per nas neznana, ki hitro doráse, 1, 242 vsiga je on gospodar, s o m a in č r v a, p í š a na morju in sence pod stebljó), ali i s t e b e l.

d) `` na početnoj slovcí ima: ö c e l, eli, i o c e l chalybs (nagfl. 72 z o c e l i, zagr. 4a, 106 iz naj tvrdeše o c e l i).

Riječi na *al, el* imaju ^ na tvorci: d r g á l i, pl. néka bol u vratu, let. mat. 1897, 136: d r g á l i, f. pl. (Taj naglas naslućujem samo); d r u h á l ὄχλος, jap. ev. 449 „dèrhál“, katèra postave ne vej, lety so prekleťi, ravn. 1, 125 izvoli vojvoda, de božje ljudstvo ne bo drhálí ovác enako brez pastirja, preš. 113 Gája goréča druhál; p í š č á l fistula (dalm. job. 21 z' pišalmi), škriñ. 369 pišáli inu arfe vkòp prijeten glas dèlajo, (habd. ad. 248 piščali, 570 piščal), ali u Gorenskoj píšel, gen. píš'li, preš. 154 pojó trobènte, píšel k tamburíni; p r h á l die loderasche, met. 72 p r h á l; s t o p á l die fusssohle, škriñ. 262 sovráznik se z svojimi očmy jóka, al kadèr se držy kakòr de bi pomagati hotèl, bó tvoje stopáli podnèšèl (syrah 12, 18); a met. 47 mascul.; s t r m á l steiler boden, let. mat. 1880, 191; z m r z á l der frost, let. mat. 1880, 214; ž i v á l animal, opr. 227 živále, škriñ. 264 vsaka živál lúbi svojo gliho, 200, 253, 380, 206, 213 itd., ravn. 1, 6 neizrečeno imenitniši je (človek) od živál (= živáli pl. gen.), ber. 158 živálim, itd. — g l o b e l hohlweg met. 48 globel; k o p e l i k ó p e l i k ò p e l, gen. kopèli i ugr. i kajk. kópeli, kúpeli lavacrum, dalm. neh. 4 sledni je od kopéle pustil (možda nom. kopèla?), dalm. ephes. 5 on je nó očistil skuzi kopèl v besedi, tit. 3 skuzi koppèl (= kòpel?), met. 48, kòpèl gen. koph, kug. 129 če je vročina, suša, pomankañe sence ali vode itd. uržah tē nesreče katèra regira, taku je senca, voda, k ó p e l, hladan luft arcnya za kugo, škrb. 1, 397 kópu, küzm. 354 da bi jo posvejto očistivši jo z koupeļcv vodē v u rejči, 390 pouleg smi-

lenosti svoje je nas zveličao po koupeli preporodjena, habd. ad. 650 gda je iz kúpeli bil zešel ne loter, podala mu je kot da bi mu se primiliti hotela pehar; krdêl truppe, levst. žup. 174; krepêl seheit holz, met. 47 krepel; svirêl fistula; vrzêl zaun-lücke, lebender zaun let. mat. 1880, 209 i vřzel met. 48 vřzêl gen. vřzêl, dalm. job. 30 ony so pëřšli kakôr skuzi eno široko vëřzil sem notër: zibêl cunae, opr. 153 deslih zdej še v zibêli ležy, škrb. 1, 378 k' sim v zibêli ležal, čb. 1, 26 sim bitja podobna od zibêli do groba; ali i zibel, (gen. zib'li u goreňštini): nagfl. 91 prigodi se kaj (máčka) na vu zibel spajouče dejte skoči i zadavi je. Na slovcu pred tvorkom ima oplêtal dalm. riht. 36 kadar bi ti sedem kit moje glave splledla z eno opletaljo . . on je to spleteno kito z klinom inu z oplêtaljo red vunkaj vmaknil.

Riječi s tvorkom *tel* u kranštini nisu navadne, na koliko ja znam, a u ugrskoj slovenštini i ka'kavštini imaju " na slovcu pred tvorkom: obütel calcementum (trpl. 92 nad Edomom vö vtëgnem obüttel mojo, petr. 7 komu ja nësem dostožen razvëzati remena obuteli negove, 149 nájte nositi žakleca niti mošné, ni obuteli, math. 1, 1, 50 kojemu ja nësem vrëden razvëzati remena obüteli negove; odêtel operculum (küzm. 378 žene vu snájžnoj odeteli, 382 či pa mamó hrano i odeteo, s tejmi se zadovolmo, trpl. 83 kak odetel je premenëš, habd. ad. 477 odetel; pogïbel interitus; discrimen; umêtel scientia; tako i obïtel familia (levst. žup. 179 obitel, što bi na goreňsku glasilo: obitel), i povřtel hortensia (krist. 80 vřtřlar želi tiho i mirno vrëme, da mu sémëne i povřtel po zlu ne prejde).

4. Riječi, kojim je tvorka *nb*.

Ove riječi imaju

a) većinom " na slovcu pred tvorkom: bāsen fabula (dalm. chron. 7 inu jo bom dal k eni pripuvesti inu basni mej vsemi folki, 4, reg. 9 inu Izrael bo ena pripuvest inu bajsen mej vsemi polki, jer. 23 de bodo k sramoti, h pripuvisti, h basni inu h kletvi na vseh krayh, u rav. glasi bāsen: 1, 182 David je od konca mislil, de ta lepa v podóbi rečëna bāsen ali pravica pomëni tōžbo kaciga bogatiga zatirāča. U rog. glasi: basem: 65 to usë, kakôr ene bajsemi inu fabule pustym Ovidiu. (hrvat.: bāsma); hāsen utilitas, gašp. 1, 14 da morebiti vu harećvañu skradñe vure hāsen i dobřček ne bi pogubili, math. 1, 1, 45 ne iskal samo svoju hāsen nit bogāctvo („bogātztvo“), math. 2, 3, 60 kuliko god pñti čutite nutrñe nāgneñe vu srdcu vašem za prijeti ovu božānsku večërju, onda ñu

z hásnun prijeti hočete; kâzen poena, rav. 1, 122 nič brez kâzni ali štrafe ne pusti, levst. žup. 3 more pretŕti s kâznijo; pēsen carmen, obiĉnije pēsem; plēsen situs, mucor. Sve se ove rijeĉi govore i kratko: bāsen, pēsen; bojāzen, bojēzen timor (perg. 57a boiazen, trpl. 26 bogābojazen, 28 nega bojazni v ņem, 43 smrtne bojazni so spadnole na mēne: dakle: i bojāzen); bolēzen morbus, tŕhup. 197. 332 390 bolezn, kug. 83, jap. ev. 271, 355 bolezen, ŝkrb. 1, 176, rav. 1, 198, ber. 13 dain. 34 bolēzen, kŭzm. 48 vsa eta so zaĉētek bolejen; divjāzen ferae, trpl. 66 divjāzen polska se je na ņem pásla; golāzen damnum quod frugibus infertur a muribus aliisque rebus, met. 52 golāzen; lubēzen amor, rog. 24 lubēzan, 21 lubēzanjo, kŭzm. 48 lŭbézen; mladēzen iuventus; povōden diluvium, rav. 2, 160 povōden perhrumŕ, met. 45 povōden, trpl. 24 gda velike povoudni prĭdejo, 34 vse slāpovje i povoudni tvoje se po meni válaajo, 75 odteĉti ņim dáŝ kak povoudni, nagfl. 146 povouden, 175 povoudni; pri-jāzen favor, gratia (dalm. 2 hron. 18, prip. 17 prijazen); pri-kāzen phantasma, ŝkriŭ. 271 perkāzni so tó naprej kazāle, 343 na laŝnive perkāzen drŝy, ŝkrb. 1, 191 to je perkāzen, ktiro je vidēl Nabuhodonosor, rav. 2, 71 Janezova perkāzen je vēlik ŝum vzdignila, ber. 163 zjasniti vsakdāne perkāzni 172 lépa perkāzen; dain. slov. 107 prikāzen; dolazi i muŝkoga roda: rog. 60 u enim prikaznu, 279, vidila je en ĉudni perkāzen; ugr. i prikāzen nagfl. 186 vĭdimo ĉestou na nēbi edno jako lejpo prikāzen; ŝi-vāzen animal, nagfl. 116 ŝtere hiŝne stvaré se ŝivāzen zovējo? ŝivāzen se zovējo pérnate hiŝne stvaré, trpl. 85 mourje je tak veliko i ŝirouko, tam plavajouĉi' stvar je brez račŭna, ŝivāzni male z velikov. — Tako ēe biti i belēžen die marke, n. p. na obē-ŝenih drevesih, ki jih je posēkati. Vidiŝ, onde je belēžen, let. mat. 1879, 133.

b) ima: blāzen frevel, dolazi i masc.; láĉni, pl. inguina, let. mat. 1879, 143; jáblan apfelbaum, met. 72 jáblan; sēžen die klafter, met. 45, dolazi i masc.

c) na prijedlogu naglas ima: sóblāzen scandalum, levst. žup. 64 ako se s tem dēla javna sóblāzen; srpski sāblāzan.

d) " na prvoy slovcu ima: vŭpāzen ἐλπίς, (kŭzm. 248 je odiŝla vŭpāzen dobĭĉka, 395 ĉi vŭpāzen i vŭpaŭa hvālo notri do konca trdno obdrŝimo).

Tvorka en ima: golēn σκέλος schienbein, crus, kŭzm. 209 prosili so Pilātuŝa, naj se ņim sterejo ņihove golēni . . nejso strli

negove golejni, 119 niti nema dopádnehá vu možki' golejnaj; dolazi i neutr.: dalm. ioan. 19 so ony Pilatusa prosili, de bi se nih goléna zlomila . . . so prvimu zlomili goléna . . . neso oni nemu golén zlomili; jesén auctumnus, kug. 6, 23, 28, ravn. 1, 134, ber. 169, škrb. 1, 15 spomlad in jesén se naráste, dain. 102, 125 jesén, nagfl. 91 jesén.

5. Riječi kojim je tvorka *tb*.

Ove imaju

a) ^ na zadnoj slovi: kolomâst, axungia; lakât, ulna, u sing. masc a u plur. i dualu fem.; met. 73 lakât ellenstab, kajk. lâket masc.; napâst, upravo der anfall, elementarschaden; gefahr; versuchung (rog. 443 kadar zwankal bode inu ugasnil ta ogien, tedei stala bode temu Rimu naprei ena velika napast, zleh, nadluga, navarnost, ja celu podreine inu konc neh inu tiga mestá), levst. žup. 138 tudi se mu daje oblâst, da si more poiskati vsake prisí-
lene pomôci, z ño odvráćtje naglo napâst. 72 če je napâst ségla široko na okolo, nabirajo se jim novci; zagr. 4a, 219 napâst i skušavanje ie žitek človečanski, ali i nápast, levst. žup. 177; nečâst, unehre, škriñ. 19 negóva nečâst ne bó zbrísana, 284 kdor se nad hudobío veselý, bó v nečâst páděl, 302 ne nečâst ne bó zbrísana; nemôč ohnmacht, unvernögen ali i nêmoč, osobito u frazi: čez nêmoč ultra posse, levst. žup. 65 župan s káznižo pokorí vsaciga, kdor je do živálj neusmiñen, bodi si to kakor kóli: naj si jih ali pretépa . . . ali jih na póti góni čez nêmoč; osobito u značenju in überfülle, über alle massen: ravn. 2, 50 hvalíte boga, de per miru lohka živitè, nikolj ne tožíte, če nimate vsiga čez nêmoč in če se vam vse po volji ne godí, 2, 252 kolko mojiga očeta najémnikov ima kruha čez nêmoč, jez pa tukaj od lakote pogínám; 2, 266 vsakimu, ktiri ima, bo še več dãniga, čez nêmoč bo imel; let. mat. 1879, 147: črez nemóč, über alle massen. Krn.; obêst, petulantia, kast. 280 kateri li šalkove ričý inu norčaste objesti govorè; obîst, ren, dalm. jerem. klag. 3 on je iz tulla v moje obysti pustil strejlati (job. 19 obisti), dain. 73 pridejo kúharce naj bi dobile od mene le obísti ino mrene, trpl. 6 kí si sreá i obísti zgrüntávajouči boug, 11 takáj i v noči kárajó mené obísti moje, 513 ti ládaš moje obísti, 41 ti istino želejš vu obístaj, 58 bodalo me je vu obístaj moji; nagfl. 123 vu spoudnoj voutli žívtota jeso žaloudec, bléka, gétra, obísti, sklezen, žuč, mehér; oblâst potestas, škriñ. 202 čez živleñe inu smrt oblâst imáš, 226, 250, 276, 288, 304, 305, 386, 408 itd., škrb. 2, 77 Jezus pokaže svojo oblâst čez nas;

2, 266 samo tolko cajta, kar z očmi tréneš, imaš v oblasti več ne, pok. 2, 23 kakú sreččen sem bil v tej hiši pod tvojo oblastjo! 2, 65 ti imaš nar usiga mogóčniši oblast človeške srca, kamor tebi dopade, nakloniti, ravn. 1, 58 vse jetnike mu dá ječár pod oblast, ber. 182 gosposke so z' potrebno oblastjo navdane; dain 142 tak premine vsa oblast, tak premine vsaka čast, küzm. 42 vu kakšoj oblasti eta delam, 61 dána mi je vsa oblast na nebi i na zemli, 65 ne znáte, kaj oblast má sin človeči odpúščávati na zemli grejhe? 67 meti oblast vráčiti betege, 73 dáó nim je oblast nad nečístimi dúhmi, 285 pod možá oblastjov bodouča žena k živoučemi mouži je privézana z pravdov, 289 ali nema oblasti lončar nad blatom? 294 vsaka dúša višesim oblastam podložna bojdi, ar nega oblasti, nego od bogá. Štere oblasti so pa, od bogá so zrendelúvane. Zató kí prouti stáne oblasti, božemi rendelúváni stáne prouti, 63 kaj z oblastjom i tim nečístim dúhom zapovídáva? 13 ár sam i jas pod oblastjom bodouči človek, krist. 171 vu negovi oblasti stojí, né vu takov stáliš postaviti, kakov se nému dopáda. Ali i óblast, osobito iza prijedloga, levst. žup. 66 v óblast pade kazenskemu sodišču, kdor se úže drugič ali več krat povrne prosjáčit; obrêst faenus, lucrum, rog, 412 per useh stáneh, spoleh, starósti yšče to obrêst, 407 per katérim ysčè svojga (!) obrêst inu pèrhódyše, jap ev. 123 zató bi bil ti imel móje dènarje djati k meňavcam inu kadár bi bil jest prišál, bi bil jest ja nazaj dobil to moje z obrêstjo, ravn. 1, 232 le glejte, kakó obrêst jiše per meni! 1, 254 kdor ne posojuje v obrêst, 1, 263 brez obrêsti mu je posodil ves ta dnar, 1, 110 ne jemli obrêsti ali čimžov od néga, ne posojuj mu z obrêstjo ali čimžam dnarjov, 1, 208 bogú posojuje, kdor vbogimu podelí: z obrêstjo ali čimžam mu bo povrní, preš. 30 žéne jez ne bóm zapéral, né obrêsti bóm pobéral; opâst i ópast, aeterna nive tectum cacumen; pomôč auxilium rog. 18 od ně boš imèl to hitro pomúč, 17 skakála je Maria naprèj, de bi my za nò skakat iméli h pomúči našimu bližnimu, kemp. 164 brez pomuči, pok. 1, 7 brez vse pomóči se je po pušavi klátí, 1, 30 meni je na en čas svojo pomóč odtèguil, 1, 73 za pomóč prositi, škrb. 1, 477 bóg nobenmu več skušnav ne pošle kakor tolko, kolker jih človek z négovo pomóčjo prenesti zamóre, ravn. 1, 166 David popisuje négovo pomóč, 1, 242 v ktiri ni nobene človeške pomóči, 1, 207 druge pomóči nimam zvunaj tebe, o gospod! dain. 115 proste, naj cesári bog da pomóč, 47 da si meď sobo naj k pomóči ino veseleňi sta; math. 1, 190 z mogúčnum svojim pomóčjum krépi, da . . ; posêst pos-

sessio, ber. 111 Salmanasar vzame véliko mésto Samarijo v posést
 rav. 1, 211 srečniše bote per níh posésti;; poslâst delectatio,
 delectamentum rav. 1, 196 noč bod' dan moj per mojih poslástih;
 postât reihe der schnitter met. 52, 73 postât; pošâst, phantasma
 škriñ. 205 pošâsti so se nim perkazále, 206 so se teh pošâst ostrâ-
 šili, katere se niso vidile; aku lih se niso nad pošâstmi prestrâšili,
 rav. 1, 104 vbijavic clo jéna človek biti — pošâst je, 273 le greh
 jih (angele) je v take grde pošâsti spreménil, preš. 65 aló pošâsti!
 met. 53 pošâst gespenst, in Tolmein: schnupfen; povêst, narratio,
 škrb. 1, 490 kdo bi verjel tim besédam, keb' jih ne bil Jezus sam
 govóril inu s. evangelist v povéstih živléna Jezusoviga zapisane
 pustil? rav. 2, 16 obrnîte si na prid to povést od Marije, 1, 99
 iz cele te povésti se učimo, komú je mogóče Jezusov prijatel biti,
 2, 167 Jezus se iz te povésti odrešeníka od greha pokaže, met. 51
 povêst, pa tako i pripovêst narratio: nagfl. 14 dvei etivi kratkivi
 pripovejsti sta li za volo názhaja dánivi, 131 slíšajte od toga edno
 pripovejst; ali i prípo vest: nagfl. 118 slíšajte edno prípo vest od
 pávuka; pak i prípo vest, dalm. jezaja 14 prípuvist; premôč
 δύναμις küzm. 51 etomi je dáo pét talentumov, ejnómi pa dvá, ovómi
 pa ednoga, vsákšemi pouleg svoje premouči, 238 vučenicke so pa
 skončali, ka bi ji vsáki pouleg svoje premouči na službo kaj poslaó
 vu Judei prebivajoučim bratom (ap. 11. 29), 331 ár pouleg premouči,
 svedočim i više premouči so gotóvi bili; ali i prémoč, nagfl. 59 eti
 se že dejte na lasno svojo prémoč more niháti; prepâst, abyssus
 (krist. 17 boječ se vsaki hip, da se od prepasti morske požrte vi-
 diju); samočâst, rav. 2, 138 taki sveti kreposti, ki je ne kalí
 ne samoprid nè samočâst, se lep vénec plêde v nebésih; senožêt
 pratum, met. 73 senožêt, kug. 7 postave, katere snožeti inu níve
 razdejle, 81 tam, kër se veliku gnojénih snožêt najde, rav. 2, 128
 vsaka snožêt v travi in cvétu nam právi: človek taki dober ti je
 bog, 2, 232 na lepíh, velíkíh snožétíh je bilo; u sing. nom. glasi
 i sendžet; veličâst, magnificentia; zavíst invidia, met. 51, 73
 zavíst.

b) na predzadnój slovcí naglas ima: práprat, filix, met. 72,
 73 práprat, govori se i práprot odkle pridjevák Práprotuik, u kajk.
 prèprut gen. preprûti, a odavle prèprutnica i preprûtnica, vrat
 vina; a hrvatski päprât; takav, ali na prijedlogu naglas ima:
 návist, invidia, küzm. 58 ár je znaó, kaj so ga z návisti dále
 vu roké, trpl. 68 kí te v návisti majo, pozdigávajo glavé, 80 vi,
 kí ljubite gospodna, mejte v návisti hûdoubo, 86 preobrnó je srca

eti, da so v návisti meli ljudstvo njegovo, 89 dáo je ne v rouke poganov, da so gospoduvali nad nimi oni, kí so je v návisti meli; ali u kranštini navíst, škrb. 2, 88 njegova lubezen naj bo duša vašiga srcá, de ne bo redilo v sebi nobene nevisti, nobenga so-vražtva; pámet mens, verstand; memoria, škriú. 227 perzanési mu, aku nemu na pámeti zmanjúje, 289 on ne dejly po právi pámeti, škrb. 2, 77 težka reč je, de naša pámet, ktira hoče per vsaki réči vedit zakaaj, se vender more besédi Jezusovi vdati, 2, 79 more svojo pámet vkleniti, 1, 91 bóg je luč naše pámeti, 1, 384 al niso brez pámeti? 1, 488 že sama luč pámeti bi te mogla previzati, 2, 4 k' človek h pámeti pride, 1, 111 zgubil sim jo, k' sim komej k pámeti peršal, 1, 365 taisti dela po pámeti, 1, 128 po pámeti inu po besédah ss. vučnikov soditi, 2, 81 taiste ne morem ne z očmi vidit, ne z pámetjo zapopast, preš. 158 po pámeti je taka sódba naša, küzm. 8 boj dobre pámeti k protivniki tvojemi šđi: εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, 89 lübi gospodna bogá tvojega z cejluga srcá tvojega, i z cejle düše tvoje, i z cejle pámeti tvoje (ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου), i z cejle mouči tvoje, 293 se premejnute po po-novlenej pámeti vaše, 295 vsákši vu lastivnoj pámeti gvúšen bojdi, 300 bojдите vjediñeni v ednoj pámeti i v ednom znáni, 318 hválo dájem bougi mojemi, kaj bole liki vsi vi z jeziki govorim. Ali vu cérkvi ščém pét rejči ráj z pámetjov mofov gučati, naj i drúge včim, liki deset jezér rejči vu túhi' jeziki'. Z pámetjov popolni boj-dite, 363 ki ste nigda tühénci i nepriátelje bili z pámetjov vu húdi' delaj, 220 z ednov pámetjov so prizdignoli glás k bougi; petr. 115 ze vsé pámeti tvoje, math. 1, 1, 210 Jezuš trsil se je istinsko iz pámeti níhove ovo mišljéne van zbiti. Tako i nepámet, nespámet un-verstand; unvernünftige dinge, ravn. 1, 322 várite se take objóka vrédne nespámeti, 2, 185 jih niko! v nespámeti in nápake ne za-pelujete? príklet, neki odjel kuće u Štajarskoj „priklet je za hižoj, za prikletjoj pride zadja hiža, za noj klet, gde je zrñe, med kletjoj i štaloj je zol“; glasi i prèklit, prijat. 1876, 8.6 u tom cajti gda se je Mihal v klejti pri lagvi' midio, začúje v prekliti nekse ropotañe i brúlejñe. Že v prekliti zavošejo nágove nosnice, da je župa zkijpila i kaša se osmodila; prílast, ono što se daje kravi da jede, dok se muze.

c) s " na zadñoj slovcu dolazi u let. mat. 1879, 132 riječ: podvèst, í, f. (podúst?) Chondrostoma nasus (riba). Kostañe-vica na Krki.

Na t završuju se i tuđe neke riječi primljene iz nemštine:

ándohť, die andacht, škrb. 1, 150 hočem mu pernésti offer žive ándohťi na meisti tolko drugih, ktiri obene ándohťi nimajo, 1, 151 ostánite bogó zvésti inu molite ga tolko bel po gostim, z tolko veči ándohťjo, kolker veči špot se mu dela od nevirnih malikvavcov; ántvert, die antwort: „ne boš dal nobene ántverti?“ Jêdrt, Gertrud (rog.); ôfrť, hoffart, (škrb. 1, 151 offert); ôhčěť, gen. ôhčěťb, die hochzeit; a u škrb. 1, 219 k ohcěti; vájet, vájat, gen. vájeti u Kraňsko; a vajati u ugrskih Slovenaca, leitseil beim pferdegeschirr, prijateo 1875, 8, 6 krava je pa visila za hižom prepásana z napnjenom vajátjom.

Završetak *ast, est, ist, ust* ima ^:

bolêst i bôlest, gen. bolêsti, morbus met. 53 bolêst; božjâst epilepsia met. 53 božjâst; čelûst, maxilla, mandibulum kop. 251 čelúst, met. 187 čelúst kug. 149 ony rãzločijo tẽ stare od tih mladih na vûn stojęćih voglastih kosteh tẽ čepine, tih čelúst inu tiga lica, pok. 1, 74 ukroti (o bóg), z kórbami inu brzdami čelústi tih istih kateri se k tebi ne perblizújejo; dain. slov. 107 čelýst; trpl. 102 kak slatko je govorejñe tvoje čelústam mojim, nagfl. 121 táli vúst so: lampe, zgornja i spoudña lampa, zobjé, voutlost, néba, čelústi, jezik. A dalm. jud. 15 on je našel eno gnylo oslovo čélust; korîst, utilitas, met. 53, 73 korist, levst. žup. 1 korist svoje občine z ľubeznijo k domovñi mu bodi vselej vodílo; lomâst impetus ravn. 1, 178 ogeñ žróč je pred ñim, lomâst je okoľ ñega n' vihar, 1, 236 bol kakor vsa morská lomâst ga (Jonaza) je véstini nepòkoj plašil, 1, 257 po lomâsti in viharju hodi on kakor po cěsti, 1, 252 po gospodovim povelju bo med gromam in lomâstjo ogñ zgrabil ñeno pérje in vse ñene (olíkine) mladíke končal; met. 53 lomâst gewaltsames einbrechen; svojâst consanguinitas. Ipak ničest u ugrskoj slovenštini; i frâjest uz frajast i frajost u rog.

Riječi, kojim je tvorka *ost*, u kraňštini, ređe u ugrskoj slovenštini. mogu imati naglas na svakoj slovcu, nu na zadñoj samo ^ osim možda psost i zlost. U kajkavštini tvorka *ost* obično neima naglasa, ali u knigah dolazi i ona kadšto obiležena znakom, kojim se inače naglas bilježi.

1. na tvorci ^ imaju u kraňštini:

a) riječi, koje se grade od jednoslovčanih adjektiva u opće, a na pose od onih s ^ i ^:

belôst albor, candor: kast. cil. 269 teh zoby beilúst bo v črne škrbine preminena, rog. 38 k eni pravi lepóti treba je ta belust, ta snaga te duše, trupla inu djajña; — blagôst, der wohlstand,

die seligkei: ravn. 1, 121 v boga staviti svojo blagôst, 1, 124 ñega ljubiti, ñega vbôgati, v ñega zaupati je tudi za nas živleñe, blagôst in zveličaње, 1, 176 edini zvir bi nam bila (božja služba) vse naše blagôsti, 1, 179 kdor pot prāv ravnā, ñemu dam poglêd v božje blagôsti, 1, 249 reka to tvoje sreče bi bilo in tvoje blagôsti, 2, 29 tako slôvesno — de bi toľko blagôst obetala — še nikoľ nobena reč ni bila oznanovāna, 2, 38 hudobni niso te blagôsti okusili, 1, 239 po tebi, o gospod, vsa pride blagôst, 1, 338 božje spoznaње, svetost, blagôst in zveličaње je hotel na zemli po tem narodu med vse druge razširiti; — čistôst, munditia, castitas i nečistôst: škrb. 1, 479 on sam je ta ista čistôst, ktira pogasí ta strašni ogin našiga meseniga poželēna, 2, 116 so zagazili v nečistôst, 2, 119 nečistôst še nigdar tako očitna in sploh ni bla, kakor ravno v naših žalostnih časih; ali i čistost: preš. 189 odkrfla se bo tēbi únstran grôba ljubēzni mōje čistost in zvestôba, ravn. 1, 104 ne vgañaj nečistosti; — dolgôst, longitudo: pohl. opr. 305 on je tvoje živleње inu dolgust tvojeh dny, preš. 167 dolgôst živleña našiga je krátka, kop. 251 dolgôst; — gñilôst, putredo: ravn. 1, 209 nevošlívost je gñilôst po kostéh; — malôst, parvitas: ravn. 1, 334 ne zaničuj nikogar po zvunajni malôsti; — milôst, gratia, die gnade, milde: škrb. 1, 516 je bogā zmíram za milôst prosil, 1, 485 od nezmerjene milôsti božje; ali je običnije: milôst: kop. 251, met. 187 milôst, ravn. 1, 121 napolni nas z milostjo svojo, 2, 8 tí młosti polna, gospód je z teboj, 2, 32 z veselām se mu je za to młost hvalila; — mladôst, iuventus: dalm. job 29 o de bi jest bil kakôr sim bil v tem času moje mladusti, kast. cil. 45 le tá v reve inu v nadluge to slabo mladúst zapelava, škrb. 1, 508 sim že cvet svoje mladôsti, v gréhlih zapravlil, preš. 7 rôza, rôsa ino mána váša je mladôst deklēta, 59 nísí zaklépal domā tí žláhtniga bláгодарôva, sēbi zročēno mladôst, drúge si ž ním bogatíl, met. 53 mladôst; — mnogôst, multitudo: ravn. 1, 24 mnogôst jezikov jih je permórala zidaње opustiti; — nagôst, nuditas: rog. 31 kaj nas bo nadlúga ali bridkúst, ali lakota, ali nagúst . . ali meč od Jezusa odlóčil? 46 izvolil si je vbúštvu inu zaničuvājње, špót inu pománkajње, nagúst inu drugu trpejње; — norôst, stultitia: dalm. syrah 8 ti moraš za ñegove norrusti volo škodo trpeti, kast. cil. 60 srd je ena kratka norúst, rog. 46 katēru je ena norúst pēr tēm svejtu, škrb. 1, 201 v drúšini luštov, veselja, kratkočasnosti, norôsti inu nepókoja zapelivega svetā se deležen striti; — polnôst, plenitudo: kast. cil.

39 vse hudú pride skuzi polnúst tega želodca, rog. 282 iz polnuste Mariae usi imajo in zamórejo kaj uzéti; — *prostôst*, *libertas*: rog. 56 ti sužni bili so skuzi letu rešeni iz te sužnosti inu á to *prostust* postavljeni, škrb. 2, 88, sramožljivost naj viža vaše počutke, de ne bodo iméli h gréšnim rečém nobene *prostôsti*, ravn. 1, 57 tako je Jožef prišel ob svojo čast, ob *prostôst* in ob silo veliko veselih dní 1, 244 *prostôst* daj zatréncam, levst. žup. 13 *prostôst* od poštaríne imajo občinski uradóvi samo pri stvaréh izročéniga področja; ali i *prôstost*: preš. 104 bilá sreá ni *prôstost* mên' odvzéta, 156 poglédi, misli in želé goréče! vam *prôstost* dám; — *radôst*, *laetitia*: ravn. 1, 184 *radôst* mi daj zaslišati ino vesele; nu običnije sada *rádost*: ber. 207 mu odvzame *rádost* in vesele do dél in opravil, met. 53 *rádost*; — *skopôst*, *avaritia*: dalm. syrah 14 en zavít človik nigdar nema zadosti na svoím dejlu, inu pred *skopustjo* mu ne more tekiniti, kast. cil. 107 *skopúst* teh beséd je bulša kakor teh denarjeu, 175 obena *skopúst* nej hvaležna, ampak sama le ta, rog. 261 eden leže pod ta grm tega brinia te praeuzetnasti, en drugi u senco te lakomnasti, *skopusti*, ohrnie inu foušie. škriñ. 334 pričůváuê od ñegove *skopôsti* je resničnu, ravn. 1, 171 od nezmére in strahú je vmerel ta malopridni mož, ki si ga je z svojo *skopôstjo* in srovôstjo nagnal; tako i u ugr. slov.: kûzm. 278 napuñeni z vsákov neprávícov, *prázno-stjov*, *hûdoubov*, *skopoustjov*, *lagoutov*, 353 *práznost* pa i vsaka nečistouča ali *skopoust* se naj ni ne imenûje með vami; a kûzm. 77 *skoupost* = *skôpost*; — *slabôst*, *infirmitas*: rog. 52 pisal je á *slabústi* en list, kemp. 12 poniznu spoznañe tvoje *slabusti* je pot k bogu, 337 kateri to človeško *slabust* inu hudobe poznaš bodi moja muč, jap. ev. 32 on je naše *slabôsti* na se vzél, škriñ. 286 se za volo svoje *slabôsti* ne vûpa grešiti, pok. 1, 14 se ne sramûjem odkritosrênu svojo *slabôst* tebi pokazati 1, 50 za tó sim se v *slabôstih* pregrešniga človeka vednu staral, škrb. 2, 121 zdihuj po gostim h Marii, de podpira tvojo *slabôst*, 2, 115 pregrehe bog rad odpustí, kir pozná človeške *slabôsti*, 1, 235 za volo človeške *slabôsti*, 1, 272 se vižati po naši *slabôsti*, 1, 330 ne perpiši le tó *slabôsti* tvoje nature, 1, 415 molitov nas močne strí v *slabôsti*, 1, 486 grešíš po *slabôsti*, ravn. 1, 44, Jakob je per vsih svojih *slabôstih* vredniši bil od Ezava; rijetko *slábost*: škrb. 1, 516 od *slábosti* očišena; — *slanôst*, *salsitas*, *sapor*: dalm. jezaiia 42 in margine: ony so samy gluhy inu slepy bily, kakôr Cristus od nih v evangeliu pričûje, od soly, kir *slanust* zguby; — *slepôst*, *cae-*

citas: pohl. tschup. 324 tega bo buh iz eno tako slepustjo te duše
 damu obyskal, de bo ob poldne okoli taval, ravn. 2, 291 clo vro-
 jeno slepóst, de je božja šiba, mu očitajo; — starôst, senectus:
 škrb. 2, 74 tožile bodo otročje lejta, srednje lejta inu staróst; ali
 puno običnije stárost: škriñ. 227 podperaj tvojiga očeta v ne-
 govi stárosti, 246 nikar ne zaničuj človeka v negovi stárosti, pok.
 3, 13 kir se večer moje stárosti perbližuje, škrb. 1, 314 v stá-
 rosti, 2, 9 v 13 lejtú svoje stárosti, preš. 24 sej vém de móra
 vsák umrét': potrtá stárost, mládi cvét, met. 53 stárost; — sve-
 tôst, sanctitas: kast. cil. 297 iz katerih premišlúvanja svetúst iz-
 vira, rog. 24 kazal je negovo veliko svetust, 453 ena spikanarda
 je ena dobra, brumna, bogaboječa inu popolnamena peršona, kir
 ta majhina je ú ponižnosti, uroča ú te lubézni, bodeča inu resasta
 u ojrstrústi tega žjulejna, lepo dušéča pak u slóvu te svetústi, pok.
 3, 26 celú neverniki so kristianski svetósti pričóvãne dajáli, 3, 77
 tvojo neskončno svetóst še zadosti živú ne spoznam, ravn. 1, 102,
 bog jim hoče zdaj svojo svetóst razodéti, 1, 97 kdo je tvoje télke
 svetósti? preš. 75 svetóst ne, pésmi véčne mu bránijo trohnét'; —
 švohôst, schwachheit: pohl. tschup. 662 buh je neh podpiral
 inu na tako vižo so ony per usi svoji švohusti moč teh jenakov
 iméli; — tvrdôst, durities: rog. 427 de to grobo trdust inu
 silno otrplost teh kamenatih src omehčam, 497 v enim velikim šti-
 majnu je tu žlahtnu drivu cedrus ali citróna zavol negove trdústi;
 — vročôst, fervor: dalm. job 6 v tém času, kadar bo vročust
 na ne trejšala, bodo ony konec vzeli, in margine: bo ne ena vro-
 čust pekla, de bodo posahnili, job 24 pakal proč jemle te kateri
 gréšio kakôr vročust inu suša snég prežene, job 30 moje kosty so
 se posušile od vročusti, syrah 15 on bode pred vročustjo ohrañen,
 kast. cil. 290 ravnu kakôr sončna vročúst ondi ostane, od kodar
 je poslana, 329 poln nebeške vročusti, 342 gdú bó mogel prebi-
 vati z' to večno vročustjo? (a 409 vročust); — zvestôst, fides
 die treue: škriñ. 301 slehni človek, kateri zakonsko zvestóst pre-
 lómi, zaničuje svoje življenje, 313 srcá bolečina inu žalost je ena
 nad zvestóstjo súmna žena, 248 ne bódi súmèn nad zvestóstjo žene,
 tvoje družé, ravn. 1, 196 od božje zvestósti, 1, 310 kaj je Mar-
 dohej prejel za to svojo zvestóst? 2, 60 z zapóredjo, snážnostjo
 in zvestóstjo jih je še toľčkine poblájšala; — žalôst, maestitia:
 škrb. 1, 506 sej si trpel bolečine, žalóst, martro inu smrt, preš.
 89 ima od nevoľe: žalôst: pél je v súžnosti želézni Jeremíj žalôst
 globóko; ali puno običnije žalost: škriñ. 266 šręčèn kateri ni

v svoji duši žalosti imel, blóger človeku, katériga ne zbada žalost za volo takiga greha, škrb. 1, 504 kir se bogú žalost déla.. greste z žalostjo, met. 53 žalost.

U kajkavščini, a dobrahno i u ugrskoj slovenščini imaju ovake riječi naglas na prvoj slovi: blédost: math. 1, 1, 20 mrtvečku blédost na svojem obrazu kázali budu; — jákost: petr. 3, ar se budu gibale jákosti nebeske, 18 dete pák je raslo i jákost jámalo, 146 jákost visókoga boga hoće obstréti tebe, 159 na ovom živce kamene hočem načiniti cirkvu moju i vrata peklena jákosti ne vzeću nad ním, math. 1, 1, 65 jákost vu ním zbudaá, 2, 3, 31 dál je ním z jákostjím ove iste oblasti, 2, 3, 134 ribice vzešši z jákostjím svojega blagoslova tak je povekšal, da su bile zadosti za zasiti četiri jezera ljudih, gašp. 1. 211 one z pomočjím nebeskih jákostih od sunčenoga izhoda vleku se do zahoda; trpl. 50 ki potrdi goré z jákostjív svojov; — lénost, pigritia: petr. u predgovoru: lénost, math. 2, 3, 109 vu lénosti i hmanóči; — lútost, acerbitas: math. 2, 3, 113 Ježus ne obsuđuje vse fele zlovódnosti i lútosti zarad očivesteh gréhov i huddóbih, 2, 3, 180 iz svojvolnosti, lútosti i nepodložnosti; — próstost simplicitas: küzm. 331 pouleg globočine siromaštvo njihovo je obilávalo vu bogáštvi proustosti njihove, 335 bojím se naj se kak, líki je kača Evo vkanila vu jálnosti svojoj, tak ne skvaríjo misli vaše zapelane od proustosti, štera je vu Krištuši; — ráđost: math. 1, 1, 25 zadosta je, da zmožnost dojdúčega, ráđost i strahóta gledččega vu dněvu onom jednáko velika budu; — skópost: math. 1, 1, 71 pri farizeušeh stěgnul je oholnost i skazlivost, pri haráčareh skúpost i krivice, 2, 2, 50 nemu slúžiti znaměnuje skúposti i blagohlepnosti biti prodánomu, 2, 3, 180 tati i tolvaji iz skúposti i hmanóče kradúči i roběči odurno prekršuju zapovéd bđžu; — svétost: math. 2, 3, 104 da od skazlive svétosti farizeušev zaslepleni ne bi zablúdili; — vrélost, fervor, zelus: trpl. 54 vrejlóst k hiži tvojoj me je pojejla, 55 vrejlóst tvoje arđitosti popadni né, 65 kak dugo, o gospodne, se bodeš srdo, bode gorejla kak ogen vrejlóst tvoja? nagfl. 200 tou nemi vsi do ednoga z gotovov vrejlóstjív radi prikážujemo; — žalost: math. 1, 1, 102 ním vsu mogućnu tūgu i žalost zadvájaju, gašp. 1, 31 on žalost na radost obrača.

b) Riječi, koje se grade od *adjektiva* na *en, ek, el* s naglasom na poluglasnom pregibnom *e*, koje ili ostaje poluglasno ili se mijenja na *a*; u prvom slučaju ima " a u drugom ^, koje *e* ili *a* u fem. ispada: dolžēn i dolžān fem. dolžnā; tenēk ili tenāk fem.

tenkă; svitël i svitâl fem. svitlă. Take su: dolžnôst, officium: kast. cil. 216 hvaležnost je ena dolžnúst za te pryete dobrute, 272 tega višiga dolžnúst je manšo štrafingo naložiti kakor te postave, rog. 475 kazat se imamo levi inu spikinarde, aku naši doužnusti hočmo zadosti sturyti, tschup. 610 tu so negove dolžnuste, itd., škrb. 1, 171 zamúda ene mejhne dovžnôsti, 1, 174 dovžnôsti sojga stanú na tanko spolni, ravn. 1, 10 bog je hotel Adamu dati perložnost velike dolžnôsti se zavésti bogu biti pokorn, 2, 267 ta prílika nam lepó kaže, kaj je kristianova dolžnôst, dain. 133 zvesto bom se trydil, da dužnôsti vse, kere sem zamydil, skážem spuñene; — groznôst, horror: rog. 31 posmehúval se je groznústi tega oblastnyka, 249 vsò groznúst, vus zléh, usò težávo lohku inu hitru prežéne; — kesnôst, tarditas: rog. 497 v eni veliki hváli je tu modru drivú morus ali murva zavol negove kasnústi; — lastnôst, proprietas: škriñ. 215 voda je pozabila lastnôst gasciti, škrb. 1, 170 že lestnôst inu natúra enga veliciga greha obudí per človéko strah inu gnusóbo, 2, 5 nad ktirim najde take lastnôsti, ktire sam imá, 2, 25 je popisoval lastnôsti prihodniga mesiaza, ravn. 1, 102 bog jim hoče zdaj še le nar lepši svojo lastnôst, svojo svetôst, razodéti, 1, 194 poslušajmo kako lepo in predrago božje lastnôsti David popisuje, 2, 14 božja svetôst ji je nar lepši božja lastnôst, ber. 13 lahko sta božje lastnôsti in božjo vólo spolnovála; — reznôst, die strengce: pohl. opr. 117 štrafa buh to zanikrnost teh naprejpostavljench zavle te pregrehe ñeh podložneh na tako vižo, koker je skuz te naposajene Heljove otroke tega očeta brez ernzuste posal, 75 hudobyi po svoji dolžnusti iz uso ernznustjo inu srčnustjo na pruti jiti; — skrbnôst, cura: kast. cil. 346 v skrbnusti ne bodite leini; — skrivnôst, mysterium: dalm. job 29 je božja skriunust nad mojo utto bila, kast. cil. 15 bo znal z sprašováñem poznati vse tvoje skrivnústi, 107 ena ti drugi vse svoje skrivnústi zavupa, rog. 499 reskrije to skrvjvnúst, tschup. 30 tok beremo my ñemu v očeh use skryvnuste ñegovega srca, 572 de be iméli to skryvnust špogati, jap. ev. 57 vam je danu vejđiti skrivnôsti tiga nebeškiga krajľestva, škrin. 232 on razodéne ñemu svoje skrivnôsti, 317 kdor skrivnôsti svojiga priátla rezodéva, ob vso véro pride, 318 katéri skrivnôsti svojiga priátla razglasy, za tákiga nesrečniga ny vúpaña, ravn. 2, 40 nesvetim so trda skrivnôst, preš. 86 ko gódec skrivnôst pogóvora zvé, mu lica rudéče obledé; — srčnôst, herzhaftigkeit: kast. cil. 173 drži se čednosti, tajsta bó tebi srčnúst dala k vsemu, 193 ñemu samimu

z močno srčnustjo se podai, 247 letú stury srčnúst člověku, rog. 500 zavol tē srčnústi inu stanovitnosti prišál je h tē častē, 405 Alexander vse te druge krajle premágal inu prestópil je u srčnústi te naturae, tschup. 614 žovnirje polne oĝna, srčnuste inu zvestobe, pok. 1, 15 usa moja prejšina móč, vúmnost inu srčnóst je prešla inu se razgubíla, 1, 127 potrdúj mojo majhno srčnóst, škrb. 1, 198 potrdi ga v modrosti, v móči inu v srčnósti, 1, 404 bóg otel, deb' naše srcé imélo tolko srčnósti inu móči, de b' zamoglo nositi težo časnih nadlóg — tesnóst, angor: tschup. 193 negovi dnarji so tu istu kar bo nemu tavžent težav inu tesnust delálu; — trdnóst, firmitas: rog. 420 poizvélyčani so ty martyrniki zavol nih („nyh“) trdnústi te potrpežljivosti, kemp. 207 ti si naše izveličanie, usa muč inu trdnust, tschup. 483 koku deleč smo mi v stanu za trdnust svojega naprejuzetja dobru stati? 627 očemo svojo slabust v móč inu trdnust teh korenakov sprebrniti, škrin 390 gospód je Kálebu tako trdnóst dál, de je on celú do starosti per móči ostal, pok. 3, 53 tá edinost je bila nē nar vėkši móč inu trdnóst; — zlobnóst, malitia: dalm. 2 hron. 29 mislim jest eno zavezo sturiti z gospudom izraelskim bogum, de se negova srd inu zlobnust od nas obrne, tschup. 276 pousođ narajma on to isto zlobnust, 299 per temu nar majnšemu falerju bodo kmalu nasajeni, odušje se per slebrni perložnosti zdajci uname ter bo v eno sorto zlobnuste perpravlenu, 374 bo li on grešneka negovi slepi zlobnusti čez pustil? 604 skuz katiro bodo ony svojo zlobnust na znaie dajali, 626 al ni tolkajn tavžent slabeh divic ti nar vėči zlobnuste teh trynogov kus blo? opr. 288 ony so nega gajžlali use z tako zlobnustjo katiro nim je nih doujačenost inu hudobya kol kedej mogla noter dati. — bridkóst, severitas, acerbitas: dalm. job 36 on tebe bo iz širokiga gārla te bridkusti izdèrl, rog. 31 kaj nas bo nadlúga ali bridkúst ali mēč od Jezusa odlóčil? 7 kaj za eno bridkust ni občutil David tedej? 454 ú te veliki bridkusti inu bolečini nē ni mogel nihče pomagat, kemp. 54 o koku mnoge inu težke britkusti, reve inu težave so pretrpeli ti apostelni! škrin. 224 bog je vsmilen inu on bó na dan britkósti grehe odpústil, pok. 3, 15 vidim de je cerku za volo pregrešniga živleña tolikaj knistianov v žalüvani inu britkósti, ravn. 1, 16 Kajn pobégne in živel je v nepokóju in v britkósti, preš. 59 bo vgásnila britkóst srcá per svétim obhajíli, 60 slovó svetá britkósti dáj; — grenkóst, amaritudo: kemp. 219 dokler še živè, na morejo eny prez grenkusti, tožlivosti inu brez strahu v nih luštih pokoi imeti, škrin. 292 kjer je grenkóst, tam ny zastópnosti, 296

negova noróšt ne bó tebi grenkósti sturfla, 335 vinu kateru se brez mere pijé, pernése grenkóšt, pok. 1, 76 dáj nim grenkóšt grěhov inu sladkóšt brumnosti čutiti, škrb. 1, 223 gospód me je z grenkóštjo inu z pelénam napasil; — krepkóšt, krepóšt, fortitudo, virtus: dalm. job 6 moja kripkust je proč od mene, opr. 229 z enem toku jakomisleni svētem udajańam so se ti triji nadolžni mladenči Sidrach, Misach inu Abdenago ti skušajoči roki božji podvrgli, nih kripkust v ti strašni ogneni péči obvarvati, ravn. 1, 243 Izaija se je skazal z velikimi navúki, ki jih je gola lepota in céna in krepkóšt; ravn. 1, 37 prava krepóšt ali čédnost je tista, ktira kakor zlato ogñ prebije, tako ona skušnavo, 1, 140 nar boljši dóta je krepóšt in čédnost, 1, 181 ojoj, kako malo na svojo bogabojččnost in krepóšt se smemo zanašati! 1, 18 po drujimu ne gleda kakor po krepósti ali čédnosti, 1, 205 zvunaj krepósti ali čédnost(i) je (modrosti) nič ne preséze. Modróšt in krepóšt ste žive žēļi našiga srca; modróšt in krepóšt prosfmo vsaki dan bogá, 1, 297 vse se čudi nad nih krepóštjo ali čédnostjo, met. 53 krepóšt; — krhkóšt fragilitas, imbecillitas, debilitas: tschup. 626 on pozna slabust našega srca. On vę koku velika je naša „kerpkust“, zatoj vę on tudi, kolku smo mi vstanu držati inu prenesti. (Uzimam, da ovdje stoji kerpkust mjesto kerhkust; govori se krhk, a fem. krhkä; ali po smislu može stajati kerpkust za krepkust); — krotkóšt die sanftmuth: kast. 272 kakòr krotkúst tó jězo, takú vsmileńe to štrafino mečá. Krotkúst vsmi sliši, 162 tebe vučy živěti v pohlevnosti, v krotkusti, 291 se držy svoje pohlevnosti, krotkusti, strěznosti, brumnosti, andohti, čistosti, rog. 289 rezglédamo tugent te Moyzesave krodkusti, kemp. 57 o kaj z' ena krotkust inu ojstrust tiga živleńa se je pustila vidit med temi duhovnimi! tschup. 611 vi duželni gospudji be imeli ena cejla krotkust, perludnost inu perjaznost biti, pok. 2, 26 ni bilú več per meni viditi ne ponižnosti, ne krotkósti, ne potrpežlivosti, ne trěznosti, škrb. 1, 178 te dobre déla so ponižnost, krotkóšt, vsmileńe . . , ravn. 1, 308 kralovo jezo je bog sprevrnil v krotkóšt, 2, 93 gđla nedólžnost, krotkóšt in potrpežlivost je bil Jezus, ber. 40 svarite jih z ľubeznijo in krotkóštjo; — nizkóšt, die niedrigkeit: ravn. 2, 13 ozerel se je na svoje dékle nizkóšt; — sladkóšt, dulcedo: kast. 132 tukai bóš začēļ vživati tó sladkúst na zemli, rog. 46 negóvih ponúdenih ľuštov, špasov, troštav inu druge take sladkusti ni hotel pokusiti, škrin. 231 kateri čujejo, de bi modróšt dobili, bodo z nę sladkóštjo napóľneni, pok. 1, 14 uly v moje srce potrpežlivost, sladkóšt inu ve-

sele, kateru sim zgubil, 3, 16 v mojih mladih lejtih od zapelive sladkósti posvejtih stvari zmóten sim pozabil krùh resnice jesti, škrb, 1, 418 pokúsi negovo sladkóst, 1, 497 čuti eno notrajno sladkóst, rav. 1, 133 enaki je on žlahtnim drevěsam v ti basni, ki so polne sóka in sladkósti, preš. 19 se usta smějajo ko préd, sladkóst ni máňši z nih beséd, 105 pogléda nčn'ga vžival sem sladkósti; — šibkóst, debilitas: tšchup. 642 druge per usi šibkusti svojega spola si vonder pustę svoje duše zveličahe ta nar prve inu poglavitne oppravk biti; — težkóst, difficultas, labor: kast. 200 težkúst od tega pride de., kemp. 103 onu je, kateru nih dosti od duhovniga gorijemania inu trdniga pobulšania nazaj drży: ta groza te težkusti inu muja tega štritaňa; — trpkóst, amaritudo: opr. 58 lih ondi, kjer se za srečnu drży, gnusyo, nalubnost inu trpkust čutě. — svetlóst, splendor: kemp. 463 cel svejt bi na mčgel obstati pred svetlobo tvoje božje svetlusi, opr. 210 on pojirje spoznáhe naše popolnema podložnoste, katiro smo mi nega naumrjoči svitlusi uselej skazati po usi sili dolžni, pok. 2, 107 zahvalehe inu svitlóst, inu modróst, hvala inu čast inu moč inu trdnóst bodi našimu bogú, rav. 1, 187 nobene cěne ne da človeku ne lepota, nè svetlóst, ne perludnost, 1, 216 vsa negova svetlóst, vse posvetno veličastvo, kaj mu je pomagalo?

Ali u ugrskih Slovenaca i u Kajkavaca: dúžnost nagfl. 4 dúžnosti etoj zadosta včiniti je mogouče, petr. u predgovoru: dúžnost, math. 2, 2, 37 koi pravu čutljivost dúžnosti i vere je pokazal, 2, 3, 158 zveličitelu i dúžnostjam našem do konca včrni obštati; — krátkost, brevitās: nagfl. 9 za volo krátkosti vrejmena; — krépost, math. 1, 1, 32 odišli su nega iskat, da krépost rečih i činov negoveh spòznati budu mogli, 1, 1, 50 kréposti negove spòznali jeste, 2, 3, 149 od kojega nam vnogo lèpoga od negve pobòžnosti i kréposti pověda se, gašp. 1, 139 vseh krépostih lepota, 1, 879 Jezuš Kristuš Marii materi svoji zatvor divojáčki ni oskrupil, nego z neběskemi je nakinčil krépostmi; — svétlost, math. 1, 1, 18 tak ni samu zemļu nego i ostàle od nega svoju svètlost imajuče zvezde z tnicum pokrije strašnum, 1, 1, 20 dugotrpnā nevoļa i težina betegā zastrla su svètlost očih, gašp. 1, 121 pričel je ove svétlosti svoje iskrice kazati, itd.

c) Riječī koje se grade od *adjektiva* na *ik*, *ok*:

velikóst, magnitudo: tšchup. 82 de be ota le svojo velikust, slavo, moč inu mogočnost kazati, 360 očitnu spoznāhe od velikuste inu visokuste božje od sebe dati, 602 ony so bli od drugeh rezlo-

čeni skuzi svojo velikust inu visokust, škriñ. 279 kdó bó pak móč negóve velikósti izrekál? 321 po velikósti negóviga premožená ráste néga srd, pok. 1, 35 ny hotel nad Davidam samú velikóšt človeške slábósti pokazati, 1, 49 nisim ne velikóšt ne nastopike mojih pregréh spoznal, ravñ. 1, 97 zdróbil po velikósti svoji velíki si zoprñ'ke svoje, 1, 202 tvoja, o gospod! je velikóšt in móč; trpl. 120 hválte ga pouleg negove vuouge velikousti (a küzm. 400 bez oznake: velikosti, što će glasiti velikosti); — g l o b o k ô s t, profunditas: kast. cil. 164 geometria te vučy visokúst, globokúst inu širokúst premeriti, tšchup. 25 kaj je tu z enu pomišluvañe, katiču se le na površini tega srca gori držy, v globokust pak se nekol doli na spusty? tako i globôst: mol. 278 zakaj moja ne trpí dūša v etoj globousti; — širokôst, latitudo: kast. cil. 164, gledaj pod globokost, škriñ. 218 kdo je zmeril néba visokóšt, zemle širokóšt ino brezna globočno? — v i s o k ô s t, altitudo: dalm. job 20 negova visokust do neba dosega, kast. 187 aku želyš priti na tó visokúst te popolnomasti, jap. ev. 97 hosanna na visokósti, škriñ. 348 gospód je sodník inu ne gléda na človeško visokóšt, 403 od néga je tudi templa visokóšt izzydana bílá, pok. 1, 20 izvoli si rajši en ófèr, kateri se tvoji visokósti spodobi, ravñ. 1, 202 v tvoji roki je visokóšt in gospóstvo vsiga, 1, 323 le nikar svoji visokósti ne perpisuj móči nas moriti, (rog. 265, 266 visókust, küzm. 337 visokost, a trpl. 6 visikost).

d) Riječi koje se grade od *adjektiva* na *r*: dober *f.* dobra:

d o b r ô s t, bonitas: ravñ. 2, 131 kdo bi ne bíl rad Jezusov vučénic, ki nam vé dobróšt tako posláditi in polájšati! 2, 137 je žejo do resnice in do dobrósti v nas djal; — h i t r ô s t, celeritas: rog, 11 lóuci se podádd na pule iz veliko hitrustjo; govori se i hitrost; — m o d r ô s t, sapientia: dalm. sap. 1 modrust ne pride v eno hudobno dušo, 5 tu je gvíšnu začetek te modrusti, 7 meni je prišál duh te modrusti, itd., kast. 129 v letem samim je bílá postavlena enih stariših vučénikou modrúst inu zastópnost, 431 jest tebe lubim za volo tvoje nar više modrusti, rog. 480 en velik slóu zadubil je Salomon iz te velike modrústi, jap. ev. 47 modróšt je opravičena od ñenih otrók, škriñ. 1 nevumni modróšt inu vuk zaničújejo, 38 syna modrósti izkaže očétovi vuk, itd., pok. 2, 24 jest nevúmèn šim mislil, de sam sebi pušen znam z svojim dejležam bół kakür ti, večna modróšt, gospodariti, ravñ. 1, 184 po skrivnávah vučíš me modrósti; küzm. 301 Grki modroust iščejo..., ar je Krištuš mene poslao vu modrousti rejči... pogibim modroust ti' modri'...

nej je na bláznost spravo boug modrousti etoga svejta, 348 štera se obilno razišla na nás vu vsoj modrousti i čednousti, 10 i spravičala se je modroust od odtrouk svoji, 224 gledajte, da ziščete z vás sedem možouv dobroga svedoustva, pune dihá svetoga i modrousti, 225 nejso mogli prouti stánoti modrousti i dihi, s kim je gúcao, 226 vučen je Moužeš na vso modroust Egiptáncov; a i módrost: trpl. 39 vísta moja bodo gúčala moudrost; — ostrôst, acies, die schärfe: rog. 453 spikanarda je ena dobra peršona, ker bodeča inu resasta je ú ojstrústi tega žjuleňa, 454 kažite tu vboštvu, ojstrúst inu ponižnost, 24 opomynal je taistiga iz ojstrústjo, kemp. 57 kaj z' ena krotkust inu ojstrust tiga žiuleňa se je pousod pustila vidit! 108 ony dolgu mol'jo, po gostu berò inu se usi podložnosti inu ojstrusti ohranio, tschup. 85 je tu ojstrust ali je spreglejdañe? pok. 1, 12 pravičnu mene tépeš, jest se čez tvojo ojstrósti celu nič ne pertóžim, 3, 53 nič majn so k njeni trdnósti perpomogle svete postave, po katerih je ona svoje otroke k bogabojčnosti pelala, inu ojstrósti s katero je grěšnike pokorila, ravn. 1, 247 hudobnim pokaže neizproslivo božjo ojstrósti, ber. 165 nene škodlive ojstrósti do našiga živóta se je treba s previdno ošlěko varvati, škrb. 1, 418 če se negovi počutki pred evang. ojstrósti vstrašjò; — žihrósti, die sicherheit: rog. 55 zapovedal je bil šest mest postaviti k eni žihrusti, 261 vsi mi želimo priti na ta hrib tega počitka, pokója, žihrusti inu izveličajña, kemp. 68 teh svetih ludy žihrust je uselej božyga strahu polna bila, 301 ny obene žihrusti pred skušniavami.

Ali u Kajkavaca samo: múdrost, math. 2, 3, 26 podèli takájše i nam právu múdrost, gašp. 1, 151 ostal je otec z Eufrosinum navučajuči nu četeti i pisati, druge takaj sveta navuke i múdrosti, kotere deklíč tak se je vučila, da otec čudil se je zvrhu rázuma i pameti kčere svoje.

Neobično je meni naglašiváñe tvorke ost u Škrbinca u riječih kao: čednôst, 1, 174 ktiri so nar veči čednósti nad seboj iméli, 1, 513 k lepim kristianskim čednóstim, 1, 519 skuz lepe čednósti, 2, 2 so dajáli od sebe veliko svetlobo lepih čednósti, 2, 5 kdo ne spozná že samu iz tiga vrednósti angelske čednósti? 2, 7 al vidite, koliko on obrájta čednósti divištva? 2, 9 kdo še ni zadósti prevízan, kakšino ceno inu vrednósti imá čednósti divištva? 2, 10 koliko se mi držímo leté angelske čednósti? Obično glasi čednost, ali i u ugrskoj slovenštini dolazi čednôst, küzm. 286 čednoust tejla je smrt, čednoust pa dihá je žitek i mér, záto ka je čednoust tejla nepriátel-

kiša boža, 348 štera je obilno razišla na nás vu vsoj modrousti i čednousti, hvaležnost; 2, 74 spoznamo, de smo tebi skuz zapravlne cajta veliko nehvaležnost strili; imenitnost: 1, 204 biti moreš enák krajlici Esther, ktira od lepôte, svitlosti inu imenitnosti Asveruza nič ni bla restrésena, a 1, 463 iménitnost; nedolžnost: 2, 7 v célimu s. pismu govori s. duh veliko krat od čistosti, nedolžnosti inu od divištva; 2, 11 nedolžnost ohránit ni skrbí; nehvaležnost: 1, 521 za volo vaše lastne lenóbe, hudobíe inu nehvaležnosti vam bog odvzáme notrájno luč; sramožlivost: 2, 118 zdaj sramožlivost inu vèst nič ne zamoreti; nevarnost: 2, 87 prót vsaki nevarnosti; neumnost: 2, 62 velika je neumnost človeka; nevoščljivost: 1, 502 ta ima mrzlico nevošljivosti; obilnost: 1, 485 iz obilnosti svoje neizrečene lubezni se sam sebe za jéd da; ošabnost: 2, 97 kakšina hudobia je letó, de človek hoče jarm pokóršine od sebe vréči inu se puntat čez božjo postávo po sami goli svoji ošabnosti?; pobožnost: 1, 513 k pravi pobožnosti; ponižnost: 1, 489 z globoko ponižnostio, 1, 320 v ponižnosti; posebnost: 2, 11 od moškiga spola v posebnosti nič ne spomni; potrpežljivost: 2, 2 Izak je rodil Jakoba, razgled te potrpežljivosti; pozabljivost: 1, 468 živí v eni tako globoki grešni pozabljivosti; požrešnost: 2, 88 hodite pošteno kakor po dnévi, ne v požrešnosti inu pianosti; previdnost: 1, 522 ktirga nam je tvoja previdnost naložila, 2, 3 od skrbí inu previdnosti; prijaznost: 2, 83 zapovéj bóg, de se imájo nevarne perjaznosti razdréti; srditost: 2, 120 brusi se z miram bol čez nas méč božje srditosti; sužnost: 2, 61 rešit se iz sužnosti; i služnost: 2, 94 je izraelski polk iz egiptovske služnosti rešen bil; trdovratnost: 1, 454 de sam ne boš nigdar v žalostni stan nesrečne trdovratnosti padil, ne zaničuj nigdar kličeóci glas dobrotliviga bogá; večnost: 1, 515 nesrečni skuz celo večnost, 1, 522 v večnosti, 1, 506 nesrečen bom v večnosti; vrednost: 1, 160 po vrednosti plačano, 1, 392 duše obdvéh so ene vrednosti, 2, 3 od bogastva neizrečene vrednosti, 2, 4 zdaj skusimo spoznát vrednost divištva, 2, 8 sklénemo de vrednost in cena te čednosti more neizrečeno velika biti; zanikrnost: 1, 513 naša vira per nas ni več živa, ampak skuz našo lenóbo inu zanikarnost oslablena inu mrtva; 2, 3 ste divišto po zanikarnosti inu hudobii zapravili. Nu vaša napomenuti, da u istih riječi često dolazi i obični naglas: hvaléžnost: 2, 74, nevarnost: 1, 9, 369, 415; preošabnost: 1, 456; ponižnost: 1, 178; po-

zablŕnost: 1, 167; poŕrrešnost: 1, 393; perjáznost: 1, 187, 264; véčnost: 2, 116, 1, 488; trdovrátnost 1, 444, 446, 451; nu sravni u srpštini — ôst u sing. nom.

Amo tamo čita se i u kajkavskih knigah tvorka ost naglašena, ali samo u padežih, gdje ost nije zadnja slovka: math 1, 1, 122 da nim po vašoj marljivosti, pokornosti i dobrom držanju veselje izkàžete; 2, 2, 36 vsa ona izpune, koja vu ovakveh okolnostjah zapoved od njih bi potrebuvala; 2, 2, 66 ovo čudo z osebnjemi strankami i okolnostmi je se dogodilo; 2, 2, 197 z vašum fanteňa pohlepnostjum kàžete jáko odurnu i kaštigé vrédnu nezáhvalnost; 2, 3, 67 zaradi pohotnosti svoje zemeljska samo iščuči; 1, 1, 103 da ne stalno z trplivnostjum i srdčenostjum jednoga kršćenika podnàšati moremo; 2, 3, 143 križa svojega prijèti i srdčeno z trplivnostjum do koneca zivlèna nositi mora; 2, 2, 62 ako vi za zvršenostjum budete hlèpeli; gašp. 1, 117 ako koi nezvršenum žalostjum bi bil skrušil srdce svoje, milošču je zadovol, 1, 897 o Maria, tve žalosti premisliti gdo zadosti bude mogel!

2. ^ na predzadnoj slovcu imaju

a) riječi koje se grade od *višeslovčanih adjektiva* s ^ na *zadnoj* slovcu osim onih na àk, àn, àl kojim a u fem. ispada: hasnovitost: hasnovît, utilitas: perg. 26b prauo onakove hasnovitosti (' nad i je doduše malen, ali ipak posve drugače nego pikna na drugih i, gdje je posve okrugla); lastovitost, proprietas: (math. 23, 65 publikànuši iliti dačobèrci nèsu bili ze vséma tak hmàni i nezdušni, kak su ne židovi držali i već kràt imali su vu sebi dobre lastovitosti; ali i lastovitost prema lastovit; odkritost, offenheit: ravn. 1, 237 tako huda ki je bila Jonova nepokoršina, tako lepa je negova odkritost, moškost in vólност; osebitost, proprietas: (math. 2, 2, 166 osebitost prošne, koju ov màli kràl za betèznoga sina svojega predal je Jesušu, i osebitost negova zašfaňa vu rèči zveličitela); ponositost animi elatio (math. 2, 3, 46 čin ov veliku ponositost i ohòlnost bi kàzal); pripròstost, simplicitas: ravn. 1, 202 ti srca vprašàš in pripròstost ljubíš, 2, 109 Jezusove besede so globòke pripròstosti, 2, 169 take dobre duše, ki je bilo toľko lepe pripròstosti in nedòlžnosti v ni, Jezus ni hotel brez vesele besede odpraviti, 2, 263 kdor ga z ravno toľko ponižnostjo in pripròstostjo na se vzame; srditost, ira, iracundia: škrb. 1, 140 polne srditosti vpijejo čez grešnika na mašvanje (perg. 84a z nazlobosti ili s srditosti, math. 2, 2, 32 po nágioj srditosti);

vesêlost, hilaritas: pok. 3, 152 tam je gotova varnost inu varna večnost inu večni pokoj inu pokojna srêčnost inu srêčna sladkôst inu sladka veselost; *vestovîlost*, conscientia: math. 1, 1, 103 vestovitost, po kojoj nam znano je, da ove ali one kaštige zaslužili jesmo.

Nu ipak čitam: *oholôst*: ohôl, superbia: kast. 90 gđú tebe k letimu žene? tvoja offert, tvoja oholúst, tvoja prevzetnost, tšchup. 22 oholust, offert, žele te časty, 46 kaj z' ena gnusoba, aku en kristijan ofert inu oholust tega svejta hvale? 52 kje se več ofrt, oholust regirati vidi? 425 ony si oduzamejo od oholuste velik dejl preč; *sirovôst*, barbaria: ravn. 1, 171 od nezmére in strahú je vmerel ta malopridni mož, ki si ga je z svojo skopôstjo in srovôstjo nagnal. Tako valda, jer se sirov izgovara jednoslovčano srôv, inace glasi sirôvost.

b) riječi koje se grade od *adjektiva* (ređe *supstantiva*) s ^ na *predzadnoj* slovcu, u kojih ima medju zadnja dva suglasna umetnuto *e* pregibno:

bolêznost: bolêzen, dolor: küzm. 344 dečica moja, štere pá z bolêznostjov rodim, dokeč osnovlen bode Kristus vu vami; *dobrôtnost*: dobrôten, benignitas: ravn. 1, 234 lep izgled bezobréstne dobrótnosti! *dresêlnost*: dresêlen: küzm. 325 eto sem pa vu sebi soudo, naj ne idem k vam pá vu dresêlnosti; *ľubêznost*: ľubêzen, caritas: küzm. 365 oblejete ľubêznost, štera je vezalo popolnosti, 372 verostújmo oblečeni v prsnek vere i ľubêznosti i v lebko, 374 ka so ľubêznost istine gori nej prťjali; *nasprôtnost*: nasprôten, adversitas, res adversae: tšchup. nasprutnost; *nedôlžnost*: nedôlžen, innocentia, integritas: rog. 45 so nadôlžnost obvarúvali, ravn. 1, 53 negove lica je bog z nedôlžnosti živo lepoto ozálšal, 2, 93 gôla nedôlžnost, krotkôst in potrpeľlivost je bil Jezus, preš. 176 nedôlžnost vnéma ji očí in lica; trpl. 20 nedúžnost i pravica me obarje, 58 jaz vu nedúžnosti perém roké moje; *neumrtêlnost*: neumrtêlen, immortalitas: math. 2, 2, 102 Saduceanci nésu veruvali vu nikakvu nevmrtêlnost dűše; *nezaűpnost*: nezaűpen, diffidentia: ravn. 1, 119 oh! kdo ne bo črtil vse nevére, nehvalêžnosti, nezavűpnosti in pa nepokórűšine proti bogu?; *nezdűűnost*: nezdűűšen, animus durus: math. 1, 1, 89 negvo ľubleno pajdáűűne z gréűniku, koje je obrnul i pobólűűal, bila je vu očeh nűhovih nezdűűnost, 2, 2, 198 ovde mi vidimo, da nepomirűűvi ľűdi zarad ostrűűe i nezdűűnosti proti blűűűnemu vse druge dobre ľűdi žalosté, *obűlnost*: obűlen, abundantia: jap. ev. 53 iz

obylnosti tiga sreća vusta govore, škrb. 1, 180 ti boš bogat inu z obilnostjo v grób dole stopil, ravn. 1, 63 dobro je, če se ob obilnosti kaj za prihodne potrebe déne na strán, 2, 14 strádavcam daja obilnost; tako i preobilnost (tschup. 230, 418, 530, opr. 60, 212); okôlnost: okôlen, umstand: math. 2, 3, 138 stanovite okôlnosti; otâjnost: otâjen, arcanum: math. 1, 1, 86 koja tak veliku otâjnost je očituvala; posêbnost: posêben: proprietas, besonderheit; povsôdnost: povsôden, die allgegenwart: ravn. 2, 162 vse svoje zavupaŋe je v ŋегоvo vsiga mogôčnost, dobroto in povsôtnost stavil; prihôdnost: prihôden, tempus futurum: preš. 162 na pôti prihôdnosti biló je zagriŋálo; priličnost: priličen: ravn. 1, 201 tako je dolžnost vsaciga, komur je za božjo čast mar, vse perpomôči, kar je na ŋemu, de se zvunajni službi božji perličnost napravi (tschup 182, 469, 479); ali i priličnost: nagfl. 3 vu vrejmeni našem se vu šterom koli stáni pozváŋa potrebúje vuvidnost, mîšleŋe, razmejúŋe i priličnost vu naprejdáŋi; pri z a n â š n o s t: prizanášen, indulgentia: ravn. 2, 122 vsmilen pomočnik je Jezus: gôla božja milost in perzanášnost ga je; s ŋ ů ž n o s t: s ŋ ů zen, servitus: preš. 47 slišim, de so Bosnijáki v s ŋ ů znost gnáli kristijáne, 89 pél je v s ŋ ů znosti želézni Jeremúj žalôst globóko (a rog. 414 sužnôst); v ê č n o s t: v ê č en, aeternitas: škrb. 2, 116 v ê č nost peklenskih trpeŋ ga vstraši; vesêlnost: vesêlen, lacticia, hilaritas: trpl. 38 gora Šion je kak edna lejpa držêla na vesêlnost vsoj zemli. — Mjesto ^ govori se gdjegdje ~: obilnost.

3. Na predzadŋoj slovcí ' imaju:

a) često riječi, koje se grade od *jednoslovčanih* adjektiva: čistost, držost, milost, rádnost, sítnost, slábnost, stárost, vrélost, znánost, žálost; sravní ono pod 1. a). Govori se gdjegdje i ~ mjesto ': sítnost, kemp. 351: sittost.

b) riječi, koje se grade od *višeslovčanih* riječi s ' na zadŋoj slovcí:

j e d í n o s t: jedín, die einigkeit: ravn. 2, 60 oba, Jožef in Marija, v l ū b i edínosti sta žívela, 2, 299 kadar si Jezusa Kristusa per Lazarjovimu odprtimu grobu stati mislimo z v nebó vzdígnenim očésam, polniga svoje notrajne edínosti z očetam, nam ne šíne tudi létu božje veličastvo v oči? ber. 178 mora kdo bití, de ima zapovédati. káj de naj vsaktéri úd storí al ne storí, de se réd, mir in edínost ohraŋi; mol. 141 oh odičeno sv. trojstvo, božánska jedínost! osloubodi stvorjenéŋ tvoje od vsega h ū d o g a; mul.

483 vse naše mišljenje, govorene, čineje i trpleje bogu na hvalu prikažemo, i to vu jednosti najnov kristuševih; **jednákost**: jednák, aequalitas: rav. 1, 30 kramláti jim seboj dá, kakor bi bili negove enákosti, 1, 71 ne bodi hud, de govorím na ravnost in predrzno z teboj, ki si kraľove enákosti, 1, 242 negove enákosti ga ni pomočnika, math. 2, 2, 112 néče bog, da bi mi bližnega vu takvoj ze vséma jednákosti ľúbiti mórali, kak sáme nas; **nejednákost**: nejednák, ungleichheit: habd. ad 231 tél človečejh nejednákost, da su neki preveč mali, neki preveč veliki, krist. 133 spoznajmo božansku previdnost iz bogatstvih nejednákosti, koju stvoritel med ľúdi je vpeľal; **neugnánost**: neugnán, die unermüdlichkeit; **razuzďánost**: razuzďán, licentia: (tschup. 473, 643) škrb. 1, 155 za nĳh je rezvojdánost en strup, 2, 88 próč mesení gréh, próč pohujšanje in rezvojdánost; **udánost**: udán, ergebenheit.

c) riječi, koje se grade od *dvo-* i *višeslovčanih* adjektiva s " na *zadňoj* sloveci, a s ' u nom. fem. na *predzadňoj*: tožľiv, tožľiva itd.

bojěčost: bojěč, bojěča, timiditas: škrb. 1, 508 na vso boga bojěčost inu boga ľubnost nič ne držě, 2, 81 take rěči sodit, ktire človeško pámet prestopio, h temu grede en malo věč učenosti, en malo věč boga bojěčosti, 2, 109 postávo božjo spolniti brez bojěčosti; črvívost, wurmstichigkeit: levst. žup. 60 podkožna črvívost je zeló otrovna; **gorěčost**, eifer, feuerifer: škrb. 1, 482 vest zaspí, gorěčost vgasne, pámet oslepí; **kočľívost**, das im essen wählerisch sein (tschup. 478); **lažńívost**, die lügenhaftigkeit: rav. 1, 335 grd madež je lažńívost; **ľubeznívost**, amabilitas, venustas: rav. 1, 187 prav grd potepůh je bil Absolon per vsi svoji ľľńneni ľubeznívosti, 2, 38 nĳh sovražtvo do něga do zapopadka vse ľubeznívosti se tudi drugáč snĳti ni moglo, 2, 275 vučimo se iz ně drugič ľubeznívosti božjiga sinů, preš. 19 lepóta, ľubeznívost vsà je, kákoršna je přěd bilà, 151 pét ľubeznívost tvójo in lepóta je mój pokľic in sámo opravílo, nagľ. 158 rouža znamenůje srđea dobrouto i ľubeznívost; **marľívost**, diligentia: math. 2, 2, 187 jeli oni takova z onum vėrnostjum i marľivostjum oskrbľůju; **minľívost**, die vergänglichheit: preš. 168 minľívost sládkih zvėz na svět' oznáni, kak krátko je veselĳh dnĳ število; **nepotrpežľívost**, die ungeduld (tschup. 223, 552, 627); **nevoščľívost**, invidia: rav. 1, 55 le pogľejte, kam nevošľívost perpěľá!, 1, 164 něgova duša je čista, ně napuha, ne nevošľívosti ni v nĳ, 1, 209 nevošľívost je gnilóst po kostěh, 2, 125 za

vero se je treba ponèsti, v to so svoj napùh in svojo nevošljivost skrili; paščljivost: nagfl. 9 skrovnost názhajne paščljivosti ednoga jedínoga vučítela vu onoj istoj šouli vu znotrejšnjíj mouči leží, 140 poištvo je po deli i paščljivosti mogouče spraviti; pazljivost, die aufmerksamkeit: levst. žup. 58 pazljivost pri mesóvnem ogledovaní bodi se večja, ako se kje po obližji oglási živinska bolčzen; pijánost, die trunkenheit: škrih. 334 vinu je sturjénu k razveseleú inu ne k pijánosti, 335 drznost, katèra iz pijánosti pride, stury de se nespámeten spodtákne, 357 veliku jih je za volo pijánosti vmrlu, ravn. 1, 23 pijánost je gnusoba, pijánost dela nečast ľudém, dain. slovn. 106 piánost; potrpežljivost, patientia: škrb. 1, 178 pokòršina, potrpežljivost, ravn. 1, 266 Tobijova potrpežljivost v nadlògi, 1, 281 tako so mu ñegova dobrodèlnost, potrpežljivost tolko dobriga dale, 2, 61 upala bogú sta in z potrpežljivostjo preneseta to trpleúe, 2, 93 gòla nedolžnost, krotkòst in potrpežljivost je bil Jezus; pozabljivost, die vergesslichkeit: škrb. 1, 167 de b' se večkrat ne spoteknil iz nevédnosti, iz pozabljivosti al iz slabòsti, ravn. 1, 182 pomaúkanè dèla, in pa oblást storiti vse, kar je hotel, in pozabljivost božje vsiga pričijóčnosti ga je v tako révo porínila, preš. 137 kjer vsih bolečín se pozabljivost píje; prhljivost, die verweslichkeit: ravn. 1, 121 Mozes je prhljivost človeškiga živleúia v živo čutil; prizanesljivost, die verzeihlichkeit, langmuth: ravn. 1, 90 ne zatratovájte nikol' božje perzanesljivosti v nove pregrehe, 2, 273 koga ne gine božja dobrotá in perzanesljivost? skazljivost, simulatio: math. 1, 1, 77 kajti pak Ivan znal je ñihovu skazljivost. . . pokazal je odprto ñihovu skazljivost; skrbljivost, žqpišaz: kúzm. 261 jas sem vučeni z velikov skrbljivostjov; sramežljivost, die schamhaftigkeit: škrb. 1, 160 ktiri nesramno klafájjo, čez sramožljivost sékajo; ali i sramežljivost: škrb. 1, 482 sramožljivost; trohljivost, die verweslichkeit: preš. 163 brast, ki vihár na tlà ga zímski tréšne, leží tam róp trohljivosti požréšne, 165 prijázna smrt! ti si sréčna césta ki péje náš iz bolečine mésta tje, kjér trohljivost vse verige zgrúdi; trpljivost, die geduld: nagfl. 161 ñé trpljivost je vzéla svoj lejpi nájem, 77 načemurnost, netrpljivost, svajavnost so rúžne náklonosti; zapeljivost, das verführerische: preš. 104 kdo znál popisat' úst bi ľubeznivost, nedólžnih prs snegá kdo zapeľivost?; zapovedljivost, die sucht zu befehlen: ravn. 2, 48 nad Herodežam imamo žalosten izgled, kakó napùh, zapovdľivost in pa lastna ľubezen človeku ves um zbèbijo in preméšajo,

2, 241 koga ne bo že lé misliti taciga kraľestva zamaknřlo, ki ni sledú v řnemu nř zapovřľivosti, ne ořabnosti in sile?; z a p r a v ř ľ i v o s t, die verschwendung: ravn. 1, 43 obojiga se morete skrbno varovati, samogřľnosti in zapravřľivosti, 2, 67 ktiri z nemřrno zapravřľivostjo stariřam pót pijejo, 2, 69 bahřřka in mehkuřna nřřa, nezmřra in zapravřľivost per jedi in pijřci so bili prva mati spřke. — Adjektivna na řv pa i partic. na řř govore se gđjekuda i na řv, řř, pa se mogu supstantiva od řnih izvedena metnuti pod 3. b). U Kajkavaca i ugrskih Slovena govori se i ř mjesto ř: marřľivost, skazřľivost, strpřľivost, řkodřľivost, trpřľivost, vkanřľivost, zgrabřľivost, zgovorřľivost, zvedřľivost (krist. 41), zvrřřľivost (math. 2, 2, 262).

d) riječi, koje se grade od dvo- ili viřeslovčanih adjektivna (i supstantiva) s ř na *predzadřľoj* slovcu, koja imaju u zadřľoj slovcu *pre-gibno e*: řředen, fem. řředna.

b a h ř ľ n o s t, elatio: math. 1, 1, 70 novi ov pogled, bahřľnost govoreřna, s kojum Ivan je prodekuval, nř samo řřuđene pri řľudstvu nego i řřze pokřre vu řnihoveh ořeh zrokuvalo; b l a g o ř ľ ř p n o s t, habendi cupiditas: math. 2, 2, 47 tak se pri vas na skřrom namesti blagohľřpnost i nenřvidnost; b ľ ř z n o s t, blasphemia, stultitia: křzm. 301 rejř krřza tejm, kř se skvarřjo, je blřznost, 303 modroust etoga svejta je blřznost pri bougi (1 kor. 3, 19), trpl. 31 moje rane smrdijo ino se gnořřjo za volo blřznosti moje (psl. 38, 5); mul. pos. 144 je bořřa dika, da pokřře svoju trpřľivnost i milosrdnost, kada od takvoga obseđenoga řloveka podnřřa tulike blřznosti, vere i krsta zatajeře, 303 malovrednost i blřznost navuka krivovercev, 501 blřznost vezda je preveř obřřnska, math. 1, 1, 136 veřkrř drugo ne řřje se, kak blřznosti, kletve, psuřařa i blřřnega ořřpaře, 2, 2, 131 po svojem řřnu sebe blřznosti grřha krivca je napravil, 2, 2, 132 je najveķřa hudořa i hmařřřa řnega zarad blřznosti potvřřjati, 2, 3, 92 tak se řřvajte i hřbajte od blřznosti i klřtvih, 2, 3, 114 koi srditost svoju po klřtvi, blřznosti i obřřaneřu ořřtuje, takav je gorři nego řľodomřrec, 2, 3, 222 zaradi blřznosti; b l ř d n o s t, π ľ ř ν ř: křzm. 277 i plařo křkře so vrejđni bilř svoje bloudnosti so vu sebi vzřli, 368 řr je naře opominaře nej bilou z bloudnosti, 374 za toga volo řnim pořle boug zmořno delo bloudnosti, naj verjejo ľřzi, 421 varte se. naj z bloudnostjov ti hřđi, z řnimi v řřt zapelani, vř ne spřđnete z la-stivne krepkosti, petr. 128 břđu řřinili velika znameřa i řřđa, tak da se vu blřđnost napelaju, ako je mogřře, i zebrřni, gařp. 1, 199 koteri z duhom svřtem rasvřřen poganinov blřđnost je ođtiral,

math. 2, 3, 118 zveličitel' ne od blúdnosti odvrne, 2, 3, 142 z svojum skazljivum svètostjum vnòge dùše na blúdnost dopelaju, 2, 3, 157, 209 itd.; bojéčnost, die furchtsamkeit: pohl. tschup. 571 en tak častite strah je ena bojéčnost, katire ne zastopijo, pok. 1, 105 po gréhu pride suhota, mrázlota inu bojéčnost; često boga bojéčnost gottesfurcht: pok. 2, 4 je v časi tudi urašena bogabojéčnost, 2, 9 skuzi majnšaše boga bojéčnosti, ravn. 1, 62 iz božje previdnosti je negova boga bojéčnost sréča negova, 1, 251 le v cerkev hoditi še ni prava boga bojéčnost, itd.; bóžnost = pobóžnost: škrb. 1, 513 s. vira nas more h pravi bóžnosti inu dobrim délam perpelati; brúmnost, die frömmigkeit: rog. 470 u te brúmnoste, škriñ. 220 le tá brúmnost opraviči srce, 354 posvetúj se s hudobnim za brúmnost, škrb. 1, 121 jih je od brúmnosti nazaj držálo, 1, 221 pot brúmnosti, ravn. 2, 64 zlasti pa ga je bilo polno persrène brúmnosti in pobóžnosti; cagovítnost, die verzweiflung, zaghaftigkeit: škrb. 1, 166 uni je zagázil v mláko nar večih hudobii, kir zdej poln cagovítnosti na soje pogubleñie čáka; čalárnost, fraudulentia: küzm. 352 naj več ne bomo cecátja dečica, ki bi se premetávali i okouli goni i od vsákoga vótra kak štej návuka vu jálnosti i vu čalárnosti lúdstva, ki za nami šútajo, math. 2, 3, 147 iz čalárnosti, prevzétnosti, lotroželnosti skup správleni jesu, 2, 3, 204 z ponositostjum, nenàvidnostjum, čalárnostjum i nemilosrdnostjum bila su napùñena srdeca níhova; čédnost, munditia, virtus, modestia: pohl. tschup. 409 on tirja od nas popolnema čédnoste, notrejne čédnoste, use gladku čédnoste, škriñ. 306 per meni je vse vápañe živleña inu čédnosti, škrb. 1, 186, hišna mati je brunna in povna čédnosti, 1, 212 pernése obilni sad dobrih dél, nar lepših čédnost ravn. 1, 18 po drugimu ne gléda kakor po krepósti ali čédnosti, 1, 296 vse se čudi nad níh krepóstjo ali čédnostjo, ber. 76 Samuel je rasil v božjim spoznañi, v čédnosti in pobóžnosti, preš. 149 perdjála čédnosti sva né in tvòje vsak svojim pésmam; darovítnost, largitas: škriñ. 245 darovítnost je vsim živim lúdem prietna, ravn. 2, 151 iz vsiga je božja darovítnost bòdila, dain. gram. 105; dišéčnost: škriñ. 204 za tó se je v vse sòrte dišéčnosti premejñiti pustila; divjáčnost, feritas: ravn. 1, 302 neokvarjen pride Daniel iz levnáka, šuntarji punta so pokončáni, lúdi divjáčnost se vléze; dobrodélnost, die wohlthätigkeit: ravn. 1, 137 Bócova dobrodélnost, 1, 198 obud k dobrodélnosti, 1, 263 dobrodélnost stariga Tobija; dopádnost, die gefälligkeit: math. 2, 2, 98 bòg sám ima vu

nem dopádnost, 2, 3, 119 vse poleg njegove vôle i dopádnosti rav-
 nati móramo; dovólnost, die genügsamkeit: rav. 2, 33 iz Ma-
 rije sîja sréna poníznost, krotka, pohlévná dovólnost z stanam;
 dozdévnost, die einbildung: pohl. tshup. 482 katiri grehi
 v srcu, v odušju, v dazdevnosti tiče, 605 tu pustim jest tebe ti
 dazdevnosti usch; drémnost, $\kappa\alpha\tau\alpha\nu\omicron\chi\iota\varsigma$: küzm. 291 dáó nim je
 boug dühá drejnnosti; ferbéžnost, die verwegenheit: rog.
 408 Alexander use te druge krajle premágal in prestópil je u
 srénústi te naturae, u fletnosti tega trupla inu tega srcá ferbéž-
 nosti, 452 per katérim pustil je Leonard vidit trjéto levavo le-
 stnino, namreč to ferbéžnost, ker on ustrášil se ni nikoger; gíz-
 dost: gízda: trp. 58 opásani so z gízdostjov, 24 naj obnejmijo
 jálna vüsta gučéča pronti pravičnomi okorno, z gízdostjov i za-
 metávanem; halováúost: halováúa: math. 1, 1, 136 drugo ne
 vidi se nego halovájnosti, nepošténi tanci; hvaléžnost, die
 dankbarkeit: rav. 1, 8 srce mu je perzdigovala hvaléžnost proti
 bógu, 1, 178 darúj hvaléžnost bogú, 2, 48, 134, ber. 56; imé-
 nítnost, die berühmtheit: rav. 1, 216 truplo tolciga kraļa je
 v sredi vse svoje imenítnosti ležalo vse mrzlo in otrpóeno, 2, 155
 božje dela vučé nas, kolki de je človek in kolka njegova imenít-
 nost; jálnost, $\delta\acute{\omicron}\lambda\omicron\varsigma$: küzm 77 tatíja, skoupost, hüdouba, jál-
 nost, hotlivost, 167 ovo je právi Izraelíta, vu kom jálnosti nega,
 178, 303, 335, 352, trpl. 8 vüsta njegova so puna z prekléstvom,
 z jálnostjov i vkañúvanem, 24, 58, petr. 125 poznavši pak Jezus
 jálnost níhovu reče; jásnost, serenitas: preš. 107 mladósti jás-
 nost míslí táke si kmálo iz srcá spodí in gláve; jednakoťéž-
 nost, das gleichgewicht: rav. ber. 166 sapa se hóče vselej in
 povsod v enakotéžnost djáti; krásnost, die pracht: čb. 1, 14
 zlatíce blišé, vrtníce puhté po zmlájeni krásnosti, očíšeni jásnosti
 vijol'ce duhté; kratkočasnost, die kurzweiligkeit: škrb. 1, 419
 ne verjámem, de b' ne imel časa za molitvo, časa zadosti za druge
 opravíla, za pogóvore, za jegré, za kratkočasnosti, al za molitvo
 samó bo časa mánkalo?; kvarohlépnost, die schadenfreude:
 mat. 2, 2, 113 iz jála i kvarohlépnosti; malovrédnost, die
 nichtsnutzigkeit: math. 1, 1, 101 vu kojem nikakvo dečinstvo, ni-
 kakva malovrédnost . . ne se videla; márnost, der fleisz u kr. a
 u ugrskih Slovena $\mu\alpha\tau\epsilon\iota\omicron\tau\eta\varsigma$: küzm. 287 ár je storjené márnosti
 podvrženo, 244, 352, trpl. 23 odürjávam one, kí nasledújo tadanke
 márnosti, 32 márnost je vsák človek, 49 ne držte se k márnosti;
 mehkúžnost, die weichlichkeit: rav. 2, 30 mehkúžnost in

druga posvetna nečimrnost jim ni srca spačila; mogućnost, das vermögen, die möglichkeit, die macht: pok. 1, 21 kjer je večnu molčanje od tvoje mogućnosti, dobróte in rěsnice, 2, 87 kaku bi zamogli žnabli preuzetniga človeka od tvoje mogućnosti, od tvoje visokósti govoriti?, škrb. 2, 95 ne čast inu mogućnost pred bógam, 2, 113 Maria nad božjo vsiga mogućnostjo ni pomišlala, itd. rav. 1, 7 dobrota in vsiga mogućnost bliska iz né, ber. 24 od božje vsiga mogućnosti, math. 1, 1, 23 on z onum oblastjum i mogućnostjum dõjde, 2, 3, 33, 34, 89, 121, 135, 233; 2, 3, 176; n a d l é ž n o s t, molestia: pok. 3, 87 za moje nadležnosti volo bõš ustal; n á g l o s t, celeritas, velocitas: pok. 1, 34 on ne v náglosti, temuč z dobrim premislikam sklène nar zvestejšiga svojih služábnikov umoriti, rav. ber. 16 po mnogotěri stópni močì in náglosti sape dobì véter mnogotěre imena; n a l é ž n o s t, die anstecklichkeit: rav. ber. 211 znajdlì so prav láchko pomoč, s ktěro se člòvek naléžnosti morljivih otročjih koz lahko za vselej obvarje; n a p r e š í r n o s t = prešěrnost: rav. 1, 193 neprešěrnost se mu je zdaj v strah in trepět sprecobnila; n a s l á d n o s t, voluptas: gašp. 1, 202 da bi bili živelì ovi vu nasládnosti světa; ali češěe násladnost: trpl. 11 pred licom tvojim je veselà obilnost, in násladnosti kre dejsne tvoje na veke, 28 z potokom násladnost tvojì je napojš, klžm. 386, 390, petr. 35 kó je pák opalo med trne: jesu oni, kij so čúli te pred pazkami i bogáctvom i pred násladnostmi žitka iduči zadávľaju se, mulih. pos 163 bilo bi Kri-stušu nepristojno, da bi se bil po telovne násladnosti začel, math. 2, 2, 33, 51, 94, 102, 110, 130, 148, 210; 2, 3, 101, 146, krist. 138; n a z ó č n o s t, praesentia: dain. gram. 106: nazóčnost, gegenwart; n e b o j é č n o s t, die furchtlosigkeit: pohl. opr. 258 nebojěčnost; n e d o p á d n o s t, das nicht gefallen: math. 2, 2, 41 nedopádnost, koju zveličitel zarad odurne nezálvalnosti ostá'eh devet očiščeneh ovde je pokazal, bila je krúto pravična; n e d o v ó l n o s t, die unzufriedenheit: rav. 2, 234 torej tudi malo perhodiša imejmo, le z nedovólnostjo negoviga blagoslòva ne bodimo nevrédni; n e h v a l é ž n o s t, die undankbarkeit: pok. 1, 101 zdaj zalújem čez svojo nehvaležnost pruti tebi, rav. 1, 59 izgled grde nehvaležnosti je to, 1, 119 oh, kdo ne bo črtìl po tacih izgledih iz srca vse nevére, nehvaležnosti, nezavúpnosti in pa nepokóršine proti bogu? n e i z m é r n o s t, die unmässigkeit: rav. 1, 336 veliko jih je za volo svoje neizměrnosti vmrlo, ber. 124 změrnost ohrani zdravje, nezměrnost pa napravi mnogotere beléžni; n e m á r n o s t,

negligentia: ravn. 1, 182 vučimo se iz Davidove nemárnosti za se biti mární, 1, 311 lené z svojo nemárnostjo si dva krat toľko dela napravi, math. 2, 3, 59 sebe po nemárnosti srditosti božánske krivce vučinite, 2, 3, 165 z kaštige vrédnum nemárnostjum na nikaj spraviti; n e m o g ó č n o s t, die unmöglichkeit: škrb. 2, 100 kdo se bo tedej mogel z nemogóčnostjo zgovarjat? math. 2, 2, 51 nemogúčnost med dva gospona deliti pokórnost jošče boľe vidi se; n e n a z ó č n o s t, absentia: math. 2, 2, 178 slúgi, kada bi bili videli, da na smrt betéžni sin gospona nihovoga vu nenazóčnosti negvoj (eo absente) na jen krat zdrav i vesel je včinen, mislili su, da otcu negvomu povolnéšega glása ne bi mogli donésti, nego ako . . . , n e p o k ó j n o s t, inquiet: pok. 1, 105 žalost inu nepokójnost mojiga srcá me vučy, kakú težku je, de bi spokornik v svoji molitvi mir nášal; n e p o k ó r n o s t, inobedientia: ravn. 1, 33 ogn jo (Lotovo ženo) je dobil, bila je v sòlnato postávo in se je v spomínšino kaznane nepokórnosti taka dolgo časa vidila, math. 1, 1, 123; 2, 2, 197; 2, 3, 12; n e p r e m ó ž n o s t, das un- vermögen: pok. 2, 15 nepremóžnost k usimu dóbrimu nič več takú živú ne čúti, 2, 49 v meni je bila nepremóžnost k usimu dóbrimu, 3, 45 de bi usmilené zadóbili, svojo nepremóžnost tebi pred očy stávio; n e p r e v í d n o s t, die unvorsicht: škrb. 1, 125 ktiri vse soje grehe neprevídnosti perpíšejo; n e r o d o v í t n o s t, sterilitas: škrb. 1, 409 Ana je bla za volo ne nerodovítnosti silno žalostna; n e r ó d n o s t, die ungeschicktheit, unordnung: škrb. 1, 197 sta strila cesar inu s. oča med seboj zavézo, s ktiro so vzdig- nene vse težáve inu neródnosti v cerkvénih inu duhovskih rečéh, ber. 174 posebno se varij sovraštva, nevošľivosti, jeze, nezmér- nosti in vsake neródnosti, 178 ko bi vsaktéri kar bi hotel smél storiti, bi bila neródnost, nepókoj in razprtija, 200 marsiktéri otroci, kader se zjutrej obláčijo, morajo dolgo še le svéje obléke iskati, to pride od neródnosti; a levst. žup. 14 neródnost (= ne- ròdnost); n e s l ó ž n o s t, discordia: math. 1, 1, 71 stègnul je pri soldátech siluváña, cárgaña i neslóznosti, 2, 3, 31 nijedna neslòž- nost i odmetnúte tak med navučiteli kak vučeniki ne bi nástala; n e s p o d ó b n o s t, die unschicklichkeit: škrb. 1, 168 ke b' se bla od začetka nesramnih poglédov, praznih pogóvorov inu mejhne nespodóbnosti várvala, 2, 117 ali si boste še vupali za naprej ne- sramne nespodóbnosti za šaleñe šteti? n e s r á m n o s t, die scham- losigkeit, unverschämtheit: škriú. 294, pametnimu bo ta nesrám- nost težkú sturíla, 314 čuj čez vso nesrámnost ne očy; n e u k r e t -

nost, die ungeschicktheit: pok. 1, 120 neukretnost k dobrimu; neúmnost, stultitia: škriň. 372 katéri svojo neúmnost perkriva, pok. 1, 64 imajo brez odlašanja razodeťi, kar so iz neúmnosti zakrivali, 1, 71 pravičnu bi bilú, aku bi bil tebe v tvoji neúmnosti inu slepoti zapustil, preš. 84 neúmnost in ubóžnost ste sestré; ne-umrjóčnosť, immortalitas: škriň. 239 zvest priateľ je ozdravílu živléna inu nevmrjóčnosti, pok. 2, 85 kadar bó umrjóče ne-umrjóčnost obleklu, škrb. 1, 433 nad perhodno nevmrjóčnostjo ne smemo cviblati, rav. 2, 295 vsaciga, komur vmrjóčnost in nevmrjóčnost ni vse eno, more le tudi pregjiniti; nevárnost, periculum: rog. 39 rezgléj tvojo navárnost, u katéri se znájdeš, škriň. 228 kdor nevárnost líbi, bó v tej isti končc vzél, 344 za volo tiga sim dosti krat v smrti nevárnosti tičal, škrb. 1, 415 če nas tudi od drgot obéna nevárnost ne stráši, 1, 369 živimo v srédi svetá polniga nevárnosti, 2, 9 angeli nimajo nobene nevárnosti, pok. 1, 72 pokazal bóm tebi vse nevárnosti, de ki ne pádeš, rav. 1, 82 bog vas je iz jézar nevárnost otel, 1, 230 kateri zlézejo po strupu v smrti nevárnost, ber. 208 varite se vsiga, kar bi vtegnilo vaše zdravje v nevárnost perprávití; nevédnost, die unwissenheit: škriň. 211 perkázni so to naprej kazále, de bi ne bily v nevejdnosti, 233 sramúj se za volo láže, katéro si iz nevejdnosti govoril, 298 ne bo meni za volo úih nevejdnosti perzanesénu, 320 pregledaj nevejdnost bližnímu, 410 nevejdnost moje duše sim obžalúval, škrb. 1, 157 za volo velike nevédnosti v vsih rečéh, ktiro nevédnost od natúre imamo, nam je otel bóg h pomóci priti, 1, 167 kdo je med nami, de b' se večkrat ne spoteknil iz nevédnosti? 2, 29 bi se znal človek z izgovóram nevédnosti branít, rav. 1, 219 ľudstvo léze v nevédnost, gréh in hudobijo, 2, 27 ľudí čěšeni sivčik vidi v nevédnosti; nev(o)ščěčnost, illiberalitas: pohl. tschup. 96 katíri iz svetuste eno grozovitno pošast delájo, per katíri zaroblenost, naperludnost inu naušěčnost od useh platy koker šetíne wodeči(!)jstí po koncu stojé; nevrědnost, indignitas: pok. 1, 12 svojo slabóš inu neuređnost spoznajo, 3, 105 ne zatísi tvoje vušesa prošnam od svoje neuređnosti prevízaniga grěšnika, math. 2, 3, 213 koi svoju nevrědnost spoznáva; ničemúrnost, inanitas: trpl. 16 včíníš je líki ogněno péč vu vrejméní srda trojega: gospoud je požré vu nečamúrnosti svojoj (pslm 21), math. 2, 3, 189 ničemúrnost bude vam spočítával; a u krašćtíni: ničěmurnost, što izgovaraj nečimrnost: pok. 1, 22, kolíku krát so se moje očy od glědańa posvejtnih „nečěmernost“

utrudile! ravn. 1, 317 z nečémrnostjo preslepèni nismo držali tvojih zapoved, 2, 224 dobra voľa, iz ktire se néžica dá, veľá več per bogu, kakor zlatá še taki daróvi, če se iz nečémrnosti opravijo; obládnost, victoria: trpl. 24 z spejvanem obládnosti me obdaruješ, 92 nad Filisteušom bom obládnost spejvao, 93 na dén obládnosti tvoje bode ti narod tvoj volno aldüvao, nagfl. 187 zmožen smejh obládnosti; obséžnost, der umfang: pohl. tschup. 21, 39, 274, 408, 476, 609, opr. 113 obsežnost; odúrnost, abominatio: gašp. 1, 112 jeli spoznávaš od ovud odúrnost greha? math. 1, 1, 195 oni vide odúrnost vu gréhu, 2, 2, 242 kada videli budete odúrnost opústeňa, 2, 2, 249 odúrnost ova istomu Titušu izprečala je súze (petr. 127 oddurnost, trpl. 62 odürnost), čuje se i odürnost; okróglost, rotunditas: škriň. 378 mávrice se razprostry na nčbi z svojo častitlivo okróglostjo; opásnost, periculum: levst. žup. 25 drugače bi lõv zopet šel na dražbo ob zakúpnikovih troškkih in opásnostih; ostúdnost, abominatio: škrb. 1, 38 gazi po poti povni blata, gnusóbe, nečiste ostúdnosti, ravn. 2, 178 iz pregrehe nagnusnih nasledkov bodo pregehe grđbbo in ostúdnost spoznávali; ošábnost, superbia: ravn. 1, 158 bog je zdavnaj v negovim srcu do trđbto in ošábnost vidil, 2, 137 čisto od vse ošábnosti sree, preš. 112 nósil učéno glavó z častjó sim vsih premagávec, smrt in ošábnost stě zmágale mène samé; otóžnost, maeror: pok. 3, 115 néga nar več vesely žalost in otóžnost človekoviga srcá, škrb. 1, 210 kaj pride iz tega navezváňa? otóžnost; otróčjost, puerilitas: rog. 629 premišľoval je David tu žjuléjue te otróčjosti, te mladústi, tega moštva; pobóžnost, pietas erga deum, andacht: ber. 12 naj se k bôžji službi z vso pobóžnostjo podámo, 20 misľila sta le raji v pobóžnost in krepost, 76 Samuel je rastel v čédnosti in pobóžnosti, gašp. 1, 142 zbog pobóžnosti, math. 2, 2, 114 pri vseh ovéh pobóžnostjah, 2, 3, 56 ne sili i pri-gaňa na pobóžnost, 2, 3, 149 koi vu vseh skoro svojeh činěňah káže stráh bôžji, pobóžnost, ľubav bližněga; ali i pobóžnost: ravn. 1, 14 Kajnova pobóžnost je zvunajna bila; podľóžnost, oboedientia: škrb. 2, 92 daj nam gnado, de bomo tebi v temu živľénu skazali tisto podľóžnost, ktiro smo tebi dolžni, math. 1, 1, 155 podľóžnost i pokórnost proti zapovedi bôžje mōra krščenika od vseh drugeh ľudih razlučávati; podóbnost, similitudo: ravn. 2, 277 to lepo príliko bote po níeni podóbnosti z popréjšino lohka vuméli; pohľépnost, aviditas: math. 1, 1, 82 ako vašem preko-rednem pohľépnostjam i srditosti vúzdu puščate; pohľévnost,

animus lenis: škriñ. 337 za volo pohlevnosti bôš prietèn, ravn. 2, 60 gola pohlévnost, krotkôst in dobrota jo je (tschup. 587 pohlevnost); pokôrnost, oboedientia: math. 1, 1, 120 pokôrnost stoji vu tom da . . , 2, 2, 110 žela ñemu pokôrnost izkàzati; ponížnost, die demuth: škriñ. 286 eden se z veliko ponížnostjo preveč podvrže, drugi pa v tla pogléda, škrb. 1, 178 te dobre dela so: . . ponížnost, krotkôst, ravn. 1, 30 Abraham kaki lep izgled nam je srčne ponížnosti, 1, 51 ponížnost in pa ljubézen potoláži jezo, 1, 208 ponížnost gre pred častjó, dain. 164 pun ponížnosti; a ugrskosl. i kajk. ponížnost: nagfl. 158 violica znamenitje krotkost i ponížnost; porédnost, schlechtigkeit: pohl. tschup. 542 de be naši duši ta niskoba inu porédnost ñeniga prebivalša en pergajñive uržoh bla; poslušnost, oboedientia: math. 2, 2, 19 ti mðraš proti bližñemu preštímàvanje, ljubav i poslušnost imati; postréžnost, die dienstfertigkeit: ravn. 1, 27 Abrahamova postréžnost; požréšnost, edacitas: kast. cil. 176 rajtaj koliko ih (let) je preteklu v spañu, v požréšnosti, v ygračah, v pravdah, škriñ. 357 pogrešnost kláúe v trebúhi naprávi; práznost, vacuum u krauštini, a u ugrskoj slovenštini i kajkavštini πρόπαις: küzm. 8 šteri koli odpústi ženo svojo brezi zroka práznosti, véini jo praznúvati, 19 z srcá shájajo hñda mišlejña, lñdomorstvo, práznosti, kurvejštvo, tatíja, krivo svedoustvo, 246 naj se zdržávajo od oskruneñá bolvanov i od práznosti, 278 napuñeni z vsakov nepravícov, práznostjov, hñdoubov, 305 ka pa liki se čñje med vami práznost i tákša práznost, kákša se ni med poganmi ne imenitje, 338 nej so se povrnoli od nečistouče i práznosti i hotlivosti, štero so činili; gašp. 1, 176 vu gréhu práznosti postávlen, math. 2, 2, 38 bóg želi ñe od práznosti i niščetnosti sveta odvrgnuti; premóžnost, das vermögen: pok. 2, 33 ukážeš na mejsti vejéniga trplénja se časni na mojo móe in premóžnost permerjeni pokóri poduróči, ravn. 2, 267 stori po premóžnosti dobriga; preošábnost = ošabnost: škrb. 1, 456 polomi našo preošábnost; preširnost, superbia: ravn. 1, 335 prevzetnost pa prešérnost ti bo to odvračalo, 2, 65 si bote upali kañ misliti od ñega, de bi bil iz gðle presérnosti tudi le trávice pomandral? levst. žup. 64 tako isto je tudi s kaznijo pokoriti ponočñake, paziti na preširnost ob zímskem préli po nðči, (tschup. 329, 638, ber. 206 preširnost); previdnost, providentia: škrb. 1, 154 iz tega pride ponížnost, previdnost inu hvaležnost proti bogó, ravn. 1, 62 vidite iz tega, kaj je božja previdnost, 1, 74 čudna je tvoja previdnost, 2, 52 scer nam ta pergodba

še po dveh stranéh da božjo previdnost premisliti; prevzétnost, insolentia: škriň. 24 prevzétnost jest črtim, 270 ona je od prevzétnosti déleč proč, 280 prevzétnost nih srcá je hudobna, 291, 297, 318, 349, 355, ravn. 1, 311 ravno negovo prevzétnost vgnat je bil dal bog nad n vse to, 1, 321 mislili so, de je le iz ošabnosti in prevzétnosti takih besedí, ber. 198 gospodu se gnúsi nad prevzétnostjo; math. 2, 2, 98 kruto je žalostno, kada človek videti mðra, da prevzétnost i ohòdnost ne samo vu várašeh med poglavitòšemi, nego takaj med lãdanskemi na sðleh nahàda se, 2, 2, 170 vu boga i pomoč negovu zaufati se je vsigdár dobro, ali čudačine od nega čakati je prevzétnost, 2, 3, 147 iz čakárnosti, prevzétnosti, lotroželnosti skup spravleni jesu; pričejóčnost, praesentia: ravn. 1, 45 prav lubeznívo nas božje vsiga pričijóčnosti opómni ta pergodba, ber. 25 vse skozi v negovo vsiga pričijóčnost in vsiga védnost míslimo; prídnost, utilitas, diligentia: ber. 42 ali bi bil puč Jožef na Putifarjovim dómu tako hitro per svojim gospódu lúbézen in zaupahe našel, ko bi si ne bil že v mladosti marskatere koristne učenosti perdóbil in prídnosti in déla ne bil pervadil? prijáznost, comitas: rog. 48 iz negove gnade in prjáznosti prití, 487 eni ukrútili so goréčo jézo, eni zadubili to perjáznost, perlúdnost inu drugu le taku, škriň. 238 bóš z nim dobro priáznost inu zastópnost imel, 297 katéri priátlu oponósi, priáznos razdére, 353 jest sim priáznost naprávil, 375 bolši je možá krivico skusiti, kakor žene priáznost, 398 so bily z' tvojo priáznostjo počasteui, škrb. 1, 187 stri grešno perjáznost, se dá zapelati, 1, 264 ktira nas bo vredne strila odpúsaňa naših pregréh inu toje perjáznosti; prijétnost, die annehmlichkeit: škriň. 288 norcov priétnost se bó razlila, 293 na žnáblíh zastópniga se priétnost najde, 337 pred sramožlivostjo grę priétnost, ravn. 2, 57 nemu, ki ga je bog žé fanta z' tolko modrostjo in prijétnostjo opravil, kej mu čast dobimð, ki mu gré? ber. 9 kolike prijétnosti živléňa nam stori le samo nagli in móčni koň! prilóžnost, occasio: škriň. 27 daj modrimu perlóžnost inu bó modréjši postal, pok. 3, 92 usmílehe odrěšenika iz moje pregrěhe perlóžnost uzáme se pokazati, 3, 113 on mene opómni na tę íste perlóžnosti . . , škrb. 1, 124 ne poveste, de živite v bližni grešni perlóžnosti, 1, 157 od tod pride tolkajn lepíh perlóžnosti za nebesa nar večí zaslužené skupej správití, 1, 182 nočmo obene perlóžnosti zamuditi, ravn. 1, 10 bog je hotel Adamu dati perlóžnost velíke dolžnosti se zavésti bogú bití pokorn, 1, 58 veliko dobriga storíti dobí zdaj Jožef perlóžnost, ber. 25

Abraham je rajši slabši spašnik za ľubo vzeti, kakor de bi bil perlóznost h krégu in prepíru dajál; priľúdnost, humanitas: rog. 487 zadubili so to perjáznost, perlúdnost, ravn. 2, 1 vse kar perlúdnost nanése morem opustiti, 2, 222 en krat je Jezus na dómu per Matevžu z nektirimi céstnarji jódil. Na bolši z to perľúdnostjo jih je želel obrniti, škriń. 314 perlúdnost pridne zóne zvesely ńeniga možá! priúrnost, agilitas: ravn. 2, 155 prečudna je tičja perúrnost se živeti, varvati, gnezda znašati, ki jo na svet pernesó; rávnost, εὐθύτης, na rávnost gerade, sogleich: ber. 201 stojé držíte glavó na rávnost, küzm. 393 palica rávnosti je palica kralstva tvojega; razlóčnost, der unterschied: krist. 128 da je ova razľučnost potrebna bila, a küzm. 315 rázľočnost; razúm-nost, die vernunft: škriń. 5 nakloni tvoje srce k spoznańu ráz-vúmnosti, de bó tvoje vuhú modróst slišalu, za kaj aku bóš tvoje srce k ráz-vúmnosti naklónil, tédaj bóš spoznańe božje nášal, za kaj gospód dá modróst inu iz ńegovih vust pride ráz-vúmnost inu zastópnost, pok. 2, 26 na pameti je meni ráz-vúmnosti zmankalu dobro od hudiga razľočiti; a u ugrskoj slovenštini i u kajkavštini rázumnost: trpl. 39 vústa moja bodo gúčala moudrost i pre-mišľavańa srca mojega rázumnost, 94 bogá bojazen je začétek modrousti: tou je ena lepa rázumnost; gašp. 1, 232 gluboke ráz-umnosti zdenec; resníčnost, veritas: ravn. 2, 13 to strńilo božjih razoděń ji je iz noviga božjo resníčnost pričalo; rod-o-vít-nost, fertilitas: ravn. 1, 61 sedem let pride, de bo velika rodovít-nost po vsi egiptovski deželi; rúžnost, ἀρχημοσύνη, μο-λοσμός: küzm. 277 zažgali so se vu zéli svojoj eden k drugomi možki z možkimi rúžnost činéči, 330 očistimo se od vse rúžnosti tejla, 430 doli dente vso rúžnost i obilnost hűdoube; samopáš-nost: pok. 3, 16 še zdaj čitim, koliku je meni moja samopášnost škodúvala, ravn. 1, 182 pomańkańe déla, preobilna jed in pijača, samopášnost oči ga (Davida) je v tako révo porńnila, levst. žup. 25 občina je dolžna skrbéti in paziti, da ne bode lovskih samo-pášnostij; segúrnost, securitas: math. 2, 2, 255 koji pred Rimľani vu Jeruzalem pobégnuli su i med zidmi váraša svoju se-gúrnost iskali su; sítnost, molestia; slaboúmnost, ingenii tarditas: levst. žup. 83 imeti je na úmi tudi vsáko olajšilo, ka-keršna so: prestópnikova mladóst, slaboúmnost, poprejšńe pošteno imé; sladkosńédnost, cuppedia: ber. 206 kdor iz sladkosńéd-nosti mnogotére in škodľive jedi zavžije, zbolí in oslabí; slád-nost, voluptas: škriń. 317 ńih smčh je v sláduostih tiga grčha,

ravn. 2, 124 čast in sládnost, družiga niso poznali, 2, 139 če vas lakomnost, jéza, sládnost k hudimu vlóčejo; slovécnost, die berühmtheit: rog. 479 teh slovécnosti urédnih tugenov polna, 484 v vsem bila je nér slovécíši, katéro slovécnost žély ja nas en sledni; snagóltnost: ravn. 1, 43 obojiga se morete skrbno varovati: samogóltnosti in zapravlívosti (rog. 232 snagoltnost, 424 snagoutnost); snážnost, munditia: ravn. 1, 103 navdati jih tako je bog hotel per vseh rečeh z lubezenjo do snážnosti, do lepe rédi in pa spodóbnosti; spáčnost, pravitas: ravn. 1, 17 spáčnost prviga svetá, 2, 271 Izraeloviga polka spáčnost je lepó in do živiga v ti lè prílíki Jezus popisal; spodóbnost, die schicklichkeit: ravn. 1, 103 navdati jih tako je bog hotel per vseh rečeh z lubezenjo do snážnosti, do lepe rédi in pa spodóbnosti; sprevédnost, die boshaftigkeit: nagfl. 169 pojbjc so znali, kaj je on za volo sprevejdnosti naj več šíb vdáblao v šouli i domá; sréčnost, felicitas: pohl. tschup. 452 néh krayi inu néh tempel bodo usclej enako sréčnost iméli, pok. 1, 127 z katerim sklénen biti je moja edina sréčnost, 3, 63 užé dolgu oné vidio našo sréčnost; krist. 108 sréčnost nepočíneñeh vu toj véri mene vtémélúje; stálnost, stabilitas: küzm. 333 naj se kak ne osramotímo vu toj stálnosti te hvále, 398 vu kom da bi obílnej šteo boug pokázati öročnikom obečána tanáča svojega stálnost, prisego je djao med nou, math. 1, 1, 219 strašimo se križa nositi, kojega vendar Jezuš z tulikum trplívnostjum i stálnostjum tia do konca živleña svojega je nosil, 2, 3, 198 od stálnosti vu molitvi; stanovítnost=stalnost festigkeit, standhaftigkeit: škrb. 1, 199 dej, de vsi virni skuz izgled negove stanovítnosti inu svetósti zbudéni bodo spoznali, de . . , ravn. 1, 173 kraľ, čigar spreobrnène je le kak miglej že toľkrat trpelo, ki ni nikol stanovítnosti imelo, je kmalo potlej hud bõž z Filiščani zgubil, 1, 296 vsem ľudém so číst izgled zdaj bili neo-majľíve stanovítnosti ti trije mladenči, 2, 210 veliko stanovítnosti in potrpežlívosti mu je potrèba; stávnost, firmitas: math. 2, 3, 75 stávnost negvoga návuka vsigdar bi bila za nega govorila; súpnost, ὁμολογία: petr. 96 súpnost beše nega obstrla; svoje-vóľnost, der eigenwille: math. 1, 1, 121 ne žalostete nie nigdar po vašoj nepokòrnosti, svojvòľnosti, tvrdokòrnosti, 2, 3, 150 znamène svojvòľnosti; tréznost, sobrietas, σωφροσύνη: pok. 2, 26 ni bílí več per meni viditi ne potrpežlívosti, ne treznosti; küzm. 271 istine i treznosti rečí gučím, 378 zvelíča se pa v rodjenej decé, či ostáne vu veri i ľúbéznosti i v posvečenej z trejznostjov,

383 dao nam je boug dühá lübéznosti i trejznosti; túžnost (tóżnost), tristitia: trpl. 23 doli je vzeo od túžnosti žitek moj; tvrdokórnost, obstinatio: math. 2, 2, 150 nad slepótum i tvrdokórnostjum Židovov ĩutite se, 2, 2, 152 jeli ne vaša slepóta i tvrdokórnost tak velika kak je i ona bila Židovov? 2, 2, 197 naj vam vsu vašu tvrdokórnost i nepokórnost oprosti; tvrdovrátnost, die halsstarrigkeit: pok. 3, 71 iz globočine trdourátnosti, škerb. 1, 184 ako v smrtne grehe zagáziš, te bo bóg vdáril z duhovno slepóto inu trdovrátnostjo, ravn. 2, 184 žalosten nad trdovrátnostjo ñih srca se je v moža Jezus obrnil, 2, 273 komu ni nad Izraelcov trmo in trdovrátnostjo britkó! ubóžnost, paupertas: preš. 84 neúmnost in ubóžnost ste sestré; umélnost, scientia: ravn. 2, 62 šð veliko drugih potrebnih ukov in umélnost je, ki se jih, de svet obstojí, more več ali mañ ĩudí učiti; umétnost, ars: škriñ. 221 dosti jezikov bó ñegóvo vmétnost razglasóvalü, 286 ena vmétnost je, katëra ne spodlety, 382 ony so z svojo umétnostjo lepú glasečó múziko znášli, škrb. 2, 78 dosti jih je blo, k' so bli v svoji slepoti inu neviri postarani, potopleni v hudobio, po kakšni vmétnosti so jih oznanavci evangelia za Jezusove podložne strili? ravn. 1, 156 Davidova vmétnost na harpo mu je kralöve vrata odprla, 1, 287 nar umétniši, perludniši in lepši zmed ñih je babilonski kral Nabuhodónozor k svoji postréžbi odbrati rekel in vse umétnosti in vučenosti jih navučiti, ber. 84 David je za voľo svéje posébné umétnosti v muziki na kralöv dvör poklican, 122 David je bil zmed četvérih imenitnih judovskih mladénöov, ki si jih je Nabuhodónozor odbral ter jih je rékel na ñegovim dvoru rediti in vsih umétnost včiti, 147 desiravno živali nimajo pameti, imajo vender od stvarnika svoje umétnosti; úmnost, die vernunft, der verstand: pok. 1, 15 vsa moja prejšina móč, vúmnost in srénost je prešla; úrnost, die geschickte geschwindigkeit: škrb. 1, 178 očitno je, de duša to úrnost inu lahkóto le samo skuz to zadobí, ako táke déla večkrat dopernáša; várnost, securitas: pok. 2, 8 aku várnost boga boječiga Joba inu nesrečó neskrbniga Davida prav živu pomislimo, kdo bi med nami za se v skrbi ne bil? škriñ. 13 i škrb. 2, 63 z vso várnostjo várñj tvoje srce, ber. 181 deželini oblastnik skrbi za réd in pókoj po vsim svojim vlastvi za várnost živľëña in premožëña svojih podlóžnih; vážnost, die wichtigkeit: ravn. 2, 33 ki bote s pametjo in vážnostjo druge presegali, 2, 266 talenti so dušine in telésne močí, so vážnost, premožënie, čas in zlásti resníce in dušini daróvi (za isti pojem ima nagľ. 9 t é ž-

nost: pri vučeni je znamenite težnosti doub djáha vučitelja z de-
couv); vědnost, scientia: rog 48 iměl je oblast vse tu uživat zunaj
sadú eniga samiga drjvesa te vědnosti, rav. 1, II. iz vsake povédi
skorej bote božjo vsiga vědnosti zpoznavali, 1, 313 njegova vsiga
vědnost vse vse preséče, 2, 209 z vědnostjo druge preséčete, ber. 25
vse skózi v njegovo vsiga pričijóčnost in vsiga vědnost mislimo;
věrnost, die gläubigkeit, treue: škrb. 1, 512 lubite boga lubnost
in věrnost, levst. žup. 113 s trdno věrnostjo in tesnó po svojeji
vésti pospeševati moč zdañih zakonov in ukázov; věstnost, die
gewissenhaftigkeit: pohl. tschup. 300 per destireh je cel en duh
ene previsoku napéte věstnoste; vľúdnost, humanitas: math. 2,
2, 125 zvršľiva ľubav in vľúdnost je za isto jedna zmed naj osebuji-
nešeh namerih vere krščánske, 2, 3, 156 od seh dób bďg pri meni
nájde dobrega sáda, kakti je: ľubav, veselje, mir, trplivnost, vľúd-
nost, dobrotivnost, vera, věrnost, pravica, krotkďča i čistďča; vól-
nost, die willigkeit: rav. 1, 237 tako huda ki je bila Jonova
nepokoršina, tako lepa je njegova odkrítost, možkósti in vólnost;
vrédnost, dignitas, der werth: škriñ. 255 daj duši čast po ne
vrédnosti, rav. 1, 282 kako ga čemo po vrédnosti plačati? ber.
134 pobožnimu Oniju je véliko duhovstvo odvzél in to vrédnost
in službo prodal njegovimu hudobnimu bratu, nagfl. 3 v našem
vrejmeni se je na puno vrejdnost pozdignola, 6 šteri pravo vrejd-
nost svojo má; math. 2, 3, 118 vuči da ľublena, krotka i pomirľiva
namenďna aldivu prepostávití mďraju, ar vnogo vekše jesu vréd-
nosti pred bogom; vsemogóčnost, die allmacht: math. 1, 1,
38 pokazal je on, kada zvrhu betěžneh ruku vsamogúčnosti svoje
je pretěgnul, da je gospon i zapovednik nárave; v(o)ščéčnost,
das gefallen, rog. 50 prišál je bil před bugam ú eno tako uščéčnost,
de le tď oznáñit sturila se je urédna sama mate božja, rav. 1,
106 prvi snop, ki ga odžanete, nosite duhovnu in duhoven naj ga
nese v dar gospod bďgu, de bo po gospodovi vséčnosti, 1, 244
je poč to pďst po moji vséčnosti, de se človek túre kak dan? za-
dovólnost, die zufriedenheit: math. 1, 1, 235 ti zvršil jesi delo
dnéva na moju zadovolnost, 2, 3, 20 po kojem naša zadovolnost
i dobročestnost povekšava se, a krist. 12 zádovólnost; zahválnost,
die dankbarkeit: trpl. 40 alděj bougi zahválnost, 41 ki za-
hválnost alděje, on mene čestí, nagfl. 76 vučenci so vučiteli svo-
jemi zahválnost i poštiivañe dźžni; a kajkavski záhvalnost:
mulih pos. 169 koja nas na záhvalnost naj boľe genuti more, math.
2, 2, 13 práve záhvalnosti proti bogu, 2, 2, 30 záhvalnost Sama-

ritanca i nezahvalnost ostalih zvrâčenah raztolnâčiti, 2, 2, 36 ne on mogel najiti zadovoljne reči za izgovoriti svoju zahvalnost, 2, 2, 79 hvâla, čâst, pošćenje i zahvalnost nemu naj bude, 2, 2, 157 koji z vekšum zahvalnostjum navûčâna bi prijeli, gašp. 1, 217 za to vsa tulikajše z velikum zahvalnostjum nemu povrnuti i alduvati jesu hoteli; zastôpnost, der verstand: škriñ. 1 de bi bil majhinim razvûm, mladencu znânje inu zastôpnost dana, 220, 247, 268 itd., pok. 3, 137 nam razodevaš zastôpnost v tih istih skrito, 3, 140 on je duh znaña, katèri nam dá potrebno zastôpnost tebe inu sebe prav spoznati, škrb. 1, 204 ravno takó se godí v duhovni zastôpnosti; zlovôlnost, morositas: math. 2, 3, 113 Jezus ne obsuđuje ovde vse fele zlovôlnost i lûtosti zarad očivestneih grêhov i huddbih, 2, 2, 97 koji svoju zlovôlnost taki kâžeju, ako se nim mesto, koje nih dôstoji se ali ne dôstoji, ne dá, 2, 3, 131 kajti pak ovo úfali se nisu odprto reči, dali su svoju srditu zlovôlnost priliku spoznati z svojem pogledom; zlôžnost, commoditas: pok. 1, 90 tó zdravje se je razgûbilu, ker sim mešu inu negovim želâm streči inu zlôžnosti jiskati začel, 2, 15 mesú je začelu zlôžnost inu posebno strežbo jiskati inu se buntati, 3, 12 ne prosim ne za telésno zlôžnost, ne za časne dobičke, 3, 28 moji posti sramoté nih požrešnost inu moje ojstru živleñe nih zlôžnost inu le nobo, ber. 9 kako vèlik je še le prid živine za nas lûdi: služijo nam v ohraněne našiga živleña, v našo zlôžnost in v naše veselje, 190 tak èlôvek je nehvalčzen in brez lûbézni do drugih lûdi, z ktéríh pomoćjô je toliko prida, zlôžnost in vesela v svôjim živleñi zadóbil; zmôžnost, das vermögen, die fähigkeit, δύναμις: math. 2, 3, 54 jeli pako vsi spoznávaju velikòču i zmôžnost ove večérje? zvédnost, peritia; pohl. tshup. 392 enikateri se le na dary svoje nature, na svojo urnost inu rodnost, na svojo pamet, zvédnost inu skušno zanašajo, 446 pruti vsi zvédnosti, ravn. 2, 259 zvédnost tega gospodárnika posnemajmo (upravo izvédnost das sich auskennen); žârnost, ardor: krist. 36 gdo bi mu (meseću) bil mogel odrediti mesto i prostora tak prikladnoga med suncem i zemljum pokazati, da ne bi bilo sobstva, koje žârnost jednoga i dalečnost drugoga ze vsem dobro je znalo?

` na predzadnoj slovei imaju riječi, koje se grade od adjektiva (participa), u kojih ima u sing. nom. fem. ` na predzadnoj slovei na izvorno kratkom o i e: brezkdñčnost: brezkdñčen, die unendlichkeit (pohl. opr. 208); čemèrnost, morositas (pok. 1, 62 čumernost); dôstôjnost, dignitas, decetia: levst. žup. 170

dostojnost, die würde, der anstand, a u kajkavaca dôstojnost: petr. 3 onda budú videli sina človečjega idúči vu oblake z velikum zmožnostjum i dôstojnostjum; dvôjnost, dubium, διζλογισμός; huddbnost, die bosheit, schlechtigkeit; ľubožďľnost, der wunsch nach liebe: math. 1, 1, 203 trsete se úe po vašoj ľubožďľnosti predobiti; pobôžnost, pietas: ravn. 1, 14 Kajnova pobôžnost ali andoht je ž unajňa bila, a u Goreňskoj pobôžnost prema pobôžen; nerôdnost, die unart, ungeschicktheit: levst. žup. 14 veže jih dolžnost, županu tudi ovaditi nerôdnosti, katere se morebiti godé po občini; ali goreňski glasi nerôdnost; pohôtnost, libido (a math. 2, 3, 67 pohotnôsti); pošténost, honestas: ravn. 1, 140 nikôľ ne pozábi bog zvestobe, pošténosti, prida in boga boječjega živleňa, ber. 78 Samuel je bil žé zdavnej z svojo pobožnostjo in pošténostjo vse ľudstvo na svojo stran dobil; pravotvôrnost, das rechthun; math. 1, 1, 203 vi pobôžni i bogabojčči! ne dajte se po tom vu vašoj veri i pravotvôrnosti vu blúdnost dopelati; samôtnost, solitudo: rog. 297 ú te samôtnosti; skrôvnost, mysterium; škodožďľnost, cupido nocendi, malevolentia: ravn. 1, 52 za to, nê pa iz škodožďľnosti ali hudiga srca, je pravil očetu; zdvôjnost, desperatio: math. 1, 1, 180 kada su vre jen krát od túge i nevole obstrti, z tém vse boľe vu zdvôjnost opadaju; zgovôrnost, loquacitas (kemp. 385, tschup. 413, 414); zvršďňnost, perfectio: math. 1, 1, 77 za vekšu zvršďňnost nikaj više ne potrebuje se, 2, 2, 150 toľnáčé nam zvršďňnost vsega veséľa, 2, 3, 104 Jezuš vučenike svoje na veliku zvršďňnost dopelati hotel je, 2, 3, 204 štimal je, da na zvršďňnost drugo nikaj nê potrebnô, kak više puti postiti. — Tako naglašuju gdjegdje i ostale riječi s vokalom o i e: plôdnost, pokôjnost, zadovôľnost, zmôžnost itd. A u ugrskoj slovenštini i kajkavštini čuje se mjesto ` često `: betěžnost, skrôvnost itd. — Ali ipak samo: učenôst, eruditio: kemp. 14 oh koku nyh dosti skuz nyeh' prazno vučenust na tim svejtu se pogubê, rog. 410 bil je ena zvějzda ú teh velikeh šulah zavol te vučenusti, škriň. 293 nevumniga vučenôst so besêde, katere se ne morejo povêdati, ravn. 1, 287 nar umětniše mladenčé je Nabuhodónozar rekel vse umětnosti in vučenôsti navučiti, ber. 7 de zadoblěnih učenôst ne pozábite, preš. 54 samôta, pòst, učenôst, brevír nazáj ti spet dáli bódo mír, 96 náj se učenôst in imé, část tvôja, roják! ne pozábi, 95 Čóp velikán učenôsti, 99 od latínskijh so pisárjev dobíli stárši učenôst v dežélo.

Naglas *dafe* *prama* početku riječi nego na *predzadnoj* slovcu imaju supstantiva građena od adjektiva, koji imaju u sing. nom. fem., ili ređe od supstantiva, koji imaju u sing. gen. naglas *dafe* *prama* početku nego na *predzadnoj* slovcu i to isti naglas koji ima adj. ili supst. od koga se dovode. Evo dva tri primjera:

bátrivnost, audacia, securitas: trpl. 25 ne prebiva král v bátrivnosti po vnožini vojské, 37 cérkvi troušt i bátrivnost, nagfl. 137 oni moužje vu vesi, ki lidí dugována ravnaio, tožbe skončavajo, réd i bátrivnost gori držijo, se predhodníci zovčjo; boléhavost, die kränklichkeit: ber. 221 kóliko tavžent otrók in odrašenih je dozdej že s to pomočjó bolčhavosti réšenih; délavnost, die arbeitsamkeit: ber. 36 pervadite se zč v prvi mladosti pridnosti in délavnosti; dobrótljivost, beneficentia, benignitas: škriñ. 369 dobrótljivost je kakòr žegnan vrt, ravn. 1, 267 v sreči je Tobija dobrótljivosti izgled, 2, 74, ber. 24; lákomnost, avaritia: ravn. 2, 220 varita se varita lákomnosti; nágibnost, πρόσκλησις: nagfl. 8 krotka nágibnost; nágnénost = nágibnost: ber. 200 perludnost se štéje med perpomóčke, si ljubén in nágnénost drugih lidí zadobiti; náklonost = nagnénost: küzm. 277 za to je je dáo boug na gnúisne náklonosti, 346 tejlo so rásbili z náklonostmi i želámi vrét, 358 ta náklonost naj bode vu vami, štera je vu Kristuš Jezuši, 365 vmárjajte hotlivo náklonost, 370 vu náklonosti pozelejúa, nagfl. 77 vučénici se k svojím šoulskim pajdášom z dobrovolnov náklonostjov oponašasti morejo; nâ(o)pačnost, die verkehrtheit: ravn. 2, 137 čisto od nevošlivosti in nápnčnosti je naše srce; násladnost, voluptas: petr. pred násladnostmi, math. 2, 2, 51 násladnostjam podánomu jesu neznáne zapovedi zdržnosti. 2, 2, 94 bog občúvaj, da bi ja vam vu ovéh svéteh dnévéh vse násladnosti i veselja prepovedati hotel, 2, 2, 102 živeli su razpuščno vu vseh násladnostjáh, 2, 2, 110 pripraven budeš vsu zemeljsku násladnost pogubiti, 2, 2, 130 kak vnogi kváre svoje zdrávje po násladnosti! 2, 2, 148 čakali su oni od svojega mesiaša vremenito bogátstvo i zeméljske nasládnosti, 2, 2, 210 vu nihovéh násladnostjáh, 2, 3, 101 službu Jezuša zarad nestálne gréšne násladnosti nigdár ne ostávljajmo, 2, 3, 146 násladnostjam podáni ljudi, krist. 138 da bi i vsa skupa veselja i násladnosti nam sveta ovoga za raj včínila, ne bi vendar bila domo vina naša; nástojnost, studium, sedulitas: math. 2, 2, 184 vtažil je gorúču nástojnost svojéh vučénikov, 2, 3, 191 vužgán od nástojnosti i žeje poštuvána lije bóžje tiral je z bičem malu i

veliku marhu skupa z penezomúntari van. 2, 3, 193 svetu nàstojnost je imel; nàstornost, odium: math. 2, 2, 47 ne spravljajte na ovom svétu blága, gde niti od molov, niti od hrđe, niti od tatskih nàstornostih né segúrno, 2, 3, 43 vezda mi znàmo, gde vu vseh skušàvanah i nàstornostih peklènskeh zàvetje i obrambu iskati mòramo; nedòstojnost, indignitas: math. 2, 3, 191 mešniki trpeli su ovu nedòstojnost; nenàvidnost, $\phi\delta\acute{\nu}\nu\varsigma$; kùzm. 381 z šteri' shája nenàvidnost; gasp. 1, 692 vrag z nenàvidnostjum svojim je hotel mreže preprèčiti; nepremišljenost, imprudentia: ravn. 2, 222 bog bi tàko nepremišlenost zaméрил; neubògljivost, inoboedientia: škriñ. 4 nevumne bo ñih nevbògljivost končála; ničòmurnost, gledaj sprijeda ničémurnost; obèselnost, $\pi\alpha\rho\alpha\rho\acute{\upsilon}\delta\iota\nu\varsigma$: kùzm. 358 či je kákša obèselnost lùbézni; čuje se i obèselnost, a kùzm. 375 obesèlnost; óčutnost: nagfl. 87 vu kom se skažúje eti psa čednost, návučnost, oučútnost? osùpñenost, die verblüfftheit: math. 2, 2, 76 kajti čudo ovo nijeden zmed nazdèneh razmeti niti presdèči ne mogel, tak ni moglo takáj pri ñih kaj drugo, nego stràh i osùpñenost zrokovati; pámetnost, die vernünftigkeit, verständigkeit: ravn. 2, 60 né lišep je bila sramožljivost, boga bojčènost, pámetnost; rázumnost, $\sigma\acute{\upsilon}\nu\epsilon\tau\iota\varsigma$: kùzm. 301 pogibim modroust ti' moudri' i rázumnost ti rázumni' završem, 362 naj se napunite spoznañem voule ñegove vu svoji modrousti i rázumnosti dùhovnoj; a u kraústini razúmnost; špárovnost, die sparsamkeit: ravn. 2, 235 pametna špárovnost je povsot oči imeti, de se nič ne potrebzá, de vse ludém zadéne; umétalnost, die geschicklichkeit, kunst: (kemp. 289 veliku žlahtniši je ta vuk, kateri doli z božyga noterdajania pride, koker leta, kateri se skuz človeško umetounost z veliko mujo zadoby) levst. žup. 198 umétavnost; ali i umetálnost: škriñ. 191 kakòr kadàr lèsnì dèlavèc enu rávnu drèvú v lógi posčka inu to istu omaji inu po svoji vmetálnosti iz ñega eno za živleñe pridno posódo zvestú izdèla, 361 slehrni je v svoji vmetálnosti móder; zaníkrnost, die nichtsnutzigkeit: škrb. 1, 139 deleč žene sojo zaníkrnost; zaúfanost (i zaúfanost): das vertrauen: math. 2, 2, 32 puni zaúfanosti prosili su ga, 2, 2, 63 imajte zaúfanost vu milostivno providèñe božànsko; zníženost, die erniedrigung: trpl. 112 kí se je vu zníženosti našoj spoumeno z nás; zòprnost, die widerwärtigkeit: rog. 459 kemp. 155, škriñ. 15 zupernost, škrb. 1, 208 pride čez te ena zópernost ena težava, te prec premága ne-vóla, 1, 213 kadar te ena zópernost objide, zdihni; zvíšenost,

die erhöhung: küzm. 329 seo si je na desnico zvišenosti, trpl. 45 naj se zgrábijo vu svojoj zvišenosti; itd.

Tvorka *at, jat* veoma je rijetka:

pečât i pëčât, gen. pečâti, sigillum: rav. 1, 298 zgodaj drugo jutro gre z Danielam kralj spet v tempel. Kralj reče: Daniel! so cele pečâti? küzm. 443 naj odpré knige i odvêže sedem pečât ñegovi'; s v o j â t, consanguinei.

Tvorka *ot* veoma je rijetka, a naglas dolazi na slovcu pred tvorkom:

lágot, die bequemlichkeit, gemächlichkeit: let. mat. 1879, 143 z lágotjo smo délali; lákot, fames (ber. 206 zméren in trézev je pa tisti, kateri le tóliko je in pije, kolikor mu je tréba, de svôjo lakot in zéjo prežêne; srámot, dolazi u kajkavaca u frazi: komu kaj na srámot včiniti, jemand etwas zu trutz thun.

Tvorka *ot* = atb veoma je rijetka:

krêlut, ala: gašp. 1, 140 spametneši je on od vsakoga Dedaluša, koteri brzo nam poda krêluti svoje, kov. kemp. 191 pod sêncum krêlutih tvojeh bránila se je od nahrupéceh skušávañ; perôt, perût, πέρυζ: (dalm. 2 brom. 3 ena perut, jezaia 10 z eno perutjo), let. mat. 1880, 167 perôt, i, f. brada pri ključih, Podkrnci. Perût, i f. isto v Laščah, levst. žup. 138 zgoraj imenováni ljudje so tudi dolžni hrôste, dokler kôli so v perûtih, vsak dan tistega rokú, kar ga ustanoví župan, otrésati z lepôtñiga in sadniga drevja, dain. slov. 106 perôt die feder, küzm. 47 kelikokrat sem šteo vküp spraviti otroke tvoje, liki kokouš vküp správla píščance svoje pod perouti, i nejste šteli; trpl. 12 vu senci perout tvoji' skrij mené, 28 sinovje človeči se vu senci perout tvoji' vü-pajo, 45 na sênce perout tvoji' se zanesém, 48 zavüipam se na obrambo perout tvoji', 49 vu senci tvoji' perout se zvišavam, nagfl. 107 perouti (kokouši) so krátke, 109 obé (kokouš i gouska) perouti máte; a kajk. pèrut petr. 14 i ev. trn. 12 koliko krat jese- sem hotel skupa spraviti sine tvoje, kakti správla kokoš pod péruti píplíče svoje, te nési hotel. — (U plur. dolazi u kranštini i sred- ñega roda: schön. 25 kókla vkup spravi svoja píščeta pod peruta).

Riječi, koje se grade tvorkom *tev* (= tvb) imaju potisnuti naglas na slovcu *pred* tev:

brîtev, novacula: met. 186 brítb; cenîtev, aestimatio: levst. žup. 42 po tem je treba vzdigniti cenítev, 102 cenítve; častítev, veneratio: rav. 1, 180 edino prava božja častítuv je pokoršina bogú; darítev, das offer: rav. 1, 147 Samvelova

darítuv, 1, 186 naj grem v Hebron, de opravi darítuv; dobítev, victoria: rav. 1, 147 Samvela darítuv in boja dobítuv; dopolnítev, die erfüllung: rav. 1, 126 razodel je z dopolnitujo svoje oblube svojo zvestôbo; dovolítev, die erlaubniss: levst. žup. 26 občinskih gozdov nij brez dovolítve sméti mej občáne razdelevati; gnilátev, putor, putredo: rav. 1, 249 gnilátuv bo níh korenína; grozítev, minae: rav. 1, 120 od grozítve se torej tvoje mánšajo naši vsi dnévi; klêtev, das fluchen: škriñ. 265 takú je tudi bogátimu móžu ena klétu, 253 napuh je slehrniga greha začetik: kateri v nemu tičy, bó z klétujo napólnen, rav. 1, 190 morebiti se ozrè bog na mojo nadlogo in mi negovo klétuv v blagre spreobrne; kosítev, die mahd: nagfl. 185 dežď zna i škouditi v kosídev, žétvo, sejádev; mlatítev, das dreschen: nagfl. 163 ka vse se godí vu žétvi notri do mlatidvi? molítev, oratio: rav. 1, 38 taka molítuv je nar lepši, 2, 151 veléva známeñe vsaki dan pobolšáña dajati in pa že med molítujo ga dati, itd.; morítev, der mord: rav. 2, 48 tolko vére imajo božje prerokbe per níim (Herodežu), de morítuv otroka na ñe zida, 2, 126 vučíte se, še takó za véro ponášati se, nič tega ni iz boga, če se na sovražtvo, na pregañañe, na razbóto, na hrup in morítuv obráča; nastanítev, die einquartierung: levst. žup. 18 o vojáških stvaréh kakeršne so: vojáški nábor, žandarstvo, nastanítev, priprége; obrnítev, die wendung: rav. 2, 66 bilo bi žalostno, ako bi se per vsi ti lepi božji obrnítví vender le od kakšniga otroka rêči moglo: starši ko je hujši je; obútev, die beschuhung: met. 43, 186 obútv; pêtev, cantatio: rav. 1, 152 od jutra do mráka pokrájn pétuv ob'duješ; plemenítev, die veredlung: levst. žup. 45 oznani, kako se je vršila końska plemenítev; plêtev, das jäten, met. 40 plêtv; preklêtev, die verfluchung: škriñ. 372 takú gredô hudobni iz preklêtve v pogubléne; razdelítev, die vertheilung: levst. žup. 192 razdelítev v svoje razne oddélke; razvrstítev, die klassifikation: levst. žup. 192 końska razvrstítev; rešítev, die rettung; erledigung: levst. žup. 12 te rešítve so po svojem lici poročila; sêtev, die saat: rav. 2, 197 nikolko zríá med sêtujo je na pot perletélo; spolnítev, die erfüllung: rav. 2, 47 božja notrajna luč jim tih prerókeb spolnítuv pomeñuje; stvarítev, creatio: rav. 1, 3 stvarítuv svetá, 1, 5 spomín hraniti ñegove stvarítve; štêtev, die zählung, rechnung: levst. žup. 94 kadar se híže razvrščájo po razrédiñ, tedaj se dévajo v štêtev le sôbe in staníce; trgátev, vindemia: škriñ. 341 sim preše

napólnil kakòr tá kateri je v trgátvi, ravn. 1, 134 obhájali so trgátuv; volítev, die wahl: levst. žup. 6 glóbo prisoja tistemu, kdor se brani ná se vzeti občinsko volítev; voščítev, das wünsch, die gratulation: ravn. 2, 12 Elizabeta, to vošítuv zaslišati, je bila od svetiga duha razsvétlena; začêtev, der anfang: ravn. 1, 204 med svojiga kraľestva začétujo mu jézar žgávšiñ na en krat opravi; zidátev, der bau: levst. žup. 74 vsaka zidátev bodi v skrb izročéna véščemu in razúmnemu gradítelju; ženítev, die heirath; hochzeit: ravn. 1, 47 nevésta je tiste čase obličje v péčo zakríto iméla, dokler se ni ženítuv končala, 1, 277 ker se je bil vender le nekolko dalej z ženítujo sin zamudil, je stariga Tobija začelo skrbeti domá; žêtev, messis: ravn. 1, 223 kdor daja roso in dež pa žétuv obilno; itd.

Na tvorci " ima: betëv (čitaj bëtü) ein klein wenig, ravn. piše bitev; 1, 51 vzami to bitev darú od mojih rok.

6. Riječi, kojim je tvorka *ad, jad* imaju ^ na tvorci:

gñilád, das faulicht: met. 50 gñilád, dain. sl. 48, 105 gñilád; krhlád, res fragiles; kurjád, das geflügel: let. mat. 1879, 142 kurjád, Škrije; lubád, cortex; plaščád, die fläche, met. 50 plaščád; plibád, parva animalia; prholád, res marcidæ: dain. sl. 48, 106 perholád, das morschicht; rubád, die masern; suhlád, suholád, sarmenta arida: met. 50 sehlád, dain. sl. 107 syholád, das dürricht; sušmád, das dürricht: met. 50 sšmád; zelenád, olera: met. 30 zelenád; zverád, feræ; živád, animalia: dain. sl. 107 živád.

Tvorka *ed* dolazi jedino u riječi: govêd, das rindvieh uz neutr. govêdo: ravn. 1, 108 če se vidiš komu govêd ali ovco zgubíti, ne odvráčaj očí, nazaj mu jo pèli, 1, 223 govédi so strašno mukále, levst. žup. 58 kadar se tuja govêd žene skozi selišče, naj domača bode zaprta.

7. Riječi, kojim je tvorka *v, ev* (= вь, y), imaju:

a) na *zadñoj* slopci ^: nozdrvî, nozdrvi i nozdrvî, pl. nares: levst. žup. 178 nozdrvi, íj, f nosníce, smrček, die nasenlöcher, die rüstern, 60 iz nozdrvíj se cedí vózger; obrvî, obfvi i obrvî, pl. supercilia: dalm. job 3 ne gledaj obrvy te jutrove zarje; ostřv, hüfel, baum mit kurz behauenen ästen, a let. mat. 1880, 164 ostrv, í, f. pri kozoleu glavni steber, katerega podpirajo opornice, Tolminsko, met. 187 ostrv harpfe ohne dach; p o s t ř v, die forelle. Ostrv i postrv govore se u goreñštini troslov-

čano mijenajući krajnje v na u s " na predzadnjoj slovcu: ostèru, postèru.

b) na predzadnjoj slovcu ´: bréskév, die pfirsich: kop. 252 bréskov, met. 186 brèskév, ravn. abc. 63 na drévju rasejo čéšne, murve, marélice, slive, hruške, jabuka, oréhi, čéšpļe, bréskve, néšpļe, ber. 155 od vrtnih ali sadnih drevés imamo mnogotere razpòle, kakor: jabelka, hruške, slive ali čéšpļe, čéšne, bréskve, marélice, kòstań, oréhe, murve. Čuje se i brèskév; búkev, fagus: met. 186 búkév, a kajk búkva; búkvi, pl. liber, das buch (dalm. 2 hron. 34 buqui, pokl. opr. 231 iz bukuv), škriń. 216 se je podál na bráne postáve, prerókov inu drugih búkuv, pok. 3, 67 iz drugih búku svetiga pisma; cérkev, die kirche: küzm. 349 naj bode glava nad vsejm te cérkvi, 47 šteroga ste vmourili med cérkevjav i oltárom; ígev, das jochholz; lúbav, amor: petr. 270 lúbavi etc.; ali i lúbáv: zagr. 4a 400 lúbáv, milošću i darežljivost, gašp. 1, 17 ovo je neizgovorna lúbáv otea boga nebeskoga suprot tebi; mlézev, die biestmilch (a i mlézivo); m්රkev, die möhre, a u kajkavaca: m්රkva; ostrógev, calcar: nagfl. 107 kokouš na vsákoj nogi má štiri prste, kokout ostrougvi; rákev, der sarg: levst. žup. 191.

c) na predzadnjoj slovcu `: pònev, die pfanne: (dalm. 2 hron. 35 ponveh = ponvéh); rètkév, der rettich: ravn. abc. 61 čebule vsadé, semtertje potáknejo rètkve, kúmar, bòba, graha; a i rétkev: ravn. ber. 157 kuhinske zeliša so mnogoteri razpòli: koreńe, répa, pésa, kolrava, rétkev, petršil, zélena itd.

Na prijedlogu ´ imaće: nárokev, armilla; a da je riječ u goreńštini obična, glasila bi: naròkev.

8. Tvorka ič dolazi u riječi: deklíč, puella: dain. slov. 105 deklíč, íči, das mädchen. Dolazi tako i u kajkavskih kúigah.

Tvorka oč dolazi u riječi: štrkôč, der strichregen: let. mat. 1880, 194 će ne pride kaka štrkôč.

9. Tvorka oš dolazi u riječi: kókôš, gallina, u goreńštini oš glasi uš: kokúš: (ravn. 1, 8 kokuš nam jajca daja), kop. 251 kókôš (kokúš) 253 kokúšama, kokúšam, kokúšami, kokúšmi; küzm. 47 kokouš vkúp správla písčance svoje pod perouti, nagfl. 107 kakša stvar je kokouš? kokouš je perotnáta stvár, lasnosti kokouši, 108 kokouš krákriva i kokodáče, i kokouš je vrlo stvár, čigli' gdate dela kvár, 109 gous je vu tom priglihna k kokouši, ka je i tá kak kokouš z pérjem obrašena; u kajkavaca kòkoš i kòkoš. U

kajkavštini dolaze i štokavske riječi: pūstoš desertum (petr. 127) i város, urbs, ali se govori i piše: váraš.

10. Tvorka *ež* dolazi u kajkavskoj riječi: prātež, suppellex, čuo sam: napravila mu je jarem, ham i celu pratež. U belost. 400 pratēž.

B. Kako se ženskim supstantivom na suglasno u deklinaciji naglas mijenja.

1. Riječi od jedne sloveke.

U njih dolazi a) $\hat{}$: čast; b) $\grave{}$: nit; c) $\acute{}$: pót.

a) Riječi s $\hat{}$ u sing. nom.

U krañštini pada naglas u svih ovih riječi naj običnije na padežni završetak i to kad je dvoslovčan na predzadnju slovkú z) kao $\hat{}$ u sing. gen., u plur. i dualu nom. voc. acc., β) kao $\acute{}$ u sing. instr., u plur. (i dualu) gen. dat. loc. i instr., γ) kao $\grave{}$ u sing. dat. i loc. onih riječi, u kojih ima povokačeno r, rado i u onih, u kojih ima samoglasno e = th pak a. Nu u sing. dat. i loc. obično naglas ostaje na početnoj slovcu kao $\acute{}$, a kao $\grave{}$ na o i e (ne = ä , π i ä). Evo primjer:

singular:

nom. voc. acc.	strân	kôst	vřv (vřru)
gen.	stranî	kostî	vrvi
dat.	stráni	kðsti	vrvi
loc.	stráni	kðsti	vrvi
inst.	stranjó	kostjó	vrvjó

plural:

nom. voc. acc.	stranî	kostî	vrvi
gen.	straní	kostí	vrvi
dat.	straném	kostém	vrvém (vrvim)
loc.	stranéh	kostéh	vrvéh (vrvih)
inst.	stranmí	kostmí	vrvmí

dual:

dat. i instr. stranéma, kostéma, vrvéma, (vrümä).

U ugrskoj slovenštini imaju ove riječi u sing. naglas obično na početnoj slovcu, osim u instr. U plur. (i dualu) ostaje naglas na početnoj slovcu obično samo u gen., u ostalih rado biva što no u krañštini. U plur. dat. loc. i instr. dolazi često završetak po ä-deklinaciji : am, ah, ami, ama. Evo primjer:

	sing.			plural
nom. voc. acc.	rějč	nōuč	ričī	nočī i nōučī
gen.	rějči	nōučī	rějči	nōučī
dat.	rějči	nōučī	ričēm, ričām	nočēm, nočām
loc.	rějči	nōučī	ričěj, ričāj	nočěj, nočāj
inst.	ričjōuv	nočjōuv	ričmī, ričāmi	nočmī.

Riječ s ô u sal ima o kratko: gen. sōli.

U kajkavštini prijelazi naglas na zadnju slovk u obično samo u sing. i plur. instr. kao ^ . U ostalih se padežih naglašuje početna slovka čas kao ^ čas kao ^, kako gdje ljudi govore. Nu u plur. dat. i loc. dolazi dosta često i u knizi naglas na zadnjoj slovci kao ^ . U nekih se krajevih razlikuje dugo o od kratkoga tim, da se ono govori na dvoglas kao uo, tako na Visokom ispod Varaždina: buol gen. bōli, knost gen. kōsti, suol gen. sōli, zuob gen. zōbi, itd. U sing. dat. i loc. i '. Evo primjera:

	singular:			plural:
n. v. a.	rěč	bōl	rěči	bōli i bōli
g.	rěči	bōli i bōli	rěči	bōlih
d.	rěči	bōli	rěčim i rěčēm	bōlim i bōlim
l.	rěči	bōli	rěčih i rěčēh	bōlih i bōlih
i.	rěčjūm i rěčjum	boljūm i bōljum	rěčmī i rěčmi	bolmī i bōlmi i bōlmi.

Evo primjere iz knige.

a) iz *kraňštine*

sing. genitiv na i:

cêv: dalm. job. 31 moja roka se razlomi od ne cev y, levst. žup. 168 cêv, í, f. die röhre.

čâst: dalm. 2 hron. 17 on je imel veliku blaga inu časty, jezaia 42 ne čem moje časty obenimu drugimu dati, prip. 5 de ne daš ptuim tvoje časty, 16 sivi lasi so ena krona te časty, itd., schön. 14 čakamo na izkazañe te časty tiga velikiga bogá, 238 ne bodimo želni prazne časty, 289 kadâr bo syn tiga človéka sedil na stolu svoje velike časty, bote tudi vy sedéli na dvanajst stolih, 361 mu je dal krono te časty, 389 vreden si hvale inu častí, kast. cil. 30 kai bo tebi pomagalu tu velañe te časty? 81 ofert, posvitne časty žele inu prazna hvala so si bližña žlahta, 88 aku ti tu govoryš, taku nési obene časty vrédn, 89 oholu inu prevzětnu po zemli hodiš, na ñei časty, hvale inu oblasti ysčēš, 208 zakai ti ñemu ne daš (v) vsih ričēh časty inu

hvale? 265 poželenje te časty nema konca, 323 životi časty, dobriga, lahkiga živenja ysčemo, rog. 21 polonal je g. bug Vriha tega s. škofa iz pláčylam te časty prěd angeli, itd., kemp. 152 ony so polni resnice inu nebeške časty inu niso želni te prazne posuete časty inu hvale, 14 le ta je resničnu velik, kateri to visokust posvetne časty za nič držy, itd., jap. ev. 91 kadar bó syn tiga človeka sědel v stóli svoje časty, bóte tudi vy seděli na dvanajst stolěh, 64 en prerok ny brez časty kakōr lě v svojim kraju, 433 od ludy jest ne vzamem časty gori.. te časty vy ne yšete, itd., pohl. tshup. 314 on be imel narediti, de nas želnost te časty na slepy, 361, 399, 470 itd., jap. prid. 1, 24 my smo držali nih konec brez časty, 1, 203 na stolěh te časty, 2, 55 en človek kateri nory se ne šóna ne časty ne gvalti, 2 140 od kod pride napuh, prevzětnost, časty lakomost? 2, 302, 318; škriň. 50 stárost, katera se na pōti pravice znajde, je ena časty pólna króna, 80 od časty potlácen, 160 nih velika stárost bo brez časty, 162 potle bodo ony brez časty vmrli, 227 človeka čast pride iz časty negoviga očeta inu syna sramota je oče brez časty, 250, 290, 380 itd., traun 53 odprite vrata, de krajl tē časty nōter pōjde; kdō je ta krajl tē časty? gospōd tēh vojskā, on je krajl tē časty, 333 ny nikoli časty lakomen bil, 362 ony bódo od lejpotē inu časty tvoje svētlости govorili, pok. 1, 61 svejt bó spoznal, de sim nekāda j prelākomen posvejtne časty bil, 3, 12 prosim za povišanje tvoje časty, 3, 33 reši nas, gospod, na volo časty tvojiga imēna, 3, 130 ony so časty inu blagā lākomni, škrb. 1, 94 dej mi gnado, de bom tudi po smrti zamogel najti živlenje toje častí, 1, 367 družih želā nimajo, kakor do bogastva, do posvetne častí, 1, 422 vam bo króno nebeške častí na glávo postavila, 1, 149 ke b' nič ne perpomógel h pogmerano negóve častí, 1, 163 obilnost vse častí, 1, 272 je otel vso svitlóbo soje častí preč odložiti, 1, 299, 303 itd., ravn. 1, 57 Jozef otēti svojo čédnost ali krepōst se še le vsiga vána: častí, veselā in dobička, 1, 170 ne smé oma-dežovati svoje slave in častí, 1, 214 Jona bil je ošaben in ves lačen častí, 1, 247 bogú z nobeno drugo rečjō lepši ne moremo skazati častí, 2, 146 opomiňal je, de tega nē delati iz prazne častí, 2, 302 ktiriga je lepa duša iz gole častí in lubezni do Jezusa počela, 1, 318 Aman v svihkah se vse dolžne častí spo-zábi, itd., ber. 203 pametnost, perludnost, dve reči, oblačílo vrédno

je č a s t í, preš. 56 na vójsko je šel, se srčno bojeval, č a s t í ni, mír je támkej iskál.

h ô t: levst. žup. 171 hót, í, f. gl. nalóžnica.

j ê d: schön. 412 ta trétja (zapoved) je ob petkih inu sabbótah mesne j e d y se zdržati, kast. cil. 34 pusti od le te j e d y, rog. 228 solzè bodo meni uselej na mesti kruha, i j d y inu spiže, 458 Lacaedemonierji tem užè nekolku podrašenim synovam dali niso j e d y druge kakòr tu, kar so oni iz to strélo zbyli inu zadúbili, jap. ev. 40 en delavec je vrejdèn svoje j e d y, pohl. tschup. 572 on se je nam dal pod podobo ene cel gmajn j e d y namreč tega kruha, ene j e d y, katiro znamo vsak dan imeti, kug. ta čas ne vzame živina obene j e d y, jap. prid. 2, 152 ony zamerkajo, de vy v bogastvi plavate, ker se pak ony v tem časi brez ene kaple ali grizleja gorke j e d y vidio, se potóžio čez boga, škriñ. 70 ne žéli od j e d y tiga istiga, per katerimu je lažnivi kruh; ne jej z nevošljivim človekom inu ne žéli negove j e d y, 95 od j e d y sit postáne, škrb. 1, 45 de truplo konc ne vzame, se boji človek vsa-ciga škodliviga lufta, vsake škodlive j e d í, 1, 263 ktir čez čas j e d í v posti pijé, 1, 245 Adam je bil zavol j e d í prepovedaniga sadú iz paradiža izgnan, 1, 248 kolker več si na truplo od j e d í inu pjače pertrgajo, 1, 272 ktiri do te nebeške j e d í obéne prave lakote nimajo, 1, 428 bog se posluži slabiga vreména, škodlive j e d í ali piáče, de človeka z boleznjo vdari, itd. rav. 1, 42 en krat kuha sók Jakob iz léče. Ezav pride ravno iz hôte. Nikol blezo še ni vidil te j e d í. Mu reče: daj mi kaj te take rudéčkaste j e d í, ves se lakote opotščem, 2, 87 Jezus ni le j e d í stradal v pušavi, vsiga dušniga veselja pogréša, ber. 133 od tega časa je bilo nespravno sovražtvo med Judi in Samarijani, de še j e d í in pi-jáče eden od družiga néso hótli vzéti, 148 so vso zimo brez j e d í, 209 varite se sovraštva, kér po nem kri kipí, nepókoj vstane, slast do j e d í mine.

kl ê t: levst. žup. 173 klét, í, f. kelder, der Keller.

k ô s t: dalm. joan. 19 vy némate nemu obene k o s t y zlomiti, jap. ev. 516 vy nimate nemu obene k o s t y zlomiti.

k r í: schön. 22 katéri néso od te k r i y, 24 čez vas pride vsa pravična kry od k r i y tiga pravičniga Abela noter do te k r i y Zaharia, 293 Haceldama, tu je ena nyva te k r i y, jap. ev. 40 ne bote pyli negove k r y v y, tschup. 372 negove k r y v y glas upye use skuži k pridu tēh grešnekov, 427 svoje posle da k r y v y stiskajo, 540 enu iz mesa, k r y v y inu k o s t y skup stlačenu telu,

547, 558, 612 itd., kug. 56 če hočete to mrtvo živino gori djati, bote eno mehko, napihнено, čez naturo veliko vrano polno ene goste, črnkaste, rjavkaste k r v y, katęra se pęni, najdlji, 101 vse letę sorte živeža so po všafani tę živine, nę trupla, nę boleznj inu k r y v í arcnya, jap. prid. 1, 11 tebe ny zavęža tę k r i v y nazaj držala, 1, 12 ali taku vračujęš to drago cęno tę k r y v í, katęro sim za tebe prelyl? 1, 246 nęgovu presvętu telu se je iz nę nar čistiši k r y v í furmalu, 1, 348 mašuj me! naj povrne ta nevsmileni to drago cęno moje k r y v í!, 2, 31 cartane solęc, katęre so bile ta prvi óffer tę iste k r y v í, 2, 117 hynavci med christjani krivy postanejo tiga presvętiga telesa inu k r y v í Jezusa Christusa, itd., škriń. 3 nįh nogę hitę k prelivánu krivy, 91 krivy želni ludę sovražio nedólniga, 170 jest sim bil izdelan iz krivy človeške rodovitnosti, 260 ne bo k r i v y sit, 368 k r v y preliváne itd., traun 9 ta k r y v í želni inu goluf sta pred gospodam gnu-soba, 27 nįh nogę so hítre k prelivánu te k r v y, 58 ne vmori me z' timi k r v y želnimi, 66 kaj za en dobiček boš imel od moje k r v y? 125 reši me od dolgá tę k r v y, 134 k r v y želni ludę 141 pomagaj meni zupęr k r v y želne ludy, 165 tvoja noga ina od k r v y tih sovražnikov mokra biti, 204 pústi nas z našimi očmy nad nevěrniki viditi maštováne prelyte k r v y tvojih hlapcov, 350 odstópite od mene vy k r v y želni možę, škrb. 1, 474 smrti inu k r i v í deležni bomo, 1, 197 de b' ne teklo več tolko nedovžne k r i v í, 1, 305 k' so vidili Judje Jezusa brez človeške podobe, brez živleńa, brez k r i v í, jim je zadosti blo, 1, 308 gnada je cena s. k r i v í, greh je zametáne s. k r i v í, 1, 309 če je vpitje Abelnove k r i v í celo hudo vreme, vse sorte nesreč inu štrafeng čez Kajna sklicalo, kaj bo še le zamogla Jezusova krí čez grešnika? 1, 310 mislite morbit, de ta glas Jezusove k r i v í ne bo meč božje pravice nabrusil? ravn. 1, 170 bog te ovęra, de k r v í ne prelivaj! 1, 184 ręsi me od zadolžęne k r v í, 1, 200 ne boš mi ti hiše stavil, ker si vojšák in ker si kri prelival. Tolko k r v í prelívši nisi za to, 2, 32 Davidove k r v í je bila Marija, 2, 99 nikar kaple ni v nęmu napčine k r v í, ber. 147 med mrgolince štćjemo živali, ki imajo na męsti k r v í belo mrzlo sokrovico, 210 ne sedíte v šoli sključeni, ampak na ravnost, de se prsi ne vtisnejo in oték k r v í ne vstavlja, preš. 173 ne jęna pred, dokler ni zádńa srága k r v í prelíta, 184 razodęva kak, kar grešila sta Adám in Eva, na kríži operó k r v í potóki, 168 dokler k r v í ne vtęče

zádná snága, u čb. 5, 26 ni táke je mladénke, ko naše je k r v í deklè.

lâst: levst. žup. 174 lâst, í, f. das grundeigenthum.

lâž: kast. 286 letu je zastopnost te pohlevčine svoje lastne hudobe drugih dobrutam perglihati, skuzi kateru en slédni nar popolnimiši se more prez vse lâžy tem drugim nepopolnimiši šacati, ravn. 1, 55 o grdòba lž í!

lôv: levst. žup. 175 lôv, í, f.

mâst: pohl. opr. 260 ogn se z' tolkajn vikšem plemenam na quišku pouzdiguje, kolkajn več vojla ali masty se na ogn polya, jap. prid. 2, 24 hudobia katera je iz njih masty zrasla, ravn. ber. 152 od ene same ribe se dobí 80 do 90 kadí ribje mastí, i dalm. jezaia 34 je debel od moje masty.

mêd: levst. žup. 47 de se ne bi sol tehtala z utezmí od rumene medí.

môč: dalm. u predgovoru: človek nema močy čez duha, 2 hron. 20 v vas nej močy pruti letemu velikimu kardellu psl. 59 jest hočem od tvoje močy pejti, psl. 89 ti si njih močy hvala, djañe ap. 6 Stephanus poln vere inu močy je delal čudesa, ebr. 1 vse rečy nese v besédi svoje močy, prip. 28 itd., schön. 19 vse rečy nese v besédi svoje močy, 22 Stephan poln milosti inu močy je delal čudesa, kast. cil. 28 ti boš imel tolkain močy kolikur bôš hotel sam jñéti, 102 prez božje močy se težku moistry, 216 aku močy tebi manka, 403 jest tebe lubim iz vse moje močy, 430 jest tebe lubim iz moje vse močy, cruc. 1, 122 jest sim tebe pognadil z kruham, v katerem se najdeio vsi čudeži inu mirakelni moje nebeske močy, itd., kemp. 50 kulkur pak močy inu brumnosti je en sledni bil, letu bo nar bel na znañe danu ob času te skušniave, 213 sim dolžan iz vse moje močy tebi služiti, 291 enu znamenie tiga pomankania znotrešne močy, 344 jest te želim iz cele močy uživati, 474 skuz to eden neperpraven postane te močy tiga s. sacramenta deležen, jap. ev. 314 ti imaš lubiti gospòda iz cele tvoje močy, kug. 133 če lety mittelni brez močy v živini obležé je enu slabu znañie, de je živleñe brez močy, jap. prid. 1, 129 nas vučy, kaj za ene velike močy je molitu, 1, 372 dodejli nam dar tē močy, 2, 4 ona povabi svoje otroke iz cele močy le to neizrečeno gnado spoznati, 2, 143 ali bi vas ne imela leta misel pèrgnati iz vse močy vašo dolžnost spolniti? 2, 181 iz lastne močy se nič ne more, škriñ. 45 v pravičniga hiši je prav velíku močy, per dobičkih hudobniga pak je

veliku prekúca, 55 bogatina premoženje je mestu njegove močy, 74 nimam močy, 96 zajčik, en rod brez močy, 240 iz vse svoje močy nę pôti držy, traun 109 hvali pręrok ženina za volo njegove lejpote, močy, krotkostí, 221 jest sim, kakor en člověk brez močy, 225 tí si čast nih močy, pok. 1, 16 člověk k dóbrimu sam iz sebe nobene močy nima, 1, 17 če bi vojskdováňa ne čutil, bi se za volo svoje močy preuzel, 1, 88 nakladaj meni samú tóliku, kólikür ti meni močy dati hóčeš, de svoje trpleňe volnu nósim, 1, 115 kólikür bđl spokornik v veri inu vúpaňi slaby, tóliku več močy hudič čez něga dobiva, 2, 34 zamóremo to iz lástne močy sturiti, 2, 67 tebi ne manka močy, 3, 139 on je duh močy, ravn. 1, 22 Noc še ni vinske močí poznal, 1, 323 le nikar svoji visokostí ne perpisuj močí nas moriti, 1, 205 iz vse močí po nih hrepénę, 2, 91 bi se ne bili iz vse močí v bran postavili, 2, 305 sam brez močí, v revi naj bi jįh bil pušal, škrb. 1, 19 ako bo imel čas inu volo, bo imel tudi zadósti močí le to striti, 1, 90 brez ktirga ni močí ne trošta, 1, 410 ti to dal tolko srčností inu močí, de se boš sam čez se začudil, 1, 271 ta jed da duši za celo leto zadósti močí, 1, 277 moremo močni kruh vživati, de zadobimo več močí zoper naše sovražnike, 1, 337 on ima zadosti močí, ber. 20 kër ni močí té pijače poznal, jo je preveč pil, 69 iz vse močí se vstavljajmo, 127 Daniel, al te je tvoj bog tudi iz močí levov otél? 206 kdor več snę kakor kar mu je tręba k ohraňenju svóje močí, zbolí in oslabí, 207 jéd, ktero člověk zavžije kadar ni lačen, dela negovimu životu slabost na mesti močí, preš. 11 repetnic razpėti nímajo močí, 152 brez té močí nóče léd arcá bežáti, u čb. 5, 22 menim de v Lúblani zlodí ima màň za tó močí, kër je revno ně gledíše.

n ô č: škriň. 20 je hodil po pôti, katęra k nę hiši držy v mraki, kádär je dan h konci šal v tàmoti tę nočy inu v tåmi, traun 230 tåvžent lejt je pred tabo ena četrt nočy, 273 katęre je od jutra inu večera, od pol nočy inu od pol dnę vkùp zbral, 307 ob pol nočy sim vstájal, 333 od jutrniga čuváňa nótër do nočy ima Izrael na gospoda vupati, jap. ev. 67 ob četrti straži tę nočy je Jezus k nim prišål, jap. prid. 1, 178 od jutra do trdne nočy se jedi na myzo nósio, 2, 187 pěr konci ene lejpe nočy, 2, 188 ne bo več obene nočy, preš. 152 vsi čúdeži nočí so razodėti, 185 po pótih se nočí temně ne trúdi.

p ě č: škriň. 360 kováč se z vročino iz pečy trudi, kug. 180 sol znate z sajami od pečy zmęšati, škrb. 1, 226 more lubezen

skúšana biti kakor bo zlató skuz ogen razbélene pečí skúšano, ravn. 1, 295 grozen ogní je bil. Per vsih krajih šviga iz pečí, .. angel božji je dól prišel v peč in pleme razplál. Kakor večerna sapa kakor jutrajna rosa je bil hlad, ki ga je v sredi pečí napravil, ber. 125 bog je dosti močán otéti nas iz ognéne pečí, 209 velika vročina od pečí je vselej nezdrava.

pêst: kug. 170 leta arcnya se od ene pol pèstý otrob změjša inu živali za lizat da.

plât: rog. 52 pride od ene platý tega oltarja ena štima, pohl. tschup. 22 treba de se mi sami sebe od te dobre platý poznamo, 23, 310, 362, 391, 525, 544, 631; škrb. 1, 355 kolker od ene platí vúpamo, ravno tolko se bomo od te druge platí bali, 1, 451 ravno to od nature tako dobro srcé je od druge platí trdovratno, 1, 123 od ene platí ti je težko jegró zapustiti, od druge platí se bojiš, 1, 127 od ene platí jim smrdí grešni stan, od druge platí se jim težko zdi greh zapustiti, 1, 200 od lestne platí mu je potrebna, 1, 186 temó postávi hudič naprej od ene platí dragino, od druge platí njegovo mlado držíno, itd.

přst: dalm. gen. 2 bog je sturil človeka iz ,pèrsty', job. 27 denarjeu vkup spravi kakor parsty, jap. ev. 56 ny imělu veliku pàrsty; škriñ. 170 jest sim od rodú prviga iz parsty stvarjeniga človeka, 198 je on sam malu poprej iz ravnu tē parsty sturjén, 199 kateri iz parsty slabe posode inu malike dēla, 276 bog je človeka iz parsty stvaril, 372 vse kar iz parsty pride, zupet k pàrsti postane, traun 24 srebrú od parsty odločenu, pok. 2, 83 do zdaj sim podóbe prviga človeka Adama, kateri je iz pàrsty pàrsten in grešnik bil, na sebi nosil, ravn. 1, 6 bog iz vlažne parstí izobrázi lepo človeško teló, 2, 197 preplitvo je bilo parstí, 2, 289 Jezus mi je mokre parstí na očí djal, preš. 28 mōgla umrėti ni stára Sibíla, de so pernēsli ji 'z dóma prstí.

râl: let. mat. 1880, 180: râl, l, f. oráne, čas kadar se orje. Ne vém če ostanem do râlí.

rêč: dalm. 2 hron. 16 on je bil silnu srdit čez néga za volo le te ričý, syrah 13 itd., kast. 7 tá postava té lubézni ne per-pustý obene ričý zravu bogá lubiti, 117 ložeí z ene majhine ričý velika zraste, kakòr z ene velike majhina, 129 obene posvitne ričý ne poželi, 408 iz vsake ričý ti lahkú uržoh sturyš bogá lubiti, pohl. opr. 209 buh na potrebuje nobene rečý, tschup. 366 ne najdemo obene rečý, itd., škriñ 39 kdor od ene rečý zaničlívú govory, sam sebe za naprej zavēze, 78 pogovarjaj se od

svoje rečy z tvojim priátlam, jap. prid. 2, 192 ny rečy na zemli, kačera bi nam tvoje dobróte in mogóčnosti na znañe ne dala, škrb. 1, 388 kolker človk dobróto inu vrednost ene reči spozná, tolko več jo obrajša, 1, 195 lepa farba ene reči ne prejde na en krat, ravu. 1 I. vém de je ni skorej reči, nad ktero bi toľko veselá kakor nad lepimi povéstmí iméli, 1, 235 nobene reči ni vzel, ber. 165 če se sapa iz vótle reči potégne, pertiska vnána sapa z silo v nó.

réd: let. mat. 1880, 181: réd, í, f. vrsta pokošene trave.

rêz: let. mat. 1880, 182: réz, í, f.

rlž: ravu. 1, 190 pernesó kraľu pšenice ječména, móke, prežgane reži, bôba, abc. 65 nekam vsejejo pšenice, nekam reži, kam drugam ječména, 75 iz reži se móka za domáči kruh méle.

skfb: kast. cil. 55 kir nei žele inu lakomosti, tukai nei velike skrby, 276 z enim ali z dvéma je dosti skrby, molčym z dvajsetmi, kemp. 79 časnu blagu se nigdar ne more brez skrby (plur?) inu strahu uživati, 110 brez skrby nu muje na boš nobeno čednost zadobil, 495 karkuli ti na premoreš zastopiti, letu bogu usiga mogočnimu prez use skrby izroči, kug. 126 zvunaj letě skrby ny světa za vašo živino, traun 315 od goreče skrby sim se sušyl, pok. 1, 26 za volo strahú inu prevelike skrby se meni lasje na glavi belio, 3, 91 k tvojimu sinu pertečem brez use skrby, škrb. 1, 18 kaj stojte cel čas vašiga živleña brez dela, brez skrbí (plur.?) za vaše izveličaње, 1, 46 de b' duša greh ne vmoril, ni skrbí, 1, 34 brez prevelike skrbí, 1, 462 za tega zadobiti nobene skrbí nimajo, 1, 124 za toje otroke inu držino nisi dovžne skrbí imel, 1, 166 je več krat brez vse skrbí v mejhne grehe pádil, 1, 288 ji obene skrbí ne dčla, 1, 335 brez lestne skrbí, itd. ravu. 2, 294 Marta Marta! veliko skrbí (plur.?) in opravka si dajaš, ber. 48 le brez skrbí (plur.?) za voľo tiga bodite, 137 kër se véše (irrlichter) le po nóči vidijo, je lóhka, če kdo za pót nima skrbí in gre za nimi de v moširje zaide, 210 marsiktéri je zavol védne skrbí svoje zdravje napravil, preš. 30 né obrésti bom pobčral, živel brez skrbí (plur.?) ko tič.

skfl: let. mat. 1880, 187: skfl, skrlí, f.

slást: rog. 498 ne občutjo nobene slasty.

sôl: dalm. ezdr. 7 stu talov oľa inu soly prez mere, ezdr. 6 aku bi nim bilu potreba tellet, jagnet ali kozlou k žganimu offru nebeškimu bogu pšenice, soly, vina inu ojla, taku se nim ima vsak dan dati, itd., kast. cil. 226 pravio de se ima dosti mernikou

soly z enim skupai pozobati, aku hočeš eniga praviga priatela spoznati, kug. 43 vaša živina konec vzame za to, ker jej kamnitne soly ne daste, 135 vzamíte kamnate soly dva funta, 182 vzamíte eno žlico soly, jap. prid. 2, 246 žegen te soly: jest tebe zarotym ti stvar te soly . . , 2, 247 my prosimo tebe, de ti le to stvar te soly čez vse posvetiš . . , potle dene ta duhovni enu malu le te žegnane soly v usta tiga deteta, 2, 248 zdaj le to prvo pašo te soly okusi, ravn. 1, 33 ves lepí kraj je bil v jčzer prevrčen poln žvepla in solí, ber. 163 brez solí bi jedí ne bile tako dôbre in môčne, preš. 111 za to so pèsni tiste brez solí, kor. 2, 13 krajič jo trí krat pokropí, in trí krat vrže v no solí.

strân: jap. ev. 14 za nim je šlu veliku mnôžic iz une strany Jordana, 280 od morske strany, 513 ondi so nega križali inu ž nim dva druga od vsake strany eniga; škriñ. XXXV. iz ene strany se vidi, de so pod enim svatóvskim govorjenám nar viši inu nar svètější skrivností zakrite, iz druge strany pak te neizrečene skrivností svitle postánejo, 379 po negóvi vóli piha vèter od poldnevne strany, on na zemlo vdárja z bučénám tiga gróma, z hudim vremenám od polnočne strany, jap. prid. 1, 99 nikoli bi se od kregov inu vojská med možám inu ženo ne slišalu, aku bi ena taka lubezen od ene strany inu enu taku spoštovanje od te druge strany v nih srcih gospodarilu, 1, 190 ali je čudu, de bi naš vsmileni Jezus per poglédih take nehvaležnosti od strany eniga svojga jógra v duhu žalosten ne postal? 2, 24 my vejmo od te druge strany za tu strašno žugañe božje čez te hudobne, 2, 36 od druge strany nas pèrsilio potrebe de . . , 2, 132 tukaj je od ene strany en časni nuc, od te druge strany pak en duhovni dobičik, pok. 1, 14 če mene z tvojo težko rokó na eno stran udariš inu mene od druge strany ne podpreš, bom omagal itd., skrb. 1, 29 kolker dalej se spreobrnené odlaša, tolko slabji postajájo od strani močí duše, tolko večí od druge strani težáve, 1, 179 boj se od ene strani z vso skrbjó mejnih grehov, 1, 200 so mu potrebne od ene strani božje vse sorte gnade in od lestne platí mu je potrebna skrb inu muja, 1, 210 h temó pride še en hujši zadržek od strani človeškiga srcá, 1, 255 ne vemo, al so od naše platí, al od strani spovdnika vse lestnosti v pričí ble, ravn. 2, 86 tudi mi moremo storíti, kar je od naše strani, 2, 95 rekel od strani je Petru, v kaj ga bo obrnil, 2, 102 ga nekolko od strani pohvali.

střd: kug. 69 pjača iz droba tiga sěna z soljo inu malo strdy zmešana.

střn: ravn. abc. 87 oče le glédajo de jim strní ali žita: pšenice, reži, ovsa in takšiniga ostája, de iz něga denár izkúpijo.

stvár: kemp. 109 od nobene stuary trošta ne yše, 130 use za praznu inu za nič drži, kar tebi trošta od ene stvary dojde, 135 kateri se te stvary drzy, bo padil z padeočim, 243 kulkur krat se niemu kei od ene ali druge stuary pergody, use z' en velik dobiček drzy, škriń. 184 tvoji vsiga mogóćni roki, katera je vūs svejt iz ene brezpodobne stvary izdelala, ni bilú nemogóće veliku medvedov ali drznih levov čez ně poslati, 194 ony so iz božje stvary h gnusobi postali, ravn. 1, 20 dobrotliv je do vslehrne stvarí, 1, 297 ktiri vé tudi silo ogná, stvarí nar hujši, vkrotiti, ber. 3 nobene nar manši stvarí si ne sméte skrivaj jemati, 132 je ni stvarí na svétu, ktera bi ne dala svojiga prida.

táht: ravn. 2, 186 nalómleniga trstú ne bo sterel ne tléčiga stěna ali tléče tahtí vgasnil.

vās: jap. prid. 1, 127 enu hudu tovarštvu imenujem jest to isto firbično, nevgnano, opravljivo peršono, katera vse oprašuje, raznaša in kuje vse nove cajtunge inu je sama ta nar imenitniši cajtunga od očle vasy ali fare, ali města, ravn. 2, 134 od mesta do mesta, od trga do trga, od vasi do vasi je hodil, levst. žup. 66 prepovedano je ljudém, če jih je začela kaka nesrěca o tej stvarí, dajati svedočbe, da bi z nými od vasi do vasi hodili v bóga ime prosit.

věst: dalm. job. 14 in margine: v pakli te vesty, syrah 13 hude visty něma, dobru je temu, kir něma hude visty, prip. 36 prez tih istih visty ali voľe, ebr. 10 itd., kemp. 28 kir se malu kedej brez škode naše vesty k molčanju nazaj povrnemo, 442 od sprašuvania lestne vesty, pohl. opr. 202 ta večne use naše upańe, katiru mi brez use dobre vesty yšemo, k nečemer stury, 244 grizeńe te vesty trpeti, tschup. 35 mi čez en tok šegetavne punkt te vesty na prašamo, 273, 475, 480, 386, 500, 504, 612, 614, 644, jap. prid. 1, 131 od pečeńa te vejsty, 1, 177 ony si iz tega nič vejsty ne dělajo, 1, 275 od vaše vejsty bóm govoril, itd., pok. 1, 16 ne zaslužim drugiga kakur nepokoj, strah inu grizeńe vesty, 1, 54 kólikù krat sim grizeńe moje vesty odbijal, 1, 60 lubčzen je meni moja nehvaležnost veliku bół živú pred ocy stavila, kakur vse poprejšinu bodeńe moje vesty, 1, 104 čutím omámleńe v svojim srci za volo moje težke vesty, 3, 49 kateri so srčnu želěli iz jěče težke vesty rešeni

biti, 3, 78 okú prav tanke vesty, 3, 120 naša hvala je tá, pričevanje naše vesty, de prav inu dobru delamo, škrb. 1, 46 se zahaja v nevarnost brez skrbí, brez pečenja vestí, 1, 372 preglej človek! malo bukve toje vestí, 1, 407 pusté za seboj bodeči trn ránene vestí, 1, 108, 114, 124, 206, 210, 258, 286, 330, ravn. 1, 15 šè zdaj tudi nas bog od hudiga svarí znotraj po glasu vestí, 1, 16 glasno jim bog iz vestí govori, de niso po negovi volji, 1, 37 če vam je nedolžnost in pokoj vestí mar, varite se sej taciga znaña in pajdástva, 1, 70 v ti reči so bili dobre vestí, 1, 170 ti ne bo po nedolžnim prelita krí vestí težila, 2, 203 ne zapravljaj za nobeno minejóčo vesele vestí tihiga pokoja.

v f s t: škrb. 1, 118 kakó pa vse drgáči se sprašuje vest per živleño? le kje v en dán, brez vse vrstí, le po vrho, komej se začné, se že končá.

z v ê r: levst. žup. 23 trdno se držati deželnih zakonov v ščedéne gozdne z v e r í.

Naglas na *početnoj* sloveci u kranštini dolazi naj običnije s prijedlogom: od jutra do nôči, greš s pēči! Kôdrič z vâsi (da se razlikuje od druge kuće istoga pridjevka na Beli u Goreńskoj, koja se zove Kôdrič s stâgen) itd. Ali dolazi i bez prijedloga, n. p. čâsti: škrb. 1, 488 ktiri mu ne skažejo nobene čâsti, 2, 87 jim je oblubil, de jih bo takó dobro svoje čâsti kakor obilniga plačila deležne sturil; — jêdi: škrb. 1, 477 če jêdi zmanka, tak truplo opêša; — lâsti: levst žup 79 vsak umêje sam ob sebi, kôlika je tacih zavôdov korist na kmétih, iz lâsti po létí; — m ô či: dalm. job. 36 on je tudi mogoč od mu či tiga srcá; — r â sti: preš. 48 básetovo lépo sêstro vítèz sábo vzáme rásti in podóbe rájske: — r ê či: škrb. 2, 62 skoraj ni na svetu réči, ktiro bi ludje takó malo obrájitali, kakor cajt; — r ê d: ravn. 1, 103 navaditi jih tako je bog hotel per vseh rečeh z ľubezenjo do snáznosti, do lepe rédi in pa spodobnosti; — sl â sti: preš. 110 pravľica po Ezóp' od vas zapéta več nîma sl á sti kákor jéd po gréta; — (s f d i: škrb. 2, 119 Mojzes od srđi vês goréc); — str â ni: preš. 179 znan ribiç perveslá od úne str á ni; — v ê sti: kast. cil. 14 so ene riçy per očíšćenju te v ê sti, katere se ne morejo sturiti, 248 on story vse h čistosti svoje v ê sti, 137 tú pravu vesele ne pride vunkai, ampak iz čednosti ene dobre v ê sti, kemp. 32 kadar bi my sledné lejtú le en sam grejh iz naše v e j sti iztrbeli, my bi hitru brumni ludje postali, 130 od vesela ene dobre v e j sti., ta čast enga dobriga človeka je to

spričuvanie ene dobre vejsti; — z m ê si: ber. 161 šestnajst lotov čistiga srebrá, to je brez z m ê si druge rudnine, se imenuje marka. preš. 100 te čúдне z m ê si ne bó razúmel Štájarc ne Ljubljánka; — z v ê ri: jap. prid. 2, 57 ny bôl hude z v ê ri, kakôr en obdivjani človek, rav. 1, 15 varite se greha kakor divje z v ê ri.

b) u ugrskoj slovenštini

dolazi naglas na *padežnom završetku* veoma rijetko: k ř v: küzm. 214 Akeldama tou je ňiva krví, 260 naj se varjejo od bolvánom djánoga i krví, 312 pehar blagoslovčnâ nej je vjedínânie krví Kristušove? 314 kriv bode tejla i krví gospodnove; — m â st: küzm. 193 hiža je napuñena z dišejnem te mastí.

Običan je naglas na *početnoj* slovcu kao ċ, a u sou salz je samo ċ: söli. Evo dva tri primjera:

čest: küzm. 396 nišče si ne vzeme té čé sti nego pozváni od boga, trpl. 21 gospodne, ljubim mesto prebítka tvoje čé sti, 57 ves svejt bodi pun čé sti negove, prijateo 1875, 1, 7 nej sam vrejden moje dobre čé sti, 1876, 2, 2 Deák se je z poslavecove čé sti doli zahválo; — d ô ub: nagfl. 13 potrebno je deci i vu zebrañi dôi bi zmejne lastivno zvolo niháti . . , vučitel si pouleg povejdane dôi bi naprej dá zračúnati ešče već slobodni zmejn, 16 vučitel pouleg víšije dôi bi spítáva . . , Pali je eti pridavek, ka vučitel po već etakše dôi bi pëldaj presvejtiti má, 57 jeli táblo samo z edne dôi bi kojne (= kovine) zgotávľajo? z kelke dôi bi kojne so kamene tablice zgotovlene? kamene táblice so z dvouje dôi bi kojne zgotovlene, 137 kelke dôi bi vojnici jeso? 294 z mlejkom správľajo rázločne dôi bi nížna pečenâ i kávo; — glâd: prijateo 1876, 10, 6 od ednoga bratánca sam té gvant herbo, ki je pouleg bogástva skoro od glâdi mreo; — g ô us: nagfl. 109 ka je eto za tál gousi? Gousi život je z goustim, tũčnim perjem obrášení, 111 od gousi je reca meñša . . , prígliha gousi i rece; — l â ž: küzm. 185 gda guči laž z lastivni svoji misel guči, ár je lažec i oča lá ži, trpl. 117 dejsna níhova je dejsna lá ži, nagfl. 41 gúči istino z jezikom i ne pravi lá ži v nikom; — mouč: küzm. 45 ľubi gospodna bogá z cejle mouči tvoje, 224 Števan pa pun vere i mouči činio je čüda, 286 k tomi mouči v sebi ne nájdem, 318 ne znam mouči glása, 324 smo vö z mertüka požmččani bili i više mouči, 338 živé z mouči bože, 348 i štera je ta nezmerne velikouča mouči negove k nam

vervajoučim pouleg delaňa mouči zmožnosti negove, 399 ki je včinen pouleg mouči žitka nerazvézanoga, trpl. 35 ár si ti boug mouči moje, 48 pečina moje mouči; — nõuč: küzm. 28 ob štrtoj strážu pa te nouči prišao je k nim Jezuš, 249 okouli pou nouči Pavel i Siláš molčča spejvala sta, 317 nejsmo nouči niti temnosti sinovje, trpl. 16 o moj boug! kričím čeres dnéva i ne odgovoriš, i čeres nouči, ali nega mi vtišaňa, 75 ár je jezero lejť pred očmi tvojimi liki stráža nouči, nagfl. 29 na nébi vidimo vu dné sunce, ka pa čeres nouči? Čeres nouči vidimo mejsec i dosta lejpi zvezd, 119 kebri najbolje čeres nouči naprej šamrjjo, 190 jeli ste poglednoli čeres nouči zvezdnato nébo? 199 tou je zrok dnéva i nouči; — pêč: trpl. 67 ní roké so od péči rejšene; — rêjč: küzm. 23 velím pa vam, kaj od vsáke márne rejči račun dajo, 173 z mejsta onoga so pa vnougi z Šamaritánušov vervali vu nem za volo rejči te žené, 199 že ste vi čisti za volo rejči, štero sem vám gúčo, 200 spoumenete se z te rejči, štero sem vam jas pravo, 263 poslušali so ga notri do té rejči, 388 ki se drží one verne rejči, štera je pouleg návuka, 393, 397 itd, trpl. 15 nega rejči ni govorejňa, gde se ní glas čuo ne bi, 84 pokorni glási rejči negove, 97 či se drží rejči tvoje, 100 pouleg rejči tvoje, nagfl. 102 vučitel ete veršušje od rejči do rejči razkladé; — strân: küzm. 59 rozpéta sta ž nim dva razbojnika: eden z práve i eden z lejve stráni, 100 skázao se je nemi angel gospodnov stoječi z dejsne stráni oltára, 292 ne ščem ka bi ne znali eto skrovnost, ka je obtrdjené Izraela li z edne stráni včíneno, nagfl. 26 zrovatajte edno nogačo od lejve stráni, zdaj pa to drugo nogačo od dejsne stráni, 125 mati z vekše stráni pri doumi dela; — stvâr: nagfl. 102 od ete krotke, veršene stvári znam jas eden veršušek ... z štere stvári več haska máš? 115 goloub je bojazlív, vsáke stvári se stráši; — vês: nagfl. 127 jeli smej z vési vsako dejte ese na včéné hoditi? 128 veška hiža je občinska hramba, gde prehodnici mestančarov vési tožbe pravdeno skončavajo, 130 vilice so za to da ljudje po ni k en drugomi i k svojim hižam priditi, na delo vö z vési idti morejo, 145 po vilici na konec vési pridemo; — včjst: küzm. 311 zakaj bi se moja sloboščina soudila od drugoga düšne vejsti?

e) u kajkavštini

dolazi naglas samo na *početnoj* slovcu i kao [˘] i kao [˘] kako gdje prevlađuje slovenština ili hrvatsko štokavski govor. Evo dva tri primjera iz knjige:

bôl: gašp. 1, 260 ovak od bóli velike vsega nasladnost čutenja je prestala, 1, 277 sejdóm ova zgovorivši vsega čemera je se mentuval i prez vsake ostal bóli i pogibeli, 1, 298 žena stanovita céleh pet lét jeli od želudca bóli, ali od stanovite žile vuđoj rañene krv na vusta je bluvála, a böli zagr. 4b, 2 koi goder betežnik od kakove goder nutrñe bolli trapñen, ako se vodénoga zdenca napie, bolli se mentuje; — část: petr. u predgovoru: koteri poleg svojé pastirske části jesu dūžni svoje ovce duhovné pasti pašum duhovnúm, 239 ze vsé tvoje dike, části i dostojnosti, math. 2, 3, 64 ovakvi zaradi svoje Židovom odúrne části odurjávani bili su, 1, 1, 69 ne pazéči Ivan na tvrdokornost i neveruváñe Židovov zvršával je dūžnost části svoje; — lít: gašp. 1, 529 vsu hránu je odurila zvun malo líti od grozdja; — mást: gašp. 1, 111 ovi dva donesu sobom vilahen i drage másti okolu sto funtov; — móč: kov. kemp. 154 po keh dob nutrñe hoteñe naše kruto je pohabñeno, potrebno je, da i čin nasledni znamenje zmenkane nutrñe móči pohabí; — rêč: petr. 40 koteri ne ódgovori ñe ni réči, 147 naj mi bude poleg réči tvojé, math. 2, 3, 10 marljivo obdržáváñe svoje rêči hoče Jezuš kakti stanovito znamenje ljubavi i nagneña proti sebi prijèti; — slást: habd. ad. 348 slásti nikakove duhovne tvrdokornik nema; — strân: math. 1, 1, 63 ovo svedočánstvo iz stráni jednoga človeka, kak je bil Ivan krstitel, bilo bi móralo genuti srdeca posláneñ, 1, 1, 207 cirkva, da páče Jezus sám od vekše stráni bil je za nemar držan, 1, 1, 228 zveličitel neprestánce nove delavce pošila iz stráni, da národom nepoznanem evangelium nazvèščaju, z druge stráni da one, koji su se vre ñemu podali, vse boje podvūčaju, 2, 3, 50 iz ñegve stráni je vse gotovo, itd.; — vês: perg. 44b kmecky se sadovny vrt zvuna ‚vycszi‘ preceña; — vèst: perg. 77b živynu prez moje vyesti vun puste.

sing. dativ i lokal.

U krañštini u ta dva padeža dolazi naj češće ' na početnoj slovcu, a ima li u ñoj samoglasno o ili e (ne = a, é, e), to se ' mi-jeña na [˘] (za oznaku glasa, ne naglasa) n. p. část: škrb. 2, 95 Maria nam bo v slehrnimu prazniku, ktire katolška cirkev ñi h

části praznuje, naprej postávljena kakor čist spegel vsih čednosti; — hîp: rav. 1, 39 Laban hití k možu v ti hípi na studenec; — jêd: dalm. genes. 2 bug je pustil iz zemle rasti vsa žlaht drívésa, lepa viditi inu dobra k jédi, schön. 337 kir sevcu sême pèrdaje, ta bo ja tudi kruh k jédi dajal, kast. cil. 286 per ti jédi je težku se per pravi mèri držati, kug. 47 žival nagneñe k jédi zguby, 199 če pak ta nadloga dalej trpy, taku odvzame bólnim móč inu z letó tudi lušt k jédi, rav. 1, 54 Jozefovi bratje so per jédi, 1, 116 nezméra per jédi in pijači je že veliko mladih ľudí prevréd pokopála, 1, 163 za kaj ni Izajoviga k jédi ne včera ne dànsi, 1, 182 bodimo zdržni per jédi, 2, 168 Jezus je bil per Matevžu per jédi, ber. 39 sêdejo mirni k jédi. 202 varite se prste per jédi nespodobno rabiti, 206 bodite zmérni in trézvi v jédi in pijači: s preobilnostjo v jédi in pijači si človek zdravje končá; — klôp: ber. 2 držíte roké ravno pred seboj na klôpi; — lást: levst. žup. 174 lastèn, kar prístoji k lásti; — mòč: rav. 1, 127 na noge v svoji mòči, 1, 174 storí kar mu je v mòči, 1, 306 vse poskusi, kar mu je v mòči, 2, 4 v Elijovimu duhu in v ñegovi mòči pojde pred gospodam, ber. 25 imejte, kolikor je v vaši mòči, z vsimi ľudmi mir, 108 tudi Jona ni mogel ubežati gospodovi mòči, levst. žup. 16 ki so zdaj v mòči, itd.; — nôč: škrb. 1, 202 v tihi nôči, 1, 260 mu je pernêsel prôt nôči zeléno volkno vejco, rav. 1, 4 sjala je prijazna luna, de svéti po nôči, 1, 151 noč ga daja nôči na znañe, 1, 22 ľudí čèšeni sivčík vidi v nevédnosti, v tàmi in v smrtini nôči, ber. 169 rôsa pride od rôsnih sopáric, ktére zvečér ali po nôči od zemlje vstájajo, 175 ob svitli nôči vidimo brez števíla veliko zvézd . . , vsaka zvézda, ki jo po nôči nad seboj na nébu zaglédamo je solnce, preš. 39 ak po nôči govoríla ino z ñím vasvála bóš, híšo bódem ti ográdil, 133 po nôči v spáni so zastále míslí; levst. žup. 64 ob zímskem préli po nôči; — pêč: pohl. opr. 229 se je bogu polubilu ñeh kripkust v ti strašni ogneni pêči obvarvati, škrb. 223 zlatú inu srebrú se v ogni pokúša, ľudje pak v pêči ponižúvaña, 29 pred ognam v pêči sóparca inu ñim tîga ogná gori grê, škrb. 1, 397 v eni razbéleni pêči, 2, 61 v ognéni pêči, rav. 1, 294 trije mladenči v pêči, ber. 208 ne hodíte iz mráza precej k pêči, rav. abc. 47 iz testá déljajo hlébe, spečejo jih v pêči; — rêč: kug. 126 kaj ste v le téj rêči zanikrni bili, škrb. 127 kateri se je v eni rêči pregrešil, bó veliku dobriga zgubil, rav. 1, 16 ne dajte v svojim srcu nevošljivosti, jezi inu sovražtvu pro-

stóra, ne kaki drugi hudi réči, 1, 269 skrbi, de si ne boš imel nikol nič napéniga očitati v ti réči, 2, 127 Jezus je vsaki réči céno védel, ber. 49 bratje si niso bili v ti réči nobéne krívce svésti, 208 snážen bodi v vsaki réči, itd.; — réd: rav. 2, 127 velik prerív je bil, pa zdaj je vse v lepi rédi; — svést i vèst: kast. cil. 14 bó tebi dal arcnie, de bós mogl vse tvoje bolézni na tvoji dušici inu vèsti pregnati, 16 imaš nemu odpréti, karkuli tebi v tvoim srci inu v tvoji vèsti težy, škriñ. 265 dobru je premožeñe, v čigàr vèsti ny grèha, pok. 1, 49 v svoji vèsti zbolden, 3, 32 grízeñe v vèsti, 3, 76 zbádañe v vèsti, rav. 2, 185 nobeniga lepiga in veseliga očesa si niste od Jezusa v svésti, 1, 288 mu vse pové, kar ima na vèsti, ber. 186 bo davke radoVOLNO in po svòji vèsti opravljal, levst. žup. 20 ker so do zdaj vselej jedíni občinski oblastníki gospodaríli z občínsko zemljó, zatorej si je bití v svésti da je tudi res občínska, 113 prisézam da hočem tesno po svojej vèsti pospeševati moč zdañih zakonov in ukázov razglášenih za tó, da bi si mogel vsak bití v svésti živóta in svojíne, itd.

U ñekih riječi kao da je i u goreñštini početni vokal kratak te ga treba obíležiti ". Naslućujem to po bíleženju u rav. i preš.: rav. 2, 129 v kolíki části mu je ponižnost! 2, 243 kdo bi ga ne imel v části? 1, 303 kdor Jezusa, ñega vse částí vrédniga iz srea částí, je sam ravno za to částí vreden, kdor pa ñega, částí in částí vrédniga, v části nima, se mu ravno za to zaničeváñe spodóbi, 1, III. ves krajuski jezik bi mí obóžali, ako bi nobena beseda v bukve ne sméla, če le v kaki vási ni domača, preš. 61 po vási góri pòk pok pòk je od pokvá bobnélo. Ja tako naglašati nisam čuo, nego samo části, vási, a još češće částí, vaší (čitaj vsí).

Kao da se je u kranštini ñekada dok je zadña slovka glasila é (=е) te se izgovarala ej, naglašivala zadña slovka. Na to me navodi kast. 68 eni maihini ričei n' hočeš veruvati prez priče, 69 kaj je nespodobnišiga, kakor eni neznani tihi skriveni ričei verovati? 202 pomisli tvoj stan, ako si ti dobr ali nikar h ti ričei, 239 en močán móž se ne postavi zupar vsaki ričei, 420 on dobru hoče ti lubleni ričei, 16 v obeni ričei néma tebi perzenesti, 137 zdaici naideš v eni ali drugi ričei pomankañe, 281 je potreba srci eno mèro dati, de se vsaki ričei z maso zna držati.

U goreñštini se u ta dva padeža rado naglašá zadña slovka s " te se onda krajñe i poluglasno izgovara. U kníгах dolazi y

í ili ò, è; možda vaļa y i í čitai í. Metelko Lehrgebäude der sl. sprache, 187 veli: einige lieben im dativ und locativ sing. ein geschärftes ь: vās, vasi dorf, vasy, p̄r vasy bey dem dorfe. So auch: lāž, lāži lüge; rāž, rāži rocken; čāst, častí chre; p̄rst, prstí dammerde, sklrb, sklrbí sorge . . krí blut . . dat. l. klrvl. Kopitar 250 deklinuje vās, te piše u dat. i loc. sing. vasi, a 251 dodaje: bey-spiele über vās: lāž lüge, p̄rst dammerde, rež rocken, sk̄rb sorge, čāst chre. Evo nekoliko primjera iz knige: čāst: schön. 292 eno luč h časty tvojga kardčla Izrael, 350 katera (dobruta) se skuzi nas opravla gospudu k častí, 382 kar h tvoj božji časty zamore tekniči, 362 ga je v časty izveličal, 237 Salomon u vsėj svoji časty nej bil taku oblečen, 241 on po svoj bogati časty muč vam da močnim biti, kemp. 11 on use rečy stury bogu h časty, 142 bogu h časty, 230 bo tebi k vekši časty, 340 v kakršni tudi časty se ony zdey veselē, 391 na pustimo naši časty ta špot sturiti, 401 se k eni vekši časty mojga imena obudy, 403 kulkur vikšiši so v ti časty, z tem ponižniši so sami v sebi, 491 tebi k časty, rog. 22 stūrīl je g. bug űega ű tē častē tem svetnykam enakiga, 24 u častē tēh svetnykou, 25 h častē, itd., jap. prid. 1, 371 katęro molitu ona űemu k časty opravla, 2, 76 vse űemu h častí sturimo, 1, 194 bomo Jęzusa v űegovi nebęški časty ględali, 2, 27 kej bi ti tvojo ponižnost skazal, ako bi tebe cęjl svęjt hvalil inu v časty držal? škrb. 1, 68 po častí inu po bogastvo hrepení, 2, 72 prazniki ne bogú k častí obrneni, 1, 165 kmalo je cirku močno gori vzēla na velikosti inu na častí, preš. 120 dōkler ne cvetē še rōža, so v časti per nas viōlce; — jēd: škrb. 1, 240 nej bo miza zmasna v jedí inu piači (a 480 jēdi); — krí: jap. ev. 37 katęra (žena) je dvanaest lęjt na tekōči kryvì trpēla, jap. prid. 1, 286 kaj je to za en myr, katęri se ne yše v tvoji presvēti kryvì? 2, 297 so svoje oblačila oprali v kryvì tiga jagneta, 1, 265 oba sta bogú ófruvala: le ta v kryvì svojga sreā, uni v kryvì svojga mesā, pok. 1, 34 svoje rokę v svoji lāstni krívy močiti; — mōč: dalm. u predgovoru: človik tu dobru kateru stury nema sam sebi inu svoji močy svojiti, temuč le tej gnadi inu močy s. duhá, škrb. 1, 139 grešnik se postavi zoper bogā, kolker je v űegovi moči; — plāt: škrb. 1, 298 b' vidil na drugi platí od povodne zalito poļe; — skfb: škrb. 1, 398 so se popolnoma űih skrbí čez dali; — slāst: čb. 1, 36 če zmamļen zdihuješ, med trņem medliš, v slasti omaguješ in raņen trpíš; — sōl: kug. 39 bo-

ležni se napravijo, kadär živina pomankañe trpy na kamnitri soly; — strân: jap. ev. 68 kadar so ñega ludje tiga istiga kraja spoznali, so poslali po vsej tẽ isti strani inu so k ñemu pẽrnesli vse bolehne; — vâs: kug. 43 cẽste po vasy ne cẽdite; — vẽst: škrb. 1, 122 niẽ nima v naši vesticí ostati, 1, 259 ktirga je sila mõčno na vesticí težila, 1, 29 ima zapústiti, kar jẽ škodljivo negovi hiši inu negovi vesticí; — vřv: levst. žup. 202 kdor hodi po vřvl.

U *ugrskoj* se slovenštini naglašuje samo *početna* slovka n. pr. čẽst: küzm. 267 naslẽdũvao je vu čẽsti Felixa Portzius Festus, prijateo 1878, 6, 22, rihtara smo mogli od čẽsti odegnoti; — čĩ: nagfl. 160 med plejñem je mati etak govorila k svojoj malo čẽri; — dõub: nagfl. 19 pri dõubi pokláñañ paziti trbej na návado mejst, 145 doub, premeñávañe, primejreñe prestornoj dõubi vesi vučitel sam more doprinesti; — láž: küzm. 374 naj verjejo láži; — mõuẽ: küzm. 219 vu koj mouči ste ví tou vẽñili? 329 vu božoj mouči, trpl. 16 pozdigni se vu tvojoj mouči, 56 hodo bom vu mouči gospodna bouga, 63 zbũdo je po mouči svojoj jũg, nagfl. 84 vejke drevja se gĩblejo po mouči vetra; — nãt: nagfl. 155 na krumpišovoj nãti bodouči bomblecke so britki i čemérni; — nõuẽ: küzm. 232 vučenicke so ga vzeli v nouči, 238 vu onoj nouči je spao Peter med dvõma vítẽzoma, 314, 329 itd. ali često i bez oznake: noči 372, 248, a 222 v nočĩ bĩce pogrješka stamparka); — pẽč: prijateo 1876, 3, 7 gda je drũgi človek pri pẽči vtegvito, jas sam korble pleo; — řẽjč: küzm. 230 nẽmaš ti tãla niti šorša vu etoj řẽjči, 295 čĩ je ešče kãkša drũga zapovĩd, vu etoj řẽjči se zdržãva, 300 vu vsakoj řẽjči, 305 ár je nej v řẽjči krãlestvo božẽ, nego v mouči, itd.; nagfl. 39 vu toj řẽjči dvã glãsa vzememo na pamet, dva glãsa se skažũjeta vu řẽjči etoj, itd. — strãn: küzm. 259 nihãli smo ga na lejvoj strãni, nagfl. 32 prouti šteroj strãni ide eden i drũgi tẽg? — stvãr: nagfl. 103 k kakšoj stvãri je koza priglihna naj bole? 114 k šteroj hižnoj stvãri je naj priglihnejši goloub? — vẽs: nagfl. 87 ednouk je Gejza võ šou k vodi pri vesi, 127 jeli jeso v našoj vesi takše hiže, v šteri več držine prebĩva? vu ednoj vesi stojčca vsa držina na vkũp se obẽina zovẽ, prijateo 1876, 12, 6 v ednoj maloj vesi sam notaroš; — vẽjst: küzm. 378 ki májo skrovnost vere vu čistoj dũšnoj vejsti; — vlãt: küzm. 69 zemla od sẽbe sãd prinãša, oprvič trãvo, po tom vlãt, po tom pa puno pšenicu vu vlãti, itd.

Isto vaľa i za *kajkarštinu*: bôl: gašp. 1, 243 suprot očni bóli velikoga pomočnika je se iskazal; — část: math. 2, 3, 61 dal je ne po apostoleh i úihoveh vu částí namestnikoh pozávati; — láž: habd. ad. 539 Daniel očivesto zapopal je pred vsem pukom starce u láži; — mēd: perg. 52a pečat je neko istinno zryezano znamenie ili na zlate ili na srebrec ili na myedi ili na vojsku prytysneno potrdavajuči vsako činenie; itd. — Nu ipak čitam do tri puta v noči: petr. 16 koteri gore stávši vzé déte i mater negovu v noči i pojde vu Egipťuški orsag, 18 ova né odháďala od cirkve pŏsti te molitvami slúžeči vu dne i v noči, 153 ov pride k Ježušú v noči.

Sing. instr. na jŏ, jŏuv, jŏm.

a) u *kraňštini*:

část: kast. cil. 132 ravnu takù ďelai z' tem posvitnim blagom, z' to částjŏ, 250 pojdi za částjŏ, 424 mater božjo z nebeško částjŏ kronano nar več vesely, kadar vidi, de se stury božja vola, 13 pred katerim bŏš pokorn, volán, z částíŏ ga slušal, rog. 12 ďála je h nemu iz částjŏ inu ponižnostjo, 19 zapovejdal je nega iz to částjŏ polonat, 240 od buga iz částjŏ kronani karstnyk, 460 itd., jap. ev. 379 tedáj bódo vidili synú človeka priti na enim oblaki z veliko oblastjŏ inu částjŏ, 502 inu zdaj oče sturi ti mene častitliviga pēr sěbi z tŏ částjŏ, katero sim jest pēr tebi imel, prejden je svejt bil, škriň. 11 ona te bŏ z částjŏ obdala, 88 pravičnih vesele je z veliko částjŏ, 215 si tvoje ludstvu z částjŏ obďál, 252 on obďá písúrja z svojo částjŏ, 381 napolni tvoje ludstvu z tvojo částjŏ, jap. prid. 1, 233 obďán z svitlobo inu částjŏ, 1, 353 katero my z to nar vėkši částjŏ obhájamo, 2, 128 z vso krajevo částjŏ oblečen, traun 15 z částjŏ inu hvalo si nega krŏnal, pok. 1, 61 kadar bŏ svejt vidil mene v bejžauu pred posvejtno částjŏ, 2, 9 krajl je svoje prejšiné vojske z veliko částjŏ končál, 2, 76 naj se vesele nad svojo veliko částjŏ, ravn. 1, 64 z veliko částjŏ popadajo pred n na obraz, 1, 64 tvoja desnica, gospod, je moč razkazala z částjŏ, 1, 154 z slavo ino částjŏ si ga ovėnčál, 1, 208 ponižnost gre pred částjŏ, 1, 341 z toľko částjŏ govŏrí od nega, de ga svojiga gospoda imenuje, 1, 343 z sveto částjŏ izrecímŏ negovo imé, 2, 32 z kakšino částjŏ in pobožnostjo je Marija v božjo věžo stopila, šc misliti se ne da, 2, 58 z veliko částjŏ v mislih pŏjmo pred pertľično strěho trěch toľkih svetníkŏv, 2, 118 z veliko částjŏ

se ga osípajo, ber. 10 začétnika svetá imenujemo z vsó častjó bogá, 100 kadar je bil tempel dodelan, ga da Salomon z veliko častjó posvétiti, 142 z toliko častjó govori od néga, de ga imenuje svójiga gospoda, 143 z svéto častjó izrecimo négovo imé, preš. 112 nšil učéno glavó z častjó sim vsih premagávec.

hčî: škrb. 1, 126 jest sim le en krat perpuštila en pogóvor med mojo hčerjó inu med unim človékam, inu glejte zgubléna je nedovžnost.

jêd: kast. cil. 38 naši prvi stariši z jediô tega prepovédaniga sadú so nas poprej vmorili, kakòr smó biij rojeni, 39 aku tá život nei preložen z jediô, z pytjem, te bolezní ga morejo opominati, ali nikár premoči inu vmoriti, 41 z majhino jedjó se lakota nasisi, rog. 26 iz mesno jedjó celu petek zaničujeta, 456 tem je iz pitjam, iz ydjò inu iz troštlivim govorjejnám strègel, kug. 5 te mlade varuje pred nezdravo jedjó, 102 se ne smó živina siliti z jedjó, škriñ. 201 de bi se unim jedy želnim tudi nad potrežno jedjó gnusilu, 370 on svoj život z ptújo jedjó redy, jap. prid. 2, 59 en tak bolnik ny kontent ne z arcata, ne z potréžbo, ne z jedjó, ne z postelo, 2, 248 z nebéško jedjó nasiten, ravn. 1, 100 veliko jézarov lúdi si tam preživel štirideset lét z lohákino inu viditi nè kaj vélko jedjó, 2, 87 z jedjó ga poživé, 2, 101 pred jedjó in po jédi so si roke vmivali, ber. 32 hlapec vzame desét kamel zmed Abrahamove čéde, jih otovori z jedjó za po poti.

krî: schön. 347 nas je lubil inu opral od naših grehou z svojo krivjó, kast. cil. 184 bodeš vidil vsa pula z človéško kryjó napojena, 263 on je z enako kryjó Christusovo odréšen, 422 katére si ti z tvojo predrago kryvjó odréšil, rog. 231 bil je napášen iz kryvjó tega synu božjiga, jap. ev. 139 jest sim nedólžen nad kryvjó le tiga pravičniga, kug. 121 precej se more truplu z vsim blatam inu kryvjó zakopati, jap. prid. 1, 152 vojské so to zemlo toliku krat z nih kryvjó napojile, 1, 206 oškrofleni z kryvjó svojih bratov, 1, 231 Jezus Nazarenski je celo pôt pruti kalvarji z kryvjó inu padcami zaznaminval, 1, 250 naj ji plača z to kryvjó, 2, 30 ona je vsa z négovo kryvjó oblyta, 2, 90 katéra je z krivjó Jezusa Christusa dragu odkuplena, traun 271 takú je dèžéla z krvjó ognúsena pok. 2, 81 v komür sim se z mojo krivjó zadólžil. 3, 94 z svojo lastno krivjó je tebe oprál, škrb. 1, 308 naj bo z krivjó Jezusovo kakor oče, 1, 309 jest sim te z mojo krivjó odkupil, 1, 320 ga

gostí z sojim lestnim mesam inu krivjó, rav. 1, 54 ne gnusiti rók z njegovo krvjó, 1, 229 ves zid dvora je bil z neno krvjó oškroptán, ber. 39 nikar vendar ne oskrunajte svojih rók z krvjó svojiga brata, 60 z jagnetovo krvjó zaznamvajte hišne podboje in naddurje, 67 pokropil je ljudstvo z krvjó darú, 147 med ribe štéjemo živali z rudéčo mrzlo krvjó, ki skózi ušésa sôpejo.

mâst: traun 151 nasiti mojo dušo kakòr z múzgam inu z mastjó.

môč: kast. cil. 4 gospúd búg vsih ričy stvarnik je tebe z ničesar stvaril, de bi ti jmel néga samiga lubiti z vso tvojo močjó, 212 z obeno močjó teh beséd se ne more izreči, 238 človeška srca so mehka inu po naturi slaba, zatorai yh je potreba z močjó srčne sturiti, 428 ti vudi se ne giblejo, ampak z močjó te glave, rog. 21 poflisal se je iz usò močjó inu hitrústjo služiti inu stréči Jezusu, itd., jap. ev. 404 ostanite v męsti, dokler bóte obdani z močjó iz visokósti, škriú. 14 bodo ki tuji z tvojo močjó napólneni, 173 ona z močjó sčze od krája do krája, 178 ona me bó z svojo močjó várùvala, 234 potegni se z vso močjó za rěsnico, 242 ne jiši sodník postati zvúnaj ako se vúpaš z tvojo močjó pregrehe zatreti, 276 ga je z eno njegovi naturi permerjeno močjó obdál, 211 on je potolažil morío ne z telesno močjó, 98 z močjó je ona svoje lédja prepásala, jap. prid. 1, 354 moremo vejđiti, kaj zamoremo my z močjó svetiga duhá, traun 38 bog je tá katéri je mene z močjó opásal, 44 on ga bó vlišal: z močjó svoje dėsnice bó úemu pomagal, 75 riz si ne pomága z svojo veliko močjó, 143 razkropi jih z tvojo močjó, 156 si z močjó opásan, 162 katéri jetníke z močjó vùn izpele, 163 gospód bó tēm besėdo dál, katéri jo bodo z veliko močjó oznanováli, 192 ti si z tvojo močjó tvoje ljudstvu odrešil, pok. 1, 35 bóg use z močjó dela, 1, 59 duhovni vižar se je nad močjó tvoje gnade čudil, 3, 70 si ne more z lástno močjó pomagati, 3, 75 z vso močjó vpijem, 3, 151 se veselę nad njegovo častitlivo močjó, škrb. 1, 134 ktír bi pri hudimo vremeo znal pregnáti nevárnost z sojo močjó, 1, 153 ke b' človeško srcé z vso močjó po hudimo ne hrepenélo, itd., rav. 1, 97 z močjó ga vėdeš na svoje sveto domóvje, 1, 112 ki si ga iz Egipta izpelal z tolko močjó, 1, 128 ktiri se ošabijo z svojo močjó, 1, 160 ki se je z svojo neznáno močjó košátíl, 1, 324 le nikar se ne zlobuj z svojo močjó, 2, 129 z kolko močjó napravi veselę révezam, ber. 85 med Filiščani je někdo slovel, Gólijat po imenu, pred čigar močjó in velikostjo se je vse trėslo.

nôč: škriň. 205 so bily z tamó inu dólgo nočjó kakor z vezmy zvezani, škrb. 1, 233 ktira zapové de se imamo štirideset dni pred veliko nočjó postiti, rav. 2, 301 šest dni pred veliko nočjó je v Betanijo prišel, ber. 60 Mojzes je pred to strašno nočjó Izraelcam zapovedal: zakoljite jagne, preš. 154 obhajajo v sreča ga globočini v samotnih kótih tí z nočjó obdání.

pâst: traun 354 obvárúj me pred zadrgo, katéro so mi nastá-vili inu pred pastjó tēh. kateri hudobio dělajo.

pêst: rog. 481 David premagal je tega leva iz pèstjò, kug. 200 tedaj dajte nim z eno dobro pèstjó mokriga všéna ali otrobov jesti, rav. 2, 233 z pestjó se zruče séje.

přst: rav. 2, 198 stráni z vso trmo, ona in pa kamenje, ki pod parstjó tiči, nobeni dobri réči se ne da v naše srce vrasti! 2, 289 je svoje slíne z parstjó zméšal.

rêč: kast. cil. 268 kakú z majhino ričjó za dobro vzame! škriň. 114 ne čudi se nad tó rečjó, rav. 1, 161 z le tó majhino rečjó ga je bog do kraľeviga sedeža veliko bliže permáknil, 1, 247 bogu le z čistim in svetim živleňam in pa z nobeno drugo rečjó lepši ne moremo skazati časti, ber. 39 Izraelski kupci so z marsktéro rečjó kupčevali.

s křb: kast. cil. 30 kai bó tebi pomagalu posvitnu blagú z tolikañ putom, mujo inu skrbjó vkup spravlenú? rog. 24 katérím zapovedúval je iz ajffram, iz skrbjò tē karsčanske duše pasti, 632 poflisajmo se služít g. bogú iz eno flisniši skrbjò, škriň. XLII. starisi najdejo, z kako skrbjó imajo svoje otroke brúmnu gori redíti, 170 v plénicah sim bil z veliko skrbjó izrején, jap. prid. 2, 146 le ti nebeški duhovi čujejo za naše izveličáne z eno neprenéhano skrbjó, škrb. 1, 69 če kdo ne mirka z vso skrbjó kamer bo stopil, bo nóga v mrežo zapledéna, 1, 89 dobróta ktira bi vredna bla z večí skrbjó iskana biti, 1, 179 boj se z vso skrbjó mejnhnih grehov, rav. 1, 324 ki sim te z toľko skrbjó do tēh lét perredíla, 2, 38 z očetovo skrbjó toláze in tróšt pred trplēham pošila, 2, 60 z pridnostjo in skrbjó je opravila svoje majhino gospodínstvo, ber. 56 z kakošno ľubēznijo in skrbjó želé starši svoje otróke zrediti! 205 ne spolnujejo zmirej s pravo skrbjó in zvestóbo nim zročēnih dél.

sól: jap. ev. 200 vsaki zaklani óffēr bó z soljó osolén, kug. 29 dajte živini eno kēpo z soljó zmešano, 95 na mejsti tē navadne klaje jej znate nehateri krat tenke šnite hruha z soljó dati, 108 bolnim živalim se more jezik z soljó ribati, 120

katere so z soljó in galunovo vodó napolnene, 170 dajte živali tri krat na dan pol žlice žeploviga cvetja z soljó, jap. prid. 1, 63 ta spomin na tvoje božje beséde bo vse moje govorjenje kakor z soljó tę modrósti potresel, škriñ. 365 je vodę v eno z soljó potreseno zemlo preobrnil, traun. 277 on je rodovitno zemlo v eno z soljó potreseno spreobrnil, ravn. 1, 33 kar se va ű pomóči, z soljó se vse prevléče, ber. 159 kremenica z lúgno soljó v ogní stéklo ali glažovno da.

strân: ravn. 2, 57 povedal: božji sin sim, je tako lè z stranjó.

stfd: kug. 69 hren z strdjó, 87 po vsakim vmiváni se bule z soléno strdjó pomažejo, 181 aku živali hrastove skorje z praprotam ali z strdjó noter daste.

stvâr: škriñ. 303 jest sim pred vso stvarjó rojéna, jap. prid. 2, 104 vy ste more biti v pyanosti vaše grěšne lubězni rekli, de bi z leto zapelivo stvarjó eno cęlo večnost tudi v pěkli ostati hotli, ber. 165 glas vstane, ako se sapa z kako stvarjó v trës perpravi.

věst: (dalm. syrah 19 z vístjo), kast. cil. 8 z očišeno vestjó, traun. 123 jest hočem tebe z tvojo vestjó prepričati, jap. prid. 1, 286 kristijanov z eno falš vejstjó je brez konca veliku, škrb. 1, 122 strímo rajtengo z vestjó, ravn. 1, 289 jesti zdaj smém z dobro vestjó, kar mi pride na mizo.

vfst: ber. 4 ko se molitev končá, pojdite z vrstjó iz klopi.

vfv: schön. 125 Judaš se je z eno vrvjó sam obésil, jap. prid. 1 u predgovoru: drugi ga z vrvjó za noge vleje.

žfd: ravn. abc. 65 trava sahne in suha je senó Pográbijo ga. Oče ga z vrhama na voz naložé in popné ga z žrdjó.

Dosta rijetko rabi sing. instr. s ^ na početnoj slovcí. Evo dva tri primjera: pēd: ravn. 1, 245 kdo meri vodé na dlān, kdo nebo z pēdjó téhta? — svěst: ravn. 1, 30 Abraham se vrne z svěstjo domú, de ne bo mesta konec, 1, 71 stopi k Jožefu, in z poguman in svěstjo mu reče, 1, 167 tudi mi smemo držati se ga z ravno táko svěstjo, 1, 269 kdor je svojimu bližnimu milostiv, se smé z veliko svěstjo na boga zanašati, de bo milostiv tudi on němu, 1, 153 ki (jágne) se je volno in z tako svěstjo držalo njegove pastirske palice, 2, 121 ta beséda po božje in z lubeznívostjo in svěstjo rečēna je glas iz nebés bila očetu, 2, 160 še bol so pa ostrmeli, z kakeršiuo častjo in svěstjo jim je te navuke pravil, 2, 290 Farizeji rekó preglédcu še enkrat

pred se in mu z veliko svěstjo in vsi mogočni rečējo: daj čast bogú! — v ê s t: kemp. 347 srečen je taisti človik katiri za tvojo volo, o gospud, usem stuarem slovu da, de bi tebi z očišeno veistjo eno andohtljivo inu čisto molitou gori offral, polh. opr. 8 ki se iz pametjo inu iz našo včstjo popolnema uštimajo inu zglihajo; — z m ê s: ravn. 2, 282 ni mogel viditi z cvétja in trave lépo z m ê sjo potrosene zemlje.

b) u ugrskoj slovenštini.

k ř v: küzm. 340 nejsem si zgovárjao z tejlom i z krvjou v, 402 nej, kaj bi čestou krát sám sebe áldüvo liki víšešni pop notri ide vu svetino vsáko leto z lückov krvjou v, nagfl. 119 štere se z človeka krvjou v hranijo.

m a s t: nagfl. 176 šteri tak z mesom kak z mastjou v daleč okouli tržijo.

m ô u č: küzm. 218 ka na náj glédate, liki da bi z lastivnov náj m o č j o u v ali pobožnostjov včínila etoga hodéčega? 221 z velikov m o č j o u v so dávali svedoustvo apostolje od gori vstaneňa gospodna Jezušá, 236 ga je namazao boug z dúhom svetim i z m o č j o u v gospodna našega, 49 vidili bodo siná človéčega pridoučega na obláki nebeskom z m o č j o u v i z dikov velikov, nagfl. 136 polodelec i mešterski človek z rokami, tejla m o č j o u v delata.

n ô u č: nagfl. 142 eta krajína se zove med pou n o č j o u v i shodom ležéca krajína.

r ê j č: küzm. 83 on pa razdreséleni nad tou v r e č j o u v odišao je žalosten, 246 poslali smo zá to Júdaša i Siláša, šteríva vám bodeta i z r e č j o u v eta nazviščávala, 247 oneva z vnougov r e č j o u v sta trouštala brate i potrdjávala, 259 spadnovši na šínek Pavlov küšivali so ga razdreséleni najbole nad ovov r e č j o u v, štero je erkao, 370 tou vam velímo z gospodnovov r e č j o u v, 392 z r e č j o u v zmožnosti svoje, 405 z božov r e č j o u v, nagfl. 75 z ednov r e č j o u v, on je nej vrli vučenik, itd.

s ô u: küzm. 82 vsáki áldov se z soljou v bode solio, 366 rejč vaša vsigdár vu milošči naj bode z soljou v začínena.

š k ê r: prijateo 1876, 1, 3 Hercegovinance rusko vladárstvo pomága s pejnezi, z oblejkom, z orožjom i z drügov škerjou v.

I tuj dolazi na početnoj slovcí, n. p. nagfl. 82 plüg se z plástjov i príločom ravna med oránem, kaj črtalo i lemeš rejžeta i obráčata gori zemlou.

c) u kajkavštini:

bôl: gašp. 1, 559 Marko Anton Cini céleh deset lét i više z neizgovornum boljúm obtršen na nogi počiniti ni mogel, 1, 646 vu Netinski váraš vbogi nekoj Neapolitanec svéto almuštvo je prosit bil došel z tulikem ráspukom obtršen, da tja do zemlje čreva jesu se raztezala, koja za to na vrát privezati onak nositi z velikum boljúm i težínúm hođeňa je se trugal, 1, 706 moji kotrigi z naturalskum boljúm vojúju.

křv: petr. 252 ono je právo Christuševó télo, živo ne mrtvo, z dušúm skupa i z krvjúm, 223 Christuš je vu posvečene hoštie ves cěl z télom i krvjúm, 296 je na križnom dreve smrt podjel te vumre vú to ime, da bi nas gréšnike svojum krvjúm, mukum i smrtjum od peklénske vúze odkupil, habd. ad. 95 nas je od vekivečnoga sužanstva i peklenskoga ogňa krvjúm i smrtjúm odkupil, gašp. 1, 545 na zapoved ovu oprose gospe sudca, neka pusti z srebrnemi onemi kípi do prve vode nie oditi, kade pred aldovom z krvjúm namázana lica svoja oprati budu mogle.., ti nečemurni krvolok! vgasi peklensku žéju tvoju z krvjúm mojum, 1, 905 meso negovo od snega beléše z krvjúm zalejano vu ni je plavalo, 1, 910 za istinu, d. Maria videč sina svojega.. z hrački i krvjúm oskrúnenoga.. mogla je reči iste réči malo preobríene.

mâst: petr. 161 i ev. tirn. 149 mastjúm mázaše noge negove, petr. 162 i ev. tirn. 150 ova mastjúm je namázala noge moje, habd. ad. 88 namazah vrat moj túm mastjúm, gašp. 1, 915 mrtvo télo namazali z drágúm mastjúm i namázano pokopali jesu.

môč: perg. 21b sudec, s koteroga je lystom i močjuum takovo ponuđenje včinieno, ima jeden kratki dyen ostaviti na pojedinnanie, 27b kako je to vete klauzule močjuum, 42b koteroga (lysta) močjuum vsako vallovanie more nazaj odezvati, petr. 282 ogibli se vsúm močjúm húdeh prílik na greh, 291 sem tak negovemi vúži i lanci svézan, da ih mojum naturalskum močjúm pretrgati ne morem, kov. kemp. 188 ne smeš viši oblasti proti stati pod močjúm postávlen, 111 ze vsúm močjúm dužen sém ti slúžiti.

nôč: gašp. 1, 793 z ovum jednúm nočjúm tulik zadobimo dan, kojega ni jedna noč, nikakva tmíca, da pače neizbrojena vreména na kraj i konec dopeľati ne budu mogla.

rêč: petr. 38 ne žive človek samem kruhom, nego vsakum rečjúm, kotera izhađa iz vúst božjeh, 290 reci miseljum ali rečjúm, gašp. 1, 508 povsud krščenike ne listor z rečjúm, nego i kreposti peldum na dobro nagovarjati ne prestajal, 1 565, koji samum rečjúm svojum more izvráciti rane moje, 1, 606 z rečjúm: tak je bila nakinčena ze vsemi dobrotami . . , 1, 695 780 itd., math. 1, 1, 218 niti z rečjúm samo nè se pritúžil, 1, 1, 209 zvrácil je najveške betege samo z jedinum rečjúm, 1, 1, 162 spoznal je, da Jezuš takvu mogućnost ima z samum rečjúm.

skřb: gašp. 1, 728 pričel je red, vu kojem z velikum skrbjúm i ljubavjum sini negovi z peldum otca geñeni hráne gládne.

slâst: gašp. 1, 535 vidi da Kristuš pristupi k oltáru vu mešni opravi svétu pričimajúči veliku mešu, pod kojúm koruš i angelski neizgovornum slastjúm popévaše.

svřž: perg. 17b djevu bratu kčeri jedna vu druge imyenie ne ssêde jedna za drugu. To tako razumej: gda dva krvna ali blyžnia brata, kotere dva sta obadvaa vu muškoom odvetke zmyenkala i svoje kčeri vu svojem lastyvnom imyeni mušku svřžjuu usaku po sebe učinęę i vu kaj inom to inom vremene nieden brat prot drugomu ništar ne govoreči, ako se koteromu seme dotrgne, imyenie na drugoga brata kčeri ne ostaane, nego na kralia, ar te takove muškee svřži činenię toliku muoč ima kako ti i kralieva donacia, 20a to isto je potriebno razmeti i držati od onakovoga imyenia, kotero z nekoga kontraktuša močjum, ili po pryety za sina ili za brata ili po polagani ženskoga spola muškuum svřžjuum („szuersium“) na nekoga človeka ili na ženu ostaje.

Ovdje vaļa napomenuti, da u kajkavskih kniga dolazi zadña slovka naglašena ne samo u riječi od jedne slovke, nego i u drugih, n. p. deset: petr. 110 nesu li desetjúm očišćeni? — ljubav: habd. ad. 78 me čistúm ljubavjúm lubiš, ali običnije: ljubavjum: gašp. 1, 739, 777 itd. — marljivost: gašp. 1, 504 z velikum skrbjum i marljivostjúm ravnajúči cirkvu, 1, 809 vnoge krive vere z nezatrúđenum zatrl je marljivostjúm, 1, 875 odide slúga z velikum marljivostjúm, — mati: habd. ad. 77 vkup z nihovúm materjúm; — milosrdnost: gašp. 1, 693 vnožinu vitezóv z dobrem obétañem i milosrdnostjúm na ruku svoju obral, 1, 734 na kojega pogled z milosrdnostjúm geñen Ivan cepeliše zezúje svoje i detetu prikáže — mrtučlivost: gašp. 1, 659 ne more biti zvršen na ovom svetu človek prez oštroga vojuváua

z mrtučljivostjûm proti grehu lakomosti; — oblast: perg. 416 oblastyuum, petr. 27 ja sem človek pod oblastjûm položen, habd. ad. 90 spozna da je pod oblastjûm i gospodstvom gospodinovom, 113 budeš pod oblastjûm muževlûm, gašp. 1, 501 ostati na zálog pod oblastjûm poganinskum, 1, 606 vréme ono dojde vu Alexandriu sudec Prokopius z oblastjûm i zapovedjûm takovum, da vse ima krščenike pomoriti, 1, 800 pod nepriatelja oblastjûm zapazi se; — pamet: perg. 12 u posveti: liudi su razlučeni od niemih stuuari razumom i pametium, gašp. 1, 584 opat z pametjûm k zveličitelu obrñen reče., 1, 711 múčanie ovo z pametjûm složeno školni pajdáši naturálskoj bedastóči pripisávali jesu, kov. kem. 184 pametjûm vrhu vsêh dugováñ rad bi stati, pametjûm nebéska premišlavam; — pobožnost: gašp. 1, 509 krščeniki z velikum pobožnostjûm ostanke svétoğa tela poberu, 1, 601 z velikum pobožnostjûm svête prime šakramente, 1, 642 gde z velikum pobožnostjûm svéta obhodi mésta, 1, 658, 673, 675, 779 z velikum pobožnostjûm, 1, 685, 807 z dóstojnum pobožnostjûm, 1, 852 svojom pobožnostjûm, itd.; — pokornost: gašp. 1, 716 poniznosti z pokornostjûm složene, 1, 828 samum pokornostjûm objáčena; — pomoč: habd. ad. 63 da bi vse teloune težkoče z pomočjûm božjum obladatai mogel, gašp. 1, 593 z pomočjûm bôžjum ñe je premogel, 1, 666 kojega živléne ovdi videti z božjum pomočjûm kánimo, 1, 675 z pomočjûm sv. Mathiassa daleko je se prehitila, 1, 678 z kojega pomočjûm zemelsko kraľstvo je prijel; — poniznost: gašp. 1, 501 z velikum pobožnostjûm i poniznostjûm bělu novoga reda obleče opravu, 1, 642, 643, 716, 781 z velikum poniznostjûm, 1, 739 z tulikum poniznostjûm, itd. — stárost: habd. ad. 66 vezda im starostjûm vašum smrdite; — svétlost: habd. ad. 82 obstrl je lepum svetlostjûm nuter do gležñeu ono divojačko telo, gašp. 1, 644 klečéčega z velikum svetlostjûm obstrtoga nájde, 1, 660 svetlostjûm, nebeskum rasvécena, 1, 779 angelskoga lica svetlostjûm rasvécena, 1, 795 z velikum svetlostjûm obstrte košćice najde; — trpljivnost: gašp. 1, 583 kaj vučenik z velikum trpljivnostjûm dobrovólno je podnášal, 1, 726 vsa z velikum podnesu dobrovólno trpljivnostjûm; — zapoved: gašp. 1, 711 zapovedjûm poglavárova vu Pariz povrne se, 1, 606 oblastjûm i zapovedjûm takovum; — žalest: gašp. 1, 507 obodva z veselém z žalostjûm zjedinanem objemu se, 1, 656 z velikum pláčem i

žalostjúm, 1, 660 z velikum žalostjúm i súzami, 1, 675, 916 itd.

Naglas na *početnoj* slovci dolazi i tuj, n. pr. část: math. 1, 1, 94 Židovi z ovak velikum částjum kak je bila Mesiaša ze vsěma něsu mogli prispodobiti něgovu priprostu domovinu; — gât: perg. 45a jedan veliki rybníak z zasypanum gátjum, v kterom z mrežami mogu loviti; — rěč: math. 1, 1, 78 pri Farizeušeh stegnul je oholnost i skazlivost, pri haračareh skùpost i krivice, z rěčjum: trsil se je vse hudobe med nimi skónčati, 1, 1, 148 samo reci z rěčjum i zdrav bude dečak moj, 1, 1, 164 Jezuš bi takáj z samum rěčjum poměči mogel, 2, 2, 98 z vsakum rěčjum lahko zbantuju se, krist. 28 ako z jednum rěčjum vidimo nepobožneh obladačů, gašp. 1, 774 z rěčjum: vse kreposti na nas oblecemo, itd.

Plural nom. voc. i acc. na i

a) u *kraňštini*:

cěv: levst. žup. 77 kateri napravi take pečť ali cěví, kà bi se po nih lehkò zažgalo poslópje.

část: pohl. tšchup. 611 němu skažete vi use časty, katire svojim gospudam skažete.

gâz: rav. 1, 154 vse pod nóge si mu dal: drobnice in govéda vse; tico spod néba in ribe po morju, kar hodi povodne gazí.

gól: rav. abc. 73 oče děblam vėje požágajo, brst okléstijo in ga v bútarice podélajo; g o ľ í razkólejo z kláduico na poléna (die dickern äste kleibt er mit der holzaxt zu scheitern).

gôs: kug. 189 brez takih mlak ratajo sviěne ravnu taku malu, kakor race inu gosy brez vode, rav. abc. 53 gosí dajajo pérje in mah v pérnice die gänse geben federn und flammen in die betten, ber. 147 med ptice štějemo tiste živali, ki imajo ruděčo, gôrko kri in jajca nesó kakor kokóši, gosí, race, kor. 1, 33 tri pure, tri race, tri bële gosí so vkupaj čebľale tri cele noći.

gostí: pohl. tšchup. 165 sredne mase gosty takem ludem že neč več na dapadajo, škrb. 1, 319 naprávi gostí, rav. 1, 279 gostí so bile in vse je veselo, 1, 303 Asver je napravil velike gostí, 1, 304 Estri na část je kralj velike gostí napravil, 1, 59 velike gostí je napravil vsim svojim služabnikom, 1, 68 kòli in gostí naprávi, 1, 203 vesele gostí so imeli, preš. 85 bilć so v grádu velike gostí, bilà omožila je mlájši se hčř.

gôž: let. mat. 1880, 203 kar se vije v goží ali trte.

jéd: škriň. 329 skritu blagú pred zaprtim vustmi je ravnu takú, kakòr so žlahtne jèdy postávlene okoli groba, traun 133 katèri si z mano sladke jèdy vžíval, jap. prid. 1, 124 so nekatère jèdy, katère enim peršonom škodujejo inu drugim ne, 1, 178 od jutra do trdne nočy se jèdy na myzo nosio, škrb. 1, 236 mesne inu postne jedí skupej uživaš, 1, 240 odreci si take jedí, ktire le poželéno dopádeo, 1, 243 zbolí človk, tok' mu ozravljenik posebne jedí inu piáče pertrga, 1, 268 ktir strupéne ali škodlive jedí jej, ravn. 1, 59 v vrhnim jerbasu so za kraja vslehrne jedí pekovskiga déla, 1, 290 tistih deset dni je minílo, pa lepši, živejši in bol polne so nih lica kakor vsih krajeve jedí jédših mladenčov, 1, 298 on zdaj jedí dene na mizo, ber. 42 v vrhnim jerbasu so bile za kraja mnoge jedí pekovskiga déla, 129 jedí se nastavijo na mizo . . so pojédli Balove jedí . . povejte mi kdo pojéda jedí v tempeľnu? . . vsak dan pojé pred néga postavljene jedí, 128 vsak dan so pred nó pokladali jedí, 163 brez soli bi jedí ne bile tako tako dôbre in móčne, 208 ne pite nikóli precej na vroče ali celó na tolste jedí.

kál: preš. 134 nih poezíje míle iz srca svôje so kalí pognále, 137 kjer poroséno od ľubézni čiste kalí, kar žláhtniga je, žéne zále.

klét: levst. žup. 94 vender se v tá red ne jemló kúhiňe, kletí, hlévi, pódi.

klôp: ravn. 2, 110 zraven so bile klopí, ber. 4 ne mečíte kóscov papirja pod klopí.

kôst: dalm. u predgovoru: so moje kosty sahnile, psalm. 6 moje kosty so prestrašene, psalm. 22 moje kosty so vse narazen, psalm. 31 moje kosty so vschle, psalm. 51 daj de slišim vesele inu dobro volo, de bodo te kosty vesele, katere si ti sterel, psalm. 102 moje kosty so zgoréle koker ene gloune, moje kosty so pèrliplene k mojmu mesu, job 4 vse moje kosty so se prestrašile, job 19 moje kosty visio na moji koži inu mesej, job. 21 negove kosty so z muzgom pitane, job 30 po noči se povsod moje kosty prevrtavajo, 2 hron. 34 je sežgal teh farjeu kosty, salom. predg. 11 ti ne véš, koku se kosty v materinim telesi sturč. prip. 15 enu dobru ime kosty tolste dela, prip. 16 tiga priazniviga govorjenje je satovje, dušé trošta inu kosty zfriša, prip. 17 en režalen duh kosty isušy, syrah 28 hud jezik zlomasti kosty, ebr. 4 božja beseda rezdily dušo inu duh inu tudi muzg ter kosty, itd., schön 146 so ony Pilatuša prosili,

de bi se njih podkolenine k o s t y polomile, kemp. 225 z straham treseš ti use moje k o s t y, 416 kušujejo te svete k o s t y, škriñ. 8 tvoj život bô zdrav inu tvoje k o s t y pólne muzga, 130 ne vejš kakú se k o s t y v nóseče teleši vkùp sklepaajo, 402 negove k o s t y so bile obskrblene, 47 dobra slova k o s t y omasty, 53 žalostni duh k o s t y posušy, 321 jezikov udárðe k o s t y pomêle, kug. 157 kadar te snedó, začnejo k o s t y gristi, traun. 10 moje k o s t y se trêsejo od strahú, 48 vse moje k o s t y so se rãzkle nile, 69 moje k o s t y so vsãhnile, 81 vse moje k o s t y porekó: gospód, kdo je tebi enák? 91 moje k o s t y nimajo pokója, 125 moje potrte k o s t y bodo od veselã poskakòvále, 252 moje k o s t y so se kakòr glóvna posúšile, 49 ony so vse moje k o s t y razštelì, 79 gospód várúje vse njih k o s t y, 282 kletu je šla kakòr óle v negove k o s t y, škrb. 1. 273 on strì de postanemo kostì od negovih kostì, 1, 397 rešajte vse k o s t í, kor. 1, 132 vsak naj urno stran beží, kdor odnésti ÷e k o s t í.

lãž: pok. 1, 107 use sorte lãž y ÷ez me spletaajo, škrb. 1, 43 kako dolgo ti bodo laží ve÷ dopadle kakor resnica? 1, 74 kletu, laží, tatvine, prešeštvo se je rezlilo ÷ez svet kakor povóden, ravn. 1, 251 tako pa se na lží zanašate, ki vam nič ne pomagajo, 2, 89 lží so med ljudí raztresali, levst. žup. 100 ako bi kãtere novíne popáðeno ali zmotlivo poróçile kak dogódek ki se ti÷e občine, more župan iskati, da teh novín prvo števílo po tem zastón razglási tudi popravek, na laží postavljajó÷ ónega, kdor je pisal zmoto.

mô÷: dalm. luc. 21 i schôn. 2 tudi nebeske mo÷y se bodo gibale, ebr. 6 so poskusili tiga prihodniga svitã mo÷y, kast. 155 majhine so naše mo÷y prez božje pomuči . . od kateriga prideo vse mo÷y inu vsa obilnost, kemp. 210 lubezen božja use premaga inu reširi use mo÷y te duše, pohl. opr. 239 moja zapovd ni ÷ez tvoje mo÷y, tshup. 387 žovnirji so svoje zadne mo÷y napeli, itd., jap. ev. 117 i 379 mo÷y teh nebes se bodo gibale, 63 od kod imã le tã tako modróst inu mo÷y? jap prid. 2, 7 se nebeške mo÷y pred njih nar vikšim gospódam trêsejo, pok. 1, 50 mo÷y moje duše so vednu bôl slabele, škrb. 1, 102 pred nim se gibajo nebeške mo÷í, 1, 204 kaker so vse mo÷í naše duše slabe, takó je tudi slaba zamerklivost, 1, 157 vse mo÷í naše duše je poírbanì greh skázal, ravn. ber. 72 obraçajmo vse svoje mo÷í svójemu bližnimu v prid, 163 v gorãh, v bréznih gór in skál nam je natvore bogastvo skrito, de iskãje in dobivaje ga svoje mo÷í

skušamo, preš. 28 téska človeku ni zémle odéja, vzámejo v sèbe ga néne močí.

nôč: kast. cil. 55 o kakú on jma vesele dny, myrne inu pokojne nočy! pohl. opr. 259 svoji živinski občutljivosti cele nočy inu dny dolgu strežejo, jap. ev. 54 kakor je bil Jónaz v trèbuih morskiga soma try dny inu try nočy, ravnu taku bóde syn tiga človeka v srei tē zemle try dny inu try nočy, traun 338 kateri v hiši tiga gospoda cèle nočy dopèrneséte, pok. 1, 24 nočy so za moje žalóvanè perpravne . . , srečne nočy! nočy bol svitle kakor nar svitlejši dnevi, škrb. 1, 333 kir bodo v jegráh zgublène cèle nočí, ravn. 1, 306 tri dní in nočí se postíte, ber. 174 nočí so dolge . . , séverni zdr in mèsic mu razsvitlujeta nočí, preš. 77 mlad ribič cèle nočí veslá.

očí: dalm. 2 hron. 6 naj bodo tvoje očy odprte, 2 hron. 16 gospodné očy gledajo po vseh deželah, 2 hron. 20 naše očy po tebi gledajo, job 39 négo ve očy deleč vidio, psalm. 17 tvoje očy gledajo na tu, kar je prou, psalm. 66 négo ve očy gledajo na te folke; psalm. 101 moje očy gledajo po tih zvéstih, syrah 27 kateri hote bogati biti, ty očy doli obrneo, prip. 17 en norc očy sem tēr tam meče, itd., schön. 157 tedaj so se nih očy odprle, 292 moje očy so vidile tvoje izveličaine, 39 vzdigni tvoje očy, 283 on je očy vzdignil čez svoje jogre, kast. cil. 269 te bistre inu svitle očy bó pokrila tá žalostna megla, 404 tajste očy hočeo slépe biti pruti človeškemu velañu, 9 tvoje kolne očy gori odpri, 399 v nebesa moje očy povzdignem, kemp. 173 srečne so tajste očy, katere so pred zunanimi rečmy zaprte, 24 ne vpričnost tem ludem te očy zatemny, 106 postavi sebi pred očy to podobo tiga krizaniga odrešenika, 408 k tebi potočim moje očy, jap. ev. 424 povzdignite vaše očy, 462 kakú je on tebi očy odperel? 466 ali zamóre en hudič očy tih slejpih odpréti? 482 on je nih očy oslejpil, škriñ. 53 nevúmèn očy sèm tēr kjé mēče, 61 odpri tvoje očy, itd., traun 32 naj vidio tvoje očy kar je prav, 25 razsvitli moje očy, itd., jap. prid. 2, 11 kakú bi mogle božje očy tolkajn ostudnih pregréh inu nagnusobe prenesti? 1, 60 vidim négo ve nebeške očy, itd., pok. 1, 22 kólikù krat so se moje očy od glédaña posvejtaih nečémrnost utrudile! itd., škrb. 1, 48 očí inu srce proti nemo povzdigni, 1, 295 pomáži tvoje očí z mazilam . . mazilo za očí, itd., ravn. 1, 67 ne hodíte mi več pred očí, 1, 267 v bolši prihodno živleñe je obračal očí, 2, 208 očí od néga obrača, preš. 19 nebeško síjejo očí, 34 mēni nebó odprto

se zdí, kádar se v tvôje ožrêm očí, 51 v očí ji stópajo solzé, 69 zaľúbjeno v néga obráča očí, 93 dve sámi zvézdi glédal: očí sem svôje ľube, 79 Míc'ka po gósto vá ňga obráča očí.

ô s: dalm. 3 reg. 7 na teh štirih vogleh so bñle zlyte osy, ravñ. abc. 85 kovač okuje kolésa in osí.

ô st: ravñ. ber. 151 jež se zavíje v svôje ostí.

pâst: dalm. jezaia 29 pasty stavio timu, kateri je na vratih svary.

p ê č: pohl. tschup. 295 mi pak ňeh za skale inu pečy držmo, ravñ. 2, 82 pečí režále in gole goré so okól in okól kipéle, levst. žup. 77 napravi take pečí in ceví, kà bi se po ñih lehkò zažgálo poslópje.

p ê st: pohl. tschup. 323 Saul in Judeš Škarjoth lejteta sama svoji smrti v pesty, ravñ. abc. 67 per povezováñu nósím prevésła za ñím. Pestí pomagám v snope perkladati, čb. 5, 94 dobre kej vestí, žlahtniga srcá kupijo pestí polhine zlatá.

plât: pohl. tschup. 555 je na obe platy zastopnu govoril, kug. 59 to nar bolši orodje za le tó je jègla na konci z eno na try platy režeočo špico, 63 lohka na obe platy okoli pogléda, traun 371 ony bódo z svojimi ustni boga povikšováli inu na obe platy režejóče méče v rokáh iméli, škrb. 1, 170 pogirje na dvě platí zastoplívo besédo, 1, 187 znajo na dve platí zastóplene bití, 1, 288 na dve platí zastoplíve beséde, 1, 499 se imá na dve platí razdeliti, ravñ 1, 223 doklej bote omahovali v obé platí? 1, 335 grch je v dve platí ojster meč, 2, 15 bošt je prevdarila na vse platí? ber. 105 za kaj omahujete v dve platí?

r ê č: dalm. syrah 25 try lepe ričy so, syrah 28 srd inu divjañe so grde gnusne ričy 2 hron. 34 so le te ričy z ño govurili, ebr. 1 vse rečy nese v besédi svoje močy, job 9 on velike ričy dela, job 27 nepridne ričy, govorite, syrah 10 ne mešaj se v ptuje ričy, itd., schön. 21 vse rečy so skuzi to isto sturjene, 295 vse rečy so meni izročene od mojga očéta, 433 vam vse le te rečy bodo perložene, 431, 433, 9, 14, 19, 261, 262, 295, kast. cil. 6 te posvitne rečy tebi služio, 12, 147 383, 265, 6, 8, 10, 54, 192, 266, kug. 23 skuzi letę rečy bodo uržahi tēh bolezen pogmerani, škriñ. 264 te bó tvoje skrivne rečy izprašůval, 274 nezastópēn prazne rečy misli, nespametēn inu zmóten pak misli norske rečy, 2, 23, 31, 35, 355, traun 219 častilíve r ê čy se od tebe govore, 310 vse r ê čy služio tebi, 24 naj naš jezik visoke r ê čy govory, 3, 270, 304, 310, 327, jap. prid. 1, 339 naše edinu opravilu so rečy le tīga porēdniga svejtá, 1, 125 govory nespódobne rečy,

1, 327, 108, 144, 307; 2, 19, 54, 122, pok. 2, 63 nesramne rečy srce ognúšio, škrb. 1, 30 si na vse druge reči mislil, 1, 44 nam odvzame časne reči, 1, 93, 100, 160, 186, 187, 195, 210, 273, 289, 327, 336, 380 itd., ravn. 1, 302 tako le obrača bog človeške reči, 1, 216 velike reči si počel, 2, 108 Jezus trdi, da bo še večji reči delal, itd., ber. 43 bog bo mojimu gospodu dobre reči oznanil, 107 on je velike in čudne reči delal, itd. Isto tako da kako u dualu: dalm. syrah 2 dve rečy ste na katere mi je žal, škriñ. 94 za dve rečy sem te prosil, jap. prid. 1, 105 dve rečy me z žalostjo in z strahom napólnio.

sêč: levst. žup. 137 lepótno drevje, grmíče, seči, vrtné plotí otrébijo zaprédenih gosénic.

saní: ravn. ber. 7 ne obešajte se zadej na vozove ali sení.

skrb: kast. cil. 32 dosti velikih inu svetih ludy je zapustilu vse posvitne skrbby, kemp. 309 ta krat bodo napotrebne skrbby nehale, 69 o koku velik pokoj bi tajsti vžival, kateri bi use nanucne skrbby na stran postavil, 214 ony bodo posvetne skrbby zaničovali, 274 za čes volo se skuz nepotrebne skrbby trudiš? jap. prid. 1, 307 skrbby, nepokoj, trud inu žalost bó tvoj odlóčik, 1, 83 vinu skrbby inu žalost kakòr eno mègló ràzspé, 2, 139 vùs v skrbby svojga bogastva zamotán, 2, 286 domače skrbby te glójejo, itd., pok. 3, 134 nam se ni vojskuvati zuper človeke, katere nobene časne skrbby ne mótio, škrb. 408 če vas strah inu skrbí nadléžvajo, tecíte h temu studentu vsiga trošta, 1, 206, 210, 211, 215, 327, 328, 330 itd., ravn. 2, 150 zemliske skrbí nam ne dajo mirú, preš. u čb. 5, 25 prijátli! odrodíle so trte vince nam sladkó, ki nam oživla žíle, srce razjasni in okó, ki vtopí vse skrbí, v potrtih prsih up budí

smét: dalm. pavl. 1 kor. 4 iny smo vednu, kakòr enu pre-kletje tiga svítá inu smety vseh ludy, schön. 330 kokàr te smettí tiga suetá smo rákali, škriñ. 316 kadar se móka preséja, smety v siti ostánejo, ravn. 2, 199 sovražnik pride, smetí (plur. gen. 3) naséje med pšenico, kor. 1, 80 boš tiste smetí spravila.

strân: jap. ev. 261 inu on je prišál na vse strany okuli Jordana, jap. prid. 1, 350 takú gré ta zmóta le dalej hitru na vse strany okuli sebe, ravn. ber. 165 glas se razléga na vse strani.

stvâr: kemp. 10 naj tihu postanejo pret tvoym obličjam use stuary, 126 ke bi tvoje srce prou bilu, tebi bi use stuary ble k cnmu špeglu tiga žiulenía, 141 use stvary bodo od tebe vun

izgnane, 174 kaj tebi pomagajo use stuary? 212 katermu so use stuary dolžne služiti, 319 se use stuary čez mene uzdigujejo, pohl. tschup. 553 nih lube koker otroke inu stvary božje, škriñ. 96 try stvary inajo dobro bójo, 351 kateri so tvoje stvary, 165 negovi srd bo stvary z orožjam obdál, 213 vse stvary so eno novo podóbo ná se vzele, 362 ony perhránio časne stvary, 366 vse te stvary z veselám božje vkažila izpólnio, traun 246 vse žive stvary se imajo veseliti, 257 on vej kakú slabe stvary smo my, jap. prid. 1, 3 taku vpiejo te stvary inu bog jih posluša, 2, 47 cèlú te mrtve stvary mó-rejo jézo čutiti, pok. 3, 5 po katerih imajo vse stvary vížane biti, 3, 57 vse stvary pričújejo od tvoje vsiga mogócnosti, 3, 97 on vé kakú slabe stvary smo my, škrb. 1, 140 nad tem cel take stvarí, ktire živleña nimajo, ne cvibljajo, 1, 141 vse te stvarí bi mašvale se nad grešnikam, 1, 218 vse stvarí na sveti družiga niso, kakor oróžje vsiga mogóčne róke našiga bogá, 1, 276 bóg dobro vé, kakó slabe stvarí smo, 1, 277 smo pomanklive stvarí, 1, 210 navezváne na stvarí, 1, 228 se čez stvarí jeziš, ravñ. 1, 74 če ľudje že takó neizrečeno lubeznívo ravnájo, oni tvoje stvarí, kako nevmísleno dober, o bog, moreš biti še le ti! preš. u čb. 5, 15 menih sta in ženska nasprotné stvarí, levst. žup. 17 nabirati stvarí.

ñš: dahn. psalm. 105 on je rekál inu so prišle vse žlaht muhe, vušy po vseh nih kraih, syrah 19 in margine: kateri se na kurbe obesio, zadobe mojle inu črve, tu je francoze, vušy inu druge petlerske bolezni, kug. 187 onę dobę boleźni grinto, gnilobo med šetinami, vušy, kor. 1, 85 imaš ubožica béle uší.

vás: rog. 251 Aegidiavimu kloštru dal je bil Clodovaeus use boršte, nyve, vasy, grady, ludy inu vse druga pèrhódyša, jap. ev. 39 Jezus je obhodil vse męsta inu vasy, 66 izpusti te množice, de na vasy gredó, 293 on je hodil skuzi męsta inu vasy, 336 on je šál skuzi męsta inu vasy, jap. prid. 1, 76 jest jim bom povędal vasy, katere so se na pustih krajih iz nič začęle, 2, 58 so cęle vasy, grady inu męsta požgali, 1, 76 so tamkaj zdaj bogatiši, imenitniši inu vękši vasy, kakor je veliku męst na svejti, škrb. 1, 298 ke b' vidil vasí, ktire so skuz vojsko v pepel spreobrnene, ravñ. 2, 231 odpravi ľudí, de se na bliźne trge in vasí pod strého razídejo, preš. 65 kakó leté jim spred očí vasí, trgóvi, mésta! 184 ker so vasí bilé mu króg neznáne, z menój ití želi.

vêst: dalm. u predg: skuži kateru samu te cagave inu prestrašene vesty zuper greh pravi trošt prejmeo, pohl. tschup. 221 ako be zamogli v vesty inu srca ludi gledati, jap. prid. 1, 312 zdaj more to strašno podóbo božje sodbe v živu pred oči postaviti, de te otrpne vejsty zbudy.

vêz: pohl. tschup. 552 tok be use vezy trpeče inu večne ble, 313 očem jest te vezy pretrgati, 550 močne vezy te nature pretrga, 568 de bi v stanu bil svoje vezy pretrgati, škriñ. 121 inu sëm nášal, de smrt ny takú grenka kakòr žena: ona je lovcov zadruga, ñe sreč je ena mreža, ñe rokò so vezy, 322 ñega vezy so bronaste vczy, 240 ñe vezy so zdravja obvezivnica, pok. 2, 86 zdaj tebe prošim, de vezy mojiga jezika razvežeš.

vîst: dalm. ezdr. 6 so farje v ñih ordnunge postavili inu levite v ñih vrsty.

vîv: dalm. psalm. 2 vrzimo od sebe ñih vrvy, škriñ. 21 na vrvy sim mojo póstèlo obesila, traun 352 ti prevzètni so meni skrivaj zadrge nastávil inu vrvy kakòr eno mrežo sprostrili, ravn. ber. 174 kóža in dlaka te živáli mu dajo obléko, šotòre in postelo, ñéno mesò mu da hrano, parkli posòdo in čéva pa vrví.

zêl: ravn. ber. 8 zemlja redí z svôjim sókam sádeže ali zéliša, zeli in drevésa.

zvêr: ravn. ber. 87 bog mi je zoper te divje zverí pomágal.

žîd: rog. 495 ustala je bila en dan ena takú velika bôraška, en tak sylni pyš inu vejter, en taku grozni vihár na mórju, de ta rescúkal je bil tè jadra, potrgal te štrike, polómil te žrdy u te barki.

Reče dolazi naglas na *početnoj* slovcí: gâzi: ravn. 1, 175 v roki so ñegovi podzemlske gâzi; — grêdi: ravn. 2, 164 iz streche so grêdi ali štenge na ravnost pred vélke vrata šle; — klêti: ravn. ber. 164 ne hòdi v kèldre ali klêti kjer móst kisa; — môči: škrb. 2, 81 vse móči moje duše se vržejo vklenene h tvojim nogam; — ôči: dalm. psalm. 50 le tu ti delaš inu jest molčim, za to mejniš de jest bom kakòr ti: ali jest hočem tebe štrajfati inu ti je hočem pod úči postaviti; — rêči: škrb. 2, 81 take rêči sodit, ktere človeško pámet prestopio, h temu grede en malo več vučeností, 1, 463 človek skuz časne rêči osleplen na večne pozabi; — slásti: 2, 30 le zlato, leskòto, čast, posvetne slásti so ljubili, 2, 86 živòtne slásti jih preslepé, 2, 198 sladnost in druge posvetne slásti jih mikajo, 2, 205 si domišluje, de ga posvetne slásti srečniga delajo, 2, 215 le prazne rečí in pre-

grešne slásti so préd céno imele per ní, 2, 227 v telésne slásti se je bil mož zamotál; — strásti: ravn. ber. 173 svôje telésne nagúeňa in strásti premágajo in obrzdajo; — stvári: škrb. 1, 463 tiste stvári, k' so nam pred očmi, k' jih vidimo, se nam velike zdé; — vèzi: ravn. 1, 295 vézi le je ogn' odžgal, 1, 244 vézi razdéri, ki te greh ima v nih; — zéli: ravn. 1, 4 zemlja naj rodí trávo, zéli in rodovitne drevésa, 1, 101 ľudí, živali in zéli oživí voda, 1, 33 pogínila sta mesta in vsi nuni prebivavci in vse zéli po poľu, 1, 230 nektire zéli, jagode in gobe so strupene, 2, 201 nar maňše sémence je pa preráse vse zéli, 1, 256 iz ktirih spod brazde strupéne zéli klé; — zvéri: ravn. 1, 165 kače, gádi, lévi in druge grde zvéri so bile, ber. 174 séverni zdr in mésie mu razsvitlujeta nočí, de vidi zvéri in ribe loviti.

b) u ugrskoj slovenštini:

čí: küzm. 216 prorokúvali bodo sinovje vaši i čerí vaše, nagfl. 135 ženski grant šívajo matere ino ní odrášene čerí.

g ô u s: nagfl. 85 hižne stvaré so psi, máčke, koni, krave, ovce, osli, kozé, sviúé, gosí, rece, küri, pure, hižni goloubje, 110 divje gosí jako znajo leteti.

l â ž: trpl. 101 gizdavci laží kovéjo na mene, nagfl. 41 ár či si laží polúbo, po ní' si se ves pogúbo.

m ô u č: küzm. 20 da bi v Tirúši i v Sidoni včínene bile te močí, štere su vu vami včínene, davno bi vu vreči i v pepéli pokouro činili. . da bi v Sodomi včínene bilé te močí, ostánola bi do denéšnéga dnéva, 254 činio je boug po rokáj Pavlovi' močí nej prouste, 342 ki vam tak dá dúhá i dela močí vu vami, je li z dejl právde ali z posltúvaňa vere činí tou?

n ô u č: nagfl. 195 gdare sunce rano zíde, kesno zaide i tak so dnévi dúgi, nočí pa krátke, kejm pa kratčíši so dnévi, tejm dugše so nočí. . 21toga máloga trávná i 24toga mihálščeká so dnévi i nočí edne dúžave, 197 mejsec posvejt razšúrjáva po temnom líci zemlé i z tejm tálom nočí nasladne včini.

očí: küzm. 24 vaše očí so blázene kaj vídijo, 55 najde je spajouče, ár so nihove očí žmetne bilé, 24 očí svoje so záprli, 33 prizdignovši očí svoje nikoga so nej vidili, 78 očí majouči ne vidite? 79 plúnovši v očí negove, 172 prizdignite očí vaše. 233 ona je odprla očí svoje, 244 očí na néga vržéči, 291 dáó nim je boug dúhá drejmnosti, očí da bi ne vidili, trpl. 8 očí negove za nevolákom cílajo, 9 negove očí vídijo, 25 očí gospodnove so nad

timi boga bojéćimi, 12 očí svoje obračajo, da bi nas sklačili na zemlo, 81 ne denem si pred očí dugováńa Beliála, 96 očí majo i ne vidijo, 106 k tebi pozdigávam očí moje, nagfl. 31 zdaj do vam očí potrebne, 89 očí so nemi (psovi) repéče, 103 nepriglífne so i né očí, 30 dajte hvalo milomi bougi, kí je vam zdrave očí dao, 121 zaprite očí, očí moremo zaprejtí, odprejtí, na dejsno, na lejvo obrnouti, 181 drži si vas vsakí pred očí svojo pisko.

rêjč: küzm. 246 z tejm se glífajo rečí prorokov, 249 nazvejstili so pa vítězov vojom té rečí, 279 so na né zavüpane rečí bože, 291 vu vso zemlo je zišao glas níhov i na konec svejta rečí níhove, 12 šteri koli čüje ete moje rečí... da bi skončao Jezuš rečí ete, 222 gučte vu církví lüdství vse rečí toga žitka, 271 trejznosti rečí gučím, 184 ete rečí je gučao Jezuš, 185 kí je z bogá, rečí bože poslúša, 198 rečí štere jas vam gučím, sam od sebe ne gučím, 458 dokeč se spunijo ričí bože, trpl. 4 slíšaj rečí moje, 12 kí je spejvao gospodní rečí pesmi ete, 40 za hrbet mečeš rečí moje, 92 odürnosti rečí gučijo nad mene, 44 rečí négove so mehkejše od olia, nagfl. 132 rečí ete so prehodile srdce očé, 32 vučenici kebzüvati morejo na rečí svojí' pajdášov, 33 vídim kaj ste kebzüvali na moje rečí, 38 z vüstami znamo i rečí vö povedati, pravi tri rečí (nej ričí) itd.

rêd: nagfl. 165 košeno kosa na redí meče.

s mêt: küzm. 304 liki s metí svejta smo včineni, nagfl. 183 či zrak vu vrtéči gíb príde i z seboj nesé práh, listje, s metí, drmožjé, vrtél se imenüje.

vlat: küzm. 21 záčali so trgati vlatí i jesti, nagfl. 163 na vrihi bétov so klasnáte vlatí.

vüš: trpl. 87 velo je i prišle so mühé, vüší po vsej ní' krajínaj.

Riječ stvár ima u plur nom. voc. acc. naj češće po ženskoj ā-deklinaciji ē: stvár ē: nagfl. 26 bolézen i stvár ē občütijo; ki stvár ē mantrá, hüdi je, 85 stvár ē človeki pokorne se krotke zovéjo; ka za stvár ē držíjo vaši roditelje pri hiži? 196 vu zími níštere stvár ē spíjo, itd. itd.

Naglas na početnoj slovcí dosta se često rabi: kousti: trpl. 17 razkálane so vse kousti moje, 24 zadreveneje so kousti moje od vsákdeněšnega jávkańa, 41 daj mi občütiti radost i veseje, da se mi razveselíjo kousti, 82 kousti moje so pregorele kak glavńa, 5 zvráči me, gospodne, ár so se zbontale kousti moje, 17 lejhko prečtém vse kousti moje, 93 notri je šlo kak oli v

kousti negove; — m ô u či: küzm. 27 té je Ivan kristitel, on je stano od mrtvi i zá to ete m ou či delajo v niem, 91 m ou či, štere so na nebésaj, gíbale se bodo, 73 zá to delajo te m ou či, — n ô u či: küzm. 23 liki je bio Jonáš v žalouci cet ribe trí dni i trí nou či, tak bode sin človeči v sreci zemlé trí dni i tri nou či; — ou či: küzm. 20 teda je záčao na ou či metati tistim mejstam, kaj so se nej povrnola, 99 na ou či nim je metao níhovo nevernost, trpl. 41 jas te pokaram i na ou či ti vržem; — pâsti: nagfl. 117 pâsti so tüdi edna prílična škér na ní' optiščavañe; — strâni: küzm. 4 šao je na strâni Galilee, nagfl. 52 poglednimo i ne drúge strâni; povejte mi, štera dugováña majo eti ravne strâni? ravne strâni májo tabla, sto, knige . . vse strâni táble štíri küklé majo; — stvâri: küzm. 43 moji günci i tüčne stvâri so bujte, 234 vu kom so bilé vse stvâri zemelske štiri nogé majouče i zvirine i lazéče i letajouče stvâri nebeske, 442 okouli stouca so bilé štiri stvâri, i te štiri stvâri edna po ednoj vsákša je mejla šest perout, nagfl. 85 ne potekni se vučiteo, kaj so hižne stvâri malo obilnej naprej dáne, 100 edno malo bedáste stvâri so ovcé, 110 reca med perotnáte hižne stvâri slíši; — škéri: nagfl. 46 čtenne táble so škéri vučéña, knige so škéri včéñá. One škéri štere se na včéñé i vučéñe núcajo, škéri návuka zovémo, 167 logouvje dávajó lejs na škéri vérstva, 137 kak da se zovéjó vojníkov smrtne škéri?

U dualu dolazi i êj, ali rijetko: prijateo 1876, 11, 4 vino ino voda sta lejpi dvej ričej, skoro brez nijedne mogouče biti nej.

c) u kajkavštini

dolazi naglas na *padežnom* završetku veoma rijetko: gašp. 1, 26 postavil je vusta svoja na vusta negova, oči svoje na oči negove. Ali i tuj biće stamparska pogrješka, jer se govori: oči. Naj običniji je naglas na *početnoj* slovcí: lá ž i: petr. 224 osma bózja zapoved lá ž i prepovéda, habd. ad 106 ako je ravno vrág Evu skušajuč vnoge škodlive lá ž i skoval, on je podpunoma pravo rekel: aperientur oculi vestri, 206 lá ž i na prvo donaša; — oči: petr. 295 odvрни oči moje, gosponne, da ne víde vmañice; — réči: petr. 4 nebo i zemļa prējdu, ali moje réči ne prējdu, 11 Maria pák obdržávaše vse ove réči, 82 ako gdo mene ľubi, réči moje obdržával bude, itd., gašp. 1, 184 dobro zapamtivši réči odišel je, 1, 553 nedóstojne réči govoriti, 1, 668 prevrne masne réči svoje, itd.; — slásti: gašp. 1, 594 ali ovde pekleni nepriatel boľe nego

vu puščini bojéči se nápredka Ivano(vo)ga vu nárvuku néga pre-
gaňati začne na prvo postavljájuči slásti dúše vu puščini imóne;
— stvári: petr. 119 ovo sem moj obed napravil: telci moji i
tučne stvári porážane jesu, 292 drúge stvári ovoga svéta stvo-
ril je bóg zaradi človeka, gašp. 1. 564 ako med łute stvári mene
hititi žečeješ, ovo jesu kotrigi moji.

Plur. (i duala) genetiv na *i*:

a) u krašćini:

g ôs: levst. žup. 24 loviti nikomur ni sméti divjih rác niti divjih
gosíj.

hčí: ravn. 1, 83 imel je sedem hčerí, 2, 7 mislili so si, ob-
ľubim, Izraelskih hčerí kaka vsa bogata in imenitna bo negova
mati biti čast le dosegla, kor. 1, 89 pri mizi gospod Zorman sedí
in gléda svojih dvéh hčerí.

jêd: kast. cil. 40 pomèrkai na tuliko sort jedy, 44 živeňe
tega človeka nei na samim zdržaňu teh jedy, pohl. opr. 61 kjer
se miza od zbirlivih jedy lome, tschup. 83 v katireh dneň be se
imeli od mesneh jedy zdržati, traun 354 jest nóčem nñh nar lubših
jêdy z nñmi vživati, škrb. 1, 155 zdrži se od mesnih jedí, 1,
235 postiti se družiga ni kakor enc pertrgaňe gvíšnih jedí, ravn.
1, 18 tudi jedí vzami vsakih seboj, 1, 180 per ktirim (obedu)
se je dražih jedí in pijač vse tãrlo, 1, 288 sklenil je ne jesti kra-
ľovih jedí.

klôp: ravn. ber. 4 ne mažite na noběno vižo klopí, miz,
stólov, óken, vrát, sténe.

kôst: dalm. genes 2 le tu je vsaj že kust od moih kosty,
job 2 se dotekni negovih kosty, 2 bron. 9 krajl je storil en
velik stol iz slonovih kosty, schön. 160 en duh néma mesá inu
kosty, kast. 339 kadar bi gospúd búg perpustel, de bi ty ostudni
hudiči pred tebe perpelali Judeža Iscariota iz paklenske ječe gnus-
niga, do kosty restarganiga, kai bi ti začel? pohl. opr. 57 je
strohlivih kosty usa polna, jap. ev. 111 od znótrai so pólni mr-
tvaških kosty, 403 duh nima mesá inu kosty, škriñ. 43 ne-
vošľivost je kosty gníľoba, jap. prid. 1, 5 o strašnu šumeňe teh
kosty, katèrih se ena k drugi bliža! 1, 125 katèri poln nečistosti
noter do muzga svojeh kosty se hvali z svojim ostudnim, grdim
djaňam, 2, 96 smo my ena kost od negovih kosty, 2, 234 raz-
trgaňe tih vudov inu kosty, škrb. 1. 273 on stri de postánemo

vdje negoviga telesa, kosti od negovih kostí, 2, 65 kolko mladih kostí trohni! rav. 1, 92 Jožefovih kostí ne pozabijo vzeti seboj.

lâž: dalm. syrah 7 ne narejaj lažy zuper tvojga brata, kast. cil. 68 dosti je lažy katere zapelajo.

môč: kast. 27 oben ne zna taku dobru tvojih močy, kakôr tajsti kateri yh je tebi dal, pohl. opr. 252 mi nega imamo iz useh svojeh močy lubiti, tschup. 554 iz napetjam useh svojeh močy, škriñ. 45 v pravičniga hiši je prav veliku močy.

nôč: dalm. job. 7 sim veliku nujnih nočy imel, jap. ev. 11 se je on štirideset dny inu štirideset nočy postil, pohl. tschup. 495 more pokej tolkaju nočy brez spaña gori vofrati, škrb. 233 po tim se je štirideset dni inu štirideset noči postil, rav. 2, 82 ko se je Jezus že blizo štirideset dni in noči prepôstil, je satan prišel, 2, 157 toľko noči so prečuli, preš. 41 tréba prečuváti bóde včč noči z peržgáno lúčjo, nar. pjes. kol'k' tavžent noči nisem stisnol oči za voľo tegã, ko bi ráda vkup b'la.

oči: dalm. u predg.: denite ludu djañe spred moih očy, syrah 4 ne obrni tvojih očy od potrebniga, syrah 16 takovu prsteñe je predeleč spred očy, schön. 225 nej svojih očy hotel gori vzdigniti pruti nebésom, 287 zdajci so od negovih očy padle kakôr ene lusčine, 367 bug bo obrisal vse solzé od njih očy, kast. 404 zrklu teh očy per tih izvolenih jc božja lubézn, kemp. 85 kadar on en krat spred naših očy pride, tudi hitru iz naših src se iznide, 248 pozelenie teh očy, pohl. tschup. 563 per slehrnemu trenutju teh očy, jap. ev. 95 Jezus se je nu očy dotáknil, škriñ. 9 ne pústi te rečy izpred tvojih očy, 13 onę nimajo nigdár izpred tvojih očy priditi, 16 nimajo trepávnice tvojih očy drémati, itd., škrb. 1, 189 Peter v meisti zgubi Jezusa popolnoma spred oči, rav. 1, 238 pahnen sim, právim, spred tvojih oči, 1, 269 ne obračaj od vbózih oči, tudi bog ne bo oči od tebe obrnil, 1, 308 jeza mu šviga iz oči, 2, 82 noben lepi sad prepovédaniga drevésa ni mótil oči, preš. 11 repetníc rozpéti pred nimajo moči, de tvójih jim zasvétí nebéska lúč oči, 36 kdo učí izbrísat' 'z spomíña nek-dájne dni, brezúp prihódñih oduzét' spred oči?, 63 kak spred oči letéli so lógi, trávníki napréj!, 65 kakó leté jim spred oči vazí, trgóvi, mesta! 75 oči kalí mu jók ni, 82 na prágu déklica lepa stojí in sólza za sólzo ji kápła 'z oči, 120 od oči so tudi méni se uzdígnile tamnice, 136 v samóti iz oči mi sólza líje.

plât: rog. 243 preuzetnost to od useh platy súje inu dréga, pohl. opr. 56 en človek od useh platy iz perlizneneme inu iz

hvalo nabasaneme besedame obvekan, tschup. 47 krajľestvu tľ pre-
greħe od useh platy škodo dľlati, 96 per katiri zaroblenost, na-
perludnost inu naušľčnost od useh platy koker šetine inu wodľči
ojsti po koncu stojľ, 409 kristijan more od useh platy popolnema
biti, 496 al ľnega perloźnoste od useh platy na obsuľejo? 636
taku bo od useh platy, kar je apostel govoril, potrdenu: omnia
propter electos.

r ě ě: dalm. u predgov. (23): bug takih ri ě y nej zapovľdal, 1
hron. 18 bi sam sebi enu ime sturil od velikih inu strašnih ri ě y,
2 hron. 9 onu je rejs, kar sim jest slišala v' moji deźeli od troih
ri ě y, 2 hron. 21 oća je ľnim bil dal veliku vřejdnih ri ě y, psalm.
55 sva priaznivu mej sabo od skriunih re ě y pľrpovľdala, prip.
17 norcu nikar dobru ne pristoji od visokih ri ě y govoriti, itd.,
schön. 2 ľudje bodo na ćivotu sahnili od straha inu ćakajľna tľh
re ě y, katľre imajo priti ćez vľs volľn svejt, 27 le tľ je ta jogľr,
katľri od le tľh re ě y prićuje, 312 aku vy ne verujete, kar vam
od pozemľlskih re ě y pravim, kaku bi verovali, kadľr bi vam od
nebľskih re ě y pravil?, kast. 4 gospľd buh vsih ri ě y stvarnik
je tebe z nićesar stvaril, 28 dosti ri ě y v' zaćetku so grozovite,
364 ćelym od boźyh ri ě y govoriti, 399 tebi gori offram vsľ lu-
bľzn vsih stvarjenih ri ě y, kemp. 7 imaš vejđiti, de se še veliku
re ě y znaide, katere na znaš, 6 veliku je re ě y katere znati malu
ali nić prida inu nuca ti duši na donese, 9 kaj nuca veliku spra-
šuvľne inu prepirlľne od skriunih inu naznanih re ě y? 80 ny
dobru timu ćloveku teh ćasnih re ě y dosti imeti, pohl. opr. 46
useh le teh re ě y na bo već per tebi, 235 je tedej tu ena teh nar
posebnľjšľh re ě y, jap. ev. 325 so ga zaćľli pisarji inu Phari-
saerji moćnú gnati inu iz ľnegľvih vust veliku r ě ě y vľn spraviti,
379 ľudjľ bľdo vsahnili od straha inu ćakaľna tľh r ě ě y, katľre
imajo ćez vľs volľn svejt priti, 399 ona sta med sabo govorila od
vsľh le tľh r ě ě y, katľre so se zgodile. 404 vy ste priće le tľh
re ě y, 526 le tľ je taisti jľger, katľri od le tľh re ě y prićuje,
tschup. 471 zavle takeh re ě y se bahajo, 475 na vedo kaj z' eneh
re ě y be se imľli obdolźiti, 488 od katireh re ě y mislem jest
dans govorit, 599 ony bodo od teh re ě y drugaći sodili, jap. prid.
2, 94 će od le tľh re ě y kaj već govorym, zna pľr nekaterih iz
mojih poslušavcov poluľšľne vstati, 2, 259 koliku re ě y imam jest
ľnemu povľdati!, škrin. 17 šest re ě y je, katľre gospľd sovraźi,
70 on sľdi od neznanih re ě y ravnu kakľr en vganľvľveć, 75
hudobni nimajo vľpaľna prihodnih re ě y, škrb. 1 106 sem slišjo

zaničvavci božjih reči, 1, 154 zaničvāne božjih reči, 1, 187 vesele do božjih reči jo zapustí, 1, 213 soje srce od pozemelskih reči odtrgati je arcna čez greh, 1, 222 srce od svetá inu časnih reči odtrgati, 1, 266 stvarnik vsih reči, 1, 482 vender za te tudi stojim iz trieh reči, 2, 106 za volo svojga stanú so od več reči vun vzēti, ravn. 1, 217 je on premišlovati praznost vsih reči sklenil, 1, 305 vsih reči si gospodár, 2, 122 pogosto se je od božjih reči govorilo, 2, 307 veliko reči vidimo.

skrb: kast. cil. 200 temnust pak pernese una hudobna magla teh posvitnih skrby, kemp. 117 ke bi en krat v to dobruživu srce Jezusovu bil popoluoma peršil, bi za tvojga lastniga nuca ali nanuca volo nič skrby na imel, jap. ev. 249 bodo od skrby tiga živleha zadušeni, škriñ. 113 na veliko skrby pridejo sajne, jap. prid. 1, 337 imamo toliku skrby, 2, 189 próste od posvetnih skrby, škrb. 1, 154 povn skrbí, 1, 327 se pustí od posvetnih skrbí inu opravil noter vzēti, ravn. 2, 294 Marta, Marta! veliko skrbí (sing.?) in opravka si dajaš, preš. 145 skrbí (sing.?) verige bódo odstopile, 181 skrbí je kōnce.

slāst: rog. 228 drugih žeel inu slasty ni občutil.

strān: škriñ. 390 je sovražnika od vsih strany stiskal, 392 so sovražniki űega od vseh strany stiskali, traun. 46 tá psalm v veliku besēdah od vseh strany stiskaniga Davida zadēne, 296 od vsih strany so me oblegli, ravn. 1, 130 ga ostopijo od treh strani, 1, 165 z mrēžami in zánkami je zapréžen od vsih strani, 1, 173 Filiščane so od vsih strani pertiskali, 2, 19 kdo ne bo v časti imel vsake božje besede, tolko strani imá vsaka, 2, 132 od vsih strani hité k Jezusu z bolniki, 2, 169 od vsih strani ljudje v té tiše, ber. 63 Izraelčanov se je malosrčnost lotila, ko so bili ob rudčēim morji od vseh straní zaprti. Tako i u dualu: jap. prid. 1, 129 sta mogla Aaron in Hur űegove užē trudne roke od obeh straní podperati.

stvār: kemp. 119 ny nič na svejtu, kateru bi tiga človeka srce toku močnu omadeževalu inu zamotalu, kaker ta nespodobna lubezen teh stuary, 134 ta lubezen teh stvary je zapeliva, 156 kje bi eden otel enga taku v duhu ubogiga inu od usih stuary goliga inu odločeniga človeka najti? 221 kulkur več se boš od usih stuary trošta odtegnil, z tem slaiši inu kraftniši trošt boš ti v meni nešil, 241 oblastnik usih stuary, jap. prid. 1, 240 v tim časi se my vēnder tukaj očitnu kriví v pričo vseh stvary najdemo, 1, 352 tam je on tolkajn čuda polnih stvary

nam pred oči postavil, 1, 366 svēti duh hoče enu frej inu od vsih stvary praznu srce, 2, 162 mislite vy more biti, de se božja modróst v regirañi tolkajn stvary meša? 2, 192 ti delavci bi čez tó neizmerjenu številu tēh stvary božjih zavpili, škrb. 1, 150 ktir od nas kakor stvarnik od svojih stvarí zna vso službo pogirvati, rav. 1, 8 gotovo je bilo viditi toľko lepih in koristnih stvarí za Adama novo vesele, 1, 160 tí prideš nad me z sulico, z mečam in škitam, jez pa nad te v imēnu boga vsih stvarí.

vás: jap. ev. 274 vučeniki tē postave so bily prišli iz vsih vasy Galilae inu Judae, pohl. tšchup. 176 pohujšane se po časi na zapeluvane ceľeh vasy, ceľeh mejst, ceľeh dužel stegne, jap. prid. 1, 347 ti kuga ceľih sosesk, vasy inu měst! rav. 1, 100 brez kruha odmrlo bi toľko sto jézarov měst in vasi.

vést: dalm. u predgovoru (29): grozovita martra vbozih vesty, jap. prid. 1, 275 v le tim revnim stani — o kolikú je takih vejsty! — vživa ta človek en falš ali lažnivi myr.

vêz: pohl. tšchup. 308 ony videjo tolkajn vez y, tolkajn vozlov, kar neh nazaj držy, škriñ. 240 perpogni tvoje plęča inu nosi jo tēr se nēnih vez y ne naveličaj.

vfv: dalm. judic 16 so k nej pernesli sedem vrvy.

b) u ugrskoj slovenštini

veoma je rijedak naglas na zadnoj slovcí: küzm. 367 ma vno go skrbí za vás, 61 vas od skrbí (sing.?) rejšimo.

Običan je naglas na početnoj slovcí: kôusti: küzm. 47 ki se zvüna svetli vídijo, znoutra so pa puni koust ti' mrtvi', 354 ár smo kotrige tejla negovoga ž negovoga mesá i z koust negovi'; — ouči: küzm. 213 oblák ga je odevzéo od ouči ñihovi, 232 preci so doli spadno le z ouči negovi' líki lúske, trpl. 24 odvržen sem od ouči tvoji', 31 posvejt ouč' moji' je nej pri meni, nagfl. 27 kelko ouči má? 32 pravi on veršušek, šteroga smo se od ouči věili; — rêjči: küzm. 23 z rejči tvoji' se spravičaš i z rejči tvoji' bodeš sodjen, 79 se sramežlüje menć i rejči moji', nagfl. 38 vučitel već rejči dá praviti, 39 vučitel od rejči trej glásov dale naj nejde, 120 z pomočouv eti' rejči; — stráni: küzm. 256 eden glas je v čiñeni ze vsej stráni; — stvári: küzm. 277 premejnili so díko neskvarjenoga bogá na príglihnost obráza skvarjenoga človeka i letajouči' i četvéro noug majouči' i lazéči stvári, nagfl. 85 sledi smo gúčali od hížni stvári po sebi, 116

pregléd i niko zločene hižni' stvári; štere hižni' stvári so pla vajouče? 185 brezi dežđa bi žitek stvári v pogübel spadno.

c) u kajkavštini

je naglas (˘) na *zadnoj* slovei takodjer rijedak: kostih: petr. 69 duh méa i kostih néma; — nočih: petr. 38 i gda bi postil bil četrdesét dnih i četrdesét nočih, potle zagláde; — očih, očêh: petr. 68 on se zmeknu spred očêh nihoveh. kov. kemp. 193 ne pústi mê poleg viđeňa zvunskeh očih súditi; — stvarih: zagr. 4a 364 natura matti useh stvarih iskazalu se je milostivnum usem nemem stvaram; — psostêh: petr. 270 od vsake vman reči budu morali odgovoriti i račúna dáti, čim bóle od psostêh, od kletvih, od odgovorov, (valda: psost, a ne psöst); — ušî: habd. ad. 154 od črvov ali vušî.

Često rabi naglas na *početnoj* slovei n. p. gâti: perg. 31b tyem zakonom vnogo čalaarstva byva i vode čkuoma neki po četerniah i po malom kopani ili po nekih gaati nasipavani tamo včine teči, kamo je gode hotee, da bi od drugoga zemlie, sinokoše ili luge odtrgli na svoj dyel; — lâži: habd. ad. 402 naj ide k perprišem, šafranikom, kuliko onde priseg, kuliko pokrivneh lâži čul bude? rêči: petr. 177 spomenete se z rêčih mojih, habd. ad. 269 iz kterêh rêči to se spejava na prvo.

Plural dativ:

a) u kraňštini na ém:

čâst: pohl. tschup. 399 ta na žely k takem častem inu visokustam pridti, jap. prid. 1, 366 kadar se hoče s. duh prejeti, se more edèn vsim častem, blagu in bogastvu te zemle odpovédati.

gôs: ravn. abc. 55 nekaj jaje se kokóšam in gosém nasadí.

nôč: preš. 172 kdor hóče vas dočákat tèmne zóre, nepróste dní živét' nočém enáke, ne bránim mu. 68 nobêne očém ni biló bôl zaželêne.

očî: kast. cil. 48 nei obene kače, obeniga lintvorna, obeniga baziliška, kateri bi se mogil né („nê“) kunšti, né jeziki ali né očém perglihati, 405 on hoče, de bi ony bolê dopadli človeškim očém kakôr božym očém, škrih. 16 ne perpústi tvojim očém spáňa, 30 kar je zobem jesih inu očém dim, to je en len tèm, kateri néga póšlejo. 107 bog je človeku, kateri je negovim očém prietèn, modróst inu znañe inu veséle dodejlil, 158 nespametnih očém se je zdêlu, de mrjêjo. 177 je vejdlja kaj tvojim očém do-

pade, travn 251 kateri krivičnu govory, ne bó mojim očem dopádel. 335 jest nóčem mojim očem spánu pèrpustiti, jap prid. 1, 355 ne pomislite, de se nad vašo dušo božjim očem bôl gnusi, kakor vam pred enim na pol gnilih mrtvaškim truplam, 1, 386 najdeš, kar je tvojim svetim očem zuper, 2, 293 božjim očem ne odjídajo, pok. 2, 46 use je tvojim očem odprtu, 3, 99 ne bóš v meni nič tvojim očem zuprniga našal, škrb. 1, 10 očém, mi-slam inu želam vsa prostost daš, 1, 72 kar je fíbečniga, perpusté očém, 1, 124 vse tvoje žéle so ble drugim očém dopasti, 1, 288 sojim očém vso prostost perpustí, 1, 329 pustiš očém prostost, 1, 495 poje drevesa, rože našim očém več krat veselje stré, 2, 99 da bóg negovim očém dosti solz, ravn. 1, 222 negovim očém ne vjide, de je zadná pešica moke v prédalu, 2, 44 Hero-dešov naklèp še takó skrit človeškim očém, bogu je bil znan, preš. 68 lépsi od Urš'ke biló ni nobéne, nobéne očém biló bôl zaželéne, 118 ak' v tébe so obrnéní poglédí, odtégneš préej svoj obráz očém.

ôst: pok. 1, 53 tebi je težku pruti ostem breati *σκληρόν σοι πρὸς κέντρον λακτίζειν* (apost. 9, 5).

rêč: dalm. syrah 3 in margine: kateri se k velikim ričem sam rine inu je saj nevmetaln, syrah 25 itd., kast. cil. 95 ti si vekši inu vrédniši inu k večim ričem stvarjen, 157 se boš smeial tem ričem, katere so poprei tebe h tei jezi drastile, 247 le tú stury srénúst človeku, de on vselei h dobrim inu visokim ričem jnu djañu je nagnen, 275 kaj se čudiš tem praznim ričem? 7 taku bôš k veliku nespodobnim inu nemarnim ričem zapelán, škriñ. 98 ona je svojo rokó k močnim rečem iztegníla, 111 jest sim se k drugim rečem obrnil, 212 tem rečem se je pak vgànil končávèc, 406 aku tó stury, bó k vsim rečem perpravèn, jap. prid. 1, 371 kakú majhinim rečem se s. duh offra! 2, 116 napuh tem nar svetčjšim rečem naše vere eno nečast stury, 2, 270 naj bó le to ena ostróga, katèra te h čednosti inu k božjim rečem če dalej bol pergaña, 2, 291 kej so te druge tvoje dobre dela inu ajfer k božjim rečem? škrb. 2 88 ne bodo iméli h gréšnim rečem nobene prostósti, 1, 156 božjim rečem očitno špot délajo, ravn. ber. 39 bog je Jožefa k velikim rečem naménil.

sêč: levst. žup. 140 občina gosénice trebi vsacemu drévju, gr-móvju in sêčem

s k f b: škrb. 1, 327 David je zdihval, de njegova duša se je pošušila kakor lončarska glina, k' bo na sonce postavljena, inu uržah je perpisal s k r b é m inu opravílam, ravn 2, 198 božjo besedo scer poslušajo, pa pròstor v svojim srcu dajo tudi časnim s k r b é m in nadlégam.

stvâr: pok. 1, 48 ena skrita korenina v srci, katèra je per enih lubežen pruti bogú inu ñegovi postavi, per drugih pak lubežèn pruti sebi inu stvarém, stury vùs razlòžik med pravimi inu hinavskimi spokoru ki, 2, 35 hrepeneñe pruti stvarém, 2, 49 iz materaiga telesa sim na ta svet z brlavim vùmam, z hudobnim inu k stvarém naklònenim srcam pèršal, 2, 94 lubežèn pruti stvarém je moj greh bila, škrb. 1, 8 lubežen strí, de duša bóga všim stvarém naprej postávi, preš. 152 nenavárna je stvarém na svéti.

Naglas na *početnoj* sloveci rabi veoma rijetko: ravn. 1, 217 nobena reč nas ne obvárije v nespamet in pregreho, če na časno vesele natvézimo srce, če ga hudim strástim vdamo.

b) u ugrskoj slovenštini: ém i êm:

očí: küzm. 369 nega nevidoučega stvorjená pred ñim, ar so vsa nága i odkrita očéj m ñegovim; — rêjč: küzm. 381 či što nači včí i ne pristoupi k zdravim ričém gospodna našega Jezuš Kristaša, ta je napihñeni i nikaj ne zna, 387 je jako prouti stao našim ričém. — Ali i òčam, stvâram.

c) u kajkavštini: êm, î m; îma (i îma)

očí: kov. kemp. 193 dej mi to kuditi, kaj je očím tvojem smradno, 193 kuliko vsakoteri je pred očíma tvojemi, tuliko je i në več; — rêč: perg. 47a tryebe se ie k rečém prikloniti, petr. u predgovoru: k rečém svetoga evangelijona jesem včinił pridati jednoga novoga catechismusa, math. 2, 3, 69 ja rečém vašem budem mđe i krèpost dàval, 2, 2, 176 človek veruval je rečém Jezušá. Često je naglas isti koji u hrvatskoj štokavštini.

Plur. loc.

a) u kranštini na éh:

čâst: pohl. tschup. 398 ta svejt bo enega človeka še zmirej enega poštenega, prov vrednega moza imenuval, des lih be še z tem bel po častéh inu visokustah hrepeneł.

gostî: pohl. tsehup. 59 po negovemu nauku be se imel človek enu vesele pervošiti, se per jegrah, per vasilah, per prežah, per prejah inu na gosteh v enu za drugu najiti, rog. 532 v gostjéh.

klôp: ravn. 1, 88 vse živo žab je bilo po kralovim poslopju, po zapirah, po postelah, po klopéh, po vsih hišah, ber. 3 ne sméte po klopéh hoditi, 4 ktére učenik pred ukam v cérkev pe-lejo, tisti naj oródje ta čas v klopéh popusté.

kôst: dalm. prip. 12 ena skrbna žena je svojga moža krona, ali ena neskrbna je en gnuj v negovih kostéh, jerem. klag. 4 nih koža visi na kostéh, kug. 44 ona dosti krat več blata na koži, kakor mesá na kostéh imá, 78 ta nadloga se naredy kakor gvišni odrasleki na kosteh per kojnih, 149 na voglastih kosteh te čepíne, škriñ. 35 pridna žena je króna svojiga možá, katéra pak sramote vrédne rečy počéna, je kakor gniloba v negovih k o-stéh, ravn. 1, 209 telésa živleñe je mirno srce, nevošlívost je gnílost po kostéh.

očí: (dalm. syrah 13 tu se mu na očeh vidi), kast. cil. 76 je ena bolézin na očéh, dohtarji jo jmenujejo ophta(l)miam, kateri vsaka svitla reič škodi, škriñ. 212 so nim bilé solze v očéh, 365 nič ny v negovih očéh čudniga, traun 178 nih kry bó drága v negóvih očéh, pok. 1, 121 ony so per svojim srečnim živleñi v svojih očéh prav živi inu močni, 2, 9 David je v božjih očéh vže zdavnej prej pádel, 2, 14 se v svojih očéh praviči, 3, 48 je tó ta ista cęku, katéra se je v očéh usiga svejtá svetíla? 3, 109 ne bó celú noben človek pravičen znajden, če bi še takú bogaboječ v očéh svejtá bil, škrb. 1, 373 vse se je perzodéle z solzámi v očéh potoláziti režálenega bogá, ravn. 1, 30 kakó imenitni so in číslani v negovih očéh! 1, 30 taka majhina si je v svojih očéh, de se ni zvédla v ta ogóvor, 2, 11 ki si je v lastnih očéh prazno in gòlo nič bila, 2, 171 zraven stòjta oče in mati z rudéčimi sól-zami v očéh, 2, 209 kar jim v očéh bère, preš. 85 zvestòba je bráti v gódca očéh.

pêč: ravn. 2, 227 krepóstina pot in pa tèsna stezà po strmih pečéh!, 1, 88 jih je bilo . . po vsih hišah, po pečéh, po neškah in po téstu v nih.

pêst: ravn. 1, 160 v pestéh jim je bil ves filistijsk stan.

rêč: dalm. 2 hron. 19 taku sturite v gospodnim strahu zvéstu inu s pravim srcem u vseh ričéh, nehém. 6 hočeš nih krajl biti v le tih ričéh itd., schön. 128 ne slišiš li v kaku velikih ričéh ony tebe trdu tožio? 223 le en sam bug je, katéri vse pèr vseh

rěčěh děla, kast. cil. 79 en takešen se pomuja po velikih inu visokeh ričěh koku hoče priti v nebesa, 172 v posvitnih ričěh tečyš, 195 ti se po dosti ričěh mamiš inu motiš, 204 je potrěbnu vsih ričěh enu dolgu premišlovaně, 208 za kai tí niemu ne dáš vsih ričěh časty inu hvale? 232 ty gmain ludě se čudio na novih ričěh, 239 močnúst v dvěh ričěh nar več nuca težave inu nevarnosti srěnú prestatí, 251 v teh ričěh se ne toži, 266 ně postava ne faly v le teh ričěh samo potrěbo za méro jmeti, 285 vsih ričěh sam sebe ponižuje, 375 človik se z bugom rezvesely vsih teh ričěh, 407 je žalosten na tih ričěh, rog. 25 přišal je bil h s. Vrihu en brumni škoff, de bi se bilá ú těh duhovnih rěčěh pogovóřila, škriň. 227 kólikür si viši, tóliku ből se per vsěh rečěh ponižaj, 371 katěrimu v vsěh rečěh dobru grě, 382 ony so si po lepěh rečěh perzaděvali, itd., kug. 23 v le těh rečěh ny malu falenu, 39 na lufti inu drugih takih rečěh, jap. prid. 1, 73 v le těh rečěh vas imam veliku posvariti, 1, 53, 67, 98, 294 itd., traun 6 per nar hujših rečěh od vesěla poskakújejo, 126 čas inu sreča per vsěh rečěh velá, itd., skrb. 1, 18 veči dejl ludi zaprávi soje živleñe v vse drugih rečěh kakor v božji službi, 1, 45 več krat nar večiga grešnika v vsih rečěh srečnige vidimo, 1, 137 směš tako sklěpati v takih rečěh, ktire zaděnejo toje izveličane? V časnih, v posvetnih rečěh ti vus drugi sklep dělaš, 1, 168 kdor je v mejlnih rečěh nezvěst, bo tudi kmalo v velicih rečěh nezvěst postal, 1, 157, 166, 170, 176, 177, 187 itd., rav. 1, 74 čudna je tvoja prevídnuost, mđlit jo je per vseh rečěh, 1, 116 držite se voje božje per vsih rečěh, 1, 328 per vsih rečěh se po zapovdi zakona ravnaјte, 2. 163 ves je v bógu in v božjih rečěh, 2, 254 v takih rečěh se ne ravnatí po temu sinu, itd., ber. 95 bog je z ním v vsih rečěh.

s k r b: pohl. opr. 20 s katireme se v svojih skrběh trudejo, jap. ev. 380 gleјte, de vaše srca ne bodo preobložene v požrěšnosti inu v pyanosti inu v časnih skrběh, škriň. 115 on je vse svoje žive dny v tami inu v velikeh skrběh, v nadlógi inu žalosti jědel, skrb. 1, 30 lejta toje mladostí si zgubil v nezmasnih skrběh, 1, 32 kulko let je zgublěnih v zgol pozemeiskih skrběh inu opravilah, kdo vė? 1, 383 so vse misli v časnih skrběh, 2, 68 ta iste lejta so pretěkle v zgol posvetnih skrběh, itd., rav. 2, 117 vsi v posvétnih skrběh so še bili, preš. 191 o čakaj, mi dopólni prěšño ěno pred ko se lóčva, de mi v skrběh ne bó srce vtopľěno.

strân: schön. 324 bodo veliki tresúvi te zemle po vseh stranéh, jap. ev. 7 Herodež je pomóril vse otroke, kateri so bili v Betlehemi inu po vseh téh istih stranéh od dveh lej, kug. 84 bule inu gobe na jeziki inu na stranéh noter v gobci, ravn. 1, 211 altar, vsih deset svéčnikov, po obéh stranéh, vsa posóda, in vse kadilnice so bile iz samočistiga zlata, 2, 52 scer nam ta pergodba še po dvéh stranéh da božjo prevídnost premísliti, 2, 135 vučenci so ga po obéh stranéh ostopili, ravn. abc. 73 po obéh stranéh pòda jih (snope) nasadé, ber. 62 pred seboj imajo rudéče morjé, po obéh stranéh strmo pečovje.

stvář: pok. 2, 27 moje srcé je začélu po mnogih stvářéh silnu hropeněti, ravn. ber. 158 plesnóba se scásama po kruhu, jedi, lesu in drugih stvářéh naredi, levst. žup. 4 odbor ukrépa o vseh stvářéh, 80 pred uradóvi domáćih sodníkov se déljajo nagódbé o različnih stvářéh.

vâs: (dalm. neh. 6 naj vkup pridemo v téh vaseh, neh. 11, cant. 7, 11), jap. ev. 21 kadar almozno daješ, ne tróbi pred tabo, kakòr hinavci déljajo v šulah inu po vaseh, 298 pastírji so tó razglasili po mēsti inu po vaseh, 302 ony so po vaseh okuli hodili, škriń. 148 pomudíva se v vaseh, kug. 23 nič bolši niso pòta po vaseh, ravn. ber. 211 pred nekoliko léti so še v mar-siktérih vaseh otróče kozé razsajale, levst. žup. 4 on po vaseh in selišćih postavja občínske možé, 35 naj bodo nóčne straže po vseh vaseh in selišćih.

Rijetko dolazi ~ na *početnoj* sloveci: cêv: ravn. ber. 162 živo srebró v zgorej zaprtih cévih kaže téžo zraka; — zêl: ravn. 1, 327 živé ob korenínah in zélih; — rêč: škrb. 2, 104 v majhnih lahkih rêčéh, 2, v grenkih rêčéh, a četiri redka níže: v grenkih rêčéh.

b) u *ugrskoj slovenštini* êj i éj ter âj.

a) êj, éj:

očí: küzm. 88 od gospodna je včíneno tou i čúdnó je vu očéjéh naši; rêjč: küzm. 226 bio je pa zmožen vu rêčéh i vu delaj. 280 naj pravičen bodeš vu troji' rêčéj i obládaš gda soudiš, 299 po masni' rêčéj i lejpom žegnávani zapelávajo srcá ti' nehüdi', 302 i rejč moja i predgańe moje je nej bilou vu rátańi človeče modrousti rêčéjéh, nego vu skázani dühá i zmožnosti, štera gu-čímó nej vu včeni človeče modrousti rêčéjéh, nego vu včeni dühá svetoga, 226 bio je pa zmožen vu rêčéh i vu delaj, 379 ki so

gori skrmeleni vu ričč vere i dobroga návuka, nagfl. 39 na vu rečej bodouči glásov rázloček gledouč naj eto pout nasleduje.

3) āj:

klējt: nagfl. 66 dveri jeso na štalaj, kletāj, ogradaĭ, 117 z ostrimi zobnī svojimi sprelūkūhajo stenē hramb, v kāmraj, kletāj prejejjo žakle; nōuč: nagfl. 185 spār vu zrák ide gori, ali eden tál ga eti spodi ostáne i vu lejtešnī' hladnī' nōčāj se vu kaple vgosti; očī: trpl. 57 draga bode nī' krv vu očāj negovī', 81 za zvišenoga vu očāj i nadihtoga vu srci, za toga ne boim márao, 98 od gospodna je věineno tou i čūdno je vu očāj naši', prijateo, 1876, 7, 6 v očāj so nemi skuze bliskale, 1876, 9, 5 v očāj so se nej skuze veselā skazūvale; peč: nagfl. 67 vu velkī' raztapnī' pečāj je (železo) raztáplajo vu zlejvnicaj; rêjč: trpl. 41 zlo sem činío pred očmī tvojimi, da se spravičáš ti vu rečāj tvoji; sanī: nagfl. 88 eti sta se z ednoga strmca samā štela doli pūšcati na sanāj, 186 po snejgi je násladno na sanāj hoditi i voziti; smēt: nagfl. 182 nečísti zrák je vu nečísto držánī' vučevnicaj, vu znouvič mortanī', mazanī' i bejlenī', mokri', zaprejtī' i z lagovimi drvánī kūrjenī' hižaj, pri smetāj i močvari', prijateo 1876, 11, 6 vkanlivec privlečē naprej vsakovačke droberije vō z zepa, štere je znā bidti gder najšo na kakšoj cesti ali pa na smetāj; stvár: nagfl. 68 veliki kvári nastánoti znájo po stvarāj, 178 imenūj stvarē na drugī' stvarāj živouče, 179 jeso vu vodi, na sūhom i na drugī' stvarāj živouče stvarē.

e) u kajkavštini na ēh:

rēč: perg. 69a stola pravdennoga zbantovanie byva po nespodobnih rečieh, petr. 66 ki je bil zmozen vu čineh i rečēh pred bogom i vsem lučtvóm, 287 veren je gospod bóg vu vsch svojeh rečēh, gašp. 1, 888 po kojeh rečēh neizgovorne krēposti spoznávuju se, math. 1, 1, 118 ona po vseh rečēh níkaj nē hotela znamenivati, 1, 1, 156 po ovēh rečēh drugo reči nē hotel nego čtejte Izaiasa, 1, 1, 165 vzemimo jošē pri ovēh rečēh v pamet ovo, 2, 2, 55 vsigdár pri ovēh rečēh na prvo postavĭa da . . , 2, 2, 90 po svojeh mūdřegavēh i vkanĭjevēh rečēh kuditi, 2, 2, 142 navučiteli židóvski po rečēh i čineh negovēh na spoznanē mesiaške časti negve ze vsuma lahko dojtī bi bili mogli, 2, 3, 13 ne verujte, hoče zveličitel po ovēh rečēh reči, da . . , 2, 3, 23 nigdár najte dvojiti vu moĭeh rečēh, 2, 3, 35 vi níkaj ne čutite pri ovēh rečēh, 2, 3, 85 vu negovēh rečēh bil je

duh, 2, 3, 147 po čineh i rečéh izdāju se, 2, 3, 149 vu svojeh rečéh vnogo svētosti kaže; — svřž: petr. 31 ptice nebeske prihádaju i na svřžéh negovch prebivaju.

Naglas na *prevoj* sloveci rabi i ovdje.

Plur. instr.

a) u kraňštini na m í:

jêd: skriñ. 65 kdor nad vinam in mastnimi jedmy vesele ima, ne bo obogatil, jap. prid. 2, 140 med vinam inu jedmy se merskeje budiga zgody, škrb. 1, 240 ne dopusté jesti meso, če je mogoče z postnimi jedmí shajati, ravn. 1, 289 kralev hišnik nima nič nad jedmí, 1, 336 ne prepahnuj si želódca z mnogimi oslád-nimi jedmí, 2, 116 še je z Samarijanko Jezus govoril, kar negovi vučenci iz mesta pridejo z jedmí.

kôst: dalm. jud. 19 je nó resekal na kose z kostmy ino zo vsem, job z kostmy inu z žilami si me ti vkup sklenil, rog. 51 zaničuváli inu zmerjáli so grdú Alexia, lučáli iz kostmy inu kamenam, škrb. 1, 268 kostí proti cirkvi nepokórniiga ne bodo zmešane z kostmí brumnih kristianov.

lâž: škriñ. 62 sladák je člověku z lažmy perdobléu kruh, pok. 1 46 eni celú z lažmy svoj grěh taje, škrb. 1, 43 jih imajo rajši iz lažmí toláziti, ravn. ber. 198 nad sedmérimi rečmí se go-spódu posébnó gñúsi: nad prevzětnostjo, nad lažmí.

môč: dalm. ebr. 2 bug je timu istimu pričóvané dal z cajlmi, z čudesi inu z mnogiterimi močmy, pohl. tšchup. 541 cel neč pozemelskega ni nad teme isteme močmy te duše.

očí: dalm. job 16 moj zuprnik z očmy trejple, schön. 361 on je milost nešil pred očmy tiga gospuda, 359 vsi bodemo gori vstali, ali ne bomo se vsi preminili v eni minuti, kar bi z očmí treněh te pusledni trobenti, kast. cil 29 vsak dan pred tvojimi očmy mrtva trupla nosio, 134 druge ričy pred tvojimi očmy so tebi viditi grozovite, 404 sim gnul postal pred tvojimi očmy, 408 vidiš te lépe rožice z tvojimi očmy, 426 na tu z tavžent očmy merkai, kemp. 87 srečen je tajsti, kateri to uro svoje smrti uselej pred očmy ima, 90 aku boš smrt pred očmy imel, 129 le tebe samiga pred očmy imaš, jap. ev. 58 i 482 z očmy ne vidio, 368 je skritu pred tvojimi očmy, škriñ. 17 on miga z očmy, 225 kateri se gospóda boje bodo pred negóvimi očmy svoje duše posvěčúváli, 228 tebi ny trěba skrite rečy z tvojimi očmy viditi, 47, 178, 262, 277, 288, 318 itd., kug. 51 taku hitru kakòr

de bi z očmi vtrénil, jap. prid. 1, 2 ga bóte vy z vašimi očmy vidili, 1, 3, 16, 31, 76, 224 itd., traun 7 ti si nas že z tvojimi milostlivimi očmy poglédal, 9, 19, 27 itd., pok. 1, 20 kjé je en člověk, da bi se pred tvojimi očmy za pravičniga štěti zamoge.? 1, 54, 116; 2, 7; 3, 73, 125, 141; škrb. 1, 34 b' b'li gledali na Jezusa iz poníženim očmí, 1, 36 ke b' sveit ne bil iz lestnim očmí vidil, 1, 102 bomo z očmí vidili, de je res, 1, 123, 152, 158, 159, 269, 284, 463, 466, 470, 500 itd., ravn. 1, 73 kdo tukaj ne bo z solznimi očmí v nebó pogledoval? 1, 120 jézar lét je pred tvojmi očmí kakor včerejší dan, 1, 184 hudo sem storil pred tvojim' očmí, 1, 166 gledaš z očmí, 1, 260 ki jo imamo vedno pred očmí, 1, 283 si z solznimi očmí molil, itd., preš. 8 obraz m'li tvój po síli mi je védno pred očmí, 17 íšeš okóli me z pláshnim' očmí, 67 prèden m'gnil bi z očmí, 74 sréc samó zavzétim ostáne pred očmí, 121 kóder hódíš te mladénči sprém-lajo z očmí povsód, 157 mi prèd očmí je v nár temnéjšim kóti pogléd ta, 179 z očmí valóv globóki brézin méri.

ó st: kemp. 95 ti lejni inu namarni v božy službi bodo tam z gorečimi ostmy dregani.

pěst: dalm. 2 korinth. 12 me z pestmy bye, jap. ev. 134 so ga z pestmy v obraz byli, kug. 103 če jo z en par pestmy grobu stolčene hrastove skorje skuhate, jap. prid. 1, 218 my smo ga vidili z pestmy inu zlafernicami v lice tolčeniga.

rêč: schön. 256 pred vsěmi rečmy pak primite za sčit te vére, kast. cil. 6 takú rovnai z tvojmi pozemilskimi ričmy, de se h tvojmu srcu nikár ne perlipè, 47 tudi pred majhinimi ričmy se moreš varovati, 65 pred vsimi ričmy je dobru . . , 264 pred vsimi ričmy ahtai, de sam sebe poznáš, 402 dej de jest vmei temi dobrimi ričmy vselej tú nar bulše zberem, kemp. 173 srečne so tajste očy, katere so pred zunanimi rečmy zaprte, 283, 305, škrin. 84 se nad mazili inu dobru dišěčimi rečmy srce razvesely, 140 néga srěda je bila z nar dražišimi rečmy vložěna, traun 53 kateri se z nečimrnimi rečmy ne pečá, jap. prid. 1, 294 nekateri zapravi veliku tavžent z nepotrebnimi rečmy, 1, 367 sv. duh ne grě v enu z praznimi rečmy napolněnu srce, škrb. 1, 201 sréc inu duhá le z unajnimi rečmí rediti, 1, 432 z sojim rečmí orengo striti, 1, 466 se z časnimi rečmí pečati, ravn. 2, 294 mi se dosti krat z veliko rečmí vpřamo, ktire nič ne pomórejo k naši popolnamosti, ber. 186 pred vsimi drugimi rečmí imějte

bratovsko ljubézen med seboj, 198 nad sedmériimi rečmi se gospódu poséбно gñúsi.

s k f b: pohl. opr. 151 on svojemu povikšánu z tolkaju skrbmy napruti gleda, 34 itd., škrb. 1, 211 obložén z skrbmi celiga krajlestva, 1, 323 lakovnost nas z tavžent skrbmi napólni, ravn. 1, 74 kdo si bo srce bélil z mðtnimi skrbmi!

stvár: kemp. 288 ti en stuarnik vsih rečy iz temi stvarmy nič enakiga nimaš, škriñ. 274 kaj sim jest med tólikajn stvarmy? 332 kaj je med stvarmy hudobniši kakor okú? traun 235 ti gospód si mene z tvojimi stvarmy rázvesélil, pok. 3, 57 tvoja usiga mogóčnost se obilnu kaže, ker si zemlo z usimi stvarmy ured iz nič stvaril, škrb. 1, 139 je postal nar imenitniši stvár med vsim stvarmi.

vás: dalm. jezaia 42 kličite glasnu vy, puščave inu ta mésta v nih zred temi vasmy, ker Kedar prebiva

vêz: škriñ. 16 hudobèn bo z vezmy svojih grehov zvezan, 205, so bily z tamó inu dolgo nočjó kakor z vezmy zvezani, 322 blógèr temu, kateri ny z negóvimi vezmy zvezan.

v f v: dalm. ester 1 tu so visili béli, rdéči inu géli špalirji z zlahtnimi platnenimi inu škrlatovimi vrvmy fasani v srebrne rinko; jezaia 5 gorje je tém, kateri se vkup vežejo z ličkakimi štriki de krivu sturé, inu z vrvmy, de gréšio.

b) u ugrskoj slovenštini: mí i mî (míj):

lâž: trpl. 42 zlo misli jezik tvoj, kak ostra brítva rejže z lažmi.

m ò u č: küzm. 216 poslušajte ete reči Jezusa Nazarenskoga, možá od bogá pokazanoga med vami z močmi i z čüdami.

o č i: küzm. 24 i 275 ne vídijo z očmi, 43 čüdno je pred očmi našimi, 100 so svojimi očmi vidili, 280 nega božega strahá pred njihovimi očmi, 334 tá pred očmi glédate li? trpl. 5 zvišávci ne obstojíjo pred očmi tvojimi, 11 pred očmi mam gospodna vse skouz, 13 vse negove soudbe pred očmi mam, nagfl. 27 mí z očmi vídimo; glédati z očmi, 109 za očmi so vüha, 194 z proustimi očmi z lejhka v nega glédamo.

rêjč: küzm. 83 vučénice so se pa čúdivali nad rečmi negovimi, 217 i z drugimi vnougimi rečmi je svedočo, 223 mi smo etoga svedocke z etimi rečmi, 246 so vas níki z nás vö idouči zburkali z rečmi porušávši dütše vaše, 256 opoumeno bi je z vnougimi rečmi, 353 níšče vás naj ne zapela z práznimi ričmi,

371 obeseľávajúte eden drugoga z etimi ričmi, 385 naj se nad ričmi ne perňájo (λογουχῆν).

Na početnoj slovci: küzm. 411 ste nej skvarjenimi stvármi odküpleni, 454 popejvali so pred timi štirami stvármi.

c) u kajkarštini: mî:

čâst: zagr. 4a 248 velikimi darmi i častmî nadelen budeš.

rêč: perg. 11b kotere lysti vetakovimi rečmy pyšu, 47a kratkimi rečmy od toga govoriti, zagr. 4a 30 mene se naj povelneši, naj potrebneši i naj hasnoviteši k dušnomu zveličeňu vidi on navuk, koiega ie mudri filozofuš Taletes dvemi samemi rečmi dal, 4a 83 usemi načini poštoi otea tvoga, to ie to z dellom, hoču reči pokornostium, podložnostium, z rečmi, z dobrovolnem podnašanem, 4a 97 usakoga božiega krščenika opominam i prosim z rečmi s. Pavla, 4a 118 morate z lepimi rečmi okol nyh hoditi, 4a 177 David lepše, boje, vredneie, preštimateie niu (čitaj ni ju) znal izpisati, nego z ovemi rečmi, 4a 248 ako toga ne moreš ali ne ščeš srcem vučiniti, konče iezikom i rečmi vučini, gašp. 1, 608 svedoči od sebe sam z ovemi rečmi, 1, 783 z lepimi rečmi obznáni zlo nakáňeňe negovo . . , za zgovorjénemi rečmi Katarina taki bogu spusti dušu, math. 1, 1, 139 Jezuš hotel je z ovemi rečmi to znamenovati.

slâst: gašp. 1, 660 Margarita začne vu télu gingaveti i céleh sedemnajt dan z nikakvum hránom telovnúm, nego samemi slastmî nebeskemi objáčena posledne svete prime šakramente.

stvâr: zagr. 4a 113 ne samo meď ľudmi človek, to ie to mužka persona, nego i meď nememi stvarmi samec jesu od nature unogo zvršeneše od žen i samíc, 4a 163 iz ničesa stvoril ie nebo i zemľu ze usemi stvarmi.

vêš: perg. 72b gda što grada ili kaštiela ili jeden varaš ze vsiem oniem kai se k niemu pristoi po imene z vesmy, z selyšei i z vesničkimi dyeli išče.

Nu često dolazi naglas na početnoj slovci: habd ad. 257 to je sam sebe pital ovemi rêčmi, 266 Kleopatra mehkemi svojemi rêčmi na to je hlepela, da bi sama bila rimska cesarica, 296 ovemi rêčmi svedoči, math. 1, 1, 75 z ovemi rêčmi nikaj drugo ne hotel reči kak . .

U riječi hč i dolazi ovakov akcenat:

	sing.	plur.
nom. voc. hčí (čĭ, ščí, hčér, čér)	hčeri, hčeri, hčere	hčeri, hčeri, hčeri
acc. hčér	hčere, hčeri, hčeri	hčeri, hčeri, hčeri
gen. hčeri, hčeri, hčere, hčere	hčér, hčeri, hčeri	hčeri, hčeri, hčeri
dat. hčeri	hčeram	hčeri, hčeri, hčeri
loc. hčeri	hčerah	hčeri, hčeri, hčeri
inst. hčerjo, hčerjó, čerjûm.	hčerami.	hčeri, hčeri, hčeri

dual.

nom. voc. acc. hčeri, dat. i inst. hčerama.

Ostalo kao u plurabu. — Evo dva tri primjera.

sing nom. hčí: dalm. genes. 24 čiga si ti hčy? jest sim Batvelova hčy, jap. ev. 173 i 300 je tvoja hčy vmrla, ravn. 1, 39 Batvelova hčí sim, hčér: ravn. ber. 36 ni navada, de bi se mlaji hčér pred ko starji omožila; sing. voc. hčí: jap. ev. 173 i 300 hčy, tvoja vera je tebe ozdravila, preš. 58 o káj ti je, o ľúba hčí! küzm. 72 on pak erčé nej: čí, vera tvoja te je zvráčila, 123 vüpaj se, čí, vera tvoja te je zdržála; sing. acc. hčér: ravn. ber. 33 ali mi hočete svojo hčér Rebêko nevêsto dati? 36 daj mi svojo mlajši hčér: sing. gen. hčere: jap. ev. 136 hudič je vûn šál iz tvoje hčere, traun 18 katéri mene od vrát tč smrti proč potegneš, de jest vso tvojo hvalo med vrátmi hčere Sion oznanujem, ravn. 2, 246 zgínil je od tvoje hčere hudi duh, preš. 39 hčere svét; hčeri: küzm. 77 prosila ga je kaj bi toga vragá vö vrgeo z né čéri. . vö je odišao vrag z čéri tvoje, trpl. 8 da presámnam vso hvalo tvojo med vrátami čéri Sionske, hčeri: ravn. 2, 245 dobra mati svoje bolne hčeri, hčere: habd. ad. 64 boje čini on, ki svoje kčere za muža ne da, nego on ki ju ne da (a 77 bez oznake naglašene slovke: hčere; sravnj dugo krajnje e u hrvatskoj štokavštini u a-deklinacije); sing. dat. hčeri: ravn. ber. 55 kraljovi hčeri se otrok smili, preš. 148 od zóra, de se nágne dán k večéri, glasí po nôči (krivo: ponóči) pésem se ognéna le tébi, scer nobéni Eve hčeri, sing. instr. hčerjó, gledaj na strani 73; kčerjûm: habd. ad. kot stočni oroslan okol pečine obtékal je i za kčerjûm tekkel doklam ju je dotekel; plur. nom. hčere: ravn. ber. 22 Eliezer se ustavi pri studencu, na kčíga so méstne hčere po vodó hodíle, hčeri: nagfl. 135 gvant šívaio i matere ino ní odračene čeri, perg. 7b ar se pyenezy med gibaiuču márhû računaiu, s kotere gybaiučé marhe

i z očine i z materine sinove i kčery iednaaki dyel beruu; plur. acc. hčêre: rav. ber. 29 če imaš koga svojcov, sinove ali hčêre, vse seboj vzêmi; plur. gen. hčêri: dalm. genes. 24 de mojmu synu obene žene ne vzameš od Kananiterskih hčery. ne jemli mojmu synuvi žene od Kananiterskih hčery, genes. 28 ti nêmaš žene vzeti od Kanaanskih hčery, jakob 1 taku pravi gospud od synou inu hčery, rav. 2, 7 mislili so si, oblubim, Izraelskih hčêri kaka vsa bogata bo negova mati; plur. dat. hčêram: habd. ad. 269 pitam zakaj se grozi Sionskem kčêram, da za njihovu cifru, za njihove zlate lančece, za njihove narukve, za njihove klariše hoče je plešive učiniti? plur. inst. hčêrami: rav. ber. 32 zbêri žêno môjimu sinu med hčêrami moje sorodovine, 75 Izraelci so se ženili s hčêrami Kananejcov; dual. nom. hčêri: rav. ber. 29 ko se je zarja napôčila, zapusté Lot, negóva žena in negóve dve hčêri mésto; dual. gen. hčêri: kor. 1, 89 pri mîzi gospod Zórman sedí, in glêda svôjih dveh hčêri.

b) Riječi od jedne slovke s " :

u kraňštini, a osobito u gorenštini mijenjaju " na " u padežih u kojih rastu, u ugrskoj slovenštini i u kajkavštini " često ostaje u svih padežih do plur. gen. gdje je ^, n. pr. dvêr nagl. 57: dvêr. Evo primjer za kraňstinu:

	singular:		plural:	
n. a. v.	nît	kûnšt	nîti	kûnšti
g.	nîti	kûnšti	nîti	kûnšti
d.	nîti	kûnšti	nîtim	kûnštîm
l.	nîti	kûnšti	nîtih	kûnštîh
i.	nîtjo	kûnštjo	nîtmi	kûnštmi

dual:

dat. inst. nîtma kûnštma

Ostalo kao u pluralu.

käd: rav. abc. 71 plešem po kádi; — kräft: rog. 10 ime Maria je ene take močy, kräfti inu oblásti de. .; — nît: rav. abc. 59 včasi mati préjo v dve nîti sukajo, 61 iz vovnate nîti mati z iglami nove nogovice vézijo; — štält: dalm. modr. 13 so na teh istih lepi štälti dopadeñe iméli; — žäl: rav. 1, 162 zakaj morfti Davida, ki vam ni nobene žáli storil?

Nekoje su riječi u ostalih padežih ravne riječim s ^ u. p. dlän, gen. dlanî, i. z dlanjó itd., n. p. dlän, käd, škrän: schön. 332 ona je svoje dlan y proti timu ubozimu iztegnila; rav. ber. 152 od

ene same ribe se dobi 80 do 90 k a d í ribje mastí; let. mat. 1880, 186 škrañ, í, f.

Riječ m ĩ š glasi i m í š a naglas joj je u ostalih padežih kao riječim s ' : gen. m ĩ ši, dat. m ĩ ši, loc. m ĩ ši, instr. z m ĩ šjo, plur. nom. acc. m ĩ ši, v. m ĩ ši, gen. m ĩ ši, dat. m ĩ šim, loc. m ĩ ših, instr. z m ĩ šmi, dual. dat. inst. m ĩ šma.

Riječ z ě l nije m ĩ iz naroda poznata, glasila bi valda sing. gen. dat loc. z ě i inst. z ě ě, plur. nom. acc. voc. z ě i gen. z ě li ili z ě li, dat. z ě im loc. z ě ih, inst. z ě mi (z ě mi), dual. dat. z ě m ě (z ě n ě).

c) Riječi od jedne slovke s ' :

Ove mijenaju ' na ^ u sing. voc. i instr., u svem pluralu i dualu osim nom. i acc. Evo ovako :

	sing.		plur.	
nom. acc.	l ū č	p ō t	l ū č i	p ō t i
voc.	l ū č	p ō t	l ū č i	p ō t i
gen.	l ū č i	p ō t i	l ū č i	p ō t i
dat.	l ū č i	p ō t i	l ū č im	p ō t im
loc.	l ū č i	p ō t i	l ū č ih	p ō t ih
inst.	l ū č jo	p ō t jo	l ū č mi	p ō t mi.

dual :

dat. instr. l ū č ma p ō t ma.

U ostalih padežih kao u pluralu.

Riječ p ō t rabi Krañcu u sing. i kao masc. gen. p ō ta, dat. p ō tu itd., u pluralu rabi ě a u sva tri spola: nom. p ō tje, p ō t i i p ō ta itd.

Od riječi l ū č ě itam sing. gen. u dalm. jakob 1 ni mejne te l u č y, a malko prije: od o ě ta te l u č i.

U krañštini amo ě du i riječi d ū ri (inaĉe d v ě ri), g l í s t i, i z v r á t i. Duri ima u genetivu i dur í, a u instr. dur m í: ravn. 2, 278 pred bogatínĉovimi dur m í ves v grĉah je ležal.

U ugrskoj slovenštini dolazi u pluralu i u ovih riječi uaglas na padežnom završetku u nom. acc. i loc.: k ū zm. 293 kak nenasledjene so p ō t í negove! nagfl. 140 tat í a, j ě l n o s t, roblene so pre-povejdane p ō t í pri spravlan í po í š tva, 166 vu vesnica j med hi-žami p ō t í jeso, k ū zm. 216 znane si m ĩ v ě ĩ no p ō t í žitka, 240 sin v r a ž j i, ne hej n ě a š od v r a ĉ a t i r ě v n e p ō t í g o s p o d n o v e ? nagfl. 146 takše v o u s k e p ō t í, po š t e r i l ū d j e na n í v e, tr ě v n i k e, p ě š n i k e i l o g ě h o d i j o, k o n ě k e (k o u l n i k e) z o v ě j o. 183 veter s ū š í m o k r o z e m l o u, b l a t n e p ō t í i t d., 146 e t a k š e p ō t í r e j e n e p ō t í z o v ě j o, od ni š t e r i l e j t m ě o i ž e l e z n e p ō t í r ě d i j o, . . po ž e l e z n i ' p ō t á j d r ū g a k o u l a

ne morejo hoditi, 167 rást núca se na tramé i podseke pri hramej, kúdjaj, mlinej, mostej, železni' p o t á j, kúzn. 244 kí je nibáo pogane hoditi po svoji' p o t é h, 430 inouž dvouje pámeti je nestáltni vu vsej p o t é j svoji', . . tak i bogátec vu svoji' p o t é j povejhne.

Riječi od dvije i više slova.

imaju:

1. ^ na zadnoj slovi: živál, pomôč, jesên, kokôš, čelúst;
2. ^ na predzadnoj slovi: bolêzen, zapôved, rêber;
3. ^ daļe prema početku nego na predzadnoj slovi: dobrôtļivost;
4. ' na predzadnoj slovi: lákot, nevárnost; — pònev. rêtkev;
5. ' daļe prema početku nego na predzadnoj slovi: boléhavost;
6. " na zadnoj slovi: stebël.

1. Riječi s ^ na zadnoj slovi.

Ove drže ^ u svih padežih u sva tri brčja na samoglasnom, na kojem je u sing. nom; ako li je to samoglasno o (ue = a), može se ^ mijenati na ` u sing. dat. i loc. Evo primjer:

	sing.		plur.	
n. v. a.	živál	kokôš	živáli	kokôši
g.	živáli	kokôši	živáli	kokôši
d.	živáli	kokôši	živálim	kokôšim
		i kokôši		
l.	živáli	kokôši	živálih	kokôših
i.	živáljo	kokôšjo	živálmi	kokôšmi;

dual dat. instr. živálma, kokôšma; ostalo kako u pluralu.

Riječi o b l â s t i p o m ô č mogu u sing. instr. imati ^ na zadnoj slovi: kast. 247 letú stury srénúst človéku, de z božjo p o m o č j ó rad volnú teh nar težéših ričy se am vzame, traun. 49 ne hodi z' tvojo p o m o č j ó od mene, 107 z tvojo p o m o č j ó bomo my naše sovražnike kakòr z rógam razmetáli, 250 David hoče z božjo p o m o č j ó sam sebe, svoje domače in svoje podlôžne vižati, jap. prid. 1, 182 leta svêti čas tiga posta, kateriga smo z božjo p o m o č j ó začeli imenuje cêrku en priçtni čas, 2, 67 letem bóm pokazal, kaku zna vsaki v svojim stani z božjo p o m o č j ó lohká dobre dëla dëlati, ravn. 2, 151 vse skušnáve bomo z božjo p o m o č j ó premagali, ber. 74 Jozve je z bôžjo p o m o č j ó sovražnike premagal, 147 z' p o m o č j ó bôžje milosti, 190 z' ktêrih perzadevañem in p o m o č j ó je toliko prida zadóbil, preš. 145

z preblágo tvôjô p o m o č j ô podpórno vse nih se ráne bódo začelile; trpl. 16 vnouga je hvála njegova nad p o m o č j o u v tvojov; — jap. ev. 30 i 286 tudi jest sim en človek pod o b l a s t j ô (a kûzm. 13 ár sem i jas pod oblástjom bodouči človek), 379 tédaj bódo vidili synú tiga človeka priti na enim oblaki z veliko oblastjô inu častjô; u kajkavaca: — ū m: petr. 27 ar i ja jesem človek pod oblastjûm položen, habd. ad. 90 spozna da je pod oblastjûm i gospodstvom gospodinovim, gašp. 1, 606 vréme ono dojde vu Alexandriu sudec Prokopius, ničemúrni krvolok, Decia cesara námestnik z o b l a s t j û m i zapovedjûm takovum, da vse ima krščenike pomoriti; tako i deset: petr. 110 nésu li desetjûm očiščeni, a gde ih je devet? — Ali dolazi i ^ na svojem mjestu: pok. 2, 23 kakú srččen sim bil v tej liši pod tvojo oblástjo.

Riječi jesên, nemôč, oblâst, spomlâd i pomôč dolaze i s ^ na prvoy slovcí, osobito iza prijedloga: kug. 36 nekatére od tih nadlog vstanejo le na j e s ê n, 160 ošpice včasih pridejo v spomladi, včasih po lejti, včasih na j e s e n, nagfl. 149 kakše lícojne je lístje čeres leta, j e s e n i ? ka se godí z lístjem na j e s e n ? čeres leta je lístje zeléno, na j e s e n oblejdi, 197 na j e s e n se dozori jesenski sád; — ravn. 2, 50 nikol ne tožite če nimate vsiga čez n é m o č itd., levst. žup. 65 živali na póti góni čez n é m o č; — levst. žup. 66 v óblast pade kazenskemu sodišču, kdor se užé drugič ali večkrat povrne prosjácit; — pok. 1, 17 aku bi jest tebi hitru na p ó m o č pèršal, bi ti vojskòdvána ne čutil, 1, 44 potrebuje on, de nému tvoja milost, o bog, na p ó m o č pride, 1, 107 meni z nobenim dobrim svetam na p ó m o č ne pridejo, 1, 127 perteci meni na p ó m o č, 3, 105 tebe na p ó m o č kliče, 3, 120 izveličarja na p ó m o č klíčem, ravn. 1, 307 gospod! stój mi na p ó m o č, 1, 221 tudi ni je bog o pravim času na p ó m o č prišel, 2, 22 se obveseli, če si koga na p ó m o č vidi priti. — Tako i: od jêseni do jêseni, na spómład

Riječ l a k â t drugo a u ostalih padežih gubi, riječ je po met. 167 fem. te glasi gen. lhtí (= lhtí), dat. lhtě s " na drugom v, etc a po levst. sl. 22 je u sing. masc.: gen. lehtú für lektú, „in der zwei- und mehrzahl hingegen ist es weiblich dem muster kóst folgend: dvě lehtí, tri lehtí plátna“. Dakle pl. nom. lehtí, gen. lehtí, dat. lehtém, loc. lehtéh, inst. lehtní.

Riječ živâl govori se amo tamo jednoslovčano: žvâl, gen. žvalí itd. n. p. škrb. 1. 190 kdo je vstvaril druge ž v a l í ?

Plur. loc. u ugrskoj slovenštini dolazi kadšto na âj: trpl. 13 je neseni na perotáj vötra, 84 po perotáj vetra hodiš.

Plur. instr. kadšto dolazi na mí: dalm. jezaia 40 ty novo muč dobodeo, de se gori vzdigno z perutmy kakor postojni, kor. 1, 109 še se na konička zalučí kakor ptica z perotmí, rog. 601 iz obèrvumy trépat.

Primjer za sing. loc. s ^ ima ravn. 2, 39 v trdi mladòsti ji je mož bil vmerel, 2, 185 take napènosti v mladòsti so korenína strašnih poznejšnih grdòb, ber. 210 naj se tedej člòvek žé v mladòsti navadi svòje želé in slasti premagovati; nu i mladòsti: ber. 16 v prvi mladòsti.

Riječi na r v gledaj sprijeda str. 51. 7. a).

2. i 3. Riječi s ^ na predzadnoj slovcu i dalje prema početku.

Ove riječi drže ^ na vokalu one slovke, na kojoj stoji u sing. nom., u svih padežih u sva tri broja n. p. sing. nom. voc. acc. bolèzen, gen. dat. loc. bolèzni, instr. bolèznijo, plur. dat. bolèznim, loc. v bolèznih itd.

4. Riječi s ' na predzadnoj slovcu

mijeñaju ' na ^ (^ na ^) u sing. voc. i instr., u plur. u svih padežih osim nom. i acc. Evo primjere:

singular:

nom. acc.	nevárnost	cérkev	huddòbnost	brèskev
voc.	nevárnost	cêrkev	hudòbnost	brèskev
gen.	nevárnosti	cérkve	huddòbnosti	brèskve
dat.	nevárnosti	cérkvi	huddòbnosti	brèskvi
loc.	nevárnosti	cérkvi	huddòbnosti	brèskvi
inst.	nevárnostjo	cêrkvijo	hudòbnostjo	brèskvijo

plural:

nom. acc.	nevárnosti	cérkve	huddòbnosti	brèskve
voc.	nevárnosti	cêrkve	hudòbnosti	brèskve
gen.	nevárnosti	cêrkev	hudòbnosti	brèskev
dat.	nevárnostim	cérkvam	hudòbnostim	brèskvam
loc.	nevárnostih	cérkvah	hudòbnostih	brèskvah
inst.	nevárnostmi	cérkvami	hudòbnostmi	brèskvami

dual.

dat. i instr. nevârnostma, cêrkvama, hudôbnostma, brêskvama. Ostalo kao u pluralu. Nu dakako nom. acc. cêrkvi, brêskvi.

Riječi na *ev* kraňštini tako rabe, da se deklinuju po *a*-deklinaciji u svih padežih osim sing. instr. koji dolazi na *evjo* (*vijo*), što narod izgovara *ujo*: cêrkevjo govori cêrkujo; nu ipak búkvi, líber. U ugrskoj slovenštini dolazi po *a*-deklinaciji samo plur. gen. dat. loc. i instr. U kajkavštini dolaze samo na *va*: cerkva, breskva. — U kraňštini riječ cêrkev i sve na *ev* s ` na predzadnjoj slovi naglas stave i na padežni završetak u sing. gen. i u svem plur. dualu osim voc. Evo ovako:

		sing.		plur.	
nom. acc.	cêrkev	pònev		cerkvê	ponvê
	voc. cêrkev	pónev		cêrkve	pónve
	gen. cerkvê i cêrkvê	ponvê i ponvê		cerkvá	ponvá
	dat. cêrkvi	pònvi		cerkvâm	ponvâm
	loc. cêrkvi	pònvi		cerkvâh	ponvâh
	inst. cêrkvijo	pónvijo		cerkvâmi	ponvâmi.

dual:

dat. i instr. cerkvâma, ponvâma. — Ostalo kao u pluralu. Nu dakako nom. acc. cêrkvi, pònvi.

Riječ pòdkov ima sing. nom. acc. pòdkov, voc. pòdkov, gen. dat. loc. podkòvi, inst. podkòvjo, plur. nom. acc. podkòvi, voc. gen. podkòvi, dat. podkòvim, loc. podkòvih, inst. podkòvmi, dual dat. instr. podkòvima. Ali isto tako obično pòdkev, gen. pòdkve, podkvê i podkvê itd; ali i sing. dat. podkvî, ponvî, instr. podkevjó, ponevjó, plur. nom. pòkvi pònvi i podkvî ponvî pak podkvê, ponvê, itd. Plur. gen. u kast. rož. 75 je već „cerquy“ (= cêrkvi).

Riječ mati ima u kraňštini ovakov naglas: sing. nom. máti, voc. mâti i mât', a u doleňštini po g. Škrapcu cvetje iz vrtov sv. Frančiška I. 5 dva kratka naglasa: mâtî; acc. máter, gen. mátere, dat. i loc. máteri, inst. máterjo, plur. nom. acc. mátere, voc. mâttere, gen. máter, dat. máteram loc. máterah i máterah, inst. mâtterami, dual nom. acc. máteri, voc. máteri, dal. i instr. mâtterama, loc. máterah.

sing. nom. máti: škriň. 231 on se bo čez te bôl kakòr ena máti vsmilil, 269 ona bo úemu na pruti prišla kakor častita máti, kor. 1, 88 takó mi máti govori, preš. 58 k úi mât

skrbna perletí, sing. voc. máti: kor. 2, 78 le hitro, máti, sim pojte, 2, 86 le tiho tiho, máti moja! preš. 58 o máti máti! prěč je prěč! sing. acc. máter: škriñ. 226 kateri svojo máter spoštúje je kakòr tá kateri zalóge spravla; kateri svojiga očeta vbóga, bó máter razveselil, 300 spomni se na očeta inu máter tvoje, kadar v srědi mogóćnih stojíš, 367 téžek jarm se nad Adámovimi otrocmi od dneva nih izhoda iz máterniga telesa do dneva nih pokopa v máter vsih ludy; sing. gen. mátere: škriñ. 227 za prestópke tvoje mátere bó tebi to dobru povrnenu, 224 ne pozábi na bolećine tvoje mátere, ravn. ber. 197 bodi pokóren povečam svoje mátere, kor. 1, 114 meni samo treba je oča ino mátere, hóčem se iskát' pustít' oča ino mátere, preš. 54 ni vbránil se prošnam mátere; sing. dat. máteri: škriñ. 231 kadaš sódiš, bódi sirótam oče vsmilen inu nih máteri kakòr móž, škrb. 1, 195 Nero je lestni máteri živleñe vzal, kor. 1, 83 to daj ti tvoji máteri, preš. 55 spet k máteri príde; sing. instr. máterjo: škriñ. 372 sramújte se pred očetam inu máterjo kurbarie; plur. nom. mátere: kor. 2, 81 zibálc bóte sínčike neporoćene mátere; plur. voc. mátere: škrb. 1, 53 pričajte očetje inu mátere, kor. 1, 89 kaj vam pravim, mátere! plur. gen. máter: ravn. 2, 32 sramovalo na ñenim městu veliko máter bi se bilo darú vbóžkiga opravlati, 2, 50 zamežímo, de jih ne bomo vidili vbožcov ki se v krvi prevračajo še z mlékam v ústih, in máter, ki vse bléde skvenćé; itd.

U ugrskoj slovenštini i kajkavštini glasi često máti, mátere itd. ali i máti, mátere itd. n. pr. küzm. 214 tej so vsi bili stálni ednako v molítvaj i v prošnaj z ženami i z Máriov máterjov Ježušovov, nagfl. 161 Eržika se je z lüblćnov máterjov šétala po püngradi; math. 1, 1, 118 ona po ovéh rećeh nikaj drugo ne hotela znamenúvati, nego malo pritužené jáko ljuběće mátere. — Sing. genet. u ugrskih Slovenaca ima ^ na zadnoj slovcí: materé: küzm. 117 kí je bio materé svoje jedinorodjeni sín, 340 kí me je odloućo z utrobe materé moje, 354 mouž je glava žené liki je i Kristuš gláva materé ćérkvi, itd. itd.; glede sing. instr. materjüm u habd. ad. 77 materjüm sravní stranu 79.

Riječ pámet u Kajkavaca u padežih u kojih raste rado akcenat (") na drugu slovkú stavi: math. 1, 1, 182 ako s pamétjüm pretresemo; itd.

5. Riječi s " na zadnoj slovcu

imaju u gorenštini " na zadnoj slovcu u svih padežih u sva tri broja:

	singular	plural:
n. v. a.	stebël (čitaj stëbù)	stebli
g.	stebli	stebël (po a-dekl)
d.	stebli	stebliṃ
l.	stebli	stebliḥ
i.	stebljö (čitaj stëbujö)	steblimi.

dual.

nom. voc. acc. stebli, dat. i instr. steblimä.

Ima dvije tri riječi, koje imaju naglas kao riječi od jedne slovke s " na padežnom završetku n. pr. utëž: levst. žup. 199 utëž, — teží, f. das gewicht, die wage, 47 de se ne bi sol téhtala z utezmí od rumene medí; p o d v ë s t: let. mat. 1879, 132 podvëst, í, f. (podüst?).

Na strani 8. pod d) prije globël dodaj: d e ž ê l = dežela, kad što dëzel, osobito iza prijedloga: v dëzel. — na strani 51 pod 6. prije prholäd dodaj: p r i j e m â d, die pflugschleife: rav. ab. 39 plug ali dervó, opláz, stebrie, ročica, grédel, lemež, čértalo, deska, ótka, prijemád: der pflug, der pflugkopf, die säule, die pflugsterze, der pflugbaum, die pflugchar, das pflugeisen, das streichbrett, die pflugreute, die pflugschleife; na strani 114 iza deklinuju dodaj: i akcentuju.

Kug. = bukve od kug inu bolezen goveje živine, tih ovac inu svín popissane za kmetę na povelje tę nar vikši gospodske od Joanneza Wolstajna doktorja za arenijo inu ranocęlnost, directorja inu vučenika živinske arenije v' cesarskim krajlevim špitali za živino na Duneji. V' Lublani 1792.

Studije

iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ.

NAPISAO T. MARETIĆ.

*Čitano u sjednici filologiĉko-historiĉkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti
i umjetnosti dne 9. travnja 1881.*

οὐκ ἔχω εἰπεῖν πλὴν ᾗ τὰ λεγόμενα.

Herodot, II. 130.

Tradicionalna je literatura hrvatska i srpska trudom vrijednih radnika do danas dobro na svijet izdana. Čitaĉa naša publika dosta ĉita te puĉke umotvorine, ali ona slabo zna pravu vrijednost njihovu; a kako je naivna, ona i ne zna drugo nego naivno diviti joj se. Ja mislim, da je već vrijeme, da to naivno i beskorisno divljenje prestane, ako ne u širim krugovima naše inteligencije, a ono bar medju onima, koji ne ĉitaju samo tradicionalnu literaturu, nego je misle i prouĉavati. A to će onda istom prestati, kada se naši uĉenjaci ozbiljno late posla i pokažu putove, kojima su ove ili one misli došle u prosti naš narod, uopće kada dokažu, da prstonarodna literatura i prstonarodno vjerovanje imaju sistematiĉan razvoj. Njeke su strane puĉke literature naše dosta — prama neznatnome broju radnih sila — obilno ispitane, a ponajbolje jeziĉna strana i to mukom diĉnoga filologa našega g. Daniĉića. Priloga za estetiĉno poznavanje puĉke literature naše ima od g. Janka Jurkovića, za koje se može reći, da svatko Źali, što ih nije više; a oko istorije i geneze puĉkih pjesama trudiše se i trude se gg. Miklošić, Jagić, Novaković i Pavić. Tim ispitavanjima nijekati vrijednost bilo bi vrlo nepravedno i nepametno; ali bi isto toliko pravedno i pametno bilo Źeljati, da uĉenjaci naši posvete sile svoje i onim poslovima, koji jošte ĉekaju, tko će ih poĉeti, tko li dostojno obavljati, a te sam poslove malo prije oznaĉio. Mislim, da

bi bilo suvišno istom pitanje razlagati, da se ispitavaocu uza znatan broj dosadašnjih zbornika pučke literature ne treba bojati, da će mu rad biti nepotpun, kao da se tobože imamo još bog zna sve čemu nadati iz ustiju prostoga naroda, koji danomice gubi ne samo produktivnost, nego rekao bih i intelektualnu snagu čuvati ono, što mu je ostalo od produktivnijih i poetičnijih otaca.

Iz ovoga, što sam kazao, može svak razabrati potrebu, da se u nas počne raditi u spomenutim smjerovima. Ova moja radnja neka se smatra samo pokusom u tom poslu, koji je u nas gotovo posve nov, i ako vještaka ne zadovolji što u toj radnji mojoj, a on neka promisli, da se o ovakvim stvarima da lakše pitati nego li odgovarati, neka promisli, da ću ili ja sam, ili će drugi tko, pošto se oko ovakvih poslova u nas bolje uznastoji, naći pogriješke pa ih i ispraviti. Dobro veli g. Miklošić: „Ako ja i ne mislim, da sam odgonenuo zagonetku, opet se nadam, da će ovaj posao štogodj doprinijeti, te će se drugi tko približiti tajni, a ta je nada i jedino veselje, što ga čovjek ima oko takva posla“. (*Lautlehre der slavischen Sprachen*², 302).

Mitologijska svoja izpitavanja dovode u savez današnji učenjaci s izpitavanjima etimologijskim, jer je etimologija često jedino pomagalo, kojim se ovaj ili onaj tamni mit može razjasniti. A da samo zdrava etimologija može i mora pomagati i kontrolirati mitologijska izpitavanja, tomu je dokaz to, što je mitologija dobila istom onda znanstven temelj, kada je etimologija od prazna titranja i samovolje postala znanost i u savezu s ostalim filologijskim ispitavanjima otkrila upravo nov svijet. Genijalni učenjaci pokazaše, koji li evropski i azijski jezici činjahu nješto cjelinu, kakov li je bio od prilike društveni život toga pranaroda, što li je on vjerovao, koliko li je napredovao izvijajući se iz divljaštva u uljudbu. U istinu je prava naslada čitati radnje učenih ispitavalaca, koji se umješe pomoći rezultatima komparativne filologije; čitaocu se čini, kao da se i sam nalazi u onoj pradaвноj davnini, kada su nastajali miti; on u suncu vidi boga Heliosa, ὃς πᾶντ' ἐφορᾷ καὶ πᾶντ' ἐπισταται, u oblacima vidi sad goveda, sad zmajevе; munja se i njemu pričinja blistavom gujom; on čuje, što ono pjeva tužna Filomela; on čuti lepet krila Zefirovih.

Što su komparativna filologija i mitologija dvoje bliznadi rodjene u isto vrijeme, na ime u našem stoljeću, odatle se može s potpunim pravom tvrditi, da su i objekti njihova istraživanja isto tako dvoje bliznadi, koje se je skupa rodilo i skupa napredovalo, a

istom se kašnje razdvojilo te udarilo svako svojim putem, dok rodjenu braću ne sastavi opet znanost našega vijeka. To su dvoje bliznadi: jezik i motrenje prirode; postanak je jednoga nerazdružljivo spojen s postankom drugoga. Ovomu trudu nije svrha razlagati postanak jednoga i drugoga; o tom su drugi ljudi više i bolje pisali, nego bih ja umio.

Razlikovanje spola u nominā spada medju bitna obilježja arijskih jezika; tim su prastari Arijei pokazivali veliku poetičnost. Mnogi je nas jamačno već mislio, kako to, da je „oganj“ muškoga roda, „rijeka“ ženskoga, a „vino“ srednjega t. j. nikakvoga. To misle i razvitija djeca; samo je razlika izmedju mišljenja odraslih i izmedju mišljenja djece o toj stvari, što se djeci razlikovanje spola čini puno jasnije nego li odraslima; ja se n. pr. sjećam, kako sam u svom djetinjstvu mislio, da su Nedjelja, Srijeda i Subota njezakve ženske, a ostali dani da su mužkarci; ja dakako nijesam znao, da si moji njemački vršnjaci pomišljaju Nedjelju (*der Sonntag*) muškarcem. Toj je personifikaciji povod jamačno gramatički spol. Po mnijenju kompetentnih filologa već je prajezik arijski razlikovao trostruki spol, a tomu je razlikovanju bilo uzrok pjesničko motrenje prirode. Nikako nije pusta besposlica, kada se veli, da su u oba klasična jezika imena rijeka — *exceptis excipiendis* — muškoga spola zato, što su si Grci i Rimljani pomišljali motreći vode nekakvu naglu i žestoku silu, koja goni njihov tok, a naglost i žestina bolje doliče muškome nego ženskomu; ni za šum rijeka nijesu oni mislili, da izlazi iz ženskoga grla, već iz muškoga. Grci su često slikali i klesali riječne bogove u prilici bikovljoj, jer im se je činilo, kao da u šumu bujice čuju riku bika, a divlji tok nekih rijeka sjećaše ih na bijesno njegovo srljanje (vidi Preller-Plew, *griechische Mythologie* 449). Nije teško razumjeti, zašto su imena vjetara u Grka i Rimljana muškoga roda, a zašto li su imena stabala pretežno ženskoga: vjetrovi su u svojoj sili više puta upravo strašni, zato su oni ne samo u mitologiji nego i u gramatici grčkoj mužkarci, a stabla plodovitosti svojom sjećaju na žensku narav, zato je i zemlja (*terra*, γῆ), koja sve radja, ženskoga roda, isto tako imena pokrajina i gradova.

Nego rijetki su slučajevi, za koje mi danas možemo reći, zašto li su ovoga ili onoga spola. Zato opet ne smijemo misliti, da je arijski narod postupao samovoljno i hotomice davajući spol stvarima oko sebe. A još manje smijemo misliti, da se je narod u tom poslu ravnao po sufiksima nominativa singulara, kao što se mi

ravnamo, kad učimo koj tuđji jezik; onda nije bilo učitelja, koji bi onomu narodu dovikivao, neka pazi na nominativ singulara i po njemu neka označuje spol. Valja dakle obratno misliti i reći: riječ *zub*, staroslovenski *зѹбъ*, nije zato muškoga roda, što se je svršavala u staro vrijeme na *ъ*, nego ona se je zato svršavala na *ъ*, što je bila muškoga roda; tako ćemo isto reći i za riječ n. pr. *šuma*, da se zato svršava na *a*, što je ženskoga roda itd. (Vidi: Miklošić, *vergleichende grammatik*, 4, 19).

Ako mi i nemožemo više u svakom slučaju odrediti, zašto je koja riječ kojega spola: to nas ni malo ne ovlaštuje misliti, da je gramatički spol u jeziku bez svojega pjesničkoga, motrenjem prirode motiviranoga uzroka. Narod je davajući stvarima oko sebe spol ujedno ih i oživljivao, „par la distinction des trois genres elle (scil. la langue arienne) donnait une sorte de vie symbolique à tous les objets de la nature inanimée“. (Pictet, *les origines indo-européennes*, I, 46). Ali pošto su se arijski narodi odružili od zajedničke postojbine i svaki na svoju ruku razvijao jezik: onda je brzo potamnila uspomena na pjesničke motive gramatičkomu spolu u riječima, kao što je potamnila i uspomena o nekadanjoj zajednici na istoj postojbini. Ako su dakle i zaboravili arijski narodi na pjesničke motive gramatičkomu spolu, opet ne valja misliti, da oni nijesu ostali poetični koji više koji manje. A kad oni nijesu više znali razloga, zašto je ova ili ona riječ ovoga ili onoga spola, onda se je pomalo dogodio protivan proces onomu, koji je prouzrokovao razlikovanje gramatičkoga spola t. j. arijski su narodi počeli zato držati, da su stvari ovoga ili onoga spola, što su one u jeziku bile upravo toga gramatičkoga spola. A to je vjerovanje pojedinih naroda bilo često uzrok ovomu ili onomu mitu. Budući da su u rimskom jeziku riječi: *victoria*, *pax*, *libertas*, *spes*, *felicitas*, *virtus*, *concordia*, *pietas*, *pudicitia*, *mens* itd. po gramatici ženskoga spola: zato su ih rimski umjetnici prikazivali kao *božice* a ne kao *bogove*; dočim su uvijek u prilici muškoj, a ne ženskoj prikazivali personifikacije pojmova, koji su po gramatici muškoga roda: *pavor*, *pallor*, *honor*, *bonus eventus* (Vidi o svim tim bogovima u Prelletovoj rimskoj mitologiji, str. 609 i dalje.) U Kuhnovu *zeitschriftu* II. ima razprava od Potta, u kojoj taj učenjak sjeća na riječi O. Jahna, da stari Grei i Rimljani prikazujući svoje bogove ili boginje nijesu gotovo nikad bili u opoziciji s gramatičkim spolom; *Ἀφρόδιτις* su gdje umjetnici prikazivali kao ženu, jer je ta riječ po gramatici kadikad ženskoga spola; *Ζεύς* je uvijek bog, nikad bo-

ginja. Samo je jedan primjer, gdje se umjetnik nije slagao s gramatikom: *ἡρώς* prikazan kao žena (strana 119 spomenutoga zeitschrift).

Što se tiče Hrvata i Srba, ne može se reći, da su oni u tom pogledu toliko rigorozni, koliko su Grci i Rimljani. Ima šaljiva pjesma: ženidba vrapca podunavca (Vuk, pjesme I, 532). U toj se pjesmi pjeva, kako se je vrapac mladoženja vjenčao sjenicom djevojkom; tu je dakle pjevač ostao vjeran gramatičkomu spolu, ali mu se je iznevjerio pjevajući, da je svraka bila kum, ševrljuga prikumak, žunja stari svat, a lastavica djever. Isto tako nije ni u zagonetkama narodnim zagonetljaj uvijek istoga spola, kojega je odgonetljaj; u Novakovića (srpske narodne zagonetke) se n. pr. na str. 175 za pratljaču nalazi ova zagonetka: Drven pas na vodi laje. — Pratljača ženskoga, a pas muškoga spola! — Valja ipak znati, da se često slažu spolovi i u pričanju narodnom i u vjerovanju. U Vukovu rječniku sub voce „bajalica“ čitamo:

„Pjevaju, kako se u svatovima, kad se ženio bungur (= Grütze) čelebija taranom djevojkom, razboljeo kupus na slanini, pa mu doveli proju bajalicu, da mu baje: proja baje, kupusa nestaje“.

Sličnoga bismo slaganja poslova našli mnogo i mnogo, ja ću samo još nješta spomenuti, što mi se čini osobito karakteristično, a činit će se i mojim čitaocima. Milićević u svojoj monografiji: Život Srba seljaka u Glasniku srpskoga učenoga društva XXXVII. 136 piše, da porodilje dobro paze, na kakvo će stablo metati košulju čeda svoga, što su ga rodile; žele li, da im drugo dijete bude muško, a one meću tu košuljicu na drvo, koje je (po gramatici) muškoga roda, na priliku na orah, hrast, grab; ako li si žele žensko dijete, onda je meću na drvo, koje je (po gramatici) žensko: na bukvu, granicu (njekakov hrast), breskvu itd.

Obično se veli, da ljudi jezikom kazuju ono, što misle, da je dakle jezik sredstvo ljudskomu općenju. Nego se događa vrlo često, te jezik nije sredstvo očitovanju misli, nego je on gospodar misli, a to gospodovanje jezika nad mislima nije najmanje čudo njegovo, ono je u životu naroda ostavilo puno tragova. Vrlo je zgodan citat iz Bacona, što ga navodi Max Müller: „Ljudi misle, da je razum gospodar njihovih riječi, nego se događa i to, te riječi djeluju s uzvratnom silom na um čovječji, pak se poput luka tatarskoga odbijaju natrag na um i najvećega mudarca i mogu ljudski sud silno zamrsiti i prekrenuti.“

O istinitosti svega toga neka nas uvjere ova razmatranja.

I.

Prost narod nazire kadikad u riječima nekakvu tajnu; njemu se mnoge riječi čudne čine, jer im ne zna etimologije. Narod na priliku ne shvaća, kako se može reći *opaklija*, kad ne čini ljudima ništa *opaka*, već im dobro čini, zato je on, ma i od šale, zove *dobrakijsa*. Sr. poslovice u Vukovu zborniku poslovice od g. 1849 na str. 216: „nije ovo *opaklija*, već *dobrakijsa*, opak bio, ko joj ime nadenuo“. — Prost čovjek dakako ne zna, da je riječ *opak* najprije značila: svinut, preokrenut, kriv, a poslije se je istom razvilo značenje: zao, bezbožan, (Daničić, osnove, 20: „*opak* od prijedloga, koji u slovenskim jezicima nije u običaju, *apa* = od, *natrag* i korijena *ak* = saviti, vratiti“).

Ali u jeziku ima i takvih riječi, koje svojim zvukom vabe prostoga čovjeka, da ih etimologuje i da im tim načinom odgali tajnovitost.

Tako nas evo kod *pučke etimologije*, koju poznavaju mnogi narodi, jedni više, drugi manje. Pučkoj su etimologiji skloniji oni narodi, kojima je jezik živahniji, te se više mijenja; zato imadu Grci i Nijemci više pučkih etimologija nego li Rimljani. Pučkoj etimologiji prija takodjer obilnost jezika, jer će narod imajući puno riječi za jedan pojam lakše moći jednu riječ promijeniti te je drugoj kojoj približiti. Nego obilnost jezika sama sobom ne će mamiti naroda na etimologovanje, ako se jezik nije puno promijenio i ako mijenjanjem nije nastalo puno istozvučnih riječi; zato u staroj indskoj literaturi gotovo ni traga nema pučkoj etimologiji. (E. Förstemann u Kuhnovu zeitschriftu I. str. 1—25).

Njemački je narod riječ *sinfluot*, kako je glasila u staro doba, pretvorio u *sündfluth*, samo da stvori savez izmedju te riječi i biblijskoga pripovijedanja, da je bog poslao potop radi grijeha (sünde), a *sinfluot* znači: općenit potop. Slično je postupao narod i sa starom njemačkom riječi *multwurf* = životinja, koja prah baca, od *molta* = prah i *werfen*. Pošto se je zaboravilo na značenje prvoga dijela *mult*, narod je riječ *multwurf* pretvorio u *maulwurf*, a neki dialekti podjose još dalje, te se n. pr. u plattdeutschu nalazi: *mulworm*, od kuda se vidi, da je krta samo pučko etimologovanje uvrstilo u red crva (worm = wurm), o čem dakako zoologija ništa ne zna (ibid.)

U Talijana ima takodjer dosta primjera pučke etimologije; tako su oni riječ *capitolium* pretvorili u *campidoglio*, jer su mislili, da

je u riječi *capitolium* prvi dio *campo* = polje, a drugi dio da je *oglio* = ulje. Ima artičoka imenom *girasole*, i narod misli, da je toj bilini domovina u Jerusalimu, koji se talijanski zove *Gerusalemme* (Max Müller, *Vorlesungen* II. 347).

Tomu bi slični primjeri u nas bili, kako si narod etimologuje riječi *nevjesta* i *svekrva*; on misli, da se *ona* zato zove tako, što je *nevješta*, a ova zato, što je *sve kriva*!

Znatniji su oni primjeri, iz kojih se vidi, kud se je sve dao narod zavesti etimologujući ove ili one svoje riječi: pučka je etimologija povod mnogim pričama narodnim.

Kod Grenobla u Francuskoj ima nekakav zvonik s crkvom, koje se je dvoje zvalo u staro vrijeme *San Verena*, a odatle je poslije nastalo *Saint Vrain*. Nego taj svetac *saint Vrain* postade narodu s vremenom posve nerazumljiv i narod se je mučio dovinuti se pravomu — tobože — imenu. On dakle promijeni *Saint-Vrain* u *sans venin*, i zvonik se prozove *la tour sans venin* (zvonik bez otrova). Jezik zamamom svojom zamami narod i dalje: odavna se na ime već misli, da je u toga zvonika čudotvorna moć; čim mu se približi otrovna koja životinja, ona mora umah poginuti. Pokusi su uvijek pobili to muijenje, ali prost narod još jednako vjeruje u čudotvornu moć zvonika: *la tour sans venin*; samo su neki promijenili svoje vjerovanje u toliko, te misle, da je zvonik imao jamačno tu moć nekad, ali danas da je više nema (Max Müller, *ibid.*).

U Jagićevu Arkivu (II. str. 594 i dalje) ima francuski pisana rasprava od g. Jana Karłowicza o poljskoj legendi, kojoj je pisac dao naslov: *la belle Mélusine et la reine Vanda*. Između ostaloga čitamo na str. 602 i 603 legendu, koja je postala pučkom etimologijom. Ima na ime u Galiciji nekakvo jezero zvano *morskie oko*. (Da se jezero zove „oko“, nije nikakvo čudo, sâm pisac spominje nekakvo jezero u Americi *l'oeil de l'Incas*, u Litvi *l'oeil de la vierge*, a ja bih dodao ime *vira* u Crnici, koji se zove „oko“; vidi: V. M. G. Medaković, život i običaji Crnogoraca, 139) Legenda veli, da je u onom kraju stanovao njekoč poljski vlastelin imenom *Morski*. On je imao kćer, kojoj zabrani udati se za nekakva m-gjarskoga kneza. Ona ipak podje za toga kneza i rodi s njim sedmero djece. Kad je nadje njezin otac u braku, prokune i nju i njezina muža i djecu njihovu, da se sve blago njezina muža pretvori u kamenje, da se njezina djeca utope u njezinim suzama i da se ona sama od teškoga plača pretvori u vodu. To se sve do-

godi. Od njezinih suza nastane 7 jezera, u kojima se potopi njezino sedmero djece. Za nju samu veli legenda, da je „wyplakała oczy“ te jedno oko iscurilo u jezero, koje se od toga prozove „*morskie oko*“, a to je „dénomination formée sous l'influence de l'étymologie populaire au lieu de „Morskiéj oko“ ou „oko Morskiéj“ l'oeil de la Morska, ou de la dame Morska“. O pučkoj etimologiji ima lijep člančić od dr. O. Weise u „Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft XII. 203“: „Zur Charakteristik der Volksetymologie“.

Da vidimo sada, imadu li Hrvati i Srbi pričanja i vjerovanja, kojim bi bila povod pučka etimologija.

Narodi osobito rado etimologuju imena mjestâ i to zato, da si protumače njihov postanak, da ga dovedu u genetičnu svezu s ovim ili onim događajem. Tako su i u Hrvata i Srba nastale mnoge priče.

„U požarevačkoj nahiji (Golubac je) jedan stari grad na Dunavu. Srbi pripovijedaju, da ga je zidala Gjurgeva Jerina *radi golubova* — kao golubinjak“. Vuk, rječnik, s. v. Golubac.

„U Pocerini ima jedna rijeka, koja se zove *Nečaja* i blizu nje polje, koje se zove *Pustopolje*. Sad oni dokazuju, da je poslije kosovske bitke došao glasonoša s Kosova i našao Miloševu majku na toj rijeci kod ovaca pa joj rekao :

Nečaj više Miloševa majko!
Odbij ovce u to *pusto polje*:
Miloš ti je juče poginuo.

I od tada je ostalo *Pustopolje* i rijeka *Nečaja*“. Vuk, rječnik, s. v. dvorište. — Što znači riječ *čajati*, ne bilježi Vuk u rječniku, ali ona jamačno znači *čekati*, jer staroslovensko *ЧЕКАТИ* jest = sperare, expectare, a tako i rusko: *čajat'*.

„Srbi pripovijedaju, da je dečanski kralj (pošto mu je otac izvadio oči i objesio na koncu više gradskih vrata) izišao slijep u šetnju iza grada (Prizrena), pa ga opazio sveti Arangjel i sažalilo mu se pa se stvorio u orla i doletio te ukrao njegove oči iznad vrata i darovao mu ih i rekao: *odeči oči*. Onda je kralj pogledao i na onom mjestu načinio *Děčane*“. Ibid. s. v. Dečani. — Što znači ono *odeči*, toga ja ne znam, a što se tiče riječi Dečani, njoj ne bilježi g. Daničić etimona, a u svome rječniku književnih starina srpskih bilježi je različito: *ДЕЧЯНИН, ДЕЧЯНИ, ДЕТУАНИ, ДЕСЯНИ ОУ ДЕТУАХЪ ДЕТУАЦЪ*.

„U Jadru imaju dva manastira: *Tronoša* i *Votnjak*. Onuda pripovijedaju, da su ih gradile dvije sestre (Lazareve kćeri), pa jedna drugu zapitala (kad su se sastale), koliko je koja načinila; onda ona, što je gradila *Tronošu*, rekla: ja sam tek zatronošila“. I od toga se nazove *Tronoša*. A druga rekla: „ja sam nešto načinila kao mali votnjačić (t. j. kao za voće). I od toga ostane *Votnjak*“. — Ibid. s. v. zatronošiti.

„Srbi pripovijedaju, da su nekad bile dvije sestre *Vida* i *Koviljka*: pa *Vida* gradila *Vidojevicu*, a *Koviljka* grad *Koviljaču*, pa poslije kažu, da su ljudi zasuli *Koviljaču* u zemlju, kad su polazili na nekakvu vojsku“. — Ibid. s. v. *Koviljača*. I *Koviljača* i *Vidovec* jesu sela u Srbiji.

„*Koznik* su zidine od staroga gradića u nahiji *Kruševačkoj* na desnoj strani *Rašnje*. Pripovijeda se, da je ovaj gradić zidala *Gjurgeva Jerina*, pa zbog velike visine i vrleti nije se kamenje moglo nositi do na *kozama* i zato da se nazvao *Koznik*“. Ibid. s. v. *Koznik*.

„Uvrh *Ovčara* više manastira *Sretenija* jedna dolina zove se *mala Korona*, a više ove doline jedan zatavanak, na kome ima i mali izvor, *velika Korona*, a ispod njih zove se *Korunski dô*. Pripovijeda se, da su u stara vremena, kad su ovaj manastir najprije htjeli graditi, bacali *krunu* u nebo, da gledaju, na kome će se mjestu ustaviti, pa ondje da grade crkvu; i od toga ostalo ime *Korona*“. — Ibid. s. v. *Korona*.

„*Rišnjani* pripovijedaju, da je u stara vremena, kad je *Risan* bio glavno mjesto u *Boci*, bio *tor* ondje, gdje je sad *Kotor*, pa pošto *Risan* propadne u more, počne se novi grad zidati *kod tora* i nazovu ga *Kotor*“. — Ibid. s. v. *Kotor*.

„*Mojanka* je dolina između *Dicma* i *Sinja*. Pripovijeda se, da su negda hajduci ovdje dočekali i pobili svatove, te ostala sama djevojka *Anka* i mati žaleći je vikala: *moja Anka!* i tako se ono mjesto nazvalo *Mojanka*. Za svjedočanstvo ovoga uzima se još i to, što se u *Mojanci* jedno mjesto i sad zove *ženski klanac*; a kažu, da se i greblje od svatova još poznaje (ali ja bih opet prije rekao, da je *Mojanka* postala od nekakoga *Mojana*, nego od *Anke*)“ Ibid. s. v. *Mojanka*.

„Pripovijeda se, da je negda u cijeloj *Dalmaciji* bio jedan pop, a u *Hrvatskoj* jedan, pa ova dvojica sretavši se na velikoj *Popini* i ondje svadivši se, što jedan od drugoga nije mogao da živi, pobiju se, i *hrvatski* pogine ondje, a *dalmatinski* vrativši se umre na

Maloj, i od toga vele, da su se ta polja tako prozvala^a. Ibid. s. v. Popina.

„Pripovijeda se i pjeva, da je caru Lazaru, kad je prvi put došao napomol Ravanici, zazreo konj od nje i zbacio ga sa sebe i da se je to mjesto od onda prozvalo *Carevo Bupilo*“^a. Ibid. s. v. Bupilo. — Sr. iz II. knjige Vukovih nar. pjesama, 210:

Pod carem (Lazarom) je konjice poskočio

I sa sebe cara obalio,

Tu se zove Carevo Bupilo,

Tako tadaj, tako i danasko.

Būpiti znači: lūpiti, a būpati je = lupati.

„Priča se i danas prokletstvo kraljice Jelene, koja je pobjegla od svojeg sina Dragutina i nastanila se u jednu pećinu izmedju Sotonića i Gluvog Dola u Crnici. Muž njen, kralj Stefan Rapavi, pobjegao je od svojeg sina u Bar. U pećini je živila Jelena sa njenom ćerom djevojkom i provodila život u postu i molitvi. Blizu ove pećine ima vir, koji se zove *Oko*, u kojem se prelijepa riba lovila. Crnica je bila Jelenin spailuk. Ona se pogodila sa Gluvodoljanima, da joj svako jutro ostave po jednu ribu na ploči. Sastavati se sa ljudma nije ona čela, već bi pošla po ribu, kad nikog kod Oka nema. Jedno jutro ne ostave joj ribu; kad ona dodje na obično mjesto, a ne nadje ribu, počne zvati Gluvodoljane, koji su se dotlen zvali *Dobrodoljani*: „O Dobrodoljani!“ u tri puta. Oni se pritaje kao krivci; kad se ne kćeše i trećom odazvati, ona vikne: „O Gluvodoljani! što mi ribu ne dadoste, da bog dā, nigda je više u Oku ne ulovili!“ Ona uzjaše na konja i pobjegne u *Bar*, pa je rekla: „*Bar* me odje ne ćete naći ni varati“ i otud se prozvalo ono mjesto *Bar*“ (V. M. G. Medaković, život i običaji Crnogoraca, 139). U listku „Vienca“ 1882. br. 3. ima pričeica u kojoj si narod tumači ime sela Kukujevaca u Slavoniji.

Primjer, koji ćemo sada navesti, upravo je čudan, on je lijepa ilustracija, koliko se narod dā varati svojom etimologijom. — U prvoj knjizi narodnih pjesama Vukovih, str. 578 čitam ovaj stih:

Ana j' moja od *gorice* bóna.

Vuk piše ispod linije: „t. j. *goropadna* (bolest), kao što sam i u govoru slušao: „pada od gore“ ili „gorske bolesti“. — A sada ćemo navesti iz Vukova rječnika riječi, koje nam mogu razbistriti to mjesto; *göropâd* f. die Raserei, furor; ustaj mati, ustaj goropadi! — *goròpadan* rasend, ungestüm, furiosus; — *goropáditi se* rasen, furere; — *goròpadnik* der Rasende, furiosus; — *goropádjenje* das

Rasen, furor; — *gòra* 1. das Gebirge, mons, 2. der Wald, silva, 3. die Fallsucht, epilepsia: pada od gore; — *gòrica* 1. dim. v. gora, 2. die Fallsucht, epilepsia; — *gòrskâ bôlêst* die Fallsucht, epilepsia. — U staroslovenskom se jeziku nalazi riječ **ropie** i znači malum, isto znači ruska riječ: *góre* i češka *hoře*. *Goropad* dakle znači po svom postanku: padanje u zlo, u **ropie**, otale se je razvila fraza: padati *od gore*, a otale napokon *gorska bolest*, kao da dolazi iz gore t. j. planine! Nego bi se moglo tumačiti i ovako: za pojam te bolesti stvorena je riječ *gorica* (s istim sufiksom, koji se vidi u: gro-nica, groznica, žutica, žučanica, sušica), a kad se je zaboravilo, da riječ *gorica* (u tom značenju) stoji u savezu s riječima: *goropad* i **ropie**, onda je počeo narod i riječ *gora* upotrebljavati za epilepsiju, kao da je „gorica“ deminutiv od „gora“.

Kad se govori o pučkoj etimologiji, ne može se zaboraviti ni ime slavnoga junaka srpskoga Miloša. Narod ga danas zove dvojako: *Obilić* i *Kobilic*, a još je znatnije to, što oba ta imena imaju pučku etimologiju. Miloš se je po svoj prilici zvao *Kobilic* i to je „bez sumnje pravilno, jer među grbovima starijih porodica srpskijeh nalazimo i grb Kobilicev, a na njemu stoji kobilska glava. On se po tom morao zvati Kobilic, kao god što se i Jablanovići tako nazivahu po jablanu na grbu njinom stojećem, i Zmajevići po zmaju“ (Matija Ban u „Dubrovniku“ 1867. str. 144). Ja bih tomu dodao, da stare hrvatske narodne pjesme iz kikla kosovskoga zovu Miloša *Kobilovićem*.

Ako je Kobilic ili Kobilović pravo prezime Miloševo, onda je pučka etimologija toga prezimena svakako stara, a nalazimo je u II. knjizi narodnih pjesama Vukovih, str. 239:

Jesi l' čuo, gdje pričaju ljudi,
Gdje j' Miloša *kobila* rodila,
A nekaka sura bedevija,
Bedevija, što ždrijebi ždrale?
Našli su ga jutru u ergjeli,
Kobila ga sisom odojila,
S toga visok, s toga snažan jeste.

Uspomena Miloševa postane s vremenom narodu sveta i on promijeni njegovo prezime „Kobilic“ u „Obilić“ držeći grijehotom tolikoga junaka nazivati po kobili. Pučka je etimologija pritekla i imenu „Obilić“ u pomoć, te ono potisne staro i pravo ime „Kobilic“. Tu etimologiju i s njom spojenu priču narodnu pripovijeda Vuk u rječniku s. v. „obil“ ovako:

„Srbi pripovijedaju, da je silni Stefan loveći po Ceru ugledao na jednom mjestu, gdje se grane od drveća i dolje savijaju i gore uzvijaju. Kad dodju na ono mjesto, a to dijete kod nekoliko ovaca udarilo svoju sjekiru u kladu pa leglo na ledja te spava: kad dihne iz sebe, onda se grane uzvijaju u visinu, a kad povuče paru u se, onda se savijaju k zemlji. Kad to vidi car, začudi se, pa pruži ruku s konja, da mu uzme sjekiru, ali hoćeš! ne može da je izvadi iz klade. Brže bolje sjašu sluge i vojvode s konja, ogledaju svi redom objema rukama, da izvade sjekiru iz klade, ali je nijedan ne može ni pomaći. Onda probude dijete i zapita ga car: „Kako ti je ime?“ A ono odgovori: „Miloš“. — „Imaš li oca i majku?“ — „Majku imam, a otac mi je umr'o“. — „A gdje ti je majka?“ — „Eto je tamo dolje u selu kod kuće“. — „Ajde da nas vodiš kući“. — „Ne mogu od ovaca“. — I tako ga kojekako namole, da potjera ovce i da podje pred njima kući. Sad su oni radi znati i vidjeti, šta će on raditi sa sjekirom, kako će je izvaditi iz klade; ili će je onako ostaviti. Kad Miloš krene ovce, a on uzme sjekiru jednom rukom i zametne na ramo. Kad dodju kući, Miloš odmah ostavi ovce i nepoznate goste, pa zamakne među zgrade da traži majku. Pošto car sjaše s konja, podje i on za Milošem, da gleda, da mu se gdje ne sakrije; kad pogleda kroz brvna u jednu zgradu, a to mu majka mijesi hljeb, a prebacila desnu sisu preko lijevoga ramena, a lijevu preko desnoga, te on ostrag sisa. Onda car reče: „Medjer *obila* majka rodila obila *juna*ka“. — Car uzme Miloša od majke, i odvede ga svome dvoru i od toga se nazove *Obilić*“.

Iz primjera do sada navedenih vidjesmo silu pučke etimologije, u koliko nam se ona pokazuje u pričanju; vidjesmo, da su mnoge narodne priče izazvane samo pučkom etimologijom i ničim drugim. U takvim pričama počinja narod — dakako ne znajući — pogriješku, koja se u poetici i stilistici zove *ὁστέρων-πρότερον*; on na ime misli, da je čin pripovijedan u pripovijetci stariji od imena mjesta ili osobe, o kojoj je govor, a ono je obratno.

Pučka etimologija, kako nas uče navedeni primjeri, stoji u tom, što narod postanak jedne riječi tumači sličnom drugom riječju. Sličnost dviju riječi — *paronomazija* — zavodi narod još i dalje i djeluje na razum naroda s puno jačom silom. Narod na ime vrlo često dovodi u kauzalni savez onakve stvari, koje nemaju medju sobom ništa zajedničkoga do imena, a i samo je ime jedne stvari tek malo slično imenu druge stvari: ta je sličnost više puta samo

umišljena. Ele narod na sličnosti riječi, bila ona prava, bila umišljena, gradi svoja pričanja i vjerovanja. Tim ćemo se sada zabaviti.

Kako nam narod rado motri trave i kako je mnogih njih u sto slučajeva iskusio ljekovitost ili škodljivost, nije čudo, da će se malo koja pa ma koliko neznatna travka naći, kojoj on ne bi — poput Adama u raju — dao ime. Nijesu samo današnji Hrvati i Srbi takovi, i njihovi su djedovi puno motrili bilinsko carstvo; zato i jesu imena bilina iz davnih vremena, a ne istom od jučer. Djedovi su naši i pradjedovi dobro znali, zašto su koju bilinu ovako ili onako nazvali; ali unuci su to po malo zaboravili i imena, koja su djedovima bila posve jasna, postadoše unucima tamna. Unuci stadoše misliti, od kuda ovoj ili onoj travi baš takvo ime i misleći tako nadjoše u jeziku gdje koju riječ, koja se je glasovno podudarala s imenom koje trave. Tada oni pomisle, da su ta trava i ona istozvučna stvar u savezu, jer od kuda bi se inače trava baš tako zvala? — Takvo je *raison-ovanje* izvelo krivu konkluziju, a ova opet krivo vjerovanje. Ali prijedjimo k primjerima.

Ima trava, koju narod zove *miloduh*, a znanstveno joj je ime *ligusticum levisticum*. Ime je „miloduh“ razumljivo, da ne može biti razumljivije; narodu nije jamačno trebalo dugo tražiti paronomastičnih riječi; one su se same nadavale. Narod spoji riječi: milo, milost, milovati, milovanje“ itd. s riječju „miloduh“ te podje i dalje, poče na ime misliti i vjerovati, da miloduh radja milost t. j. ljubav. Zato slavonska udavača gleda svatove, kad dolaze, kroz stručak *miloduha*, da *omili* mladoženji (Luka Ilić, narodni slavonski običaji, 74).

Koliku i kakvu moć pripisuje narod evijeću, vidi se iz prve knjige Vukovih narodnih pjesama, str. 468. Ljuba nema s mužem djece, a mati je pita, kako da je muž ne otjera zato od sebe, tada kći odgovara:

Ne budali moja stara majko,
Kako bi me oterao Pavle!
Kad sam prvu večeru donela,
U večeri devetora bilja:
Miloduha, da se *milujemo*;
Katopera, da me ne *otera*;
Ljubičice, da me svagda *ljubi*;
Karanfila, da se ne *karamo*;
Čubra cveća, da me dobro *čuva*;
Bosioka, da m' ne smeće s *oka*;
A *nevena*, da mu srce *vene*;
Samdokaza i okoločepa.

Na str. 467 iste knjige čitamo ovu pjesmicu:

Uzori, Maro, ravnine,
Te posij svoje jadove:
Ako ti nikne žut *neven*,
Uveni dušo za mnome;
Ako ti nikne *bosiljak*,
Dodji mi *bosa* po noći;
Ako P ti nikne *ljubica*,
Ljubit ćemo se do večē.

Cvijet je *ljubica* cvijet *ljubavi* i *ljubaznosti* jamačno samo radi paronomazije:

A onim ostalim (scil. podaj)
Po kitu ružice,
Po drugu *ljubice*,
Neka su rumene
Kao i ružica;
Neka su *ljubezne*,
Kao i *ljubica*. (Vuk, Pj. I. 102).

Ime trave *odoljana* ili *odoljena* (Vuk u rječniku veli: *nekaka trava*; čini se dakle, da je nije poznao, ali Jukić u svom „Bosanskom prijatelju“ II. 186 zove tu travu latinski *Valeriana* [officinalis]) sjeća prostoga čovjeka na glagol *odoljeti*, *odolijevati*, te on misli, da tom travom možeš odoljeti svakomu zlu; zato i veli pjesma:

Da zna ženska glava,
Što j' *odoljan* trava,
Svagda bi ga brala,
U pas ušivala,
Uza se nosila. (Ibid. 149).

O *odoljenu* piše jošte Vuk u rječniku s. v. *odumiljen*:

„neka trava. *Odoljen* kažu, da je vrlo jak (kad se daje bolesnicima), te kao što bolesti *odoli* na prečac, tako i bolesniku može nauditi, zato uza nj daju pomalo i *odumiljena*“.

Sirote djevojke povjeravaju žar srca svoga travi *omanu* (Inula helenium). U oči Gjurgjeva dne spremaju one tu travu na posebno mjesto i govore ove riječi: „*omane*, brate rodjeni, *pomami* toga i toga (koga ona želi) za mnom“. Milićević u Glasniku srpskoga učenoga društva XXII. 94 i u knjižici: Zimnje večeri, 92.

Ime je trave *bujače* zamamilo narod, te on misli, da je voda te trave dobra ženskinju za kosu, jer da raste od toga t. j. *buja*. (Milićević, Glasnik XXII. 193).

Drijemu pripisuje narod moć, da može učiniti, da se čovjeku ne *drijema*, kad ima posla. Evo što piše o tom Vuk u rječniku s. v. lijen:

„*Lijen* mjesto *lijenost* (da bi se složilo sa *drijem* i *drijen*) u ovijem riječima: ja kad vidjeh zelen *drijen*, predadoh mu vas moj *drijem* i *lijen*, koje ugledavši u proljeće prvi *drijen* s cvijetom rekne u Boci onaj, koji je rad, da mu se *ne drijemlje* onoga ljeta“.

O travi *sporišu* (*Verbena officinalis*) piše Vuk u rječniku ovo:

„Ova trava u *Srijemu* meće se u krastavce, kad se kisele, da su zeleni, u ambar, u brašno, u tijesto, da je *sporiје*; na svadbi gdješto je drže pod stolom, da mladenci ostanu mladi i zeleni“. (Ja bih rekao zato, da *sporo* dodje starost, ili da im ta trava *spõri*, da budu napredni, jer *sporiti* jest = gedeihen machen, befördern, augere). — O toj istoj travi čitamo u Milićevića (*Glasnik XXXVII.* 143), da je jedu bolesnici, koji žele otresti se groznice, valjda opet zato, ne bi li im *sporiš nasporio*.

Čudotvorna je moć i u trave *povratiča* (*tanacetum vulgare*). Nju daju pomiješanu sa solju dojilji, koja nema dosta mlijeka, da bi joj se ono *povratilo* (Milićević, *Glasnik XXII.* 161), a miješaju je i s travom papracom (a to je drugo ime za *sporiš*) te među kravama u mekinje, da daju dosta mlijeka (Milićević, *Glasnik LXXVII.* 176) t. j. da im se ono *povrati* od *povratiča*, ili ako ga imadu, da im ga papraca = *sporiš naspori*.¹

Da se bolesnik izbavi *uloga* (kostobolje), on ga predaje *glogu*:

„Pečen ili nepečen kolačić od kukuruznog ili pšeničnog brašna odnese bolesnik kakvom *glogu* držeći ga na onom mestu, gde boli. Tim baš mestom, koje ga boli, tri put dirne u *glog* govoreći: „U *glog ulog*, a u telo *odlog*“. Sad onaj komadić ostavi na *glogu*, da ga tice pojeđu, a on ne obzirući se ide kući“. (Milićević, *Glasnik, XXII.* 187).

Ne će li i u trave *dobričevice* biti lijeka? ta ime joj već sluti na *dobro*. Kad kome ispuca koža, onda bajalica baje bolesniku, a kad bajanje svrši, uzme travu *dobričevicu* i zapali, pa je tako zapaljenu metne u vodu te ugasi. Ova se trava previja na otoke“. — Svaki će čitalac priznati, da se *dobričevica* uzima samo za to,

¹ Vuk u rječniku ima: „*paprac* m. u *Srijemu*, die schafgarbe, achillea millefolium, cf. *sporiš*“. Za tim odmah dolazi: „*papraca* f. u Dubr. dim. v. paprat, das goldhaar, polytrichon“. Ja opet mislim, da je Milićevićeva *papraca* samo uzgredan oblik mjesto *paprac* = *sporiš*.

da bolesniku bude od nje *dobro*. — Može bit je *dobričevica* ona ista trava, koju ima Vuk u rječniku pod imenom *dobričava trava*, *Gundelrube*, *hedera terrestris*.

Da bi pustila glavobolja, misle, da je dobro omotati glavu dvjema travama: *konjušnicom* i *razgonom*. (Milićević, Glasn. XXXVII. 144). Zašto uzimaju travu konjušnicu, toga ne bih znao reći. — *Razgon* uzimaju za cijelo zato, da bi on *razgonio* pa i razagnao glavobolju.

Vuk u rječniku navodi travu *izijed*, za koju veli, da joj je list kao u jagoda, a cvijet joj je žut. Tamno mi je ono, što on veli: „kad koga iziju vještice, ima nekakva trava od izijedi.“ — Milićević (Glasn. XXII. 179) piše ovo: „Ako (ništa) ne pomogne, bajalica ima običaj reći: oživeli su uroci u njemu, niste me ranije zvali“. Sad se još traži trava od *izedi*. Kad nadje tu travu, ona najpre nameni t. j. reče: „kaži mi, ili si na život, ili na smrt?“ Kad je iskopa, ako vidi, da je mesnata, cela, jezgrovita, onda je na život i bolesnik će ozdraviti; ako li bude načeta, čisto kao suha, šuplja, trula i pokvarena, tada je na smrt, i bolesnik će, jeo il ne jeo, umreti.“ — U Kukuljevićevu Arhivu I. 220 čitamo: „Kada dēte noću plače, misle, jedu ga vještice — traže dakle travu, što se zove *vēštički izēd*, pak ju steru po bešiki i njom dēte napajaju.“ — Kako se vidi, narod travu *izijed* dovodi u savez s bolešću, koja je prouzročena vješticama, jer su one bolesnika *izijedule*.

Travu „*chelidonium maius*“ zove narod: *rūsopas* ili *rūsa*, ali se i nekakve kraste, koje se ispinju po obrazu, zovu: *rūsā bōlēst* ili na prosto *rusa*. Nije dakle nikakvo čudo, ako narod te kraste maže travom rusom nadajući se, da će ih tako nestati. (Vuk u rječniku s. v. *rusa* bolest).

Paronomazija je puno djelovala na um Hrvata i Srba i pri imenima kršćanskih svetaca i svetkovina i odredila pravac njihovim vjerovanjima i pričanjima. Ta su imena dvoje vrsti: ili su čisto narodna, n. pr. bogojavljenje, ili su tudja, n. pr. Prokoplje. Narodna su imena zato bila povod narodnomu pričanju ili vjerovanju, što njima crkva izrazuje uspomenu ovoga ili onoga čina iz istorije kršćanstva, a narodi obično pokazuju slabo volje za apstraktno mišljenje, te rado čine sve ono konkretnim, što im kršćanska vjera nalaže vjerovati. Tako ima puno pobožnih čitalaca biblije, koji ni najmanje ne dvoje o realnoj eksistenciji razbludnoga sina, deset djevice, milosrdnoga Samaritanina itd. (Vidi: E. B. Tylor, die Anfänge der Cultur, njemački prijevod od Sprengela i Poska, I, 407).

Ime Christophorus *Χριστοφορος* znači Hristonos t. j. koji Hristosa od same pobožnosti u srcu nosi; ali od toga apstraktnoga shvaćanja stvori legenda konkretum i priča, da je taj svetitelj nosio jednoč preko vode sama Hristosa. (Max Müller, Vorlesungen, I. 506).

Tako je i u našega naroda nastalo poznato ono vjerovanje, da se noću u oči *bogojavljenja* otvora nebo t. j. bog se otvora i javlja. Metaforski je nebo = bog, i po tom je bogojavljenje = nebojavljenje. Narod je riječ bogojavljenje shvatio posve konkretno ne misleći na apstraktno tumačenje kršćanske crkve, kojoj je bogojavljenje ili *Epiphania Domini* uspomena, kako je bog objavio svoju milost.

Pravoslavna crkva ima jamačno razlog, zašto treću Nedjelju pred Božićem zove *Djetinjci*, drugu *Materice*, a treću *Oce*. Nego narod je iz tih imena stvorio običaje, koje navodimo po Milićeviću (Glasn. XXXVII. 121): „Na *detinjce* vezuju *deca* te ih matere otkupljuju jabukama, kruškama, orasima, suvim šljivama itd., na *materice* to čine sa ženama, koje su *majke*, a ocima samo pomenu, ali ne vezuju ocele, i oni kupe ribe ili drugo što za jelo te se malo bolje ruča“. (Vidi i u Vukovu rječniku s. v. „materice“ i „oci“, vidi i Kukuljevićev Arkiv XI. 266, od kuda se vidi, da tako rade i katolici u Bačkoj).

Čisti se ponedjeljnik ima jamačno razumjeti u duhovnom smislu, ali narod misli, da je na taj dan dobra zgoda, da se čisti uopće sve, što je dotle bilo nečisto. „Na *čisti ponedjeljnik* polaze deca u školu prvi put, da bi bila čista od svake rdjavnosti; toga dana se i šišaju prvi put.“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 112). — „Obično se taj dan svi mrsni sudovi ispaštaju; sve se pere i *čisti*; mnogi se lonci, koji su se napili masti, metnu u vatru, te sva mast izgori u njima i oni stanu beli, kao da su novi.“ (Milićević, Gl. XXII. 81.)

U Miklošićevu leksiku nalazimo riječi: *крьсь* = *τροπή* temporum mutatio i *крьсини* f. pl. = solstitium, a tomu odgovara naše *krěsori*; tako se po Vuku zovu tri dana prije i tri poslije Ilijina dne; Vuk u rječniku nadalje veli, „žene ovijeh dana ne će košulja da peru, jer kažu da bi *iskresale*“ (t. j. izlizale bi se, iskosile bi se). To je vjerovanje moglo samo tim nastati, što je narod zaboravio značenje prastare svoje svetkovine, koju je slavio u ljetu u slavu sunca i to u one dane, koje naši koledari zovu solstitijalne. Oganj, koji se u večer u tu slavu pali, zove se *krijes*, koja riječ za pravo znači: ustanak, probud; sr. u staroslovenskom: *крьскрьсати*, *крьскрь-*

ΧΑΗΤΗ ἐγείρεσθαι excitari, ΚΥΚΝΗΡΕΧΗΤΗ ἐξέγείρεσθαι, ἀνιστάναι excitare (Vidi Miklošičev leksik).

Kadkad je narod nehotice, pometnjom našao imenu kojega svetitelja paronomaziju i na njoj sazdao svoje vjerovanje. Tako ima legenda o svetoj djevici Ursuli, da je ona podnijela mučeničku smrt s jedanaest tisuća svojih drugarica. Broj 11.000 preogroman je i vrlo sumnjiv; zato će biti pravo mišljenje onih, koji vele, da je to nastalo zato, što su stari koledari na dan svetece pisali: Ursula et Undecimilla VV. MM. to jest Ursula et Undecimilla Virgines et Martyres, Ursula i Undecimila Djevice i Mučenice. — Ursulinoj je drugarici bilo ime Undecimilla (t. j. jedanaesta kći, deminutiv od: Undecima, koje stoji prama muškim praenominima: Quintus, Sextus, Decimus), a početniku je legende ta riječ zvučala kao: undecim millia te je čitao u koledaru: Ursula et undecim millia VV. et MM. t. j. Ursula i 11.000 Djevičâ i Mučenicâ. (Max Müller, Vorlesungen I. 507.)

Tako bih rekao, da je pometnjom nastalo jedno vjerovanje u našega naroda. Vuk na ime u rječniku s. v. Ivanj dan piše:

„Srbi pripovijedaju, da je Ivanj dan tako veliki svetac, da na njega sunce na nebu triput od straha stane.“

Vukova se vijest popunja i razjašnjuje vijesti Miličevića, koji veli (Glasn. XXXVII. 118):

„Ivanj dan, neki zovu i: sveti *Jovan igritelj*. Neki misle, da mu je ovo ime dato zato, što je on tako veliki svetac, da na njegov dan samo sunce po tri puta *zaigra*; a drugi opet zato, što je on *zaigrao* u utrobi majke svoje, kad se ona srela i poljubila sa svetom bogorodicom.“ (Isporedi: Luka I. 41: καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκέπησεν τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς. — *subsiliit* foetus in utero eius. — *zaigra* dijete u utrobi njezinoj, Vukov prijevod).

Ja mislim, da je epitet *igritelj* dodan svetitelju zato, što je on *zaigrao* u utrobi materinoj, te je poslije istom narod zamijenio svetitelja Ivana sa suncem i počeo vjerovati, da ono na njegov dan *igra*. To je tim vjerojatnije, što je praznik svetoga Ivana ujedno praznik sunčeva krijesa, komu se je iz starih slavenskih vremena sačuvalo u pojedinih slavenskih naroda što jasnijih što tamnijih reminiscencija.

Da u Hrvata i Srba ima dosta paronomazija, po kojima si oni tudja imena kršćanskih svetaca na svoju tumače i na tom osnivaju gdje kad pričanja i vjerovanja, to je tim manje čudo, što narodi

uopće rado preokreću tudje riječi tako na svoju, da dobiju i u njihovu jeziku nekakvo značenje, koje nema nikakve zajednice sa značenjem tih riječi u tudjem jeziku. Tako su n. pr. Nijemci francuskoga generala *Dumouriez-a* zvali *Dummerjahn*; mjesto „*antichrist*“ može se čuti u Nijemaca „*endechrist*“, mjesto „*gastrisches fieber*“ čuje se „*garstiges fieber*“, mjesto „*Jesuiten*“ čuje se „*Jesu-wider*“ itd. (Vidi u spominjanome članku E. Förstemanna.) Ruski narod veli: *miroděrz* mjesto *marauiteur*, on veli: *gustarz* mjesto: *avgustz* itd. (Afanasjev, op. cit. III. 672.). Tako se u Vukovu rječniku nalazi: *mlójka* mjesto *majolica*, *vilindar* mjesto *Hilendar*, *koljivo* (staroslovenski *коливо*) mjesto grčkoga *κόλιβον*, *praviledja* mjesto *privilegium*, *metanija* mjesto *μετάνοια*, *gazimir* mjesto *Casimir* (nekakvo sukno), *Drinopolje* mjesto *Adrianopolis*. U pripovijetkama sabranim od Vuka Vrševića čitam na strani 212: *vilozov* mjesto *filozof*. Ja sam u svoje djetinjsko doba mjesto *obrstar* (njemački: *Oberst*) slušao, dakako u šali, *oblištur*. Jagić u svome arhivu u razpravi: *die südslavischen volkssagen von dem Grabancijaš* dijak und ihre Erklärung (II. 437 i dalje i na strani 743) dokazuje, da je riječ *vrzino kolo* (ili *verziloro kolo* u jednom tekstu XIV. vijeka) postalo od *vergilovo* ili *virgilovo kolo*.

Lijepu bilješku nalazimo u knjizi Stjepana Ljubiše: Pričanja Vuka Dojčevića, str. 101: „U crkvnome pjevanju u grčkom jeziku stoji na: „*trisvjtoe*“ peti put riječ *δόνμας*, što znači, da se jače pjeva. U slavenskomu neko preveo tu riječ kao: *члччч*, pak su neki stari popovi navikli uz: *счччч чччч* peti put dodati riječ: *члччч* mjesti da podignu u pojanju bolje glas. Puk tu riječ okrenuo na svoju ruku, pa kad mu ko silimice štogod nameće, a on reče: *dakle silom svjati bože*“.

Iza ovolikih primjera, gdje narod tudje riječi prekraja na svoju, bilo bi pravo čudo, kad on ne bi bio dirnuo i u tudja imena svetaca. A to je on dosta puta učinio. Da vidimo.

O svetom Prokopu pripovijeda Vuk s. v. Prokoplje u svom rječniku ovu priču: „Pripovijeda se, da je nekakav Turčin hulio na ovoga sveca, pa mu sva djeca pomrla, pa onda kazao nekakome Srbinu: ono vaše *prokopa* sva moja djeca *pokopa*. Zato kažu, da i Turci praznuju ovaj dan“.

Radi paronomazije: *Luka* — ruka, *Toma* — doma nastalo je u Crnoj Gori blagoslivljanje iliti dobra molitva, koju otac daje kćeri, kada izlazi iz njegove kuće i stupa u kuću svoga sudjenika. Otac joj uz drugo i ovo govori: „Ajde s bogom djevojko! Da te sreće

sveti *Luka*, da ti obrne svaka dobra *ruka*; da te srete sveti *Toma*, da dodješ u dobri čas *doma*! (Medaković, op. cit. 47).

Običaj *varice* (o kojoj će se poslije još govoriti) nastao je ja-mačno samo zbog paronomazije: *Varvara*, *Varica* — i *variti* (t. j. kuhati). Zato narod drži dan svete *Varvare* iliti *varice* osobito zgodnim, da onda *vari* štogodj i iz toga pogadja budućnost (a zato se najzgodnije narodu čini žito), kao da je sveta *Varvara* zaštitnica *varenja*. Paronomazija je izvela igru riječi: *Varvarica vari*, a iza toga su nastala dva stiha: a *Savica ladi* — *Nikolica kusa* (Vuk, rječnik s. v. *Varica*).

Velik je upliv paronomazije i u običaju, koji se je slavio nješto u oči Lazareve Subote. Vuk piše o tom ovako u svom rječniku: *Lazarice* f. pl. Do skora je bio običaj u Srbiji (a može biti da je gdješto i sad) da idu *Lazarice* (nekoliko djevojaka) uoči Lazareve Subote od kuće do kuće i pjevaju pjesme od Lazara (onoga, što ga je Hristos vaskrsao). Po Srijemu i danas skupe se djevojke uoči Lazareve Subote i stanu u kolo, a pruže ruke od sebe, pa dignu malo dijete muško, te ide preko ruku, a one pjevaju:

Lazi, lazi, Lazare!
'Te dolazi do mene,
Privataj se za mene:
Za svilene rukave,
Za svilene marame,
Za klečane kecelje“.

Dakle u oči *Lazareve Subote* dobro je pjevati nad muškim djetetom i nazvati ga *Lazarom*, jer će moći *laziti* t. j. hoditi.

Mi smo već spomenuli, što je dobro od bolesti *ruse*; ali tu bolest gledaju već unaprijed da uklone, i to tim, što na *Rusalmu Nedjelju* (koja je „od Trojica do pokladâ“, u Dubrovniku zovu *Rùsâlje Nedjelju* *πεντηκοστής*) ništa ne rade „da maloj deci ne izlazi *rusa*“. (Miličević. Glasnik XXII. 99).

Paronomazija je takodjer uzrok, te narod s imenima svetaca do-vodi u savez poslove svoje ili poslove prirode. Teško da će ikoji slavenski narod imati tomu toliko primjera, koliko ih imade ruski narod. Ja ću sada navesti nekoliko njih iz knjige Afanasjeva (poet. vozzr. III. 672 i dalje):

„Na *Srčtenie* (2. Fevralja), po narodnomu povjersju, zima sъ lětomъ *vstrěcaetsja*; vъ *Martě* mēsjaće solnce načinaetъ *mariti* t. e. pripekatъ zemlju, ot čego nadъ neju struitsja parъ; no po utramъ ešće prodolžajutsja morozy (utrenniki), kotorychъ so dnja *sorokâ*

mučenikovъ (9. Marta) byvaetъ *sorokъ*; dumajutъ što vъ etotъ denъ vozvraščajutsja izъ virija sorokъ raznychъ ptašekъ, a *soroka* načinaetъ stroitъ gnězdo i kladetъ vъ nego sorokъ paločekъ. — — 12. Aprělja Vasilij *Parijskij* zemlju *paritъ*. — — 2. Maja posvjaščennoe pamjati knjazej *Borisa i Glěba*, krestijane nazývajutъ *baryšdenъ*, vslědstvie sozvučija imeni *Borisъ* sъ slovomъ *baryšъ* (= dobitak); torgovcy starajutsja togda prodati što nibudъ sъ vygodoju, daby vo vesъ godъ torgovati pribylno. „Borisъ i Glěbъ zasěvajutъ chlebъ“. — 10. Maja na Simona *Zilota* sobirajutъ travy = *zilja*, kotorymъ po mněniju poseljany soobščajutsja togda osobennaja celěbnaja sila, iščutъ *zolota* (kladovъ) i sějutъ pšenicu, čtoby ona urodilasъ i vyzrěla aki *zoloto*; uvěrajutъ ežče, što chlěbъ, posějannyj vъ *čistyj* četvergъ roditsja *čistymъ* bezъ sornychъ travъ. Naprotivъ, kto sěetъ rožъ na mučenika *Vassu*, u togo neprěmenno zaglušatъ ee *vasilbki*. — 1. Vъ denъ obnovlenija *Caregrada* (11. Maja) poseljane ne rabotajutъ, opasajasy, čtoby *carъ gradъ* za nepočtenie kъ ego prazdniku ne vybilъ zelenějuščago na poljachъ chlěba. — — Na Konstantina i *Elenu* (Alěna — dlinnye lony, lenosějka, 21 Maja) sovětujutъ sějati *lěnu*, a na *Makaveevъ* (1. Augusta) sobirati makъ. — 1. Sentjabrja *Semenovъ* prazdnikъ i potomu vъ etotъ denъ grěšno zasěvati *sěmena* 14. Sent. na *vozdvizenie* stanovitsja cholodno, ptica uže na otleť *devulasъ*“.

Sličnih tomu primjera imade i u nas, ako i ne u onolikoj mjeri, u koliko ih ima ruski narod. Evo tih primjera.

Blagovijest je po narodnom shvaćanju proljetna svetkovina; za njom je zima, a pred njom su lijepi proljetni dani; zato se i veli: *Blagovijest* — pripovijest (Vuk, u rječniku i Bosanski prijatelj I. 122), t. j. zima već spada u prošlost, o njoj se može još samo *pripovijedati*. Ima i poslovice: *Blagovijest* — goveda u obijest (Bosanski prijatelj, ib.), ili malo šire: *Blagovijest* — goveda u obijest, a čobani u nesvijest (Novaković, op. cit. 53). — Riječ je *blagovijest* osim toga dala, kako ja mislim, povoda vjerovanju, da novci t. j. *blago* u zemlji gđrě noću u oči *Blagovijesti* (Ilić, op. cit. 124).

Sveti *Luka*, *Mrata* (= Martin) i *Toma* zimski su sveci, ako nije bilo prije zime, a to je oni donesu: Sveti *Luka* snijeg *zahuka*, ili: sveti *Luka* u nokte uka (Vuk, poslovice, 281). Sveti *Mrata* snijeg za *vrata*. Sveti *Toma* čera planinke *doma* (Ibid).

Sveti se *Jeremije* čini narodu zgodan svetac, da protjera *zmije*, za cijelo samo radi paronomazije. „U Podibru se sva seoska omla-

dina skupi kod jedne kuće na sredokraći, i svako ponese zvono, kotao i tepsiju, pa se svi zajedno krenu na desno, i sve kuće i polja obidju zvoneći i pjevajući pjesmu:

Jeremije uz polje!
Bežite zmije u more!
Koja zmija ostala,
Oči svoje izbola,
Na dva trna glogova,
Na četiri šipova.

Ovo čine zato, da bi oslepile zmije te da ne ujedaju marvu preko leta.“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 117).

Slično piše u rječniku i Vuk, ali kraće: *Jeremijev dan*, h. Jeremiasfest (9. Mai), dies st. Jeremiae festus. U Grblju onaj, koji je rad, da mu onoga ljeta zmije ne dosadjuju, na Jeremijev dan u jutru lupajući oko kuće u prosulju govori: Jeremije u polje, a sve zmije u more!“

U imenu sveca *Jelesija* čuje narod glagol *sijati*, a u imenu *Vida* glagol običi (obidem). Tako je nastala poslovice: „*Jelesije* proso *sije*, ide *Vide* da *obiđe*, i to znači, da se proso sije oko Vidova dne, jer je sveti Jelesije 14. a Vidov dan 15. Junija“ (Vuk, rječnik, s. v. Vide).

S malo prije navedenom ruskom paronomazijom o *Sretenju* slaže se sasvim ono, što je zabilježio Milićević (Glasn. XXII. 138): „O *sretenju* kaže se, da se *srelo* leto i zima“.

Krstov je dan petoga Januara, a seljaci misle, da se toga dne *krste* ili križaju vjetrovi, „koji osvoji taj dan, duhat će najviše te godine“ Milićević, Glasn. XXII. 127 i XXXVII. 132).

Bogojavljenje se osobito u katolika zove takodjer *vodokršte*. Općenito se misli, da je o vodokrstu prošlo polak zime i zato se veli: *vodokršte* — zimi oko *pršte* (Vuk, poslovice, 37) ili: na vodokršte zimi oko ispršte, a na poklade i drugo joj ispade (Daničić, poslovice, 67).

Što slavi crkva na dan *preobraženja*, to znamo svi, ali prosti narod veli, da se taj dan počima *planina preobražavati* t. j. lišće joj žuti i odpada (Vuk rječnik s. v. „preobraziti se“ i Milićević, Glasn. XXXVII. 120).

Oblik imena svetoga Bartola: *Vrtolomija* sjeća narod na *vert*; zato se i veli, da je kupusu zapovjedjeno, da je na *Vrtolomiju* (11. Juna) u *vertu* (Milićević, Glasn. XXXVII. 118).

Kada narod paronomazije radi pripisuje, kako smo vidjeli, mnogim travama ljekovitost i kad on na praznike nekih svetaca obavlja ove ili one poslove misleći, da će mu biti više blagoslova, nego da ih u drugi koji dan obavi, jer mu već samo ime svećevo obećava blagoslov, — zato se nemamo čuditi, kad narod i gdječim vlastitim imenima pripisuje osobitu moć, koja štiti onoga, koji ima takvo ime. To poznavaju mnogi narodi. U Rimljana su vlastita imena kao Valerius (od prilike Zdravko), Salvius bila u osobitoj časti i da bi bio dobar uspjeh n. pr. pri glasovanju ili lustru, bili su prvi pozivani ljudi s takvim imenima. I Grci su osobito u kritičnim momentima bili puni religioznoga čuvstva prema nekim imenima. Lijepu nam je potvrdu tomu ostavio Herodot. On pripovijeda (IX. 90. 91.), kako su došli k spartanskomu vodji Leutihidu samski poslanici, te ga molili i nagovarali, da pomogne Jonjanima ispod perzijskoga jarma. Među poslanicima je bio neki Hegesistrat; taj je najviše govorio. Leutihid upita Hegesistrata, kako mu je ime, a on odgovori: Hegesistrat (t. j. vodivojska, vojskovođa). Na to klikne Leutihid: „Primam proroštvo, ime ti dobru sluti“. Ὡς δὲ πολλὰς ἦν λισσόμενος ὁ ξείνος ὁ Σάμιος, εἶρετο Λευτιχίδα· εἴτε κληδόνος εἴνεκεν ἐθέλων πειθέσθαι εἴτε καὶ κατὰ συντυχίην θεοῦ ποιέοντος· Ὡς ξείνε Σάμιε, τί τοι τὸ οὐνομα; ὁ δὲ εἶπε· Ἡγηςίστρατος. ὁ δὲ ὑπερπάσας τὸν ἐπίλοιπον λόγον, εἰ τινα ὥρμητο λέγειν ὁ Ἡγηςίστρατος εἶπε· Δέχομαι τὸν οἰωνόν, τὸν Ἡγηςίστρατον, ὃ ξείνε Σάμιε).

U Hrvata i Srba ima takodjer imena, koja se narodu čine sretna. Tako mnogi daju muškoj djeci ime *Živko*, da bi djeca *živjela* (Vuk, rječnik, s. v. Živko, L. Ilić, op. cit. 26). Ime *Stana* mnogi „nadjenu, kad im se ženska djeca uzastopce radjaju, kao da bi *stalo* i muška da bi se počela radjati. Bajalice sastavljaju biljege od devet Stánâ i sedam Marija te daju bolesnome čovjeku da pije ušivene u što uza se. Od Stánâ jamačno će biti zato, kao da bi *stala* bolest, a od Marija valja da što se tako zvala mati Hristova“ (Vuk, rječnik, s. v. Stana). — „U koga se ne drže deca, kum gleda, da nadene kumčetu ime, ako je muško: Stanko, Stanoje, Stanimir itd.; a ako je žensko: Stana, Stanka, Stanojla, Stamenka itd.“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 138). Tko ima groznicu, dobro će učiniti, da od tri žene, kojima je ime *Stana*, uzme soli, hljeba i bijela luka i to da pojede, pa će mu groznica stati (Milićević, Glasn. XXXVII. 143). I Luka Ilić (op. cit. 26) bilježi, da roditelji običavaju djeci dati ime *Stanko* ili *Stana*, ako su im predjašnja djeca poumirala „kanoti da već stane smrt i ne mori“. U tragičnoj pjesmi

„Zidanje Skadra“ (Vuk, II. 116) ne mogu Mrljavčevići temelja podići jer im vila preko noći sve razvaljiva — —

Kad nastala godina četvrta,
Tada vila više sa planine:
„Ne muči se, kralje Vukašine,
Ne muči se i ne harči blaga,
Ne moš, kralje, temelj podignuti,
A kamo li sagrađiti grada,
Dok ne nadješ dva slična imena,
Dok ne nadješ *Stoju* i *Stojana*,
A oboje brata i sestricu,
Da zazidješ kuli u temelja,
Tako će se temelj održati
I tako ćeš sagrađiti grada“. itd.

Nego takva se dva imena ne mogoše nigdje naći među bratom i sestrom, a onda vila reče, neka zazidju jednu od svojih žena. — Toj će Vukovoj pjesmi biti samo varijanta ona pjesma, koju je zabilježio Jukić u svom „Bosanskom prijatelju“ I. 201, iz koje navodimo ove stihove:

Al ga više prigorkinja vila:
Ne budali, neimare Rade!
Tako ne ćeš načiniti ćuprije.
Već pohodaj po svemu Mostaru,
Pa ti nadji *Stoju* i *Stojana*,
Pa uzidaj u most u Mostaru.
Nadje majstor *Stojku* i *Stojana*,
Uzida ih u most u Mostaru,
Od Crnice pa i od Carine
I načini kamenu ćupriju.

Druga su opet imena takva, te narod misli, da će se smrt po-
bojati, te ne će udariti na čeljade s takvim imenom. „Kad se
kakvoj ženi ne dadu djeca, onda nadjenu djetetu ime *Vuk*, jer
misle, da im vještice djecu jedu, a na *vuka* da ne će smjeti uda-
riti, zato su i meni ovako ime nadjeli“ (Vuk, rječnik s. v. *Vuk*).
— Ilić (op. cit. 78) veli, da matere traže kakvo ružno ime svomu
čedu, da ga se smrt uplaši i ostavi na životu. Šteta je, što nije
Ilić zabilježio koje takvo ime.

Do sada smo imali dovoljno prilike uvjeriti se, koliku li moć
ima jezik na misli prostoga naroda, nego čarobna ta moć ima i
drugih zraka, koje bljeskom svojim zasjenjuju narodu razum, te
se on boji onoga, što samo po sebi nema ni najmanjega razloga
strahu; on se žaca izgovoriti gdjeke riječi misleći, kad bi ih izgo-

vorio, da bi ga našlo čudo nenadano. Narod ne zna, da ljudska riječ nije drugo nego samo konvencionalan znak onoga, što ona izriče; on ne zna, da je slika onoga, što se izgovara u razumu, a ne u riječi; riječ traje vrlo kratko vrijeme, čim je izuštena, ona je već i prestala (Homeroovo: *ἔπειτα παρέρχεται*), ali nije prestala slika u razumu, koja je probudjena riječju. Toga svega ne zna narod i njegovo ga neznanje tako daleko zavodi, te on identifikuje riječ i prijedmet, koji ona izgovara, on identifikuje sliku s čeljadetom ili sa stvari, koju slika prikazuje. Tako si tumačimo strah od nekih riječi, tako si tumačimo svetu žutuju, koja mora biti spojena s obavljanjem gdje kojih poslova. Brehm u svom *Thierleben*², III. 128 piše ovo: „alle Lappen glauben, dass Wolf und Unwetter sofort einige Renthierc vernichten würden, wenn sie, die Herren, unnöthigerweise über ihre Renthierc, zumal über deren Anzahl, sprechen sollten“. — Česa se boje Lapi na divljem sjeveru, toga se boje Hrvati i Srbi na pitomom jugu, a i njihova braća Slovenci, za koje čitam u Kukuljevićevoj Arhivu III. 283: „kdo zvč za tičje gnezdo, ne sme toga pod strčho povčdati; sicer pride kačha, in mu v gnezdu sve jajčcke spije“.

„Kad se peče kruh, kažu, da ne valja spomenuti ni pogaču ni priganicu, dokle se god kruh iz peći ne izvadi, jer pogača i priganica nijesu u kvas, nego u prijesno, pa zato ni kruh ne bi u kvas došao“ (Vuk, rječnik, s. v. pečati).

„U Cucama kažu: *okotilo se* dijete, a *rodilo se* vele, da je grje-hotu reći, jer kažu: „bog se rodio“ (Vuk, rječnik, s. v. okotiti se).

Da se ime božje ne bi izgovaralo prečesto, vele u Dalmaciji (osobito katolici) *tožji* mjesto *božji*; n. pr. imena mi tožjega! (Vuk, rječnik, s. v. tožji).

Nije dobro pred drugima izgovarati, kako je tko ubit ili kako je tko dopao nesreće, a još je gore pokazati na kome čeljadetu ovo ili ono mjesto, gdje je tko ranjen ili smrtno pogodjen. „Kad se u govoru poredi mrtvi sa živim ili nesrećni sa srećnim, n. pr. pokojni Mirko bio je, ne budi primijenjeno, tako visok kao ti; udarilo ga tane, ne budi primijenjeno, evo ovdje — pokazavši prstom kakvo mjesto na tijelu svome ili tuđemu“ (Vuk, poslovice, 195).

U narodu ima izraz: *tamo on*, koji se govori: „1. kad se izri-jekom što ružno za koga kazuje ili govori, n. pr. *tamo on pas* itd. 2. kad se kazuje, da se komu dogodilo što zlo, n. pr. *tamo on zaklao se* itd. Ovo se ovako govori kao u drugim rodovima, tako i u padezima, n. pr. *tamo ona kučka!* *tamo nju ujela zmija*

tamo njemu otpala ruka! tamo njega ubio grom! itd. — (Ibid. 311). — Kad ko pripovijeda pred kim svoju ili tuđu bolest, onda, da se ne primijeni, valja reći: *tebi zdravlje*. Tako čitamo u narodnoj pjesmi (Vuk, II. 120):

Ču li mene moja jetrvice
Nešto mene zaboljela glava,
Tebe zdravlje! preboljet ne mogu,
No ponesi majstorima ručak.

Mjesto *tebi zdravlje* vele takodjer: da ti je na zdravlje! (Vuk, poslovice, 56).

Mjesto *jao meni* govori žena *jao njoj*, da joj se ne bi primijenilo: „Do groba jao njoj, a od groba ko je moj!“ Kažu, da tako žena muža žali“. (Ibid. 62. Nego je moguće, da *njoj* mjesto *meni* stoji radi rime sa *moj*; a moguće je i jedno i drugo).

Budući da se žlijezde oko vrata zovu posebnim imenom *žabice*, zato narod misli, da pred malom djecom ne valja izreći riječ *žaba*, jer bi dijete moglo dobiti te žlijezde t. j. žabice (Vuk, rječnik s. v. „žaba“ i „žabica“) To isto tvrdi i Miličević, Glasnik XXII. 160.

„Kad ko kaže u kući, da je vuk čiju stoku poklao, ili da je ko poginuo, valja po jednu žišku odmah iz vatre uzeti i izbaciti na polje“. (Miličević, Gl. XXXVII. 174). Kako se dakle vidi, seljaci se imena vukova malne toliko boje koliko sama vuka.

Lijepih paralela nalazimo tomu u knjizi E. Tylora na njemački jezik prevedenoj: „Forschungen über die Urgeschichte der Menschheit“ na str. 178—191, od kuda se vidi, da neki divlji narodi misle, da zato nije dobro izgovarati imena moćnih bića, jer bi ona mogla čuti svoje ime pa doći, tako je nastala poslovice: govoriš o vuku, a vuk na vrata. U Americi oko Michiganskoga jezera govore o duhovima samo zimi, jer onda oni izpod snijega i leda ne mogu čuti svoga imena. Tylorovim paralelama ja bih dodao i tajno ime boginje grada Rima, koje rimskom narodu nije bilo poznato, a još manje neprijateljima rimskoga naroda, koji bi mogli tu boginju k sebi privabiti, kad bi joj znali ime.

Dosadnji nas primjeri uče, da ne valja nekijh riječi izricati, već mjesto njih treba rabiti druge. Nego ima poslova, kad je uopće zabranjeno govoriti, kao da ljudska riječ može oduzeti sav uspjeh i moć onomu poslu, oko kojega se tko trudi. U Ilića (op. cit. 135) čitamo: „stare žene (dne 1. Maja) idu prije zore u šumu razne trave za groznicu i svakojake rane brati. Da ove trave moć svoju ne izgube, kad ih beru, *ne će s nikim da govore*.“

Logika narodnoga vjerovanja ne svršuje se tim, što smo do ovdje spominjali, ona je svoje zakone protekla još dalje. Time ja mislim reći, da je posve naravno, kada u narodnom vjerovanju na-
idjemo na primjere, gdje narod ne izgovara pravoga imena onih stvari, kojih se boji, nego ih zove drugim imenima. Ta su zamjenična imena dvoje vrsti: ili se narod njima nastoji umiliti onim bićima, kojih se žaca pravo ime izgovoriti — *eufemizmi* — ili tim zamjeničnim imenima nastoji ta nemila bića prestrašiti, da ne bi mogla nauditi — *kakofemizmi*.

Grci su strašne one duhove, koji muče grješnike, zvali Εὔμενδες (blage, milostive), samo zato, da ih umilostivč. Isti je razlog i imenu: πόντος εὐζώνος (dočekljivo, čazbeno more), ako i je to more uvijek bilo na glasu kao vrlo opasno brodarima. Da ne bi Grci u govoru često rabili riječ ἀπαιτός (= lijevi, nesretni), izmislili su mjesto nje drugu: εὐώνυμος (lijepa imena).

Ogledajmo se na primjere hrvatskoga naroda.

„Kad *kuga* mori, onda joj slabo govore kuga, nego *kuma* (kao da bi je tim umilostivili)“. Vuk, rječnik, s. v. kuga.

„Seljaci joj tepaju, kao da im je *kuma*, samo da je ne naljute.“ (Miličević, Glasn. XXXVII. 167).

Mjesto da vele *djavo*, komu nije dobro imena spomenuti, oni vele *vodac*, n. pr. u rečenici: vodi ga njegov vodac. (Vuk, rječnik, s. v. vodac — u dodatku).

Da se ne bi reklo *proklet*, govori se mjesto toga *blažen* (Vuk, rječnik, s. v. blažen).

„*Veseliče* jedan! kad koga žaleći karaju, mjesto: jadniče, nesretniče! kao što mati djetetu reče, n. pr. šta si to učinio, *veseo* majci bio! mjesto: *žalosna* ti majka!“ (Vuk, rječn. s. v. veselik).

„Kamo taj moj *veseli* brat? (= jadni, žalosni). Vuk, rječnik, s. v. veseo.

Na slavi „u Grblju ni po što ne će niko reći: *ugasi* svijeću, nego: *obeseli* ili učeši svijeću.“ (Vuk, rječnik, s. v. slava).

„Pri okretanju peciva (na Badnjak) niko ne će reći: „okreći“, nego „veseli“. Svak se čuva, da na badnju večer i na Božić ne bi ružnu riječ kome rekao, jer to drže za veliki udes“. (Običaj crnogorski, Dubrovnik 1867. str. 168).

„Srblji kažu, da suncu ne valja reći *zadje*, niti *sjede*, nego *smiri se*, jer kad mu se reče *zadje*, onda ono (sunce) reče: zašao pa ne izišao! a kad mu se reče *sjede*, onda ono reče: *sjeo pa ne ustao!*

a kad mu se reče *smiri se*, onda ono reče: *smirio se i ti!* (Vuk, rječnik, s. v. smiriti se).

„U Risnu kažu, da nije dobro, da dijete gleda u mjesec, jer kažu, da ga mjesec pije“. (Vuk, rječnik, s. v. mjesec). — Odatle je nastalo ono, što Vuk pripovijeda u rječniku s. v. *djed*: „U Risnu kad se kazuje, koliko ima malomu djetetu, vele, da ne valja reći: tri ili četiri *mjeseca*, nego mjesto *mjeseca* reku *djeda*“. — Ja mislim, da je i to eufemizam: kad bi se reklo: djetetu su tri mjeseca, ono možebit ne bi duže ni živjelo, jer se mjesec u 29 dana radja i umire t. j. nestaje ga, zato je bolje reći: *djeda*, jer mjesec uza sve to, što se mijenja, jest jedan te isti, od kako ga ljudi pante, dakle je vrlo star, kako se vidi iz poslovice: „Ti star, a ja mlad. Tako govore djekoji srodoviječni ljudi uhvativši se za uho i poskočivši tri put prema novome mjesecu, kad ga prvi put ugledaju, kao da bi se pomladili, ili barem da ne bi naglo starili.“ (Vuk, poslovice, 317).

Nije dobro pitati, *kuda ćeš? kuda si pošao? ili kuda si naumio?* nego valja pitati: „*ako bog da?* Riječi *kuda* zato se žacaju, što je paronomastična sa *kuditi*, dakle ne znači ništa dobra; kad tko pita: *kuda ćeš?* onda mu onaj zna odgovoriti: „Idem u *Kudiljevo* da te *skudim*.“ (Vuk, poslovice, 1).

Eufemizmima su protivni *kakofemizmi*, kojih se takodjer nalazi u *nárôdâ*, ali manje nego li eufemizama, a to zato, što nije šala prodrznuti se te onu silu, koja može nauditi, nazvati pogrđnim imenom ili je još strašiti.

Mjesto *zub* govore žene tepajući maloj djeci: *bâk* ili *bauk* ili *baučak*, a u Boci vele *vučići* (Vuk, rječnik, s. v. *bâk*). To je slično onomu, gdje smo spominjali, zašto se djeci daje ime *Vuk*. I jednomu je i drugomu očevidno svrha prestašiti *zle* sile, da djetetu ne naude.

Mjesto *vrag* govori se u poslovi *vran*: Manje više, svak ima svoga vrana (Vuk, Poslovice, 175), a govori se i *nečastivi*, koje je prodrlo u narod valjda iz pripovijedaonice.

Vještica zovu različno, ali uvijek *kakofemistički*: *kamenica* (kad joj se pravo ime ne će da spomene, i valja da se misli, kao da bi se okamenila“, Vuk, rječnik, s. v. *kamenica*), *krstača*, *rogulja* (Vuk, rj.).

Zniju zovu *nepomenica* („u Risnu uz časne poste govori se mjesto *zmija*, jer kažu: koliko je god puta u vrijeme časnoga posta ko poimence spomene, toliko će je puta onoga ljeta vidjeti“ Vuk,

rječnik, s. v. *nepomenica*), a zovu je i *okamenica* (u Grblju, Vuk, rječnik).

Glistu u male djece zovu *ojadjelica* (Vuk, rj.).

Da bi se vuku okamenila usta te ne moglo nauditi blagu, ne vele *vuk*, nego *kamenjak* (Vuk, rječnik).

Mjesto *prišt* kažu: *nepomenik*, *zlič*, *poganac* (sve troje u Vukovu rječniku). A tako i nekakve kraste zove narod *nepomenuše*, koje je kakofemizam i za nekakve bubine u djeci (Vuk, rječnik).

Paralela tomu navodi Tylor u spomenutoj knjizi dosta. Evo nje-kojih: Laplandac zove medvjeda *starac u kožuhu*. Tunguz nerado izgovara pravo ime tigra, a isto tako ni Anamac, koji ga zove *djed* ili *gospodar*. Poznato je, da Jevrejin nije smio izgovoriti pravo ime Gospodnje, a tako isto ni Ind ne smije, kad ga je volja, reći: Brahma. Muhamedovci ne izriču takodjer pravoga imena božjega, jer valja znati, da je riječ *Allah* samo epitet, a nije pravo ime.

I eufemizmi i kakofemizmi narodni pokazuju, koliko li puno vjeruje narod u moć ljudske riječi. Ne smijemo onda poreći istine onomu, što je rekao Tylor (op. cit. 190): „riječi su mudru pfenigi za računanje, a ludu su one pravi novac“.

Sada nam nije toliko čudo, što narodu rabi katkad riječ kao lijek. Pa kao što ima lijekova, koji se mogu pretvoriti u otrov, tako je i ljudska riječ u primitivnih naroda sad sredstvo, da se komu pomogne, a sad da mu se odmogne. Svako svjetlo ima svoju sjenu. Tako smo došli do poetične narodne medicine, koja je isto toliko različita od znanstvene, koliko je različna poezija od proze, koliko je različna Homerova *ἐπαιδή* (u Odiseji τ 456.)

ὠπαιλὴν δ' Ὀδυσσεὺς ἀμύμονος ἀντιθέοιο

δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαιδῆ δ' αἶψα κελαινόν

ἔσχεθον κτλ.

od kojega Hipokratova recepta. I Virgilije u Eneidi VII. 757 spominje bajanje (incantatio):

neque eum iuvare in volnere *cantus*

sonniferi et Marsis quaesitae montibus herbae.

Mi smo već govoreći o drijenu imali primjer, koji se može i ovamo uvrstiti, zato čitaoca upućujemo na ono mjesto i prelazimo k drugim primjerima.

„Kad se žena muči u trudovima, onda je malko ponese njezin muž govoreći: „ja ti breme natovarib, ja ga i stovaram!“ (Milićević Glasn. XXXVII. 136.)

„Kad detetu niču zubi, pa od toga plače, neka ga majka udari malco po obrazu i neka rekne: „moje dete plače od ruke, a ne od zuba.“ (Ibid. 139.)

„Nek porani (tko ima groznicu) pre sunca, nek ispeče glavicu bela luka, pa neka ode kakvoj vrbi, neka je tresne i nek rekne: „Ne tresem s tebe rosicu, nego s mene groznicu.“ To valja da reče tri put, pa nek metne onu glavicu na vrhu medju ramlje rekavši: „Kad ova glavica prokljajala, onda i mene groznica uvalila.“ Sad nek izmiče kući bez obzira, pa će ga groznica pustiti i neće ga nikad uvaliti.“ (Ibid. 142.)

„Kad sunce zahodi, stane boni okrenuvši se k zapadu i govori: „sunce za goru, a glavobolja u goru!“ I baci tamo grumičak soli. (Ibid. 144.)

Komu se je ispeo na tijelu čir, neka ga prekrsti nožem i rekne: „presekoh ja tebe, dok ti nisi mene“ (Ibid. 162).

„Ko s proljeća prvi put vidi puža, neka ga srednjim prstom tri puta dirne u rogove i neka reče: „ustuk biće!“ Kad preko leta koga što zaboli, neka istim prstom dodirne u mesto koje boli i reče: „ustuk, ustuk; ovaj prst krsta nema, a tu bolji mesta nema“ (tri puta) i bol će, vele, uminuti“. (Miličević, Glasnik XXII. 82).

Od uroka imadu bajalice puno basama, ali najčešće govore ovu: „Idi, bolje, i u goru i u vodu, u visoke visine, u duboke dubine, gde pevac ne peva, gde koka ne kakoće“ (Ibid. 179).

Od uroka se baje i ovako: „Proleteše bele jarebice i proneše belo mleko: iz kamena sipaju, iz kamena rasipaju. Sama ruka drugoj rukav veze; sama sikira uroke seče; da se rastvore uroci kao čele po cvetu, kao loj po ugljenu, kao pena po mutnoj vodi; vodu ćemo pregaziti, uroke ćemo utopiti da uvenu, da usahnu, da se više ne pojave (Glasn. LXXVII. 148).

Od ruse bolesti ima ovo bajanje: „Ženio se stub, zvao rusu na svadbu; dobro jutro, rusice! Hajde, ruso, pij i jedi! Ne ću piti niti jesti, ni na svadbi sedeti, već ću leka tražiti: dva listića kalopera i dve žute travice. Kaloper ću sušiti, rusne rane zaviti, da usahnu, da uvenu i u natrag udare“ (Ibid. 163).

Sada ćemo navesti nekoliko primjera, gdje bajanje ne rabi protiv bolesti, nego protiv drugih neprilika u životu.

„Gdje vam kokoši snose?“ — pita u Crmnici onaj, koji najprije na Božić u jutru donese vode; a iz kuće mu ko odgovori: „u panjeve oko ognja (da ne bi kokoši nosile izvan kuće)“. Vuk, rječnik, s. v. snositi.

„Kad ko podje na sud, da se s kim pre, neka iščupa iz svoje glave na svakoga parničara i zlobna sudiju po jednu dlaku pa zavezujući je za svojom glavom neka reče: „Zavezah pamet Matiji“ (ili kako je ime parničaru ili sudiji), tu dlaku neka za sebe baci i sud će biti njegov“ (Milićević, Glasn. XXII. 193).

„Kad se na Božić sprema ručak, onda mnogi varuju po nešto; tako će izaći po jedan pred kuću i vikati:

— O domaćine!

— Oj, odgovorit će mu se iz kuće.

— Šta imaš u kući?

— Imam svega dosta, a najviše zdravlja i veselja, časti i poštenja, roda i berićeta, punu kuću čeljadi, pun tor, obor, salaš, ambar, mlekar, kačaru itd. Dalje ga opet pita:

— A šta nemaš u kući?

— Nemam: muva, buva, stenica; nemam kljasta ni bogalja, nemam nema ni slepa“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 130).

„Ko prvi put čuje kukavicu, da kuka, ako je prije sunca, valja tri puta da reče: *za mojim zlotvorom!* t. j. kukala.“ Vuk. rječnik, s. v. kukavica.

„Luk ti u oči!“ veli se onomu, koji se čemu začudi, pa da ne bi urekao. (Vuk, poslovice 171).

Tko čele vabi u košnicu, baje im ovako:

Na ljubicu majko,
U svoj domak majko (kao sjedavši)
Sjedi mati, sjedoh ja,
Djelorina majko!
Sjedi mati medena!
Smiri domak majko!
Smiri mati medena,
Evo domak, majko! (Ibid. 189).

„Kad dijete ne može za dugo da progovori, djekoji ga metnu u vreću ostavivši mu samo glavu na polje, pa ga nose oko kuće; jedan zapita onoga, koji ga nosi: *što to nosiš?* a on mu odgovori: *nosim vreću riječi.*“ (Ibid. 226).

„Čuj puče i narode! rodi vučica vuka, svemu svijetu na znanje, a djetetu na zdravlje!“ — poviče zdravo babica pošto odreže pupak muškome djetetu onoga čoeaka komu su djeca prije mrla“. (Ibid. 350).

Kada varicom sipaju uljanike, onda govore: „uročnici i uročnice niz ulicu; nenavidnici i nenavidnice niz ulicu; bjegunci i bjegunice niz ulicu; more i vještice niz ulicu, a moje čele put istoka uz

ulicu. Ni na moru mosta, ni na psu roga, ni na dlanu dlaka, ni na moje čele uroka“ (Vuk, rj. s. v. varica).

„Laso lasičice, pozdravili te naši miši, da ti odgrizu uši.“ Kažu da tako valja reći lasici, kad je čovjek vidi, pa će onda sve miše poklati i raztjerati. (Vuk, rječnik, s. v. lasa).

„Lijeva ruka krsta nema, a ovo ovdje mjesta nema“. Govori bajalica, kad lijevom rukom baje oko kake boljetice dohvativši onijem prstom, što je do maloga, sebe za vrh jezika, pak onda prekrstivši iznad boljetice.“ (Vuk, poslovice, 169).

Ovo je, mislimo, dosta primjera, da se vidi, kakvo je narodno bajanje: ono je združeno sa simboličkim nekim činima i puno je metafora i prispodoba, dakle pjesničkih elemenata, jer se ono samo osniva na pjesničtvu. A tko želi još drugih primjera, neka ih potraži u Vukovu rječniku s. v. „kvas“, „mica“, „čabar“, u njegovu zborniku poslovice, str. 247. 280. 311., u Glasniku XXII. 158. 176. 181. 183. 184. 186 i XXXVII. 113. 138. 139. 140. 142. 153. 158. 165.

Kada dakle narod pukom riječju nastoji upokoriti prirodu, on jamačno drži riječ u mnogim slučajevima nekakvim čudom i pravo je rekao Afanasjev: „Po mnijenju naših praotaca imala je ljudska riječ u sebi osobitu njeku, čarobnu i tvornu silu; praotci su s potpunim pravom priznavali ljudskoj riječi moć, ako i nijesu znali, u čem se ta moć doista javlja. Riječ ne može doduše prisiliti sunce, da stane, ni dažd, da pada, kako su vjerovali pogani; ali sve da i nije riječ vladala vanjskom prirodom, ona je opet gospodovala nutarnjim svijetom ljudskim i tim očitovala čarobnu svoju snagu tvoreći odnose i slike nikad ne opstojale i sileći mlada plemena, da na njima grade temeljna svoja moralna i religiozna uvjerenja“ (op. cit. III. 775).

Nego će riječi samo onda imati željen uspjeh, ako se dobro izgovore: pogriješi li bajalac ili molilac samo u jednoj riječi, eto onda nevolje. Takovo je mišljenje bilo vrlo razvito u Rimljana: ako je molilac samo u jednoj riječi pogriješio, morao je molitvu ponoviti i to toliko puta, koliko je puta pogriješio, zato je Rimljanin molio bogove obično zamotane glave, da ga ne bi vanjski šum bunio u molitvi.

U našem je narodnom pričanju stereotipan primjer o onom čovjeku, koji je u oči bogojavljenja pazio, kad će se nebo otvoriti; ali kad je to dočekao, onda mu se zarekne i mjesto da bi izustio: „daj mi, bože, osmak blaga“, on reče: „daj mi bože od osmak

glavu". U taj mu tren grdno nabuji glava i ne mogaše ni kud ni kamo. (Vuk, rječnik s. v. bogojavljenje; Milićević, Glasn. XXII. 128., Ilić, op. cit. 108). Po Iliću djavo zapleće jezik ljudima u oči bogojavljenja.

Kad vještica hoće kamo da odleti, ona se namaže nekakvom masti ispod pazuha i rekne: „ni o trn ni o grm, već na pometno gumno“. Vuk u rječniku s. v. „vještica“ veli: „Pripovijeda se, da je nekaka žena, koja nije bila vještica, namazavši se onom masti, mjesto: *ni o trn ni o grm*, nehotice rekla: *i o trn i o grm*, i poletjevši sva se isprebijala koje o šta.

Mi nijesmo još do kraja iscrpli različite pojave, u kojima se očituje moć paronomazije. Još nam valja spomenuti njeke slučajeve, koji bi se mogli gdje komu učiniti ludi i vrlo primitivni. Da su primitivni, to ću priznati i ja, ali da su ludi, toga ne mogu dopustiti, jer bismo inače veoma mnoge stihove — ne izuzev niti najslavnijih pjesnika evropskih — imali takodjer držati nesretnim trzanjem, koje nastaje u borbi između jezika i uma. Jezik se pokazuje više puta silniji od misli, on izriče ono, što on sam zahtijeva, što ne zahtijeva um neposredno. Ja ne držim u dobrih pjesnika trzanjem pobijedjenika, ako pjesnik za volju rimi izrekne što, česa ne bi možebit izrekao, da ga nije na to, ne velim prisilila — jer bi to bilo uvrjeda geniju pjesničkomu — nego prinukala, sjetila rima. Ja ne uvidjam, zašto bismo nalazili ludost u tom, ako narod spaja dva pojma radi njihove paronomazije. Tim manje možemo to nazvati ludošću, što smo se upravo iz zadnjih primjera uvjerili, koliko li moć pripisuje narod riječi; kad se riječi dvaju pojmova podudaraju u svom zvuku, drži on to nječim drugim, nego pustim slučajem. „Nazori i običaji primitivnih naroda nijesu nikako smet kojekakvih ludosti, nego su oni veoma logični i konsekventni te čim ih pa ma samo letimice klasifikuješ, umah možeš upoznati zakone njihova postanka i razvoja, a to je dvoje u bitnosti sasvim razborito, premda djeluje na narod, koji je u posvemašnu i ukorijenjenu neznanju“ (Tylor, *die anfänge der cultur* I. 22). Ako se nama nijesu činila nerazborita vjerovanja naroda u njeku osobitu silu bilina i svetaca, onda ne valja da nazovemo nerazborite one primjere, kojima sada prelazimo.

U svojoj knjižici „Jurmusa i Fatima“ opisuje Milićević na str. 21 i dalje slavu pri krsnom imenu te isripovijedavši lomljenje kolača dodaje: „Po tom obojica razlomiše svaki svoju polu na četvrti, pa iz levih ruku, onako u na krst, spustiše na sovrnu iz desne pak

kolačar metnu na policu, a domaćinu pristupi domaćica sa *sitom* te njegovu četvrt primi u *sito*, da bude *sita* godina“.

Mi, koji smo se ođalžili od pjesničkoga shvaćanja prirode, ne možemo pravo ocijeniti to vjerovanje naroda, koje je ipak isto toliko opravdano, koliko n. pr. vjerovanje u moć odoljan-trave. Valja pomisliti, da obrazovani i prosvijetljeni članovi društva čestoput vjeruju u kojekakve utopije n. pr. političke i religijozne, koje su kud i kamo u očima ljudi, što zdravo misle, veća ludorija, nego li je naivno vjerovanje prostoga puka, da *sito* može učiniti godinu *situ*.

Njeke udavače po Slavoniji idući u crkvu na vjenčanje meću u svaku *čarapu* po jedan marjaš, na kojem je naslikana B. D. Marija, a to čine zato, da im ne bi mogao tko nauditi, t. j. *učarati* ih (Ilić, op. cit. 74).

Onim rogom, koji je ostao od božićnjega peciva udaraju vočku nerotkinju i govore: „Ja tebe *rogom*, a ti mene *rodom*“; misle dakle, da će *rog* od božićne pečenice dati neplodnoj vočki *rod* (Vuk, rječnik, s. v. božić).

Vratilo je ili: brustbaum, na što se navija platno ili je garnbaum, na što se navija predja. Djevojkama rabi *vratilo* u vraćanju: stanu na ime na njega i onda govore: Ove godine na *vratilo* (scil. stadoh), a do godine (scil. bog daj) na *grabilo* (t. j. da me grabe momci) Vuk, rječnik, s. v. grabilo.

Veoma je interesantno djevojačko vraćanje na Gjurjjev dan, da bi se udale. Kako se mjesto: *udaje se djevojka* može reći: *vode* je (scil. svatovi), ili *prose* je, ili *grabe* je, zato im rabi u vraćanju *voda*, *proso* i *grab* (drvo). Ali čujmo Vuka: „U Boci se sastanu po tri djevojke, koje su već za udaju, pa na Gjurjjev dan rano otidu na *vodu*, noseći u ruci jedna *prosa*, a druga u njedrima *grabovu* grančicu, pa jedna od ove dvije zapita onu treću: kuda ćeš? A ona odgovori: Idem na *vodu*, da *vode* i mene i tebe i tu, što gleda pro tebe. Onda ona zapita onu, što nosi proso: šta ti je u ruci? A ona joj odgovori: *Proso*, da *prose* i mene i tebe i tu, što gleda pro tebe. — Po tom upita onu, što ima grabovu grančicu, šta joj je u njedrima, a ona joj odgovori: *Grab*, da *grabe* i mene i tebe i tu, što gleda pro tebe (Vuk, rječnik, s. v. Gjurjjev dan).

Kada tko ima na kraju usana *žvale*, onda se misli za njega, da ga u noći djavoli *žvalê* i to samo zato, što glagol *žvaliti* čini figuram etymologicam sa *žvale* (Ibid. s. v. žvalav).

Ciganke zovu nekakve čini *navale*, pa to prodaju djevojkama, da na njih *navale* prosioci (Ibid. s. v. *navala*).

Što se grčki veli *κλῆν*, latinski *hernia*, staroslovenski *κλῆν*, to zovu po nekim krajevima *klini* (plural), a čovjek s tom pogrješkom zove se *klinovit*. Matere ne pitaju, zašto se ta bolest tako zove, one misle, da *klin* (u svom pravom značenju, *clavus*) stoji u nekakvom savezu s *klinima* u djece. Mnoga mati drži, da će se njezino dijete osloboditi *klinova*, ako ona ode s njim na kakov most i svrdlom provrta dasku na mostu i u dasku zabije kakov *klin*. Kao što je dakle taj *klin* zatučen i sakrit, tako misli mati, da će se zatući i sakriti *klinovi* njezina djeteta. Žene se, dok su trudne, čuvaju, da ne bi u pregaču metale kakve klinove te ih bacale u vatru, jer misle, da bi im dijete (bude li muško) od toga moglo biti *klinorito* (Miličević, Glasn. XXII).

Zanimljivo je isporučiti s time Vukovu vijest, iz koje doznajemo, da Bošnjaci na badnji dan sakrivaju sve brusove, što ih ima u kući, samo da u djece ne bi bilo klinova (Vuk, rječnik, s. v. *klinovit*). Što *brusove* sakrivaju, to ima svoj uzrok u tom, što *brus* znači riječ „vocabulo puro, sensu obscoeno“; tako se simbolički očuvljava *φζλλός* od klinova, koji tobože ne mogu naći ono, što je sakrito.

Da se žene na dane *kresova* pribojavaju prati košulje, to je već spomenuto, a tomu je analogan onaj običaj, polag kojega žene ne će da peru košulja o mjesečevoj *mijeni* misleći, da bi im se one *omijenile* t. j. počele bi kao truhniti i derale bi se (Vuk, rječnik, s. v. *mijena*). — „Utornikom, kad je *mena* ne smeju se košulje prati“ (Glasn. XXXVII. 176). — „Tko o mladjaku mjesecu rublje suši, tomu se razpada“ (Kukuljevića Arkiv VIII. 328).

U Hrvatskoj među pukom ima vrlo lijepo vjerovanje u metamorfozu iskara u svijetle bubice. Misli se na ime, da su iskre od ivanjskoga *krijesa* oživjele i tako od njih postale *krijesnice* (Vuk, rječnik, s. v. *krijesnica*). To je pjesničko vjerovanje dalo hrvatskome pjesniku Ivanu Trnskome lijepu misao, koju svatko može citati u prvoj njegovoj „krijesnici“ prve knjige.

Da *slijepi miš* nije *slijep*, to znamo svi, kao što i to znamo, da strast može učiniti čovjeka *slijepa* te on srlja za onim, na što ga nuka srce. Nego je narod među tim dvojim našao kauzalni savez; ako na ime obnese tko kradom oko kuće djevojačke *slijepoga* miša, onda je siguran, da će djevojka poći za njega kao *slijepa*, čim je zaprosi (Miličević, Glasn. XXII. 193).

Kauzalni savez nalazimo i medju *zvijezdama* i *žlijezdama*, koje dvoje jamačno nema baš ništa zajedničkoga osim zvuka, al je zvuk više puta jedini razlog, te se nalazi savez medju najodalenijim pojmovima. Tako se je dogodilo i ovdje. Milićević u Glasniku XXII. 184 i XXXVII. 155 pripovijeda, kako se običavaju liječiti od žlijezda: bolesnik na ime izidje iz kuće u ono doba, kad izidju zvijezde i svojom slinom trlja otekla mjesta (ili pljuje kroz prste) te govori: „večeras i zvezde i žlezde, a sutra (scil. u jutro) ni zvezda ni žlezda!“ —

Kada koga bole noge te osjeća veliku slabost, zovu to *čama*, jer bolesnik kao da *čami*. A kako liječe tu bolest? Metnu u kotao vode i nastave ga nad ognjištem, ali paze, da u njemu voda čitav dan ne provre, nego da *čami*; na večer uzmu tu vodu i daju je bolesniku, neka se u njoj okupa, jer misle, da će ga ta *čamaliza* voda osloboditi *čame* (Milićević, Glasnik, XXII. 189).

Dugotrajnu groznicu zovu *pasjača*. Od nje se liječe ovako: vodom poljeva bolesnik kakva *psa* i govori nekoliko puta: *pasjača*, a kad se pas počne otresati od vode, onda bolesnik hvata tu vodu te je pije (Ibid. 172).

Žena, koja je ostavila svoga muža, zove se *puštenica* ili *raspuštenica*. Narod misli, ako puštenica dađe bolesniku piti vode kroz svoj rukav, a iz svojih ustiju, da će onda bolesnika *pustiti* groznica, kako je ona pustila svoga muža (Ibid. 174).

Njekakvu bolest u trbuhu zove narod *nastup*. Od nje se tako liječe, da piju vodu iz *stupe* (Maschine zum Hanfbrechen, od. ein hölzerner Mörser), onda se bolesnik ima prevrnuti tri puta preko glave, saviti se i zaspati. A *stupa* se mora prevrnuti i onako je valja ostaviti preko noći (Ibid. 179). Isto se tako liječe i od *izdati* (strašna bolest u želucu) i od trbobolje. *Stupom* se služe i od velikoga kašlja, liju na ime kroz dimnjak vino u *stupu* i djeca valja, da ga iz nutra piju, da im ne *nastupi* kašalj (Milićević, Glasnik, XXXVII. 141).

Bolesnici, koji pate *kostobolju*, traže kost, kroz koju je pronikla kakva travica i tu travicu grizu misleći, da će ih pustiti *kostobolja*, kao što su oni rastavili travu od *kosti* (Milićević, Gl. XXII. 187).

Kad bi se moglo kako potvrditi, da narod (u Srbiji) od vjekova ne siječe drvo za mrtvački pokrov ničim željeznim, nego oštrim kamenom, to bi onda bio dokaz velike žilavosti, koju pokazuju gdjeji običaji pored novijih i boljih; to bi bio dokaz, da upotrebljavanje kamena mjesto željeza seže iz predhistorijskih vremena,

dakle iz vrlo davne davnine. To se dakako ne zna, a narod si na svoju ruku tumači taj običaj, veli na ime, da bi svako željezno orudje, kojim bi se sjekao pokrov za *mrteaca*, ostalo *mrtvorezno* t. j. ne bi se moglo naoštriti (Milićević, Glasnik, XXII. 198).

Izvoda je glavica kupusa ili drugoga kakvoga povrća, što se ostavi za sjeme (Vuk). Tko želi, da mu krave *rodě* (lasciviant in venerem), taj gleda ukrasti iz tuđjega vrta *izvodu*, izsjecka je i da kravi jesti, onda će ona *roditi* (Milićević, Glasnik, XXXVII. 118).

Da se ne bi kakva bolest, koja je buknula u selu, *primila* onih, koji su još zdravi, oni nadju pupoljke od pet *neprimljenih* kalema, ušiju ih u pojas i nose sa sobom (Ibid. 141).

Kada koga zaboli u trbuhu, zovu to: *strunilo* mu se, a od toga tako liječe neki vidari, da traže pod pazuhom njeku žilu i živo je povuku misleći, da će onda prestati bolest *struna*. Budući, da se žila veli i *struna*, onda razumijemo, zašto se to radi (Ibid. 162).

U prvoj knjizi narodnih pjesama Vukovih, str. 467 čitamo, da ne valja ništa nositi na sebi, što je šito *ujankom* i *ureznikom*. Ujamak je pak „onaj konac, kojim je što bilo ujamčeno“ t. j. najprije razdaleko prihvaćeno. *Ureznik* je opet kraj osnutka, koji se više ne može utkati. I u rječniku kod te dvije riječi bilježi Vuk, da ne valja na sebi ništa nositi, što je šito *ujankom* ili *ureznikom*. Ja mislim, da se toga dvoga narod zato čuva, što ga *ujamak* sjeća na *jamu* t. j. grob, a *ureznik* ga sjeća na *rezanje*.

Mati ognjane Marije priznaje u paklu, da je uz druge grijehe i taj učinila, što je pastorčetu mjerila košulju o kamenu *stancu*, kad mu je trebala košulja. Vuk pod linijom piše, da to znači, da ne raste više, nego da ostane onako kao kamen. (Vuk, pjesme, II. 14).

U grčkom jeziku znači riječ *μῆλον* dvojce, i to 1. ovca, 2. jabuka (mālum). Grci pomiješашe to dvojce čudnim načinom, oni na ime u Thebama žrtvovahu Heraklu jabuke (= τὴ μῆλιν) mjesto ovaca (= τὰ μῆλα), a da bude pia fraus što potpunija, nabadahu na jabuke drvca, koja su imala prikazivati tobože ovčje noge i rogove. (Vidi: G. F. Schoemann, griechische Alterthümer, II. 228). Tako je po Vuku ekvivočna u nas riječ *živi oganj*, koja znači „1. nje-kakve kraste po glavi, 2. oganj, koji se vadi tarući dvojce lipove drvljadi jedno o drugo, dokle se ne upale.“ One se kraste valjda zato tako zovu, što pale kao oganj. Narod je pomiješao ta dva pojma, koja se jednako izriču, te misli, da će one kraste proći, ako se pospu pepelom od živoga ognja. (Vuk, rječnik, s. v. živi oganj).

U Milićevića (Glasnik XXII. 167) čitamo, da se u njegovu rodnom mjestu i drugdje pale kućine *živim ognjem*, a ljudi, koji bi rado ostali nezaraženi kakvom bolesti, stupe u kolo i oko njih se onda pale te kućine, jamačno samo zato *živim ognjem*, da bi čeljad ostala *živa*.

I *živi ugljen* upotrebljava narod češće u vraćanju, a svrha mu je, da učini, da i oni, koji ga rabe, ostanu *živi*. Kroz novu košulju, prije nego je dijete obuče, valja da mati propusti živ ugljen i govori: „Da pocepaš i drugu da promeniš *živ* i zdrav.“ (Milićević, Glasn. XXII. 163.)

Kad čeljad polazi kamo iz kuće, onda je dobro, da iz kuće iznesu nekoliko živih ugljena i ugase ih pred kućom, onda neka jedan od tako ugašenih ugljena uzmu sa sobom i kad dodju među ljude n. pr. na vašar, onda neka ga bace u oganj da opet *oživi*. (Ibid. 180.)

Pošto su ukopnici pokopali mrtvaca, idu njegovoj kući, pred kojom ih čeka jedno čeljade i daje im vode, da se umiju, a drugo čeljade drži na vatralju *živa ugljenja* i svaki ukopnik, po što se umije, uzima po jedan ugljen, premeće ga iz ruke u ruku nekoliko puta, a onda ga prebaci preko sebe. (Ibid. 198; sr. Ilić, op. cit. 314). Tomu će običaju svatko umah pogoditi svrhu — da ostanu *živi*, da ih se ne primi ništa od mrtvaca, koga su pokopali.

Metamorfoza, koju pripovijeda Vuk u rječniku s. v. „kukavica“ o kukavici, postala je odatle, što se i za ljude veli, da *kukaju*. Po narodnom dakle zaključivanju bila je kukavica nješto ženska glava, koja je za pokojnim bratom svojim puno kukala, a onda je bog pretvorio u ticu, da uvijek *kuka*. Tomu je varijanta ono, što se pripovijeda, da je Hristos stvorio kukavicu onda, kad je uskrisio Lazara i to zato, da kuka mjesto Marije i Marte, koje su se bile zavjetovale, da će si za bratom uvijek kukati.

Još ima revierâ, na koje ne smijemo zaboraviti, kad smo se već uputili na lov za narodnim primjerima paronomazije i vjerovanja njom prouzročenih.

Tko se ne sjeća stihova iz narodnih pjesama, gdje je ova ili ona kletva nastala paronomazije radi? Ja takvim stihovima pripisujem veliku znatnost, jer su nam oni ključ, kojim možemo otvoriti tajne sobe onih čarobnih dvorana, što ih je u pučkom vjerovanju i pričanju Hrvata i Srba posagradila paronomazija. U Vukovoj zbirci narodnih pjesama hercegovačkih, str. 157 stoje ova 4 stiha:

Svekru babu (dade) *svilenu* košulju,
Svile mu se kosti od bolesti!
 Svekrvici *svilenu okrug*¹,
Kružila je zemlja i travica.

Slično tomu govori ostavljena djevojka u I. knjizi Vukove zbirke, str. 266:

Da me hoće (nesudjenik) u svatove zvati,
 Ja bih pošla i dar ponijela:
 Svekru babi od *svile* košulju,
Svile mu se kosti od bolesti,
 Što me ne šće za sina uzeti!
 A svekrvi čember i *okrug*,
 Oko nje se zemlja okružila,
 Što me ne šće za sina uzeti!

Nesretnica kune svekra, da bi mu se kosti *svile* od bolesti, a tu joj je kletvu izmamila *svilena* košulja, isto tako dajući svekrvi *svilenu okrug*, kune je, da je *okruži* zemlja i travica. Djevojka daje mrskome svekru *svilenu* košulju, ali ga u srcu kune: *svile* ti se kosti! To samo po sebi još ne zauzima mjesta u pučkom vjervovanju; ali uzmimo na um, da ta ista djevojka može navalice šiti *svilenu* košulju i dati je onomu, koga mrzi, pa će mu se kosti sviti, bude li davajući mu košulju progovorila riječi: *svile* ti se kosti! i dodala možebit koji simbolični čin. Djevojka će onda vjerovati, da *svilena* košulja ima doista moć sviti komu kosti; to vjerovanje može malo po malo postati narodno i spadati u sasvim istu kategoriju, u koju smo vrstali dosadanje primjere. Kako kletva nije ništa drugo nego želja, da se komu zlo dogodi, mogu se mnogi od nabrojanih do sada primjera redukovati na želju, kako je izrazuju baš sada navedeni narodni stihovi, koji nam sa sebi sličnim stihovima raznih primjera mogu biti kao prototip mnogomu narodnomu vjervovanju. Ono n. pr. vjerovanje, da će djevojka kao slijepa poći za momka, ako joj on oko kuće obnese slijepoga miša, dade se bez ikakva nasilja stegnuti na ovakvu od prilike želju: Nosim slijepoga miša oko kuće njene, pošla ona slijepa za mnom momkom mladim! Ono vjerovanje, da bolest ne će udariti na onoga, tko ima uza se pupoljke od neprimljena kalema, može se svesti na ovakov prototip: Nosim pupoljke od neprimljena kalema, — ne primila se mene bolest! Ja mislim, da je ovakvo tumačenje posve jednostavno, ali i istinito. Pogledajmo ostale želje, kojima je povod paronomazija:

¹ Njekakov ženski nakit za glavu.

Na nj se bacih dunjom i jabukom,
 A on mene ne šće ni *kamenom*,
Kameno mu srce u metere,
 Što ga nije naučila majka
 Zadirkivat i jašikovati. (Vuk, pj. herc. 110.)

*

Ako sam mu vezen jagluk dala,
 U njemu sam urok nam'jenila,
 U njemu su tridest i pet *grana*,
 Toliko ga dopanulo *rana*,
 Ni od noža ni od puške male,
 Već od moga bijeloga zuba. (Ibid 105).

Djevojka je vidjela, da je njezin dragi od druge djevojke dobio
 vezen rubac, pa ga kune ovako:

Na njojzi (scil. marami) su grane svakojake,
 Koliko je na marami *grana*,
 Toliko mu na srdašcu *rana*!
 Koliko li po granama *kuka*,
 Toliko mu na srdašcu *muka*! (Vuk, pj. I. 271).

Malo niže na istoj strani govori junaku jela, da su mu tri dje-
 vojke vezle zarukavlje, a dvije ga klele:

Koliko je na rukavu *grana*,
 Tolko bilo na Jovanu *rana*!
 Koliko je po granama *kuka*,
 Tolko bilo na Jovanu *muka*,
 Koliko je u rukavu *žica*,
 Toliko ga udrilo str'jelica!

*

On je bio s onu stranu vode,
 Ja sam bila vodi s ove strane,
 Udari me *uvehlom* jabukom,
Uvehlo mu srce i s materom!
 A ja njega *vezenom* maramom,
 Zavezlo mu srce i s materom! (Vuk, herc. pj. 145).

*

Ukradoh mu *puščanoga* praha,
 Prosula ga po zelenoj travi,
 Nek ti *puca* srce za djevojkom! (Ibid. 146).

*

Tko mi veli, da sam rođa *huda*,
Hudo mu se u rodu rod'lo!
 Tko mi veli, da sam *posanljiva*,
 U nevolji ne imao *sanka*!
 Tko mi veli, da sam ljuta *guja*,
Guja mu se oko srca vila,
 Gušćerice oko džigerice
 I u njemu zimu zimovale,
 Na proliće izvele mladiće! (Bosanski prijatelj I. 37.)

*

Koji veli (da sam) *sana* i dremljiva,
 Nejmio *sanka* do Gjurgjeva danka!
 Koji veli, *neljupka* je rođa,
 Ne ljubio od srca *poroda*!
 Koji veli, ljuta kano *guja*,
Guja mu se na srcu savila,
 Na srcu mu zimu zimovala.
 O Gjurgjevu gujizdo zamotala,
 U po ljeta ptiće izvodila.
 Ljute ptiće, šarene gujiće! (Ibid II. 95).

*

Koji veli, da sam od zla rođa,
 Ne imao od srca *poroda*!
 Koji veli, ljuta kao *guja*,
Guje mu se oko srca vile!
 Koji veli, *sanljiva*, dremljiva,
 Ne imao u bolesti *sanka*!
 (Vuk, pj. I. 38. sravni i 275. 555.)

*

Djevojka veli, šta bi donijela u dar nevjernome dragome, koji
 se ženi:

Jednu kitu *nerena* cvijeća,
 Da on *vene* iz srdacka svoga;
 Drugu kitu *tratora* cvijeća,
 Da on *traje* u jadu godine;
 Treću kitu *maka* bijeloga,
 Da se *smakne* s ovoga svijeta. (Ibid. 385).

*

Mene majka ne da za te,
 Nego me je drugom dala,
 Koji nosi mor dolamu,
 Na dolami zlatna *puca*,
 Nek zloradu srce *puca*! (Ibid. 315).

Djevojka ima tri draga, jedan joj je u Zagorju, drugi u Polomlju (kod rijeke Loma u Bugarskoj), a treći je ukraj dvora; djevojka veli:

Koji mi je u Zagorju.
Zagorje ga izgorelo!
 Koji mi je u Polomlju,
Polomlje ga polomilo,
 Koji mi je ukraj dvora,
 Ukraj dvora, ukraj srca,
 Živ da mi je, živ da mi je! (Ibid. 340).

*

Eno mi je u gradini,
 Gdi *neven* bere;
Uvenulo njeno srce,
 Ko što je moje,
 A moje je *uvenulo*,
 Većma ne može! (Ibid. 426).

*

Netko nas je njemu *opadnuo*,
 S njega živo meso *otpadalo!* (Vuk, pj. II. 135).

*

Kum *nevjerni*, *vjera ga ubila!* (Ibid. 158).

*

Tako mi se *ne delilo meso*
 Za života od mojih kostiju,
Ja ne delim Momir' i Grozdanu,
 Rodjeni su bratac i sestrice. (Ibid. 161).

*

Znaš li, zete, ne znali te ljudi! (Ibid. 270).

*

Znaš li, bane, ne znali te jadi! (Ibid. 274).

*

Znaš li, bane, ne znalo te čudo! (Ibid. 174).

*

Al *ne vidjeh* Vuka Brankovića,
Ne vidjeh ga, ne vidlo ga sunce! (Ibid. 309).

Junak bješe *Crnojević Ivo*,
Crno njemu srce do vijeka! (Ibid. 561).

*

Na košulju, Radanović Lazo!
 Pod grlom joj puce jadikovo,
Jadikovo i čemerikovo;
 Kudgod odiš, neka *jadikuješ*,
 A gdi staneš, da *čemerikuješ!* (Vuk, II. 25).

*

Evo dva primjera, gdje se dobro želi:

Sada ćemo piti u vaslavu sv. Nikole (ili koji bude) božjega ugodnika, domaćinova *krasnoga* imena, da mu *uskrсне* i pomogne na svako strašno mjesto itd. (u nazdravljanju). Vuk, pj. herc. 351.

*

Pred svatove su izišle dvije sestre mladoženjine:

Jedna nosi žita, druga meda:
 Na ti snaho *žita* da si *žitna*,
 Na ti snaho *meda* da si *medna*. (Vuk, I. 615).

*

Mi ćemo o narodnim zagonetkama poslije više govoriti i to ondje, gdje se budemo bavili metaforom; ali donjekle moramo već ovdje govoriti o njima, jer se postanak mnogih zagonetaka može očividno protumačiti samo uplivom paronomazije.

Prave su zagonetke one, u kojima se ono, što se ima odgonenuti, zamijenja nječim drugime i to se nješto drugo veli, a pogadjač mora odgonenuti, što se njim krije. Izumjelac se zagonetke nije često puno trudio, čim li će zamijeniti ono, što treba pogoditi, nego je prama predikatu ili drugoj kojoj znatnoj riječi zagonetke izmislilo zamjenu našavši paronomastičnu riječ. Mjesto da se veli: *britva* pase (t. j. brije), a ono se veli: prase pase, to se malo raširi i eto onda zagonetke: „liso prase po ritu pase“. a odgonetač se mora truditi, dok pogodi, da je to *britva*. Kad je jednoč nastala takva zagonetka za britvu, onda su još lakše mogle nastati varijante, onda se je mjesto: „prase“ moglo lahko uzeti „ždrijebe“ (gvozdeno ždrijebe po brdu pase) ili „kobila“ (lisa kobila niz dolinu pase). Tako je britva u fantaziji naroda postala = prase, kobila, ždrijebe (Vidi sve navedene primjere u Novakovića, op. cit. 9).

Još ćemo navesti nekoliko primjera iz Novakovičeva zbornika, iz kojih ćemo opet vidjeti, da je paronomazija često odlučivala, čim će se sakriti ono, što se ima dogoditi.

U mojega *vranca* gvozdena *jajca* (= bilježnik na kantar; str. 6)

Crven *deda* u grne *gleda* (= oganj; str. 16)

Crven *čaća* u hrastovih *gaća* (= vino, str. 20)

Izadje *dika* iz *tannika* pa iznese tri zlatna *ručnika* (= duga, str. 47).

U naše *tete* perčin do *pete* (= žaoka u pčele, 50)

Crno *meće* uz polje *teče*, gdje god *kleče*, pravo *reče*, ili: kuso *meće* kroza selo *kleče*, kud god *kleče*, vazda pravo *reče* (kantar, str. 83)

U naše *Anice* devetore *tkanice*, ili: u naše Stanice devetore *tkanice* (= kaca i obruči, 85).

U moje *tete* košulja do *pete*, po trbuhu glatka, medj nogama slatka (krava, 103).

U našega *dede* sto rupica *gleda* (rešeto, 193).

Sjela bjela nasred sela, sama sebe jela (svijeća, 200).

Babine *sise* o plotu *vise* (tikva, 221).

U našega *popa* pune gaće *tropa* (dto, 221 itd. itd.)

Ja mislim, da nam ovi primjeri zagonetaka mogu puno razjasniti. Nitko neka ne misli, da su zagonetke puka igra rijčiči, u njima je puno i puno pouke onome, tko hoće pratiti narodno shvaćanje prirode u svim pojavima, a o tom će nas uvjeriti i ono, što ćemo poslije govoriti o zagonetkama; za sada budi rečeno, da paronomazija u zagonetkama nije manje znatna, nego li je u onim pojavima pučkoga pričanja i vjerovanja, koje smo prije razmatrali. Ona djeluje u zagonetkama isto onako na um, kao što smo je vidjeli djelovati inače; kad narod naziva tikvu popom, to je, mislim, razumu nanese isto toliko nasilje, koliko je u vjerovanju, da trava povratič može povratiti ženi ili kravi mlijeko. Max Müller veli, da je mitologija bolest jezika („die Mythologie, welche das Gift der antiken Welt war, kann in der That als eine Krankheit der Sprache aufgefasst werden“, I. serija, 10 ili: Mythologie, oder, wenn ich so sagen darf, eine krankgewordene Sprache“ II serija 338); zato je trebalo reći i ovo o zagonetkama, što smo rekli, ja mislim, da nije pravo, što se ispitivaoci pučkih vjerovanja slabo obaziru na zagonetke, kao što se obično slabo mari za skromne poljske cvijetke, a takvi su zanemareni i skromni cvijetci — narodne zagonetke.

II.

Kako smo mi počevši govoriti o paronomaziji uzeli za izhodište jezik, tako ćemo učiniti i sada, gdje prelazimo na drugi izvor puč-

koga vjerovanja — na metaforu, jer je i njezin početak usko spojen s početcima jezika. Kako na ime svaki ma i najbogatiji jezik ima samo malo korijena, iz kojih si genij jezika ima ekonomički stvoriti riječi za sve pojmove: onda je jasno, da se od jednoga te istoga korijena mora izvoditi puno riječi, a to je moguće samo metaforom, samo je ona učinila te je iz nekoliko stotina korijena¹ proizišlo u mnogimi jezicima preko 100.000 riječi i više (ne ubrajajući dakako fleksijā nominalnih, pronominalnih i verbalnih). U tom očituje genij jezika divnu ekonomiju, koja od mala zna mnogo učiniti. Mi si samo metaforom možemo tumačiti one riječi, koje znače što apstraktna, jer su u onoj pradaвноj davnini, kad je arijski pranak govorio korijenima, svi korijeni bili konkretna značenja. Jedan ili dva primjera razjasnit će nam to. Hrvatska je riječ *lúk* (arcus) postala od korijena *lak*, od kojega imamo i glagol *uleknuti se* ili *ulēći se* (sich senken, deprimi, Vuk); po tom znači *luk* ono, što je svinuto, što se svija; tu nema nikakve metafore, ali je ima u riječi: *lukav* (*лакѡвѣтъ*), koja je takodjer od korijena *lak* te je po tom najprije značila: svinut, neravan, kriv, a onda istom ono, što još i danas znači. Od korijena *di* ili *div* imamo riječ *dan* (u staroslovenskom *данъ*, latinski *dies*) i kako korijen *di* ili *div* znači svijetliti, u riječi *dan* nema metafore, jer je *dan* = svijetli; ali od istoga korijena imamo riječ: *dika*, imamo: *divan*, a te su dvije riječi mogle postati samo metaforom, kad se je uzelo, da je ono, što je svijetlo, ujedno i *časno* (*dika*) i *veličajno* (*divan*). Tako si tumačimo ono, što je rekao Max Müller (Vorlesungen I. 187): „sve, što je u jeziku apstraktno, bilo je nekoč konkretno“. Ti i mnogi drugi primjeri, kojih ima svaki jezik, pokazuju veliku i blagotvornu moć metafore, da nje nije, trebalo bi jeziku puno više korijena, što opet ne bi dostajalo, jer kad bi narod s višom kulturom dalje napredovao, morao bi opet stvarati korijene, da uzmogne nov pojam novom riječi označiti, — tako bi jezik ostao vazda nepodpun, stvaranje novih korijena bilo bi samo na štetu razumljivosti i prijeglednosti jezika.

To je jedna vrst metafore, koju ćemo s Maxom Müllerom nazvati *radikalnom*, jer se ona očituje već u korijenu (*radix*). Osim takve metafore poznavaju jezici i drugu, mladju, koja stoji u tom, da se već *gotova riječ* (dakle ne korijen) upotrijebi mjesto druge gotove riječi; pojmovi tih dviju riječi ne stoje u nikakvu savezu

¹ Pott drži, da je svakomu jeziku dosta 1000 korijena.

među sobom, nego su si samo slični, osobito ako ih motrimo *pjesničkom intuicijom*. Takvu metaforu zove Max Müller za razliku od one prve *pjesničkom*. U Stojanovićevoj zbirci hrvatskih poslovice i riječi nalazimo na str. 169 mjesto riječi *sila* metaforски upotrebljenu riječ *rog*: rastu mu *rogovi* (= bijesan je, dira u svakoga); zbit će mu se *rogovi* (= obustavit će mu se sila); uvuko je *rogove* (= odustao od nasilja); razmako je *rogove* (= razširio svoju vlast); bogat pak rogat (= samovoljan, ibid. 39). Isto je tako pjesnička metafora, kada se neživu biću doda takov adjektiv ili verbum, koji pripada samo živim bićima, tim se na neki način oživljava ono neživo biće; n. pr. u Bosanskom prijatelju Jukićevu, III. 128 čitamo:

Pala magla po kršnim bogazim
S hitra praha i brza olova.

I ono je metafora, kada se apstraktni pojam koji označi takvim adjektivom ili verbumom, koji pripada samo konkretnim pojmovima; n. pr. često *glasi gredijahu* (Vuk, pj. I. 361).

Mi ćemo se u ovoj radnji zabavljati samo pjesničkom metaforom, jer ja bar za sada ne bih znao nijednoga primjera radikalne metafore, koja bi bila povod kojemu vjerovanju ili kojoj priči u Hrvata i Srba.

Budući da pjesnička metafora nije drugo nego sabita prispodoba, zato će biti dobro, ako se obazremo po pučkoj literaturi, čim li sve prispodablja narod bar ono, o čemu najčešće priča i pjeva, a osobito ćemo se obazreti na čovjeka, o kom jamačno svaka poezija puno govori. Tim će nam se otvoriti perspektiva i za metaforu, koju ćemo već sada motriti u zajednici s prispodobom.

Da se mladić i djevojka prispodobljaju s nekim životinjama, kojih su gdješta svojstva slična mladenačkim i djevojačkim svojstvima, tomu ima u narodnoj poeziji lijepih potvrda. U svatovskoj n. pr. pjesmi (u Vuka I. 26) veli se za mladoženju i za mladu ovako:

Paun šeta na venčanje
S' sobom vodi paunicu,
Paunicu za ručicu.

U Kukuljevićevu Arkivu II. 351 bilježi Stojanović ovu svatovsku pjesmu:

Oj golube, b'jeli bane,
Ti ne leti nit prileći
I ne padaj kraju vode,
Da ne mutiš vodu krilom:

U nas ima *golubica*
 Rad bi čistu vodu piti;
 Ti ne padaj na livadu,
 Da ne gaziš nogom trave :
 U nas ima ovčarica,
 Koja ovcam travu čuva.
 Ne padaj na ove dvore ;
 U njih ima *golubica*,
 Svoje majke jedinica,
 Ti ne mami lipu Maru
 Od njezina b'jela dvora,
 Od njezina milog roda.

Tko se u ovoj pjesmici ima razumjeti pod golubom, tko li pod golubicom, to zna jamačno svaki čitalac.

*

Poranili sivi sokolovi,
Sokolovi, mladjeni junaci (Ilić, op. cit. 135).

*

Moji *sini, moji sokolovi!* (Vuk, I. 212)

*

Žalosna se ženska glava u narodnoj pjesmi vrlo često prisposoblja s kukavicom: naričući žena za mužem žena veli (Vuk, život i običaji 173):

Evo idem *kukavica* u dom kuku!

*

Zakukaše do dvi'e *kukavice*
 Pred bijelim dvorom Mujaginin
 (t. j. sestra i mati junakova; Bosanski pr. I. 61)

*

Dvije su se zavadile guje
Dvije guje, dva brata rodjena. (Vuk, II. 445)

Još se češće prisposoblja čovjek s cvijećem i uopće s biljem. U Kurelčevim se Jačkama vrlo često veli „klinčac“ mjesto „drâgî“ i „ružica“ mjesto „drâgâ“; da se djevojci veli „ružica“, to je poznato po svem narodu našem:

Oj devojko, pitoma ružice! (Vuk I. 312)
 Oj snašice, rumena ružice! (Ibid. 313)
 Ljubo moja, pitoma ružice! (Ibid. 406)
 S Bogom ostaj, rumena ružice! (Ibid. 549)

*

Jošte se djevojci veli:

Oj devojko, plava peruniko! (Ibid. 323).
 Djevojčice, sitna ljubičice! (Ibid. 377).
 Moje kćeri, moj rani bosiljak! (Ibid. 212).
 Odbi se grana od jorgovana
 I lepa Smilja od svoje majke! (Ibid. 33).

*

Star je vojno trula javorina,
Vjetar duva, javorinu ljulja;
Kiša ide, javorina trune.
Mlad je vojno ruža napupila,
Vjetar duva, ruža se razvija,
A od kiše biva veselija,
 Sunce sija, ona rumenija. (Ibid. 288).

*

Mladoženja, grano bosiljkova! (Ibid. 38).
 Ej Momire, lepa kito cveća! (Vuk, II. 162).
 Pored sebe vodi i Momira
 Pored sebe kano kitu cveća (Ibid. 157).

*

Dva su bora usporedno rasla
 I medj njima tankovita jela.
 Bori rasli gore u visinu,
 Zaklanjali tankovitu jelu
 Od oluje i sjevera ljuta,
 Te joj grane uvjek se zelene.
 To ne bila dva bora zelena,
 Već to bila dva brata rodjena
 I medj njima seka jedinica.
 Braća seku svoju zakriljali
 Od oluje i sjevera ljuta.

To je sva pjesma, kako se čita u knjižici Stojanovića: „Pučke pripoviedke i pjesme“, str. 286; ali je to očevidno samo fragmenat, što svjedoči uvod u poznatu pjesmu: „Bog nikomu dužan ne ostaje“ (Vuk, II. 14), gdje je ta prispodoba znatno kraća.

Milićević u Glasniku XXXVII. 168 bilježi, čim narod prispodablja čovjeka u pojedinim perijodama njegova života, po tom je čovjek

do 20. svoje godine	golub,
od 20. do 40. „	paun,
„ 40. „ 50. „	lav,
„ 50. „ 60. „	kamila,
„ 60. „ 70. „	zmija,
„ 70. „ 80. „	majmun,

a poslije crna zemlja.

Da vidimo, čim još prisposoblja narodna pjesma mladića i djevojku:

Oj junače, moje jarko sunce! (Vuk, I. 312).
 Moj Damljane, moje jarko sunce!
 L'jepo ti me bješe obasjalo,
 Al mi brže za goricu zadje! (Ibid. 406 slično, II. 81).
 Ajme Jovo, od istoka sunce,
 Brzo li mi zadje za oblake! (Vuk, pj. herc. 5).
 Sunce zadje među dve planine,
 Momak leže među dve devojke. (Vuk, I. 215 i u knjizi
 Stjepana Mažuranića, hrv. nar. pj. 125).
 Što se sunce pokraj gore krade?
 Nije ono ni žarko sunašce,
 Već je ono Jelina gospoja
 S' svojim Pavlom iz roda diverom. (Vuk, I. 578).

*

Lepa ti je sjajna mjeseciina,
 Još je ljepša Jela udovica. (Ibid 574).

U narodnom pjesničtvu djevojke često govore:

Zlatu će se kujundžija naći,
 I meni će moj sudjenik doći,

i tim se očividno prisposobljaju sa zlatom; mjesto „djevojka“ nije neobično čitati u narodnoj pjesmi „zlatu“; tako se u Vuka, I. br. 345 Atlagića Fata zove Atlagića zlatu:

Ne odsjeda Atlagića zlatu (stih 61).
 Ajde snimi zlatu sa konjica (stih 71).
 Al besjedi Atlagića zlatu (stih 96).
 Bog t' ubio, Atlagića zlatu (stih 130).

Evo čim se sve diljem nekoliko stihova prisposoblja junak:

O Kaica, moje čedo drago!
 Moj pernatu od sunašca štite!
 Diko moja svagda na mejdanu!
 Sabljo britka svagda na mejdanu,
 A kreposti među vojvodama!
 Suva zlata smederevski ključu,
 Desno krilo od srpske krajine! (Vuk, II. 489).

*

Aoh Jovo, moj očinji vidu,
 Brže li mi oči iskapaše! (Vuk, pj. herc. 5).

Zato i veli mati nad mrtvim sinom (Vuk, život i običaji naroda srpskoga, str. 179):

Što izvadi majci oči, kuku majci!

U poslovice se za velika i lijena čovjeka veli: *kola djubreta* (Vuk, poslovice 144), a za starca čovjeka, koji je već jednom nogom u grobu, kaže poslovice: *Grob neopojan* (Ibid. 46), za srčane junake čitamo rijek: malo nas je, al sve *živa ognja* (Stojanović, zbirka poslovice, 122). Djevojka se prisposodblja s livadom, n. pr. u Vuka (II. 531):

Kad zabraniš u polju livadu,
Jal' je kosi, jal' drugome daji,
Da ne biju slane ni snjegovi
Po livadi cvijet rascvatio.
Kad zaprosiš lijepu djevojku,
Jal' je vodi, ja li je ne prosi.

Ili u Marjanovića (hrv. nar. pjesme, 192):

Cvilila je zelena livada,
Zakošena, pa je ostavljena.
To ne bila zelena livada
Već to bila lijepa djevojka,
Zaručena, pa je ostavljena.

Sada ćemo se ogledati i na druge prisposodbe i metafore, kojima se ne slika čovjek, nego drugo šta. Primjere ćemo vaditi iz narodnih zagonetaka. Po mom tvrdom uvjerenju, tkogod želi upoznati narodne metafore, ne smije s uma smetnuti narodnih zagonetaka, u kojima se često nalazi isto toliko poezije, koliko i u narodnim pjesmama.¹ Mnoge su na ime narodne zagonetke takve, da se njima izriče metaforски ono, što se ima pogoditi, a kako su mnoge metafore u zagonetkama skroz poetične, tako izlaze zagonetke ravne stihovima narodne pjesme, u kojima se izriče prisposodba, a razlika je ta, što je u zagoneci prisposodba postala metaforom. U Vuka (I. 162) nalazimo ova dva stiha:

Osu se nebo zvezdama,
A ravno polje ovcima,

tu se dakle ovce prisposodbljaju sa zvjezdama, a u narodnoj zagonetci kod Novakovića (op. cit. 128) nalazimo tu istu sliku: puno

¹ O narodnim zagonetkama govori obilnije moja razprava štampana u programu gimnazije požeške za godinu 1880/1.

polje ovaca, medju njima rogat čobanin. U narodnoj se pjesmi često čita stih: svijetli care, sunce ogrijano, a u zagonetci nalazimo istu sliku: izidje car iza planine, obasja krunom i zle i krive (= sunce, Novaković, op. cit. 219). U Vuka, pjesme II. 537 čitamo:

Bojna koplja kako čarna gora,
A barjaci kako i oblaci

a tomu sasvim odgovara zagonetka u Novakovića, str. 146: Crn se *barjak* iza gore vije (= oblak).

Narodna zagonetka zove ladju *konjem*: konj bez glave, put bez trave, pa samo ide; ili *patkom*: pliva patka na vodici, nosi čekrk na glavici (Novaković, op. cit. 111); i za čunj se veli *konj*: uzeh krunja bez ulara, ošinuh ga bez šikara, ode konj bez traga (Ibid. 240). Ako se komu čini tvrda metafora: ladja = konj ili = patka, a on neka promisli, da narod brže nalazi tertium comparationis medju dvjema stvarima nego li mi, koji ne umijemo prirode motriti onim okom, kojim je narod motri.

Sjećam se, da sam u ruskih pjesnika češće čitao, kako oni led zovu okovima; tu istu metaforu nalazimo i u zagonetci: verige čeverige, same se skovale, same se raskovale. (Ibid. 113).

„Je li davno palo inje po planini?“ pita u zagonetnoj pripovijetci car nekakva starca (Stojanović, pučke prip. i pj. 91), kao da ga pita: je li ti davno kosa osijedila? Ta je metafora svakomu dobro poznata, a nama i onako rabi i u običnom govoru, n. pr. mraz mu je pao na kosu, a narodna je zagonetka pošla dalje, te veli „planina“ mjesto „kosa“.

Mjesto „pomoć“, „pomoćnik“ nalazimo u narodnoj poeziji često metaforski „krilo“ ili „perje“. N. pr. u Vuka (život i običaji 179) pjeva se nad mrtvacem:

Što si mi se položio,
Što prevari tvoju braću
I salomi *krila* braći?

t. j. ti si umr'o, a braća tvoja ostala su bez pomoći. Na str. 189. iste knjige veli sestra nad mrtvime bratom: kuku brate, *krilo* salomljeno! U Vukovoj II. knjizi narodnih pjesama, str. 50. namjera se ubojica svoga brata na vranu ticu bez desnoga krila i pita je, kako joj je; a vrana tica odgovara, da joj je bez desnoga krila: „kako bratu, koji brata nema“. Slično čitamo i na str. 628 iste knjige, gdje soko govori junaku, koji hoće brata ubiti:

Meni jeste bez krila mojega,
Kao bratu jednom bez drugoga.

U poslovice (kod Stojanovića, 94) čitamo: imam djecu, imam svoja krila, ili (na str. 95): on mu je desno krilo (= najbolja pomoć); očupali su mu krila (= oveli mu vlast). S tim se slaže ono, gdje mati veli mrtvu sinu (Vuk, život i običaji 203): *krilat* sine; ili ono (Vuk, I. 252), gdje mati veli: Oj Omere moje milo perje! (ili na str. 253), Ajd' Omere, moje b'jelo perje!

Tko će se sada čuditi, ako u zagonetnoj pripovijetci pita onaj car starca: „Kamo ti starče *krila*, pak moraš još zemlju parati i po njoj puziti?“, mjesto da pita: gdje su ti *djeca*, da ti pomognu? (Stojanović, pučke prip. i pj. 91).

Ovu čitulu narodnih metafora i prispodoba neka završe još dvije, tri: u zagonetci se mjesto „munja“ veli „guja“: jedna guja preko bijela svijeta (Novaković, op. cit. XX.). Doista divne li metafore! *Nebo* se veli *platno*: jedna truba platna svu zemlju pokrila (ibid. 142). U narodnoj pjesmi (Vuk I. 128) govori Gospod angelima:

Pa podjite po svetu,
Kao pčela po cvetu,
Od božijeg prozora
Od sunčevog istoka.

*

Mi smo se zato ogledali na metafore i prispodobe, kakve nam ih pokazuje prstonarodna literatura, da tim lakše razumijemo ona prstonarodna vjerovanja, koja su prouzročena metaforom. Kao što ima u narodnom vjerovanju primjera, gdje je paronomazija bila uzrok, te je narod doveo u savez dvije stvari, koje nemaju ni kakve zajednice, osim što su im riječi jednakozvučne: tako ima i takovih primjera, gdje je narod doveo u savez takva dva pojma, koji stoje jedan prama drugome u odnošaju metafore. Mi smo vidjeli, da djevojke mažu kosu travom *bujačom*, da bi im kosa *na-bujala*, ali one u oči Gjurgjeva dnc režu takodjer lozu i iz nje hvataju sok i tim si sokom sutradan mažu kosu, da bi im rasla. (Milićević, Gl. XXXVII. 116). Onomu je vjerovanju povod paronomazija, a ovomu metafora. Da vidimo: kao što čokot pušta lozice te se one moraju u proljeće obrezati, tako valja i kosa da raste, a kosa će onda rasti, ako se namaže (na Gjurgjev dan) lozovim sokom, onda će istom kosa rasti kao loza, ili da reknemo

metaforski: *kosa će biti loza*. Da li je ovo tumačenje pravo, uvjerit će se čitaoci, ako ih uputim na narodnu zagonetku u Novakovića, str. 116:

Sedi Mara na dnu grada,
Pustila kosu na vrh grada.

Novaković bilježi tu zagonetku sub voce *loza*, a pitanje joj ne piše odgonetljaja, a ja držim, da je u toj zagoneci Mara = čokot, a kosa = loza; odgonetljaj je dakle: čokot je pustio loze. Iz te narodne zagonetke vidimo, da je djevojačko vjerovanje u čudotvornu tobože moć loze isto toliko nevino, isto toliko poetično, koliko je nevina i poetična metafora: loza = kosa.

Nego mjesto loze mogle bi isto lako lijepo djevojke upotrebiti i grančice drugoga bilja, koje u proljeću lista i buja¹, pa bi opet njihovo vjerovanje ostalo metaforsko, jer se ljudska kosa često prisposoblja s travom, lišćem i planinom. U narodnim zagonetkama u Novakovića, str. 99 i 100 nalazimo za kosu (resp. glavu) ove metafore: rasla česta šumica itd., česta gora čestana; crna gora, planina, šuma, gora. — „Jeli davno palo inje po planini“ pita car starca u spominjanoj pripovijetci. — U Turgeneva, „zapiski ochotnika“ (lajpciško izdanje, 1876), I. 16 veli ruski seljak: „Čto boroda: *boroda* — *trava!* skositi. možno“. Sjećam čitaocce na Horacijevu: redeunt arboribus comae (Od IV. 7), na Homerovo κόμη = lišće: καὶ τότε ἔπειτ' ἀπέκοψεν κόμην ταυροφύλλου ἐλαίας (Odiseja φ 195). I njemački pjesnici rado vele *haar* mjesto *laub*.

Moglo bi se nametnuti pitanje: kako to, da narod i pjesnici mogu zvati lišće kosom; zar nema puno kriterija, kojima se može razlikovati lišće od kose, pa ako i ima kakva sličnost medju jednim i drugim, zar je onda slobodno kazati „lišće“ mjesto „kosa“ ili obratno? pa ako je i to slobodno, zar je pametno graditi na tom vjerovanju? Tko bi nas tako pitao, mi bismo mu rekli, neka za uzrok tomu pita narod, pita pjesnike, neka ih sam pouči, da to nije logično, a mi ćemo se zadovoljiti, ako samo izložimo fakta.

Povratimo se samo malo na pučku etimologiju. Tamo smo vidjeli, kako narod često bizarnom upravo dosjetljivosti nalazi jednako-

¹ Kad se prvi put u godini čuje kukavica, onda je dobro — piše Milićević, Glasn. XXXVII. 113 — od onoga drveta, na kom je kukavica kukala, otkinuti grančicu i zadjeti za kosu, jer će onda kosa dobro rasti.

zvučne riječi i na njima gradi svoja vjerovanja. Sjetimo se trave *omana*, sjetimo se *Krstova dne* i *vodokršta*. Ako je narod u zvuku tih riječi čuo nešto, što s njom nema saveza: je li onda čudo, ako narod motreći ljepote naravi i prisluškujući njezine glasove vidi i čuje nešto drugo, nego vidi i čuje drugi koji narod, nego vidi fiziolog, kemik i fizik? Dok se narod nalazi još u pjesničkom stadiju svoga razvitka, on si oživljuje čitavu narav, on drži, da narav živi život ljudski ili životinjski. Stari su Indi, kako se vidi iz Vêdâ puno cijenili govedo i držali ga nekim višem bićem nego li zoologijskim pojmom i članom iz reda ruminantia. Zato su oni i u uzvišenim pojavima prirode nazirali lik i čuli glas goveda. Tako su se staromu Indu rijeke, koje se izljevaju u more, pričinjale kravama, koje trče u staju; oblaci su po tom naziranju stada krava, koje vjetrovi muzu, a mlijeko pada na zemlju; i zemlja je krava, koja daje ljudima sve dobro. Bog Vrtra (t. j. personifikacija oblaka) drži u uzi krave t. j. nebeske vode, a Bog Indra oslobadja ih gadjajuć munjom. Prvi plamećci zore jesu crljene krave, koje boginja jutra pripreže uz svoja kola. Sunce je bik, koji gospoduje stadom nebeskih krava, t. j. zvijezdâ. Krava se upotrebljava i kao metafora (theriomorfizam) apstraktnih pojmova, te Indi držahu, da su žrtve i molitve nekakve krave, jer kao krave čine ljudima dobroćinstva. A. Pictet, *les origines* II. 61. 62. A na strani 63 veli isti pisac: „Les metaphores hardies par lesquelles les chantres inspirés des Vêdas poétisaient la vache et le taureau, ont laissé des traces multipliées dans le sanscrit même, et ce qui n'était au début qu'un jeu de l'imagination s'est transformé plus tard en mythes de toute sorte“.—

Kako su se Indu oblaci mogli pričiniti kravama, tako hrvatski narod drži oblak nekakvim zmajem, pa kud zmaj repom, tamo udri grad ili kiša. U Kukuljevićevu Arkivu XI. 267 čitamo, da Bačvani muzge pod oblakom drže repom aždajinim, a ta aždaja da postaje od zmiје, koja je dočekala 30 godina.

I u drugim nebeskim pojavima vidi prosti hrvatski i srbski narod nešto drugo nego što jesu. Lijepa se *via lactea* pričinila narodu slamom, a onda je onda koračio i dalje te stvorio priču, kako je njetko vozio slamu, pa mu ona putem poispadala iz kola i bog prenio tu slamu na nebo. Po Vuku (rječnik, s. v. „kumovska slama“) bila je to slama, što je poispadala iz kola nekakvome čovjeku, koji ju je svome kumu ukrao. Slovenci pripovijedaju, da

je kum kumu ukrado slamu, ali „se je na poti premislil in jo nazaj nesel, zato da so dva sleđa“. (Kukuljevića Arkiv XI. 255). Hrvatski narod u lonjskome polju kazuje, da je ono slama, što je poispadala nekakome svetitelju. A ja se sjećam iz svoga djetinstva, gdje mi se je pripovijedalo, da je to slama, što je padala Bogorodici iz kola, kada je bježala s Hristosom. „Kumovska je slama“ poticala fantaziju i drugih naroda, te su oni izmišljali razne priče, iz kojih se vidi, šta je koji narod u njoj nazirao. Grčki, rimski i njemački narod već samim svojim imenima pokazuju, da oni ne vide na nebu slamu nego mlijeko (*γῆλα οὐράνιον, γαλαξίας*, via lactea, Milchstrasse). Grci su pričali, da je mliječni put nastao od onoga mlijeka, koje je iscurilo Heri iz prsiju, kad je zadojila Herakla (Preler-Plew, griechische Mythologie³, II. 179).

O poznatoj konstelaciji „nebeska kola“, koja su radi svoga oblika tako nazvana, pripovijedaju Slovenci „da je na njem sveti Martin peljal drva iz gozda pa da je prišiel vuk in se zaletel v vola, pa mu vola zaklal in oje prelomil, zato da stoji oje na stran, pa da je vuka vpregel k volu, da mu je mogel peljati drva, pa vuk da je vlekel v gozd, vol pa iz gozda“. (Kuk. Ark. XI. 259).

Zvijezde blizu „djevojke“ i „lava“ zvali su stari, kako vidimo iz rimskoga pjesnika Katula (pjesma LXVI) vlasti Bereničini, coma Berenices. Po Katulovu pjevanju pretvorila je Afrodita vlase, što joj je žrtvovala misirska kraljica Berenika, u zvijezde. Taj je mit (doduše iz kasnijega doba grčkoga) jamačno izazvan nekom sličnosti, koju pokazuju zvijezde s vlasima ljudskim. Mi to zato ovdje spominjemo, što držimo, da u savezu s „vlasima“ iliti „kosom“ stoji i kolektivno ime *Vlašići*, t. j. onih sedam zvijezda, što ih stari zвахu Pleiades, a prosti ih narod zove (po Miličeviću, Glasn. XXII. 80) posebice: Mika i Mioka, Raka i Raoka, Orisav i Borisav i sedmi Milisav, ili (po Novakoviću, op. cit. 21): Vole i Voleta, Rale i Raleta, Mile i Mileta i mali Pržožak. — Ovomu, što ću ja sada navesti, trebat će regulative sa strane etimologije, ali držim, da će u glavnom moje mišljenje odobriti etimologija.

U Miklošićevu leksiku linguae palaeoslovenicae nalazimo za „Pleiades“ ove nazive: *власежелнштн, власежелнштн, власежелншн* i *власожнлнштн*. U ta je 4 naziva prvi dio riječi jasan, a drugi je dio u svakom njih bar meni taman, i ja upravo ne znam, što znači, s čim li stoji u savezu. Onaj prvi dio jamačno je u savezu s riječi *власъ*, a to nas upravo ovdje i zanima. Stulić bilježi za „arcturus“ riječ *vlasoželac*, a to je za cijelo ista riječ sa staroslovenskom *власо-*

жєлєхѣ (plural, a singular bi bio вѣлєжєхѣ). — U Rusa ima za riječ „Pleiades“ ime *volosožary*, koje riječi nema u običnim rječnicima ruskim, a ja za nju doznajem iz Miklošičeve *Lautlehre*², 467. Tko još uzme na um hrvatske riječi: *lastarice* (iz senjske okolice), *hlstarice* (iz varaždinske okolice) i slovensku *vlastovice* (vidi sve troje u Kukuljevića Arkivu I. 88), taj će držati, da je riječ *Vlašići* postala od: *Vlasići* i to tim prije, što u Dubrovniku, kako se vidi iz Vukova rječnika, zovu ljude zakona grčkoga *Vlasići*. Ako je staroslovenska riječ вѣлєжєхѣ, ruska *volosožary*, slovenska *vlastovice* glasila nješto u ustiju Hrvata i Srba: *Vlasići*, kako ja držim, ako toga i ne mogu za sada potvrditi: onda se je ta riječ radi paronomazije sa *Vlah* lahko mogla pomjeriti u: *Vlasići*. A kad su zvijezde postale *Vlasići* t. j. ljudi, onda je narod u jednu ruku izmislio tim *Vlasićima* imena, a u drugu ruku stao se je dovijati, kako su ljudi *Vlasići* dospjeli medju zvijezde.

Poznate zvijezde iz konstelacije: coma Berenices zove narod *Kosci* i danas se misli, da to znači: die Mäher, fœnisecae; ali tko uzme na um, da se u gornjem lužičko-srpskom jeziku „coma Berenices“ veli *kosy* t. j. capilli, taj valjda ne će dvojiti, da ime *Kosci* ne znači: die Mäher, fœnisecae, nego: die Langhaarigen, comati, dakle da isto znači, što i *Vlasići*.

Staroslovenska napokon riječ вѣлєжєхѣ i Stulićeva *vasoželac* mogu nam razjasniti ime njeke treće konstelacije: *žnjači*, koje se ime čuje medju hrvatskim narodom u lonjskom polju (Kukuljevića Arkiv, VII. 302). U istom se Arkivu na istom mjestu čita ovo: „pripovieda se, kad su nješto bogumila tri čovjeka izza gore *kosila*, da ih je bog k sebi primio, jedno da se ne muče tamo koliko ovdje, a drugo davši im vjekovite svjetiljke, da svietle mjesecu, odkuda će putovati. Za njima idu *lastori* (kupioci, *vlašići*) te trpaju u bagljice obaljeno sieno.“

Mislim, da će biti karakteristično, ako pripomenem samo još nješta. Ja sam za svoje djetinjsko doba slušao, gdje pravoslavne vjere seljaci zovu „Pleiades“ doduše od šale: *šokčići*. Eto opet dokaza, kolikim je promjenama izvrgnuto sve ono, što je pod suncem. Da se slučajmo ime *šokčići* općenito primi po svemu narodu, trebalo bi upravo Kolumba, koji bi obreo, da su „šokčići“ isto što вѣлєжєхѣ, isto što *Vlasići* i *Pleiades*.

U vrlo se mnogo nárôdâ po čitavu svijetu vjeruje, kad je sunčana ili mjesječna pomrčina; da onda nješto (obično zmaj) izijeda sunce ili mjesec te onda gledaju, da protjeraju neman, da ne bi

proždrla sunca ili mjeseca. Nije dakle čudo, ako to isto vjeruju i rade Hrvati i Srbi. — Latinski se veli: sol (ili luna) laborat, sol deficit, a grčki ἥλιος (ili μῆν) ἐκλείπει. Slikovitiji je izraz: *izijeda se sunce, izjelo se sunce* (Vuk, rječnik, s. v. pomrčati). Iz tih se izraza može lagano protumačiti, kako li je narod uzeo vjerovati, da nekakva neman jede sunce. Onaj kmet srpski, o kom pripovijeda Miličević (Glasn. XXXVII. 176), da je izišao, kad je sunce pomrčavalo, u selo i vikao: „pucajte brže, zar ne vidite, da ga hala proždre?“ — i sam je vidio halu, ili bolje rekav, njemu se je tako pričinjalo. Iz Vuka (rječnik, s. v. pomrčati) i Miličevića (Glasn. XXII. 195) vidimo, da narod doista — bar po nekim krajevima — prigodom pomrčine običava pucati; iz Miličevića doznajemo, da pucanjem tjeraju *Vrkolaka* (bugarski = vukodlak) od sunca.

Mjesečeve su pjege davale dosta materijala fantaziji nárôdâ. Po Vuku (rječnik s. v. „Kain i Avelj“), ono su u mjesecu Kain i Avelj, a bog ih je onamo metnuo svijetu za ugled kao preveliki grijeh, što je brat brata ubio. — Narod po Slavoniji pripovijeda, da je ono u mjesecu nekakov kovač.

E. Tylor u spominjanoj svojoj knjizi: *Forschungen* itd. razlaže na str. 145 i dalje, koliko silu ima u primitivnih naroda imaginacija. Takvi narodi umiju brzo naći sličnost i savez među stvarima, u kojima će uzobražen motrilac kasno naći kakvu sličnost. Tim je načinom postala u Grka poznata priča o Niobi. U Engleskoj ima negdje nekakvo kamenje, za koje narod pripovijeda, da su to bile djevojke, koje je bog pretvorio u kamenje, jer su u Nedjelju plesale. — U zagrebačkoj okolici kod Susjedgrada ima rpa kamenja, za koje puk pripovijeda, da su to bili svatovi, koje je proklela mati ženikova i oni se svi okamenili; narod u tom kamenju još raspoznaje mládu i mladoženju, koje se dvoje grli, raspoznaje kuma i djevera. Tu je priču, kako je poznato, upjesmio A. Šenoa (vidi njegovu „antologiju pjesništva hrvatskoga i srbskoga“, str. 245). — Tylor govori o pričama različitih naroda, kojima si narodi tumače izdubine u hridima i u kamenju; narodima se je pričinjalo, kao da te izdubine nalikuju na čovječje stope, i tako se je izmišljalo, da je nekoč na tom mjestu stajao Isus, ili Muhamed ili Buddha. — Ja sam u jednoj knjizi priča s magjarskoga jezika na hrvatski prevedenoj čitao, da narod negdje (valjda u Magjarskoj) vidi u nekakvom velikom kamenu izdubine od čaporaka nekakve zvijeri te drži, da je nekoč djavo zgrabio

taj kamen i njim htio smrviti seosku crkvu, ali ga angjeo otjerao. — Tylor pripovijeda jednu sjevero-amerikansku priču, kojoj je također povod imaginacija. Mladi se nekakav Indijac htio oženiti nekakvom djevojkom, ali roditelji ne dadoše. Tada mladić pun tuge ode sa svojim psom u preriju, a za njim dodje i djevojka. Sad su dvoje dragih s psom dugo bludili po preriji i vrlo gladovali, jer ništa nijesu imali, što bi jeli, do vinjaga. Napokon stanu oni, a i pas po malo kamenjeti, dok se posve ne okamene. Samo se ne okameni grozdić, koji do dana današnjega drži okamenjena djevojka u ruci. „I čitava je ta pripovijetka nastala zbog umišljene sličnosti triju kamena s čovječjim likovima i s likom pasjim“ veli Tylor. Da završimo seriju pričica, koje su nastale iz toga uzroka, dodat ćemo samo još pričicu iz Vukova rječnika s. v. babini ukovi“:

„Pripovijedaju, da je nekakva baba istjerala jariće u planinu, pa dunuo sjever i udario snijeg, a ona rekla: Pre Marcu, ne bojim te se; moji jarići petorošćići. Na to se rasrdi Mart, pa uzajmivši u Februarija nekoliko dana navali sa snijegom i s mrazom, te se smrznue i *okameni* i baba i njezini jarići. Kažu, da se i danas može vidjeti u nekakvoj planini (gdje se to dogodilo) ono kamenje, što je postalo i od babe i od jarića: baba stoji u srijedi i jarići oko nje“. —

Ta je priča za cijelo popularna u onom kraju, gdje ju je Vuk čuo, jer narod ima posebna imena za one dane u Martu (ili Aprilu), kad na jednoč udari snijeg; narod zove te dane: babini dni, babini jarci, babini kozlići, babini pozajmenici, babini ukovi (Vidi sve te riječi u Vukovu rječniku).

Kad se narodi pri stvaranju takvih *eksplanatornih* — da ih tako po Tyloru nazovemo — mitâ ne ravnaju ni po čem drugom nego po svojim čutilima, koja znadu biti vrlo varava, ako ih ne prati razum: onda nije čudo, ako ovaj narod u istom prirodnom pojavu vidi drugo što ili čuje nego li onaj narod. Gdje jedan narod u kamenju vidi svatove, tu vidi drugi grješne plesačice; gdje jedan vidi stopu kojega svetitelja, tu će drugi nazirati djavolje čaporke itd. Lijepo se to vidi kod iménâ zvijezda, za koja piše Tylor, da se rijetko događja, te bi dva naroda jednako prozvala isto zvijezdje, pa i u jednom te istom plemenu mogu biti imena posve različita. One zvijezde, koje mi zovemo Orijonov pojas, zovu njeka plemena na Novoj Seelandiji ili „lakat Mauis-a“, ili „krmilo čamca Tamarere“, komu je sidro „južni krst“. Veliki medvjed nalikuje isto tako na kola, a Orijonov je pojas također vreteno Frigge ili Maje

ili Jakovljevi štap (U Vukovu rječniku stoji, da se nekakve zvijezde zovu *štapci*).

Interesantni su također oni primjeri, koji nam pokazuju, što sve narod čuje u glasovima životinjskim. Mi ćemo i te primjere spomenuti, da vidimo, koliko se narod da voditi imaginacijom i samo imaginacijom. Svatko će, tko govori hrvatski, moći mirne duše reći, da on toga ne čuje u glasovima životinjskim, što čuje narod, a nekmoli da toga ne bi mogao reći onaj, koji ne razumije hrvatske riječi. A i zato je vrijedno te primjere spomenuti, što se i u njima nalazi gdje ko pučko vjerovanje, koje ako i jest naivno, opet je vjerovanje te spada u ovu radnju.

U Aristofanovoj komediji „Žaba“ pjeva kor žaba između ostalog i pravu žablju pjesmu: *βρεξεξεξεξέξ κοζέξ κοζέξ, βρεξεξεξεξέξ κοζέξ κοζέξ*. Otale učimo, što je Grk Aristofan čuo u žabljem regetanju. Zvuk *κοζέξ* čuli su jamačno i Italci, jer se „regetati“ veli latinski „coaxare“, a i Nijemci vele koaxen. Hrvatske riječi: kreketati, regetati, takodjer su onomatopoetske, oponašaju žablji glas, a isto tako i staroslovenska riječ *крекетати*. Nego kao što se dvjema individuima ista stvar može u isto vrijeme različita pričiniti, tako se i jednomu te istomu individuu ista stvar u različito vrijeme može različita pričiniti, tako je i ovdje. Hrvati i Srbi ne čuju uvijek u žabljoj pjesmi kreketanje ili regetanje, nego čuju i *pitukanje*; sr. poslovice: „volj' ti piti, volj' kapu kupiti“. Vuk (poslovice, 39) piše uz tu poslovicu ovo: „pripovijedaju šijaci u šali, kako je Hercegovac s obale bacio talijer u vodu, da daruje žabu, što mu je krećući kazala, gdje su mu konji, koje je tražio. Kad talijer pane na žabu, ona jekne i da od sebe glas *pit*, a on misleći, da ona pita, hoće li za one novce piti, odgovori joj: volj' ti piti, volj' kapu kupiti“. —

U Novakovića (op. cit. 107) nalazimo ovu zagonetku: „jedno veli *kuku*, drugo veli *pupu*, a odgonetljaj je: kukavica i pupavac. Narod dakle razabire u kukavičjem pjevanju zvuk *kuku*, a u pupčevu *pupu* te je po tom umišljenom zvuku i nazvao te dvije tice, a čini se, da je i latinski narod čuo to isto: cuculus, upupa. Nego kako se godj čini nama *kuku* pravi glas kukavice, opet se to nama samo čini, jer ima jezika, u kojima se kukavica drukčije zove, ali ipak onomatopoetski; ti su dakle narodi čuli drugo što u kukavičjem pjevanju. Da ne idemo dalje, spomenut ćemo, kako neki slavenski jezici zovu kukavicu. U starom se slovenskom je-

ziku pored *кочкашка* nalazi i riječ *жегъзоуша*¹, u ruskom jeziku ima riječ: *zogzica* i *zuzulja*, ali i *kukuška*, u maloruskom se veli *zozulja*, u českom *žezhule* pored *kukačka*, u poljskom *gzegzotka* pored *kukawka*. U litavskom se jeziku nalaze doduše glagoli *kukauti* i *kukóti*, ali se to, po Nesselmannu, veli ne samo za kukavicu, nego i za druge tice; prama glagolu: kukauti nema u litavskome jeziku imena za kukavicu, već za pupavca, koji se litavski zove *kukuttis*; litavski dakle narod ne čuje u pupavčevu pjevanju zvuka *pupu*, nego *kuku*! Kukavičino se pak litavsko ime podudara s gore spomenutim imenima iz nekih slavenskih jezika: *gégéle*, *gégutte*, *gégúže*, *gegužéle*, a sve su to deminutiva od riječi *gége*², koja danas narodu ne rabi.

U Novakovića (op. cit. 268) čitamo zagonetku: „Što vazda viče *podj* — *podjoh*, *podj* — *podjoh*, a na jednom mjestu sjedi? — Odogonjetljaj je *prepelica*. Eto kako narod u tičjem pjevanju čuje ne samo nerazvite riječi, nego i gotove ljudske riječi! — Tako i u vranjem pjevanju razabire narod riječ *kvar*; zato tko se s njom sastane na putu, a ona graja, valja da reče: „na glavi ti *kvar*!“ (Kukuljevića Arkiv VII. 226).

Afanasjev (op. cit. III. 689) piše, što čuju Malorusi u pjevanju svračka (ovsjanka): „*pokinь sani, vozьmi vozь*“ (t. j. turi saonice, uzmi kola). Tomu je slično ono, što bilježi Vuk (poslovice 322), da ždralovi polazeći od nas u jesen govore: „turi užinu, a uzmi haljinu, a kad se u proljeće vraćaju k nama, onda govore: „turi haljinu, a uzmi užinu“.

U gukanju grivnjaša goluba čuje narod ove riječi: „šta ti tu činiš, prokleti pope, kod tudje žene, kod tudje djece?“ — a u gukanju dupljaša goluba čuju: „sij luk, sij luk, sij luk!“ t. j. kad on k nama u proljeće doleti, onda je tomu vrijeme (Vuk rječnik, s. v. golub; sr. i „poslovice“ 284).

Kajkavski Hrvati u sjeničinu pjevanju čuju zimi: „vleci gunj“, a u proljeće: „seci gunj“ (Kukuljevića Arkiv VII. 226).

Vuk u rječniku s. v. „ototoliti“ piše, da je kao malo dijete u Tršiću slušao, gdje pripovijedaju, da žuna u proljeće ovako totrče:

¹ toj riječi u sačuvanim spomenicima nema doduše potvrde, ali se je za cijelo nalazila, a to svjedoče adjektiva: *жегъзоушнѣ* i *жегъзоушнѣ*; vidi Miklošičev leksik.

² Litavske riječi iz Nesselmanova rječnika prepisujem njegovom ortografijom, koja je različna od Šlahtherove i Miklošičeve.

ototòli debelo
kao moje koljeno;
ako li ćeš i deblje
kao moje i bedre,

a to je kao ukor sporog prelji.

Novaković (op. cit. 168) bilježi zagonetku: „djeca majci kažu: *piju piju*; a majka njih pita: *ko ko?*“ Tomu je odgonetljaj pilići i kvočka.

Ako ovoj čituli dodamo još poslovice iz Vukova zbornika, 99: „i zmija je lijepa, ali je zla“, onda ćemo se još jače uvjeriti o tom, kako se jedna te ista stvar u razno vrijeme može istomu individuu pričiniti različna: najmrži i najgadniji stvor radi njegove šarèni drži narod kadikad lijepim! — Pučka su vjerovanja uopće vrlo protejske naravi, zato vrijedi za sve mite ono, što je rekao Preller za grčke: „es lässt sich nichts Mannichfaltigeres und Wandelbareres denken als diese griechischen Mythen, daher sich etwas allgemein Gältiges auch weder von ihrer Form noch von ihrem Inhalte sagen lässt“.

Iz svega smo ovoga imali dosta prilike razabrati, da se prostomu narodu našem pričinjaju vanjski pojavi nječim drugim nego doista jesu; kad on — osobito u pjesničtvu — to nješto drugo uzima mjesto onoga vanjskoga pojava te veli n. pr. rumena ružica mjesto: djevojka: otale se vidi, da je u njega metafora podjedno identifikacija dvaju posve različitih pojmova. Sada ćemo razumjeti, zašto metafora ima veliku silu na njegov razum, isto onoliko, koliku ima i paronomazija. Neka nas o tom uvjeri ono, što ćemo sada razmatrati.

Ne treba nam istom razlagati, što svatko živ zna: da je svjetlo svakomu isto toliko milo, koliko mu je tmina nemila; svjetlo je nužno svakomu životu, a tmina je ondje, gdje života nema — pod zemljom u hladnome grobu. Zato narodi s pojmom svjetlosti spajaju sve, što je radosno, slavno, pošteno, a s pojmom tmine spajaju se protivni pojmovi. Lijepo se to vidi iz rječnikâ gdjekih jezika; u grčkom n. pr. jeziku $\varphi\alpha\delta\rho\acute{o}s$ znači ne samo svijetao, nego i veseo, a $\varphi\alpha\delta\rho\acute{o}\nu\omega$ znači veselim, $\varphi\alpha\delta\rho\acute{o}\tau\eta s$ veselje; $\varphi\alpha\delta\mu\acute{o}s$ nije samo svijetao, nego je i slavan, isto tako i $\varphi\alpha\psi\epsilon\rho\acute{o}s$ ima oba značenja; $\varphi\alpha\nu\acute{o}s$ znači: veseo, veličajan. Supstantiv $\varphi\acute{o}s$ (ili $\varphi\acute{o}\zeta$) znači: svjetlo, spas, pobjeda, blagoslov, radost, spasitelj, pomoćnik, baš kao što i latinsko *lumen*, koje ne znači samo: svjetlo, nego i: spas, pomoć. A ne velimo li i mi sami: *svijetao* obraz mjesto: pošten,

čestit (sr. poslovicu u Vuka: blago dobrom činu i svijetlom obrazu, str. 15). Velimo: svijetli care mjesto: slavni, uzvišeni. Dobro će biti sa svim tim isporučiti i druge njeke hrvatske fraze: sunce će svanuti i pred moja vrata t. j. i ja ću jednoč doći do *sreće*. U narodnoj pjesmi (u Vuka II. 374) čitamo:

Danas te je ogrijalo sunce,
Kad si došla k mene pod šatora,

t. j. na svoju sreću došla si k meni. — Slijepci proseći milostinju pjevaju ovako (Vuk I. 141):

Ne bi li se duša našla,
Koja bi se smilovala
I na boga pogledala,
Mene slepa darivala
I mesecom obasjala.

To bi se parafrazom reklo: ne bi li se našla duša, koja bi me darom svojim razveselila t. j. rasvijetlila tužno srce moje, kao što mjesec noć rasvjetljuje?

Ako je svjetlo postulat života, a ono je i zvuk; gdje ne čujemo nikakva zvuka, ondje nam je i u po bijela dana isto tako neobično oko duše kao u po noći: zvuk nam svjedoči, da oko nas ima i drugih živih stvorova, da nijesmo sami. Svjetlo i zvuk držahu narodi već od pradavnih vremena sa životom toli usko spojene, da si bez njih nijesu mogli ni misliti života. To su narodi uvidjeli naravskim umom bez optike i bez akustike, a što je još čudnije, narodi su i svojim jezicima ne samo pokazali, da bez svjetla i zvuka nema života, nego su identifikovali to dvoje među sobom — t. j. gdje je života, tu je i zvuka i svjetla, a ne samo jedno od toga dvoga. Ja bar tako shvaćam riječi Jakova Grima (über den ursprung der sprache⁷, 42): „es ist ein folgenschwerer Satz, dass *Licht* und *Schall* aus denselben Wurzeln fließen“. Od korijena φαζ ima grčki jezik riječi φάσσω, φημί (govorim), φήμη (govor), φωνή (glas), a od istoga korijena determinovana sa n: φων imamo riječi: φωνίω (svijetlim), φανερός (svijetao) itd. Zgodan primjer imamo i u današnjem hrvatskom jeziku i to u riječi: *jasan*, koja po svojoj etimologiji (Daničić, osnove, 177) svakako znači: lucidus, pa to još i danas znači, nego Vuk kao da nije čuo te riječi u tom značenju, jer on piše u svom rječniku, da znači: hell, liquidus (*de voce*) i navodi ovaj citat: *jasno pjeva* za gorom djevojka. Sada znamo, zašto baka alica veli: „rastvori se nebo, da vidiš svakojake boljke, da odneseš

svakojake boljke u Lelejsku goru, *gde ovca ne bleji, gde vó ne buče*" itd. t. j. gde nema života (Milićević, Glasn. XXXVII. 153).

Sunce je izvor svjetla, dakle i izvor sreće; zato i nije čudo, ako je sunce u premnogh naroda upravo bog. Sunce se identifikuje s danom radi sveze, koja je razumljiva i malome djetetu. Ni u našega naroda nije posve potamnijela uspomena, da je sunce ili dan = bog; sr. zagonetku u Novakovića (op. cit. 104):

Jedno veli: svani bože,
 drugo veli: nemoj bože,
 treće veli: kako mi je, tako mi je.

(Odgonetljaj: krevet, vrata, gredice).

A kad je sunce bog, kad je ono izvor svjetla i svakoga dobra, onda je posve naravno grčko shvaćanje Apolona kao boga *liječenja*, koji odvraća od ljudi svakakve bolesti; njegov je sin Asklepije, zaštitnik liječničke nauke (Preller-Plew, griechische Mythologie³, 220). S time je posve analogno ono vjerovanje prostih Srba, koji se od groznice tako liječe, da paze u rano jutro u sobi, na koje će mjesto sunce baciti prvu zraku; onda od toga mjesta izrežu komadić, koji dadu bolesniku, da pojede misleći, da će ozdraviti (Milićević, Glasn. XXII. 173). — To nam srpsko vjerovanje razjašnjuje, kako li je to, te narodi drže istok osobito sretnom stranom: misle na ime, ona strana, s koje se sunce radja, valja da je blagoslovena, kad nju najprije rasvjetljuje sunce svojim blagotvornim svjetlom. Zato i jest u pučkim vjerovanjima s pojmom *istoka* spojen pojam *dobra i sreće*, a s pojmom *zapada* pojam *zla i nesreće*. Lijepih paralela nalazimo tomu u grčkom i rimskom vjerovanju: grčki su se gataoci motreći nebeske znakove okretali prama sjeveru, te im je istok bio na desnu ruku, a zapad na lijevu, a rimski su se auguri okretali prama jugu te je njima istok bio na lijevoj strani, a zapad na desnoj. Narodima je, kako ćemo poslije vidjeti, desna strana — strana sreće, a lijeva nesreće; to se je posve slagalo s načinom motrenja grčkih gatalaca, kojima su dobri znakovi dolazili s desne strane t. j. od *istoka*, a zli s lijeve strane t. j. od zapada; rimski je augur usuprot vidio dobre znakove samo na lijevoj strani t. j. na istoku, a zle na desnoj t. j. na zapadu. U pravom je rimskom smislu lijeva strana sretna, a desna je nesretna. Asocijacije dakle ideâ, koje se spajaju s istokom kao izvorom dobra i sa zapadom kao izvorom zla, bjehu jače od idea, koje spadaju s desnom stranom dobro, a s lijevom zlo.

I mi možemo zabilježiti dva pučka vjerovanja, iz kojih uvidjamo, da je i našem narodu istok podjedno i izvor sreće. Vuk u rječniku s. v. „božić“ piše: „U Grblju gledaju na Božić, s koje će im strane pinjata navreti, *pa kome navri od istoka, onaj se nada sreći one godine*“. — A Miličević (Glasn. XXXVII. 126) veli, da seljaci, kad na badnji dan sijeku hrast za badnjake, gledaju, da pane na *istok*, a to samo zato, jer iz toga hrasta gataju sreću, kakva će im biti drugoga božića; ako na istok pane, onda dobro.

U Stojanovićevoj zbirci pučkih pripovijedaka iz Slavonije nalazimo na str. 129. jednu, u kojoj Smrt kumuje nekakvome djetetu. To dijete postane poslije liječnik i pomoću svoje kume dodje vrlo na glas. Jednoč ga smrt odvede u svoj stan; kad oni tamo, imadu što i gledati: neizmjerni broj svijeća, ali gotovo svaka druge veličine, jedna istom zapaljena, druge je dobrano izgorjelo, treća dogorijeva itd. Smrt kaže svomu kumčetu, da su *te svijeće ljudski životi*; koliko ima tko svijeće, toliko će još živjeti, a čim mu svijeća dogori, onda će dogorjeti i njegov život. t. j. umrijet će. — Ako se i dokaže, da je ta pripovijetka nedavna datuma i da je u Slavoniju došla od druguda, opet je ona vrlo zgodan dokaz, čim li sve ne prispodabljaju narodi život: kao što gori svjetlo, tako je i čovječji život, ništa nema na svijetu, što bi uvijek sjalo, i samo se sunce u večer skriva našim očima; kakogodj dogorijeva svako svjetlo, tako se i život svršava. bilo kad. Takve su misli mogle proizvesti u naroda metaforu: *život je svjetlo*. Kao pendant toj pripovijetci dodajemo njeka vjerovanja hrvatskoga naroda. Ilić (op. cit. 60) piše, da mladenci, kad stoje na vjenčanju pred žrtvenikom, gledaju, kako gore na žrtveniku svijeće; ako s mladoženjine strane svijeća bolje gori t. j. jače titra, onda on misli, da će on duže živjeti nego li njegova žena; ako li s mladine strane svijeća bolje gori, onda će ona preživjeti muža. Na str. 95 iste knjige Ilićeve nalazimo, da si na večer sv. Barbare čeljad uzima svjećice te ih zapali, pa komu svijeća najprije dogori, taj će po narodnom vjerovanju najprije umrijeti. Po drugim je mjestima Slavonije taj običaj na badnje veče. — Ne smijemo zaboraviti ni na fraze, koje se govore po narodu; n. pr. moja će svijeća dogorjeti = umrijet ću. Kada vide koju zvijezdu, da je kao spala, da je je nestalo, onda vele, da je njetko umr'o (Kukuljevića Arkiv VII. 224). I u toj se dakle vijesti identifikuje svjetlo sa životom.

Sreću i zdravlje znače narodu takodjer one farbe, koje i mi u običnom govoru zovemo svijetle, dakle osobito bijela i crvena, a i

zelena. U Bačkoj vrlo se veseli onaj, koji ulovi *bijela* leptira prije Gjurgjeva dne, jer drži, da će čitavu godinu biti sretan (Kukuljevića Arkiv XI. 267). U Slavoniji običavaju mlâde novu svoju rodbinu prvi put ljubiti preko srebrna novčića i to zato, da bude bogata i da im bude toliko draga, koliko je svakome drago *bijelo* srebro (Kukuljevića Arkiv II. 352). Tko u proljeću vidi najprije *crljena* leptira, taj se veseli, jer se nada zdravlju čitave godine (Kuk. Ark. VII. 225). Rumenomu se cvijetu ruži pripisuje moć, da može čovječjemu licu dati rumen, tako bar veli kraljička pjesma

neka su rumene
kao i ružica.

Kad hajduci čuju kukavicu u rano proljeće, gdje kuka po *zelenoj* šumi, onda se nadaju dobru i vesele se; ali ako kukavica prvi put zakuka u *crnoj* šumi, onda hajduci misle, da će im ona godina biti zla (Vuk, rječnik, s. v. kukavica). Isto se tako ne nada dobru seljak, ako mu ovca prvo janje ojanji *crno* (Miličević, Gl. XXXVII. 173). Kao što je svjetlo izraz poštenja, tako je *crnoća* izraz nepoštenja: zato se i veli: crn ti obraz bio! mjesto: stidi se, sramota na te! — Crna farba ne može zato narodu značiti ništa povoljna, jer je crnoća isto onako spojena s tminom, kao što je bjelina spojena sa svjetlom. A da pojmovi: zapad, tmina, crnoća ne mogu narodu slutiti nikakva dobra, to je svakomu jasno, tko razumije, zašto narod svako dobro spaja s pojmovima: istok, svjetlo, bjelina. U narodnoj se poeziji često prispodablja tuga s mrakom; n. pr. u Vuka, I. 225:

Tavna noća puna ti si mraka,
Srce moje još punije jada.

Ili (ibid. 409):

Čarna goro, puna ti si hlada¹,
Srce moje, puno ti si jada.

Naravno je posve, ako narod s pojmom *tmine* spaja pojam *smrti*; to je baš protivno onomu, gdje smo pokazali, da je njemu svjetlo = život. To je tim naravnije, što narod svaki dan vidi prizor, gdje sunce tone u tamne zapadne krajeve, a kad tmina proguta sunce, obaviija ona i zemlju (ako nije mjeseca). Kao što dakle sunce svaki dan *umire* na zapadu — kako bismo pjesnički rekli — tako su

¹ Riječ *hlad* ovdje znači: *sjena*, dakle *mrak*. Sr. u Ljubiše (pripovijetke crnogorske i primorske, 97): dopru doma u prve hladove (= pod večer).

narodi počeli misliti, da je na zapadu stan svih pokojnika; zato vrlo mnogi narodi smještavaju prebivalište duša ili podzemni svijet u daleki zapad (vidi Tylor, *die Anfänge*, II. 47). Da i naš narod s pojmom zapada ili tmine spaja pojam smrti, to dokazuje ono narodno vjerovanje, koje drži, da se nije dobro češljati, pošto sunce zadje, *jer će braća umirati* (Vuk, rječnik, s. v. češljati).

Kako dim svojom farbom sjeća na crnoću i kako tamo nastaje tmina, gdje je njega puno, nije nauka pojmiti, kako da se u naroda hrvatskoga s *dimom* spajaju ideje *smrti*. U mnogim krajevima kao u Žumberku i u Bačkoj na badnje večer (ili na Božić, kako gdje) vinom gase svijeću i dobro gledaju, kamo će dim ugašene svijeće; ako ode u zrak, onda je dobro, ali ako krene prama kojemu čeljadetu, onda svi misle, da će ono do drugoga Božića umrijeti (Kuk. Ark. VII. 333 i XI. 266).

Ni žuta farba ne budi u naroda veselih pomisli, valjda zato, što sjeća na žuticu (bolest) i što je žuta farba prama crljenoj tamna. U Vukovoj zbirci poslovice, str. 81 nalazimo rijek: žut posao, t. j. zlo, rdjavo! U Kukuljevićevu Arkivu od istoga pisca, koj nam je zabilježio, da vidjeti crljenoga leptira znači zdravlje, čitamo na istome mjestu, da će onaj dobiti groznicu, koji u proljeću najprije vidi *žuta* leptira.

Mi smo vidjeli, da su zvuk i svjetlo u jeziku gdjejkoga naroda identifikovani, i pošto smo se baš sada uvjerali, da se s pojmom svjetla spajaju ideje dobra i ugodna, ne ćemo se začuditi, kad se na isto takve ideje namjerimo i pri zvuku. Češće se čita u opisima narodnih običaja, da narod prigodom kojekakvih svetkovina običaje pucati iznad stoke, a Milićević nam je (u Glasn. XXXVII. 116) upravo zabilježio, zašto narod to radi, zato naime „da bi stoka bila zdrava kao tresak“. U Vuka (poslovice, 89) nalazimo, da narod zdravu i jaku čovjeku veli: zdrav kao trijesak!

Ako narod sa *svjetlom* rado spaja ugodnosti ovoga svijeta, onda je posve naravno, da si on to isto obećava od svega onoga, što je svojim tekom slatko. Narod umuje: od onoga, što je slatko u ustima, moraju nastati u životu samo slatki časovi. A ima li što sladje od sladora i meda? Zato naš narod u svojim vraćanjima rado rabi te dvije slatke ingrediencije. Bugaraska mláda — kako se piše u Kukuljevića Arkivu VIII. 262 — maže medom sve pragove nove kuće, u koju je stupila, „a to čini zato, da joj budu umiljati i blagi svi domaći kao i ona njim“. Vuk (život i običaji, 136) veli: „na kućnome pragu sretne svekrva svoju nevjestu i založi je tri

puta medom iz ožice“, a na 317 strani piše, da drugdje običava svekrva mladoj metati sladora u usta, a to je jamačno zato, da bi mlada bila svima ukućanima medna, da bi joj u novoj kući bilo dobro. *Ilić* bilježi, da mladoj daju piti mlijeka ili joj meću u usta meda ili šećera, a razlog je i tomu onaj, koji smo baš sada mi rekli (op. cit. 66).

Interesantne su one metafore, kojima se izriču ljudske bolesti. U Hrvata su i Srba najobičnije pomisli o bolesti, da ona ili steže čovjeka ili da ga žeže. Tako su nastala štokakva vjerovanja, oko kojih ćemo se sada malo zabaviti. U razdraženoj se i ugrijanoj bolesnikovoj fantaziji pričinja bolest kao nekakva stezavica; bolesnik osjeća, kako ga sve steže, on više puta ne može ni dahnuti te u teškim mukama svojim lako može pomisliti, da ga ništa drugo ne steže nego li ona zloradnica i krvnica — guja. Ima liječničkih i psiholoških podataka, iz kojih se vidi, kako je mnogi bolesnik užasno vikao videći — dakako samo u fantaziji — gdje se oko njegova tijela omota kakva grdna guja; on je pipao njezinu hladnu kožu, vidio je, kako ona glavu svoju izdiže i hoće da ga proguta, dok nije pao u nesvijest. Kako su gujinja karakteristična svojstva hladnoća i stezanje, nemamo se čuditi takvim fantazijama bolesnikâ, koji su osjećali po tijelu ili stezavicu ili zimu. Takvi su bolesnici pravi Laokonti, ali dakako samo u svojoj fantaziji. U Hrvata je i Srba shvaćanje bolesti kao guje osobito obično, a to će nam sada pokazati primjeri, iz kojih ćemo se uvjeriti, da su postali samo iz metafore: bolest = guja.

U Milićevića (Glasn. XXII. u poglavlju: „pošto se dete rodi“, punctum 18) čitamo ovo: „U amajliju protiv veštica, činilica ili noćnica metnu mu (djetetu) glavicu ili čenj bela luka, ali taj luk ovako valja da postane: valja ubiti zmiju prvu vidjenu od godine, glavu joj odvojiti od trupa i razmrskati pa u nju metnuti glavicu bela luka od jednoga čenja, da tako ponikne i taj luk valja da se metne u amajliju“. — Ovomu će vjerovanju pravo značenje samo onaj shvatiti, tko uzme na um, da tu nemamo ni s čim drugim posla nego s metaforom: bolest = guja. Ne mogući narod uhvatiti bolest, koja je nešto apstraktna, hvata guju, koju drži identičnu s bolešću, te joj mrvi glavu i misli, da je smrvio glavu bolesti; onaj luk, koji ponikne iz te smrvljene glave, valja sa sobom nositi kao svjedočanstvo, da je bolesti t. j. guji smrvljena glava, te ona ne može nauditi onome, koji takov luk nosi.

Njeki grozničavci želeći se izbaviti groznice vade smolu iz uha onomu čovjeku, koga je jednoč ugrizla zmija; tu smolu miješaju s vodom i piju „verujući, da im se nikad više groznica povratiti ne će“. (Milićević, Gl. XXII. u poglavju: „od groznice“, punctum 12). I to je instruktivan primjer: X je grozničav, kolje ga groznica = guja; Y je ugrizen od guje, ali je ostao živ i zdrav; X dakle misli, da ni njemu njegova guja, koja ga je do sada klala, ne će moći ništa nauditi, kad ona druga guja nije Y-u ništa naudila, a da X bude siguran za uspjeh, uzima sekremente od Y-a, koji je tvrde kože protiv ugriza gujinjega.

Koga snadje padavica, valja da mu otac (ako je muško) ili mati (ako je žensko) skoči na tavan, tamo da se do gola svuče i više prvomu susjedu: „Hej Marko (ili kako je već susjedu ime), danas moga Simu ili Angju (ili drugo koje ime) *ujede guja*, pa više nikad“. (Milićević, Glasnik XXXVII. 140.) Bolesnik poslije toga još pije vodu koju mu otac ili mati sa svoje kose ucijedi u usta. — Ovdje dakle imamo pravi dokaz, da je guja = bolest.

Kad se nadje tica, koju je bila uhvatila guja pa pustila, valja kroz nju ili oko nje izliti vodu, a grozničavac neka tu vodu popije i ozdravit će. (Ibid. 143). Kao što je dakle umakla tica guji, tako će umaći bolesnik svojoj guji t. j. bolesti, ako bude pio vodu s te tice.

Za koga misle, da je urečen, njega liječe ovako: „uhvate guju, iz nje žive izvade srce, pa nju puste, a srce ušiju detetu u haljinicu te nosi“. (Ibid. 147). To nas sjeća na ono, što je već spomenuto, kako glavu guji mrve i kopaju u zemlju.

Prosti narod drži velikom zadužbinom osloboditi žabu od guje; ja sam nekoč slušao od nekakve starice, da se onomu oprašta 77 grijeha, tko to učini, a i puno se drugoga koječesa govori o tom dobrom djelu. Sve je to proizišlo jamačno iz pomisli, da nema strašnije smrti nego li je smrt od guje; i onaj će po narodnom vjerovanju duši mjesto uhvatiti, tko i nijemu životinju oslobodi od te užasne smrti. Narod pako u Srbiji pripisuje upravo čudotvornu moć onomu štapu, kojim je tko oslobodio žabu od njezine krvopilice, a tu je moć štapu mogao dati samo Gospod, jer ni on ne trpi zmiје, kao što ni njegovo sunašće, koje se veseli, kada tko zmiју ubija. (Vidi: Vuk, poslovice 274.)

Kad se žena ili životinja ne može dugo rastaviti od poroda, već se muči strašnih muka, onda običavaju u Srbiji lagano udarati mučenicu po krstima takvim štapom. (Milićević, Glasn. XXII.

156). Narod misli, kao što je tučenje tim štapom ubilo zmiju i od nje oslobodilo žabu, tako da će i sada druga guja morati pustiti porodilju.

Od groznice (za koju smo već kazali, da je narod zove metaforiski: gujom) liječe se bolesnici ovako: liju u kakav sud vodu niz onaj štap, kojim je tko žabu od guje oteo i tu vodu piju. (Milićević, Glasn. XXII. u poglavlju: „od groznice“, punctum 11).

Takov je štap napokon dobro upotrebiti i onda, kada komu meso trne: neka se samo uhvati za nj i bolesti će nestati. (Milićević, Glasn. XXXVII. 163).

Ali ima i takvih bolesti, koje bolesnika žegu kao živi oganj, one dakle ne hlade niti ne stežu, zato ih i neprispodablja narod s gujom, nego *s vatrom ili ognjem*; a kako je od prispodobе lagan prijelaz k metafori, tako je i ovdje brzo postala metafora *bolest = vatra*.

I sada moramo biti zahvalni gospodinu Milićeviću na krasnim njegovim prilozima za poznavanje narodnoga života; svi primjeri osim jednoga, koje ćemo sada navoditi za potvrdu metafore: *bolest = vatra*, uzeti su iz tih priloga.

„Kad kakva rednja zaređi po narodu, onda u onoj kući, u kojoj se još niko nije poboleo, razdele vatru od jednoga na dva mesta, pa svi kućani prodju izmedju te dve vatre govoreći: kroz ovu vatru prodjosmo, druge se ne bojimo. — Ili se prelazi preko vatre i govori: preko ove vatre predjosmo, druge se ne bojimo“. (Glasn. XXII. 167). — Svakomu je jasno, da narod ništa drugo prelazeći preko vatre ne veli nego: „ovu bolest prijedjosmo, druge se ne bojimo“.

„Neki opet rastegnu kućine kao veliko povesmo na jedno kolo zemlje, u koje svi ukućani udju pa se onda kućine na nekoliko mesta zapale te oko njih izgore. Posle svi izlaze iz toga kola i svako reče: u vatri besmo, ne izgoresmo; u bolesti besmo ne pobolesmo se. — Ovo se čini i sa stokom, kad u stoku udari pomor“. (Ibid.)

„Kad se ispeče (na Božić) česnica, onda vatru, u kojoj se ona pekla, izgrnu na dva pedlja od ognjišta i tuda prodje sva čeljad govoreći: „Prodjoh kroz vatru, da ne gorim kao vatra.“ Ovo se varuje od groznice“. (Glasn. XXXVII. 128.)

Kad se u selu pojavi srdobolja, onda „se sav narod iskupi pred svojom kućom, a jedna žena svud okolo razvuče kućina lanenih i

zapali govoreći: moj narod u jednoj vatri izgore, da u drugoj ne gori". (Ibid. 152.)

Hrvatski narod u Slavoniji skače preko vatre svetoivanjske i to zato, što misli, da će se tako osloboditi od svake kužne bolesti. Matere nose između vatara svoju djecu, ne bi li bila prosta od raznih bolesti. (Kukuljevića Arkiv, II. 373.)

Tko se boji urokâ, dobro mu je nositi sa sobom komadić onoga drveta, koje je grom zapalio. (Gl. XXXVII. 147.) Ja mislim, da to zato rade, što drže, kao što je nebeski oganj zapalio ono drvo, ali ga nije izgorio, da tako ni njih ne će uništiti iliti izgoriti oganj bolesti.

Ovdje se može spomenuti nješta, o čem se je već govorilo kod paronomazije. Sjetimo se *živoga ognja*, za koji smo rekli, da u vatru njim naloženu stupaju ljudi nadajući se da će ih ominuti rednija. Tamo nas je taj primjer zato interesovao, što narod drži, da je u živoga ognja moć, da učini ljude žive, a ovdje nas interesuje, što narod stupa u vatru postalu od živoga ognja; a što to stupanje znači, pokazuju gornji primjeri. Otale vidimo, kako se različiti elementi u pučkom vjerovanju više puta križaju i isprepleću. A takvo isto križanje i isprepletanje vidimo i u pomislima, koje se spajaju sa *svijećom*.

Prije smo vidjeli, da je *svijeća* metafora života, a sada ćemo vidjeti, da je *svijeća* metafora bolesti. Tko pomisli, da se u starom indskom jeziku *suncu* veli ne samo „čuvalac“ nego i „razoritelj“, taj će si taj pojav lako razbistriti. Kad se misli na *svijeću* kao raspršilicu mraka, onda se s njom zgodno spajaju ideje o životu; a kad narod pomisli na *svijeću* kao na oganj, koji zlo čini i uništuje sve, čim zavlada, onda mu se *svijeća* može učiniti zgodnom metaforom bolesti, koja pali i ništi bolesnika. Evo primjerâ:

„Bolestnik uzme *parče voštene sveće*, malo soli, ječma ili zobi i ode kakvoj mladoj vrbi pa oko nje tri put obidje govoreći: dadoh konju zob, volu sô i venčah groznicu za vrbicu. Zatim pilepi *sveću* za vrbu, žito i sô prospe pod nju pa bez obzira ode kući“. (Glasn. XXII. poglavlje: „od groznice“ punctum 1). Bolestnik dakle mjesto da ostavi na vrbi svoju groznicu, on ostavlja *svijeću*, s kojom identifikuje groznicu (resp. bolest uopće).

„Neka bolesnik načini toliku voštanu sveću da je može obaviti oko svoje glave, posle neka je odnese kakvoj vrbi, neka je zapali i tri puta oko vrbe obnese govoreći: venčah svoju boleticu za vrbicu. Posle neka je zapali i tu ostavi, da sagori, te će ga i glava proći“. (Miličević, Glasn. XXXII. 143).

Njke stvari vatra mnogo liže, ali im opet ne može nauditi; takve stvari narodu rado rabe u vraćanju, narod bo misli, da je u njih nekakva moć, dok im ne može nauditi vatra, a bolesniku bi trebalo takodjer da bude tvrd od vatre t. j. od bolesti. Milićević piše, da se od groznice gdje i tim čuvaju, što ugrijevaju tronog pa ga meću u nenačetu vodu, voda se od toga ugrije i bolesnik je onda pije. (Glasn. XXII. u poglavlju: „od groznice“, punctum 13). Bolesnik misli, kao što je vatra obuhvatila tronog, ali mu ipak ništa nije naudila, tako da neće ni njemu njegova vatra ništa moći, nego će ga pustiti, ako se stavi u savez s onim tronogom.

Peć uvijek gori, a nikad ne izgori, a isto tako ne izgori nikad ni dimnjak, ako i jest uvijek pun dima; zato seljaci u Srbiji, kad iznose malo dijete u svijet, pred polaskom ga unose u dimnjak ili u peć i govore: „ako se odžak ureče i dete se ureklo“. Zatim se na njemu prevrne košulja i namažu ga malo garežem izmedju obrva i po čelu. (Milićević, Glasn. XXII. 180).

Sada prelazimo na razlaganje metaforskih saveza, što ih je sve spojio narod s jednom osobitom bolesti, koja se toliko puta u svijetu ponavlja, kolikogodji puta ima žena dati ljudstvu novoga člana. Koliko je porod nuždan, toliko je i pogibeljan, te nije čudo, kad mnoge žene nastoje, da si ga oblakšaju, a druge da uopće i ne radjaju, ako ne već nikad, a ono bar nekoliko godina. Nego neka se nitko ne prestraši i ne pomisli, da seljakinjama — u koliko se nijesu naučile zlu iz gradova — rabe bog zna kako strašni ustuci od svega toga. Mi ćemo se i opet uvjeriti, da nam je i tu narod nedužan, a nedužan je zato, što je i njegovo pjesništvo nedužno, kojim je on zadahnuo svoja vjerovanja i pričanja.

U Vukovoj zbirci narodnih pripovjedaka nalazimo na str. 54 pripovijetku, u kojoj se govori kako nekakva žena nije mogla roditi, dok nije muž njezin prebacio ruku preko nje; a ja sam u svoje djetinjsko vrieme slušao, da je muž prokleo ženu, koja mu je spalila svlak — jer je on danju bio zmija, a noću momak, da ljepšega nije majka rodila — te su joj na utrobi narasla tri obruča i ona se onda istom rastavila s bremenom, kad je njezin muž taknuo te obruče i oni popucali. — Kako vidimo, narod drži, da obruči nijesu dali toj ženi poroditi, pa to narod i inače misli: kad se koja žena nemilo muči u porodjaju, onda je vrlo blizu pomisao da tu ženu steže obruč ili uzao, koji neda djetetu na polje. Zato treba nastojati, da taj — umišljeni — obruč ili uzao pukne, te će žena roditi. Što dakle rade? Kad je žena već na tom doba, onda

joj „razdrešuju svaki zavežljaj na haljinama, u koje je obučena i kosu joj raspleću“ (Glasn. XXII. 156) ili je „provlače kroz obruč, koji je sam na kakvoj kaci ili buretu pukao“ (Ibid). Mlade se već u naprijed osiguravaju, kako će bez muke roditi, kako će im uzao puknuti u vrijeme, kad na ime idu na vjenčanje, sve zavežljaje i uzlove po sebi riješe (Ibid 134).

Mlade si udavače ne žele odmah prve godine roditi, pa da doista ne rode nekoliko godina ili nikad, opet uzimaju u pomoć uzlove. Vuk u rječniku, s. v. „vjenčanje“ piše osim drugoga i ovo: „kažu, da se njoj (mláđoj) ili njezinu mužu na čemugod od haljina zaveže uzao na vjenčanju, da ne bi nigda djece imala“. — Misli se dakle, kao što je zavezan taj uzao, tako da bi se njoj zavezala utroba i ne bi nikad rodila. — Stojanović (u Kukuljevića Arkivu II. 352) bilježi, da slavonske djevojke na mlade Nedjelje prije sunca predju predju i prije nego će se udati, vežu uzliče od te predje i koliko uzlića svežu, toliko godina ne će radjati djece. Taj je običaj bio poznat već u prošlom vijeku velikomu prijatelju svoga naroda M. A. Reljkoviću. On u svom „Satiru“ (izdanje M. Senekovića, str. 322) ovako o tom veli:

Kada (mlada) pojde od svoje matere,
Još ju ondí babe nagovore:
..... (izostavivši nekoliko stihova)
Kolikogod uzlića zavežeš,
Onoliko ne će godinica
Tebi, sinko, dosaditi dica,
Neg ćeš biti lipa i rumena,
Kao da si jučer dovedena.

Nijesu sve žene takve, njeke bi vrlo rado rodile djecu i odgojile; takve, kad osjete plod u sebi, pašu se gvozdenim lančićem i ne skidaju ga do porođaja. (Milićević, Glasn. XXXVII. 139). Druge žene vežu polazeć na vjenčanje uzlove, da ne bi imale djece, da im se dakle i utroba zaveže, a ove meću na sebe gvozden lančić t. j. uzao i misle, da će se tim zavezati plod u utrobi te ga ne će nestati.

Lagan si porod želi svaka žena, a mnoga nastoji postići to još čim drugim. Njeke na ime nose u njedrima jaje, pa kako to jaje lako spane na zemlju, čim se otpašu haljine, tako se nadaju, da će im i porod biti lagan. To za Srbe u kraljevini potvrđuje Milićević (Glasnik XXII. 156), a za Hrvate u okolici grada Ivanića potvrđuje Deželić (u Kukuljevića Arkivu VII. 215).

Nerotkinje se nadaju, da će zatrudnjeti, ako crva izvade iz čvora (dakle: *uzla*) ljeskova drveta i ako toga crva pojedu. (Glasn. XXII. 153). Druge opet traže crva u šišarici i jedu ga. (Glasn. XXXVII. 135). To rade jamačno zato, da bi se i njihov uzao razuzlao te da bi dobile ploda u utrobi svojoj; one misle, da će puknuti njihov čvor i da će plod iz onoga bilinskoga čvora prijeći u njihovu utrobu i prometnuti se plodom t. j. djetetom.

Poznato je da je riječ *guž* (= zmija) istoga korijena, kojega su i riječi: *uzao*, *uže*. Narod dakako ne zna toga, nego njegovo nam pričanje i vjerovanje, kako mu je ostalo od njegovih otaca, pokazuje, da unuci u tvorenju pričanja i vjerovanja idu istom onom stazom, kojom su išli djedovi tvoreći jezik, tvoreći od jednoga te istoga korijena riječi: *guž*, *uzao*, *uže*. Što sve hrvatski i srpski narod spaja s pojmovima: *uzao* i *guž* (= guja), to smo vidjeli, a sada ćemo čitaocima pokazati, kakve li je sve misli nadovezao narod mislima o *užetu*.

Da se kokoši ne bi kojekuda razilazile, nego da bi nesle u kući na jednom mjestu, bacaju im na Božić žito po onom *užetu*, na kojem je slama donesena u sobu (Vuk, rječnik, s. v. božić; Milićević Glasn. XXII. 123 i XXXVII, 129). I Vuk i Milićević spominju naročito, da se to uže ne riješi, a to je za cijelo zato, da bi kokoši bile vezane za dom, da se ne bi od njega dijelile (= rješavale), kao što se ne rješava ni uže. Milićević osim toga (Glasn. XXII. 127) piše, da u nekim krajevima običavaju na Božić kokoši jednim koncem povezati i tako ih nahraniti.

Kad narod dakle tu radi, da mu kokoši ostaju u kući, onda će on protivno raditi, kad želi osloboditi se parasitskih životinjica. Da vidimo dakle, što se onda radi. Komu se je na kupusu pojavio buhač, taj gleda, da ukrade pepela s ciganjskoga ognjišta i tim pepelom sipa kupus (Milićević, Glasn. XXII. 97) misleći, da će se buhač isto onako rasuti po svijetu, kao što se rasipa ciganjski rod, od koga je pepeo ukraden. -- I stjenica je parasit, pa još dosadniji nego li je buhač; u kojoj se kući njih nadje puno, tamo ih nekoliko uhvate, svežu u krpu i odnesu, gdje je kakov skup ili sabor naroda, pa kad se narod počne razilaziti, onda onu krpu sa stjenicama valja baciti (Milićević, Glasn. XXII. 193). Narod očevidno misli, da će se i stjenice isto onako razići, kako se razilazi i narod; a kako je razilaženje u mislima naroda isto što razrješavanje uzla iliti užeta, mislim, da sam dobro učinio, što sam ova

dva vraćanja o buhaču i stjenici uvrstio ovamo, gdje smo govorili, kakve sve ideje spaja narod s vezanjem i rješavanjem.

Pojmovi zauzdavanja, zaključavanja i zakivanja identični su s pojmom vezanja; ne treba ni malo napinjati pamet, pa da to čovjek shvati. Slavonska mlada gleda mladoženju, kad po nju dolazi sa svatovima, kroz uzde i misli, da će joj on biti pokoran t. j. da će ga zauzdati (Ilić, op. cit. 74). Tko je zauzdan, taj je svezan, stegnut je, a dakako i pokoran; mlada se dakle ufa, da će onom uzdom, kroz koju si gleda sudjenika, moći njega svezati, stegnuti i upokoriti.

Tko želi, da mu dijete ne pati zubobolje, taj uzme kakov ključ, okrene ga djetetu po ustima i onda spravi ključ te u nj više nitko ne dira (Milićević, Glasn. XXII. 156). Tu se misli, da je bolest ključem kao zaključana, kao što misle žene, da ne će onoliko godina radjati, koliko načine uzlova.

Da bi mlada svomu sudjeniku pamet zaključala, te on ne bi za sve znao, što ona radi, zato nosi u njedrima na vjenčanje *lokot* (Kukuljevića arkiv II. 352). Mlada dakle misli, da se pamet dađe zalokotati t. j. zavezati, a zavezanu pamet ima onaj, koji ne uvidja, što drugi uvidjaju, koji se ne sjeća, česa bi se morao sjećati itd.

Da mati, kojoj je malo dijete umrlo, ne bi ostala nerotkinja, i ako bi zaniijela, da joj porod bude lagan, zato onome umrlome djetetu ne zakivaju lijesa, nego ga samo poklope poklopcem (Milićević, Glasn. XXII. 164). Ovome je vjerovanju očividno povod združavanje ideje zakivanja s ideom vezanja, zauzlavanje.

Kada žena rodi prvo dijete, pa ne želi više radjati, onda neka njegovim nožicama zatvori sobna vrata, i bit će joj po želji (Ibid. 156). Žena misli, da će zatvaranjem vrata zatvoriti i utrobu svoju.

Kao što su si vrlo blizu pojmovi: razilaziti se i razrješavati se, isto su si tako na blizu i pojmovi: trganu biti i razilaziti se, a to pokazuje ovo vjerovanje. „Srce od (zaklane) marve ne treba razgadjati na više ljudi, da jedu, jer se stoka razilazi i ne će da ide u skupu“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 172).

Omaja se po Vuku zove ona voda, što prska s kola vodeničnoga, kad se kolo okreće. Da bi se s tijela i duše otresala i padala svaka nevaljalština i zloća, kao što se omaja otresa od kola vodeničnoga, zato se žene i djevojke na Gjurgjev dan peru u toj vodi, pošto nameću u nju svakojaka bilja (Milićević, Glasn. XXII. 95 i Vuk, rječnik, s. v. „omaja“).

Odatle se vidi, da se u našem prstonarodnom vjerovanju nalazi često pjesničkih elemenata. Kad bi koji pjesnik rekao: grješnici su se očistili od grijeha, s njihove je duše spala svaka nečist (λύματα) kao što spadaju one kapljice s kola vodeničnoga — mi bismo se jamačno divili lijepoj prispodobi; a prosti naš narod ne samo da ima tu prispodobu na umu, nego je on i činom izvodi.

Kada se po nebu zvijezda kao prospe, onda misle, da sužanj bježi iz tamnice, ako se tko tomu začudi, onda će sužnja potjera uloviti (Vuk rječnik, s. v. prosuti se, Kukuljevića Arkiv XI. 267). I tomu je vjerovanju kumovala prispodoba: sužanj leti kao zvijezda i metafora: sužanj je zvijezda.

Po Daničiću je riječi: platno (linteum) korijen *prat* širiti; platno je dakle ono, što se širi, što je široko; od istoga su korijena i riječi: *prtište* (Linnenzeug, linteum), *přten* (linnen, linteus), *prtěnjara* itd., ali su od istoga korijena i riječi: *přt*, *přtina* (Vuk veli, da te dvije riječi znače: Schneebahn, via per nives; nego to će biti specijalizovano od generalnoga značenja: *put*, *staza*). Danas osim etimologâ nitko ne osjeća, da riječi *přt* i *prtište* stoje u kakvu savez, a nekmoli riječi: *přt* i *platno*. Nego narodni običaji puno puta izrazuju ono isto, što i jezik; oni su gdje kad rječitiji od jezika, kojemu treba istom tražiti etimologiju, da bi se pronašlo ono, što je njekoč usporedno išlo, a poslije se istom razdvojilo. Što dakle istom etimologija otkriva, da su *přt* i *platno* jednoga te istoga korijenja, to posve jasno pokazuju neki narodni običaji, iz kojih se vidi, da je narodu riječ: platno u metaforiskom jeziku = put, staza. Primjeri neka dokazuju.

Vuk (život i običaji, 324) bilježi, da mnoga djevojka, koja je već za udaju, tče dulje vremena platno, ali ne mjeri, koliko ga je, a kad ga je dosta natkala, onda ga koje veće stavlja pod uzglavlje i spava na njemu pomolivši se bogu, da joj pošalje na san sudjenika, da ga vidi. Meni se čini, da djevojka i ne znajući čini ovdje metaforu: ona tče platno, ne mjeri ga, t. j. tim izražuje ona *put*, koji ima prevaliti u ovom životu sa svojim sudjenikom; ona ne zna, koliki će biti taj *put* i to izražuje tim, što ne mjeri platno. Ako i jest platno u metaforiskom jeziku = put, ono je za zbilja opet platno, zato i zaboravlja djevojka polazeći spavati na metaforu i veli: „Bože, koji je moj sudjeni, pošlji mi ga na san, da premerimo ovo platno, da u jutru vjenčanicu krojim njemu i meni“.

Tu istu metaforu: platno = put vidimo također u mnogim krajevima pri svatovskim običajima. Kad na ime mlâda stupa iza

vjenčanja u nov dom, onda joj ispred praga steru čisto platno i ona po njemu koraca do praga ili do kuhinje, kako u kojem kraju. Ilić doduše naročito veli, da to platno znači, da bi mlada u novoj kući marila za čistoću (Ilić, op. cit. 63). Ali ja bih rekao, da to platno znači onaj put, koji imadu mladenci skupa prevaliti, a da bi im taj put bio ravan i lagan i veseo, zato steru čisto bijelo platno. — Medaković (op. cit. 50) piše, da Crnogorci ne steru platno nego pustu („način čebeta“). Crnogorka po toj pusti isto tako stupa kao i slavonska Hrvatica po platnu. A to je dakako jedno te isto.

Milićević (Glasnik XXXVII. 135) piše: „uza svako se bajanje uzima ili stručić bosiljka ili srp ili nož, češalj, čenj bela luka, zrnice soli itd.“; a njeke basme pokazuju, zašto se pri bajanju uzimaju njeke tih stvari. Čitamo na ime (u Glasniku XXII. 186), da vračara uz ranu ovo govori: „Laka rana kao pero, blaga rana kao mleko, čista rana kao srebro“ itd., a u Glasniku XXXVII. 153 nalazimo, da baka osim drugoga i ovo govori: „Da si čisto kao srebro, da si blago kao blago mleko, da si lako kao lako pero“ itd. — Čovjek bi dakle rekao, da se češalj uzima u bajanju zato, da bi rana bila čista, pero se uzima, da bi rana bila lagana; srp ili nož, da bi se rana kao odrezala, a bijeli luk i sô, da tijelo ne bi obagnjilo, jer to dvoje meće narod u meso, da duže stoji, a bosiljak će se valjda zato uzimati da bi ranjeno ili bolesno mjesto opet zaraslo i napredovalo (metaforski: cvalo), kao bosiljak u vrtu. U gdjekima vraćanjima (n. pr. Glasnik XXXVII. 153) uzimaju bajalice i grumečak tamjana, valjda zato, da rana ne bi zaudarala.

Metafora je povod mnogim vjerovanjima, koja su nam posve razumljiva, jer i u narodnom govoru nalazimo fraza, iz kojih su proizišla ta vjerovanja. Narod n. pr. često veli, kad je što otvoreno, da to zja, da gleda. Kome nije razumljiva zagonetka: inadah dva slepa brata, dok slepi biše, mili mi biše, kad *progledaše*, omrzoše mi (= opanci novi t. j. slijepi i stari t. j. progledali; Novaković, op. cit. 152)?

Takve se asocijacije idea nalaze i u drugih naroda, kako se vidi iz njihovih vjerovanja. Za Ruse piše Afanasjev (op. cit. I. 38): „Объ открытыхъ глазахъ мертвеца думаютъ, что они vysmatrivajutъ, kogo by uvesti sъ soboj na totъ svêtê, i potomu na Rusi i vъ Litvê zakryvajutъ umervšemu vêki i nakladывajutъ na nichъ mêdnyja monety.“ Tako isto rade s istim vjerovanjem i Hrvati i Srbi. Ilić n. pr. piše (op. cit. 310): „raka se ne smije jedan dan

prije iskopati, da preko noći prazna ostane, jer vele, da još jedno čeljade iste godine u tom slučaju umrėti mora“. Narod dakle drži, da otvorena raka gleda, koga će proždrijeti, a u Crnoj gori drže, da otvorene oči mrtvaca gledaju, tko će još umrijeti od kućne čeljadi, zato zatvaraju te oči, ako su otvorene (Medaković, op. cit. 53). I Grci su zaklapali svojim mrtvacima oči, nego oni nijesu kao Rusi metalili novac na oči, i već u usta kao prevozninu Haronu (Schoemann, griechische Alterthümer, II. 566).

Tko nema glave, taj ne živi, taj je mrtav: na tim je pomislima osnovan običaj, po komu na badnje večje ukućani tope mast u kakvoj posudi pa se nad njom nadgledaju, a koje čeljade ne vidi u nutra svoje glave, za toga se misli, da će do godine umrijeti (Milićević, Glasn. XXII. 123).

U primitivnih je i barbarskih naroda običaj, te pobjeditelj pokorenome pobjedjeniku staje na vrat i tim hoće reći, da ga je pobijedio. Da li je kada opstojao taj običaj u Hrvata i Srba, toga ne mogu reći, nego je svakako u nas još i danas posve razumljiv rijek: stao mu je na glavu ili na vrat, ili pogazio ga je mjesto: svladao ga je. Na tom se rijeku osnivaju neki običaji, koje evo navodimo: Da bi žena bila jača od svoga muža, da bi dakle on njoj bio pokoran, a ne ona njemu, nastoji, da mu u crkvi iza vjenčanja malo stane na nogu (Milićević, Glasn. XXII. 134. Ilić, op. cit. 60; Reljković, op. cit. 332). U arhivu se Kukuljevićevu (VII. 215) veli, da to mlada zato radi, da joj se ne bi sudjenik klatio kojekuda, da ga dakle pričvrsti za kuću. — Zanimljivo je ono, što bilježi Milićević (Glasnik XXII. 192): „da bi čovek košulju nadživeo, a ne ona njega, pred što će je obući, stane joj malo petom na jaku te je kao tim pobedi.“

Kao što se ljuljaju verige nad ognjištem, pošto se s njih skine kotao: tako se ljuljaju uz oluju ladje na moru. Ta je prisposoba izvor običaju, polag kojega u Grblju odmah ustave te verige, kad skinu kotao s njih, da se ladje ne bi na moru ljuljale. (Vuk, rječnik, s. v. verige).

Nije čudo, što uz onolike lijepe prisposobe i metafore, u kojima se prisposoblja čovjek s cvijetom, ima i vjerovanjâ, kojima dovodi narod u savez sudbinu čovjeka sa sudbinom cvijeta. Vuk (u svome rječniku s. v. zaliti) pripovijeda narodnu pripovijetčicu, u kojoj se kao u zagonetci kakvoj mjesto „dijete“ veli „cvijet“. Vuk piše: „Pjeva se, kako je nekaka seja Todorova s ovčarom rodila dijete, pa ga negdje sakrili i krijući hranili, pa jednom kad je djevojka

u mobi žela, zapita je ovčar iz brda od ovaca svirajući u sviralu: je li *cvijet* oblazila i zaljevala, da ne bi uvenuo, a ona mu pjevujući odgovorila:

Ti pomuzi razbludnicu ovcu,
Zalij cvijet kroz tanku sviralu.“

Mi smo već na str. 44 vidjeli, da trava, koju bajalica kopa, sluti na život bolesniku, ako je cijela i zdrava, a ako je trula i pokvarena, bolesnik će umrijeti. Tomu je posve slično ono, što čitamo u Milićevića (Glasnik XXXVII. 135): „Kad u jutru (bajalica) iskopa travu, ona ostavi onde krajčić od kakove bolesnikove haljine. Ako je trava zdrava, ona kaže: dobro je, nije na srcu izeden, — ako li je trava najedena, kaže: ne valja, izele ga zle oči.“ — Toga si svega ne bismo mogli protumačiti, kad ne bismo znali, da je u narodnom pjesništvu obična prispodoba i metafora čovjeka sa cvijetom. Sada razumijemo, kako to, da narod drži, da će onaj umrijeti, komu cvijet uvene. Običavaju na ime u oči Petrova dne ili na Ivanje, kako već gdje, natrgati onoliko cvijetaka, koliko je čeljadi u kući, a svaki se cvijetak namijeni jednomu čeljadetu; sutradan gledaju: čiji je cvijetak uvenuo, za onoga drže, da će te godine umrijeti (Milićević, Glasn. XXXVII. 119; Kukulj. Ark. VII. 243) Instruktivan je i onaj običaj, koji nalazimo u Milićevića (Gl. XXII. 94): „U Krajinu naročito među Vlasima u oči Gjurgjeva dne devojke naberu cveća i svežu ga u kite i te kite namenjuju na momke, od kojih se nadaju voljenju. Kite te u gluho doba noći iznose na otvoreno mesto, na priliku, na kućni krov, i tu ostavljaju do zore, a u zoru hite da vide: na kojoj je kiti najviše rose, onaj će je momak one godine najviše voleti. Ovo se mora raditi tajno, da niko ne vidi, a ako kogod vidi, ne pomaže. Zato pakosni momci vrebaju, te ukradu te kite, a onda se drži, da je devojci i sreća za tu godinu ukradena, sa čega ona biva veoma žalosna.“ Prostonarodna djevojka, koja u pjesmi momku veli: lijepa kito cvijeća ili: grano bosiljkova, može lagano metaforски reći: momak je cvijet i brati cvijeće te reći: ovo je ovaj, ovo je onaj momak itd., koji me najviše ljubi, na njegovu će cvijetu biti najviše rose.

Milićević (Glasn. XXII. u poglavlju: „pošto se dete rodi“, punctum 22) piše, da malo dijete ne valja kititi cvijećem, jer je ono samo po sebi najljepši cvijet.

Vuk (u rječniku s. v. ulizivati se) veli, da mladoj momčadi, koja još te raste, nije dobro ulizivati se (sich messen an einem Baume,

dessen Rinde man beleckt) u suho drvo, jer da ne bi više rasla kao ni ono drvo. Ovo je vjerovanje isto toliko pjesničko, koliko poznata ona prisposdoba: dva su bora naporedo rasla itd. Mladić raste kao što raste mlado drvo, nije mu dakle dobro ulizivati se na staro drvo, koje je već prestalo rasti.

Pogled na njeke životinje daje primitivnome čovjeku povoda te si on stvara o njima različita proricanja, koja će nama poslije svega, što smo do sada govorili, biti posve razumljiva. Da si prost Hrvat ili prost Srbin ne može ništa dobra obećavati, ako naidje gdje na guju, ili ako mu ona prijedje preko puta, to je posve naravno, jer je njemu guja metafora svakoga zla, osobito bolesti (Milićević, Glasn. XXXVII. 172). Isto tako ne sluti na ništa dobra, kad tko naidje na zeca (Milićević, *ibid*); ja mislim, valjda zato, što je zec vrlo plašljiv i što ima puno neprijatelja; možebit se dakle drži, da će ih i onaj puno imati, koji se sa zecom sastane.

Radi svojega crnoga odijela zlogodni su narodu popovi i kaludjeri, zato se boji nesreće, tko se s njima polazeći na put sastane. U Bačkoj (Vuk, rječnik s. v. sresti) mnogi bacaju za popom ili kaludjerom šaku sijena, da im ne bi taj sastanak audio. Ruski kronista Nestor spominje, da su se u njegovo doba Rusi začali sastati se s popom ili crnorizcem kao da su još pogani.

Prisposdoba i metafora prouzročiše u narodu našem još gdje koje vjerovanje, kao što će nam pokazati ovi primjeri.

„Pepelom s česnice posipaju svilene bube, da ih bude dosta kao i prašaka u pepelu“ (Vuk, rječnik, s. v. božić).

Došavši polazajnik u kuću uzima vatralj i udara njime badnjake, te skaču iskre, a on udarajući govori: *ovoliko goveda, ovoliko konja, ovoliko koza, ovoliko ovaca, ovoliko krmaka, ovoliko košnica, ovoliko sreće i napretka*“ itd. (Vuk rječnik s. v. božić, Milićević, Glasnik XXXVII. 129, 131. Kukuljevićev Arkiv II. 376). U Novakovićevu zborniku zagonetaka (str. 13 i 14) nalazimo, da se mjesto „iskra“ (iliti varnica) u zagonetci veli: „ovca“, „guska“, „čela“, a isto bi tako moglo stajati i: *govedo, konj, koza* itd., pa bi opet ostala zagonetka i ne bez tertium-a comparisonis; jer sve te životinje imadu s iskrama to zajednički, što trče ili lete ili što ih je u velikom stadu ili jatu puno kao iskara, kada lete u vis. — Kad nerotkinja želi roditi, uzme zdjelu s vodom i drži je na ognjištu, a njezin muž kreše ugarku i kad koja iskra pane u zdjelu, onda je žena tobože s onom vodom popije (Milićević, Glasn. XXII. 153). U Kukuljevićevu Arkivu (II. 356)

bilježi M. Stojanović, da mlâda, kada dodje prvi put u novu kuću, kreše iskre iz ugaraka, a oko nje viču: Kobile se ždrebile, krave se telile, ovce janjile, krmače prasile, pure, guske i kokoši legle! a čauš dodaje: i žene mušku djecu radjale!

Da bi u kući bilo toliko mlijeka, koliko ima vode, kad prvi put jednu mlijeko od krave, koja se je otelila, poljeva ih koje čeljade vodom (Milićević, Glasn. XXII. 98 Ilić, op. cit. 110). I žensko se mlijeko dovodi u savez s vodom: koja žena nema u sebi dosta mlijeka, tâ ide na vodu tekućicu, zagazi u nju i u pregrštima je baca preko sebe govoreći: ovoliko bilo mome djetetu hrane! Kad dodje kući, onda treba da jede meso od tica, koje se gnjuraju po vodi (zovu ih gnjurci, Milićević, Glasn. XXII. 162). „Koja majka nema detetu hrane, neka ode na vodu, neka rapuni kakav sud vode i ponese kući. U putu neka na tri mesta stane i uzdahne: „uh umorih se noseći hranu mome Milanu.“ Kad dodje kući, treba da ugasi vatru, pa onaj sud s vodom da metne na pročelje i povuče tri put kroz sviralu i popije po malo vode govoreći: „Vučem mome Milanu hranu!“ I hrane će biti (Milićević, Glasn. XXXVII. 138).

I ostanci mantike, u koliko je još danas ima u Hrvata i Srba, imadu svoje duboko značenje osnovano na metaforama. Mi ne bismo drukčije ni razumjeli ostanaka prostonarodne mantike, da se oni ne slažu sa svim onim, što narod inače vjeruje i što smo mi do sada razlagali. Mi velimo: ostanci mantike, zato, jer mislimo, da je nje u starije vrijeme bilo više, ako može bit i nije bila onako sistematično razvita kako u drugih gdjekih naroda. Kakva je godj u ostalom bila ta stara mantika naših djedova, ona je svakako sačinjavala nekoliko kompaktnih cjelina, kao razlaganja sana (ὄνειροκριτική), ptičjega lećenja i pjevanja (οἰωνοσκοπία), motrenja žrtava (ιεροσκοπία), šumljenja lišća itd. Kršćanstvu ne mogahu te cjeline odoljeti, ono je na njih najviše udaralo, jer su bile, kako rekosmo, kompaktne; imale su bar nekakav sistem, a kršćanstvo je osobitom silom — kao što je to lako razumjeti — rušilo te cjeline i prilično ih srušilo, a druga su se osamljena vjerovanja mogla lakše održati sve do naših dana.

Ja za sada mogu navesti samo vraćanja, koja nas sjećaju na starinsko motrenje žrtava i to po pripovijedanju Vukovu u rječniku, s. v. „pleće“, i po Milićeviću u Glasniku XXII. 102. Vuk piše ovako:

„Mnogi ljudi u narodu našem proriču koješta iz pleća pečena brava: čašica ono odozgo kažu, da je kuća, i ako nije vrlo du-

boka, kažu, da je puna kuća; one žile od čašice zovu se *jular*, i po tome se gleda kako su konji u domaćina; gornji kraj one kosti, koja je s jedne strane iz pleća izrasla, zove se *šljeme*, i što je više nalik na sohu, da se na njega može što nasloniti, to kažu da je kućno šljeme tvrdje; ispod čašice s one strane, s koje je pleće ravno, imaju (valja da na gdje kom pleću) male jamice, kao da je iglom ubodeno, neke se od njih zovu *raka*, a neke *kolijevka*: ako su ove jamice tako snisko od čašice, da se ne mogu dohvatiti palcem, kad se posljednji njegov gležanj namjesti na kraj, onda raka ili kolijevka nije u kući nego u rodbini ili u selu. Sve ovo, što je do sad kazano, ide samo onome, čije je bravće, t. j. kod koga se ojašnjilo i so lizalo, dok nije zaklano. Donji široki i tanki kraj zove se *polje*; ako je polje čisto, kad se pleće pogleda prema sebi, onda kažu, da je mir, ako li je mutno, onda kažu da je vojska, i koji su vješti u tome, kazuju još, koje je Hrišćanska, koje li Turska i koja će jača biti, kao i mnogo drugo koješta. I ovo se najviše gleda u desno pleće, zato ga odmah kako se brav isiječe dadu onome, za kojega se misli, da je najvještiji u tom poslu" itd.

Kolikogodj tko mislio, da je velika vještina pogadjati iz pleća onako, kako narod pogadjja, opet će uvidjeti, da tu nema nikakve tajne nauke, jer proricanja i pojedina mjesta u pleću stoje među sobom u jednom savezu, u savezu metafore. Narod ima razlog, zašto onu čašicu odozgo zove *kuća*, a onda je vrlo jasno svakomu, da se s tim mjestom dovodi u savez gospodarova kuća. Žilice se mogu pričiniti komu kao *uzde*, a kad tko vidi uzde u pleću, onda će dakako po tom gatati za konje, koji nose uzde itd. Interesantno je ono, gdje se veli, ako je polje čisto, da to znači mir, ako li je mutno rat: i tu vidimo, da se sa svjetlom (čistinom) spaja pomisao dobra, a s tminom (mutninom) pomisao zla. (Miličevićovo se pripovijedanje slaže gotovo sasvim s Vukovim, zato ga posebice ne navodim).

Slično je gatanju iz pleća („gledati u pleće“ jest narodni terminus technicus) gatanje iz *varice*, t. j. iz onoga žita, što se kuva na Varin dan. Svoje znanje o tom imamo opet zahvaliti zlatnoj knjizi Vukovoj t. j. njegovu rječniku, u kojem s. v. „varica“ osim drugoga čitamo i ovo:

„U Boci nastave varicu po večeri, samo da se malo smlači, pa ujutru (na Varin dan) gledaju, kakva je odozgo: ako nadju po njoj guke i bregove, onda vele, da sluti na bogastvo, ako li budu putovi i pukotine, onda vele, da sluti na smrt i na grobove“.

Bogastvo i sreća uzvisuju čovjeka, bogatun se osjeća nekako viši, nego su drugi ljudi: kao što se bregovi uzvisuju iznad ostale zemlje, tako i on nadvisuje ljude oko sebe. Zato dakle guke i bregovi znače bogastvo, a kako pukotine znače smrt, to je valjda svakomu jasno: pukotina sjeća na jamu, a jama na smrt, kako smo se domišljali govoreći o ujamku. Putovi u varici ne mogu biti drugo nego izdubine, zato i oni znače smrt.

Tumačenje sana, kako se zna, vrlo je obična stvar u *nârôdâ* i vrlo stara, nije dakle čudo, ako toga imade i među Hrvatima i Srbima. O snu piše Afanasjev (op. cit. I. 32): „*Сонъ былъ олицетворяемъ язычниками, какъ существо божественное, и всевиденное во снѣ počitalosъ vnušeniemъ samichъ bogovъ, namêkomъ na što-to nevêdomoe, čemu suždeno sbytsja. Po etomu sny nužno razgadyvatъ, t. e. vyraženija metaforičeskija perevoditъ na prostoj obščeponjatnij jazykъ.*“ I u snima dakle imamo tražiti metafore, a tumačenja sana jesu prijevod s metaforskoga jezika na obični jezik. Razumije se samo po sebi, da se ispitavalac ne smije ni malo obazirati na sanovnike (Traumbuch), jer su to knjige, koje je napisala spekulacija, kako veli Afanasjev, a deveta im je briga bilježiti onakva tumačenja, kakva su doista u narodu. Revni pisci narodnih običaja pišu za čudo vrlo malo ili ništa o narodnoj onirokritici, ja bar u svojoj literaturi, kojom sam se poslužio, nijesam našao baš nijednoga primjera narodne onirokritike, pa ni u samu inače svake hvale vrijednome zborniku Miličevićevu. A opet bi bilo vrlo zanimljivo isporediti i taj ogranak pučkoga vjerovanja s ostalim vjervanjima. Ja sam dakle bio prinuđen tražiti primjere iz same prstonarodne literature i nekoliko sam ih našao u pučkoj poeziji. Evo tih primjera.

U Vukovoj zbirci narodnih pjesama (1. 463) veli dragi dragoj, da je snio čudan san:

Da je trava po avliji nikla
 I po travi čudna rosa pala
 I po rosi str'jele popanule. --
 Draga dragom tiho odgovara:
 „Ne boj mi se moje mило drago!
 Što je trava po avliji nikla,
 To su jadi i tvoji i moji,
 Tvoji za mnom, a moji za tobom.
 Što je rosa po travi popala,
 To su suze i tvoje i moje,
 Tvoje za mnom, a moje za tobom;

Što su str'jele po rosi popale,
To su kose i tvoje i moje,
Tvoje za mnom, a moje za tobom.“

Draga dakle tumači dragome san, ali upravo da rekнем, ja ne znam, kako li se ima razumjeti prvo, kako li treće tumačenje. Vrlo je lijepa metafora: rosa — suze; usnuo si rosu, a to znači plakat ćeš.

Odmah na drugoj strani, koja dolazi u istoj knjizi Vukovoj čitamo: kako se je Ivan-begu utopila ljuba te on moli pobratima Filipa, da mu ljubu izvadi iz vode, on se iz početka skanjava —

Jer sam noćas čudan san usnio,
Gdje moj kalpak pliva po Neretvi
A moj djoko igra na mejdanu.

Ali poslije skoči ipak u vodu pa se doista utopi u njoj, kako mu je sam rekao. U narodnom pjesničtvu ima prisposodobâ kao što su ove:

Svetli care, kruno pozlaćena, — ili
Oj djevere, moj zlatni prstene, — ili
Oj svekre babo, biserna brado itd.

Tko te prisposdobe uzme na um, shvatit će, kako to, te junak drži da će se utopiti, kad je sanjao da mu kalpak pliva po vodi, tomu bi bilo posve slično, kad bi mlada sanjala, da joj po vodi pliva prsten, te bi sutradan držala, da će joj se djever utopiti.

U II. knjizi Vukova zbornika, str. 109 pripovijeda Momčilo svoj san ljubi Vidosavi onaj dan, kad mu je bilo određeno umrijeti od neprijatelja Vukašina, kojemu ga je izdala njegova žena:

Vidosava, moja vjerno ljubo!
Ja sam noćas čudan san usnio,
Gdje se povi jedan pramen magle
Od proklete zemlje Vasojeve,
Pak se savi oko Durmitora.
Ja udarih kroz taj pramen magle
Sa mojijeh devet mile braće
I s dvanaest prvobratučeda
I čet' est od grada levera,
U magli se, ljubo, rastadosmo,
Rastadosmo, pak se ne sastasmo,
Neka bog zna, dobra biti ne će.

Da magla ne može ništa dobra značiti, to je naravno, kad se pomisli, da se u indoevropskim jezicima riječi: magla, oblak, tmina isprepleću jedna s drugom, tako u grčkom jeziku νεφέλη znači:

1. magla, 2. oblak; u latinskom je jeziku isti korijen (neb) za riječ: magla (nebula) i za riječ: oblak (nubes), u češkom jeziku riječ „mrak“ znači 1. oblak, 2. tmina. A u hrvatskom jeziku nalazimo, da se pojmovi: magla i tmina spajaju u jednoj riječi: *táma*. Za tu riječ piše Vuk u svome rječniku, da znači. 1. Finsterniss, tenebrae, 2. *Nebel, nebula*, i to drugo značenje potvrđuje citatom iz narodne pjesme. Kad je dakle narodu „magla“ isto što i *táma*, onda magla, ako se o njoj sanja, ne može ništa dobra slutiti.

U istoj knjizi (str. 45) govori svoj san brat Dragutin, bratu Milanu i to onaj dan, kad je imao poginuti u lovu od Milanove lukavštine:

Moj rodjeni brate Milan beže!
Ja sam noćas zao san usnio:
Gdje nam munja od zapada sinu,
A grom puče iz vedroga neba,
Pa u naše udario dvore,
Ja umrijeh, ti prebolje, brate.

Da takov san ne može ništa dobra slutiti, to se razumijeva po sebi: znatno je ovdje, što munja sijeva od zapada, dakle od strane tmine i mraka t. j. metaforški: smrti i nesreće.

Ljuba Musića Stevana moli slugu Vaistinu, da ne budi gospodara, koji je nakanio poći u Kosovo (II. 300):

Nemoj buditi gospodara moga,
Jer sam jedna zao sanak vidla,
Gdi poleti jato golubova
I pred njima dva sokola siva
Ispred našeg dvora gospodškoga,
Odletiš na Kosovo ravno
I padoše medj Muratov tabor,
Gdi padoše, već se ne digoše;
To je, braćo, vaše zlamenije,
Bojati se, da ne izginete.

Da se junaci ispredjuju s golubovima i sa sokolima, to u narodnoj poeziji našoj dolazi često: ljuba dakle zna, što znače oni golubovi i sokolovi, o kojima je sanjala.

U Vukovoj zbirci hercegovačkih pjesama brat govori bratu svoj san (str. 86):

O moj bego, brate od matere!
Noćas sam ti grdni san usnio,
Da m' zapade usahla jabuka,
U jabuci zrno biserovo,
U biseru ljuti zmaje spava.“

Al mu bego bratac odgovara:
 O moj brate, bego Hasan-ago,
 Što t' zapade usahla jabuka,
 To će ti doć ljubljena djevojka;
 Što j' u njojzi zrno od bisera,
 To je njojzi čedo pod pojasom;
 Što u njemu ljuti zmaje spava,
 To će čedo biti muška glava
 I dijete srca ognjevitā,
 On će caru vrlo dodijati.

Tu vidimo lijepe metafore, od kojih bi mogla nastati narodna zagonetka, kojoj bi bilo pitanje: usahla jabuka, u jabuci zrno biserovo, u biseru ljuti zmaj.

U istoj zbirci (str. 110) čitamo:

„Ustaj, draga, draža od očiju,
 Noćas sam ti čudan san usnio:
 Gdje moj fesić mutna voda nosi,
 Gdje m' se biser u krilo prosuo,
 Na četvoro moj sat salomio“.
 Dragā dragom tiho progovara:
 „Lasno ti se sanku osjetiti;
 Što ti fesić mutna voda nosi,
 To ćeš otić na carevu vojsku;
 Što t' se biser u krilo sasuo,
 To su suze i moje i tvoje;
 Što ti pršte sabat na četvero,
 To će naša srca popucati
 Rastajuć se jedno od drugoga.“

I otale vidimo, da se prstonarodna tumačenja sana osnivaju na metafori, koja je nama katkad opora i tvrda, ali nije narodu; on zna, da ne može dobra slutiti, kada se sanja, da voda nosi fes; pomislimo si samo, da vidimo svojim očima, gdje fes pliva po vodi i to mutnoj vodi, zar nam se ne će onda odmah nametnuti misao: valjda je i glava postradala, koja je nosila taj fes? U snu može mutna (t. j. nečista, nesvijetla) voda još manje što dobra značiti. Da je u metaforskom jeziku biser = suze, to je svakomu razumljivo, sr. zagonetku u Novakovića (str. 217): *biser* se momi niz lišce roni; znaš li mi kazat, što momu boli (= *suze*). Da pucanje sahata znači pucanje srca, ne će biti neobično onome, koji pomisli, da je narod lako mogao dovesti u savez sabat, koji kuca sa srcem, koje takodjer kuca. Tu je dakle kucanje tertium comparationis.

Ne smijemo još nješta zaboraviti, što smo bili doduše već spomenuli mimogredce, ali valja još posebice razložiti. Motreći čovjek

svijet oko sebe i gradeći na tim motrenjima svoja vjerovanja nije mogao ni na sebe sama zaboraviti. On je na svom tijelu vidio dijelove, koji su spretni, a druge, koji su nespretni. Tu mi dašto mislimo na desnu i na lijevu ruku; i malo dijete čim se počne kretati, umah opaža, da ga te dvije ruke ne služe jednako; ta razlika nije mogla umaći ni čitavu narodu ne samo hrvatskomu nego ni nijednomu drugomu. S desnom rukom, a i s desnom stranom spajaju uopće narodi sve ono, što spajaju sa svjetlom, a s lijevom stranom ono, što spajaju s tminom. Njeki jezici, kao n. pr. ruski i njemački, izriču istom riječju: pravedan i desni. Narodi desnu stranu drže časnijom od lijeve. (Vidi o svemu tom u Pictela, *les origines*, II. 485 i dalje). Hrvati se i Srbi svojim mišljenjem što se tiče desne i lijeve strane ni malo ne odaljuju od ostalih naroda, nego pojedinih potvrda nijesam našao u literaturi, koja mi je rabila.

(Ostatak u LXII. knj. „Rada“.)

Slika Boga otca u starokršćanskoj umjetnosti.

NAPISAO PROF. DR. I. KRŠNJAVI.

*Priobćeno u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 4. lipnja 1881.*

Ima tomu već više decenijah, odkako je Didron napisao svoju kršćansku ikonografiju¹, u kojoj je prvi u savezu razpravljao o poviesti slike Boga otca. Od onda se je mnogo promienilo u kršćanskoj arkeologiji² na temelju novih obreta, pa neće biti suvišno, ako izpravimo i one nazore, koji bi i danas mogli postati uzrokom krivoga mnienja glede pitanja: je li je Bog otac u starokršćanskih slikah već prikazivan ili ne. Kako je poviest umjetnosti uvijek i poviest mišljenja i osjećanja koje dobe: to ovom ikonografskom pitanju pripada dosta velika znamenitost, jer krivo Didronovo mnjenje mora voditi i na krive nazore o poviesti prve dobe kršćanstva.

Didron ponajprije tumači, kako je u umjetnosti Bog otac poglavito prikazivan u prizorih staroga zavjeta, a Isus u prizorih novoga, te spominje zanimivu istinu, da je slika Isusova kadkad mjesto slike Boga otca prikazana; onda veli, da su samo dielomice prikazivali Boga otca, primjerice ruku mu, izbjegavajuć prikazati ga cieloga.

Često prikazan je Isus na jednoj strani sarkofaga u prizorih novoga zavjeta, a na drugoj je opet on protagonist u prizorih staroga zavjeta.³ Isus prikazan je na tih slikah često golobrad, mlad,

¹ Iconographie chrétienne. Histoire de Dieu par M. Didron, Paris 1843. Sravnj: Sur l'histoire de Dieu de M. Didron compte rendu a la société des antiquaires de Normandie par M. A. Charma. Caen 1846.

² Priegled literature: Kraus Realencyklopaedie. Freiburg 1880. Str. 86 i d. Darcel Journal d. beaux arts 1873 I. Str. 19 itd.

³ Sravnj Rossievo djelo: Roma Sotterranea str. 295 ista slika Didron n. dj. str. 100.

pa se njegov lik već s toga nebi slagao sa shvaćanjem starih kršćana, koji Bogu otcu pridieleše ime, *ὁ πρῶτος τῶν ἑταίρων*. Ali bi pomisliti mogli, da je Bog otac u mladjahnom obliku prikazan, da bude u smislu dogme o trojstvu sasvim jednak Isusu. Ovu mogućnost pobija slika¹, na kojoj je Isus, stvarajući Adama nadpisom *IC XC* tačno označen.² Konačno Didron tvrdi, da je Isus uvek na prvom mjestu, a Bog otac na podređenom. Svdjajući sve u preglednu izreku kaže: *En résumé, ou Dieu le père est absent sur les monuments figurés, ou s'il est présent on n'en montre qu'une faible partie. Quant à cette portion de lui même, elle n'est pas toujours honorablement placée ou bien on lui fait jouer un rôle inconvenant.*

Uzimajući navedene tvrdnje za dokazane istine, iztražuje sada Didron razloge ovomu pojavu, te ih nalazi u mržnji gnostikah proti Bogu otcu; u bojazni stare crkve, da bi još slabi vjerom mogli pasti u krivovjerstvo pa zamieniti kip Boga oca sa Jupitrom; u sličnosti dvaju božanskih osobah po glasu svetoga pisma; u inkarnaciji Boga oca u logosu t. j. u sinu božjem; u tom da po sv. pismu otac nije vidljiv, napokon u tehničkoj teškoći stvoriti toli uzvišen typ.

Resultat svih tih iztraživanja jest, po Didronu, da prije XII stoljeća nije bilo slika Boga oca. Samo se je prikazivala ruka u oblacih, a istom XIII i XIV stoljećem počima se pomalo čitava osoba prikazivati. Ponajprije slikali su glavu, onda poprsje, onda čitav lik. Pokusi slikanja Boga oca u XIII vjeku da su vrlo bojazljivi i nespretni. Bog otac da je sinu sasvim sličan, samo malim znakom osebno karakterisan. Istom u XIV stoljeću, oko god. 1360, da se počima učvršćivati typ Boga oca, razvijajući se do sve veće savršenosti. Didron prati taj razvoj razjašnjujući svoje nazore primjeri iz rukopisah i snimci raznovrstnih slika. U djelih Perugina, Raphaela, pa osobito Michelangela postignut je najviši ideal.

Didronovo djelo zanimivo je kao pokus skupnog razpravljanja o pojedinih typih kršćanske ikonografije, a vrlo je poučno obzirom na podatke o sredovjечноj umjetnosti. Što se starokršćanske umjetnosti tiče, posve je pogriješno, pa nije ni tačno, jer se Didron nije ni najvažnijimi starijimi djeli poslužio.

¹ Ant. Francisci Gorri S. I. *Thesaurus veterum diptychorum etc.* Florentiae 1759. II. Sv. str. 160.

² Sravni spomenike kasnije byz. umjetnosti na crkvah u Chartres-u i Rheims u.

Već Aringhi-eva stara publikacija¹ ruši nazore Didronove o dobi kad su i kako su počimali prikazivati Boga oca. Nespominjuć sarkophaga iz 4. stoljeća priobćena u tom djelu², pošto nije trojstvo sigurno dokazano, iztičemo sarkophag nadjen u coemeteriju svete Lucine.³ Taj je sarkophag iz *petoga* stoljeća. Na lijevom kraju prikazan je prizor, kako Kain i Abel Bogu žrtvu doprinašaju. Bog prikazan je u slici ozbiljnoga, bradatoga, vrlo dostojanstvenoga starca sjedećega na kamenu, odjevenoga velikom kabanicom. Iza njega su s objih stranah dvie osobe tako smještene, da im se samo glave vide. Jedna, mlađja, je Isus, druga, starija, duh sveti. Kain predaje plodine (groždje?), Abel janje Bogu otcu. Tu je dakle trojstvo prikazano, a Bog otac na odličnom mjestu. Typ sjeća na arhaistične kipove Zeusa.

Na drugom sarkophagu iz coemeterija sv. Agneze⁴ na lijevom je uglu prikazan isti prizor, samo što ovdje nije sveto trojstvo već Bog otac *sām*, sjedeći na stolici, koja je dielomice njegovom odjećom pokrivena. Medju Kainom i Bogom otcem vidjeti je glavu, valjda Adamovu. Sarkophag je iz kraja četvrtoga stoljeća.

Opet na jednom sarkophagu⁵ prikazan je Bog otac, kako postavlja ruku Adamu na pleća, pa ga poziva na odgovornost radi počinjena grieha.

Martigny nalazi i kod Bottaria Tav. 84 lik Boga oca, gdje se ukazuje Mojsiji u plamtećem grmu. Kraus⁶ drži, da je i na jednoj Rossi em (bul. 1869 p. 33. tav. I.) priobćenoj medalji prikazan Bog otac i to kao *ζωοδοτέας*, t. j. onaj, koji mučenikom znak pobjede dieli. Isus je tu napose naslikan i monogramom označen.

Svi ti podatci morali su biti poznati vrlo učenomu i zaslužnomu Didronu. Kako dakle da je kraj svega toga tvrdio, što gore navedosmo?

Na to nalazimo odgovor u samom Didronovom djelu.⁷ Davši svoj rukopis na čitanje abbe Gaume-u, dobi od ovoga savjet, da preinači baš glede Boga oca neistinite tvrdnje, koje se protive i poviesti i dogmi. Na to opaza Didron: Je d'effère respectueusement

¹ Roma subterranea novissima etc. Romae 1651.

² Op. cit pag 289.

³ Op. cit. pag. 427.

⁴ Aringhi. op. cit. 167.

⁵ Aringhi T. II. p. 399.

⁶ Realencykl. p. 334. 2. st.

⁷ Opazka na str. 242

à cet avis, et j'aurais corrigé sans peine sur le manuscrit ce que j'ai dit mais il faudrait remanier entièrement plusieurs feuilles d'impression. Ce n'est pas une ou plusieurs phrases que je devrais modifier, mais l'esprit de tout ce chapitre que j'aurais à faire disparaître. Je conserve donc ce qui est imprimé

Radilo se baš o tom „espritu“, komu se je istina pokoriti morala: radi obljubljenog njegovog theorema o uplivu gnosticizma na kršćansku ikonografiju uklanjao se je istini.

I noviji obreti govore glasno proti navedenim krivim nazorom.

Od svih u novije doba nadjenih starinah za naše je pitanje najznamenitiji spomenik lateranski sarkophag iz IV stoljeća.¹

U gornjoj četvrtini na lievo prikazan je prizor iz geneze, gdje Bog stvara čovjeka. Bog je prikazan u triuh osobah. Jedna sjedi na prijestolju, blagosivljuć desnom rukom. Noge su na podlošku. Druga božanska osoba stojeć s desna od sjedeće, polaže ruku na glavu Eve, dočim treća, stojeći na lijevoj strani sjedeće prizor motri. Sve tri božanske osobe jednako su odjevene u duge i široke ka-banice.

Da je ovdje prikazano sv. trojstvo, u tom se slažu svi arkeolozi, samo se razilaze, što se tiče tumačenja pojedinih osobah trojstva.² Garucci uzima, da je na odličnom mjestu sjedeća osoba Isus, iza njegove stolice stojeća Bog otac, a božanska osoba polažuća ruke na glavu Eve da je duh sveti.

Rossi pobija ovaj nazor pak tvrdi punim pravom i na temelju oštroomne razprave, da je sjedeća na prijestolju osoba svakako Bog otac, stvarajuća osoba da je „logos“ — Isus, što bi se dobro slagalo sa gore spomenutom slikom, a osoba iza stolice Boga oca da je duh sveti.

Da utvrdi svoje mnjenje, upozoruje na sliku izpod opisane. Tu sjedi, suglasno sa likom Boga oca, na prijestolju bogorodica, a iza nje stoji osoba sasvim jednaka onoj iza stolice u gornjem relievu. Uzeli su, da je to sv. Josip; ali Rossi dokazuje, kako je taj svetac u starokršćanskoj umjetnosti mladolik, te dokazuje, da je i to duh sveti, po kojem je bogorodica začela.

¹ Taj sarkophag je priobćen kod *Mazzoni-a*, Tav. di storia eccl. sec. IV, nota 28; Didron, Anal. T. XXIV pag. 266 sa razpravom od sv. Laurenta; Rossi bulletino della archaeol. christ. Seria I., tom III., anno 1868, p. 69.

² Marchi (Civiltà catol. 2 dec. 1854 p. 575) Laurent i Maruzzi nerazlikuju tri božanske osbe u toj slici.

Uzmemo li prije Didrona i poslije njegova djela priobćene slike Boga oca, to iz njih razabiremo, da su navodi francuskoga učenjaka netačni. Pošto su premise neistinite same sobom, padaju i svi zaključci.

To je istina, da je Bog otac daleko rjedje prikazivan nego Isus; ali se je njegov typ u isto vrijeme ustanovio, kad je i lik Isusov prestao biti li simboličan.

Aleksander Aleksandrović Kotljarevskij.

Nekrolog,

*čitao ga u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 16. veljače 1882.*

PRAVI ČLAN DR. FR. RAČKI.

Jedan od najvećih uzdanika slovjenske nauke naše dobe, A. A. Kotljarevskij, profesor kievskoga sveučilišta, a od 24. listopada 1870. god. član naše akademije, zaključi svoj život dne 29. rujna (11. listopada) 1881 god. na talijanskom zemljištu, u liepoj Pisi, gdje je tražeći zdravlje našao smrt. Ovaj događaj probudio je u cijelom slovjenском svijetu, a najpače u Rusiji žalostno saučešće, ponajviše s toga, što je pokojnik preminuo u najjačoj muževnoj dobi, pa što su tim, sudeći po onom, što je slovjenškoj nauci već privriedio bio, potonule velike nade, koje je ona punim pravom u njega polagala. Koli su ove nade zbilja opravdane bile, pokazati će ovaj nacrt neumorne i uzorne učene djelatnosti našega pokojnoga sučlana.¹

A. A. Kotljarevski rodio se god. 1837 u Krjukovu, predgrađu Kremenčuga, koj leži na lijevom briegu Dnjepra u poltavskoj guberniji a broji do 25.000 žitelja. Ondje je i majka njegova Marija Jakovljeva sve do smrti svoje god. 1877 u vlastitoj kući živila. Po dovršenih u rodnom si mjestu početnih učionah prešao je mladi Aleksander Aleksandrović na gimnaziju u bliži gubernijski grad Poltavu, proslavljen u poviesti, kano što je poznato, sa osudne bitke god. 1709 među ruskim carem Petrom velikim i švedskim kraljem Karlom XII, kojoj na uspomenu bi god. 1809 postavljen ondje spomenik. Njegovi gimnazialni drugovi, a poimence prija-

¹ Uz književne radnje pokojnikove upotrebljena je za taj nekrolog „Поминка по А. А. Котляревекомъ“ izdana netom u Kievu, te poslana mi dobrotom profesora M. Vladimirskog-Budanova.

telji P. S. Jablonovski i V. A. Andruzskij, svjedoče, da su se u bistroći uma, u vjernosti pameti i u ljubavi k nauci već tada nazrievala u mladom Kotljarevskom ona lepa svojstva, koja su kašnje iz književnih mu trudova odsievala.

Svršivši gimnazijske nauke prešao je A. A. Kotljarevskij na moskovsko sveučilište i to u historičko-filologički fakultet, gdje se je posvetio osobito slavistici. Otkada je u Rusiji postalo Slovjentstvo predmetom posebnih znanstvenih iztraživanja, pod imenom slavistike razumieva se ondje ne samo slovjensko jezikoslovje nego i skup svih znanosti bavećih se svestranim poznavanjem Slovjentstva. Ovaj pojam tumači sâm Kotljarevskij sljedećimi riečmi¹: „Slavistici pribrajam sve grane znanja, koje nam kulturni život slovjenskih naroda otkrivaju, poimence izpitivanje jezika, spomenika pismenosti i književnosti, starožitnosti, povjesti, narodopisa, prava i crkve, riečju skup svih predmeta, koji se tieu prošle i sadašnje prosvjete i života Sloviena. Obseg slavistike mogao bi se donjekle ograničiti na uže predmete filologičke: ali tko će nam osjeći one granice, za kojima se radnja i učešće filologa dovršuje, gdje njegove pomoći više ne treba?“ U tom se je obsegu gojila slavistika na ruskih sveučilištih i prije velike sveučilišne reforme god. 1863. A imala je ona u vrijeme, kada je Kotljarevski polazio moskovsko sveučilište, veoma odličnih zastupnika, od kojih budi dovoljno spomenuti I. M. Bodjanskoga, veterana slavistike u Rusiji, i Todora Buslaeva. Osobito ovomu drugomu, od god. 1847 profesoru slavistike na moskovskom universitetu, imadu učenici njegovi zahvaliti onu strogu znanstvenost i obsežnost pogleda, kojima su se privikli u njegovih predavanjih i učenih iztraživanjih. U svojih jezikoslovnih naukah uporavljao je Buslaev sravnjujuću metodu Grimmovu, te je na ovoj metodi osnovao i svoju historičku gramatiku ruskoga jezika², koja po riečih samoga Kotljarevskoga čini „epohu u svojoj struci“.³ Buslaev je i u tom slavnoga njemačkoga učenjaka sledio, što je ne samo jezik nego i savkoliki život ruskoga naroda, osobito pako starodavne spomenike njegove, učinio pred-

¹ Успѣхы славистики на Руси въ послѣдніе дѣла (1860—1872). В Прагѣ 1874. Изъ časop. чes. muz. 1874. sv. 1—3.

² Опытъ исторической грамматики русскаго языка. Москва 1858. Izdanje III. i IV. nosi naslov: Историческая грамматика рус. языка.

³ Объ изученіи древней русс. письменности. Филологич. записки 1880, стр. 167.

metom svojih dubokih studia. Ne ima sumnje, da je taj primjer djelovao na duševni razvoj mladoga Kotljarevskoga, i da je on strogomu znanstvenomu pravcu osnov već na sveučilištu položio. Koliko je on taj pravac u ruskoj naučnoj književnosti visoko cijenio, vidi se iz njegove potlašnje opazke: „Sretnim ima se nazvati ono vrieme, kada su kod nas počeli izučati J. Grimma; u literaturi bijaše već gotovo obilje gradje, podpuno istovrstne s onom, na koje je temelju veliki učenjak izveo svoju umjetničku sgradu njemačke bajoslovne starine, imenito sгода narodnoga bića ili izvora tako zvane niže narodne mitologije. Izučanje „njemačke mitologije“ neobhodno privede k približemu iztraživanju ruske gradje: pjesama, pripovjedaka, sujevjerja, običaja i obreda, gradje, kojom ako i jesu se prije služili, ali nit iz daleka onoliko koliko je nužno bilo, pa niti s pravoga gledišta.“¹ Ovaj ozbiljan naučni pravac, koj je u slavistici zavladao bio na moskovskom sveučilištu, obuhvatio je više tadašnjih mladih umova, od kojih je dovoljno spomenuti Kotljarevskoga vršnjake N. A. Popova i N. S. Tihonravova, koji su kasnije ozbiljnim znanstvenim prilozi znamenito obogatili rusku i obću slovjensku književnost. Na tih se mladih umovih potvrđuje, što je inače priznato, da je pravac, koj jim se sa sveučilišne stolice dade, obično odlučujući za svekoliko njihovo kasnije književno djelovanje.

Kotljarevskij je god. 1857 svršio sveučilišni tečaj, te položivši obični izpit bješe imenovan za učitelja ruskoga jezika na aleksandrovskom kadetskom zavodu. U to doba stupa on prvi put na književno poprište u različitim ruskih časopisih i sbornicah, i to prvih godina pod pseudonimom E-C., Ек-Ст. (eksstudent), jednom Sp. A-r. Ovi književni prilozi, ako izuzmemo jedan, na ime „Мистериософія бардовъ Бретани“ (Русскій вѣстникъ. 1857, XI, 2 стр. 89—94), koj u ostalom nije tudj naučnomu zanimanju mladoga pisca, kreću se u obsegu slavistike, te ili razpravljaju pojedina pitanja iz tradicionalne literature ruske i slovjenske, ili se obaziru na pojedine ruske književne proizvode toga područja. Onamo se pribraja članak pod naslovom: „Сказанія о русскихъ богатыряхъ“ (Моск. вѣдомости, литер. отдѣлъ. п. 56, 64, 66); ovaмо spadaju književne obznanе о djelih: Miljukova „Очеркъ исторіи русской поэзіи“ (Отечественныя записки. т. CXVII, 4 стр.

¹ Къ вопросу объ обработкѣ слав. мифологіи. Сптерб. 1872, стр. 5.

57—74, 1858), Millera „О нравственной стихіи въ поэзиі“ (Атеней 1858 n. 37, 39), pohvaljenoga Buslaeva „Опытъ истор. грамматики рус. языка“ (Отеч. зап. 1859, CXXV—VI) Ševireva „Исторія русской словесности“ (Моск. обозрѣніе 1859. I. отд. 2 стр. 90—108), Bergmanna о Skitih (Лѣтописи рус. литературы и древности 1859. I, 121—144), recenziја izdanja „Памятники старинной русской литературы“ (Спетерб. вѣдомости, 1860, p. 233). U tih sitnih prilozih književnih već se pokazuje strog znanstven pravac i dalek pogled na obću znanost i njezine stečevine bez obzira na narodnost i zemlje. Kotljarevskij usvaja, i u rusku nauku prenosi sa zapada komparativnu metodu, koju drži „za najznaменитiji obret znanosti, kojemu imade se zahvaliti, što su historičko-filologička iztraživanja stekla tvrdo realno zemljište, te iz praznoga, slučajnoga znanja dovila se na stepen postavne nauke“ (Старина и народность, 1862, стр. 2). Obazirući se na duh, koj je prije desetak godina vladao u ruskoj knjizi, a donesen bio iz suvremene Njemačke, pak koji je stao uzmicati pred novim realnim smjerom, pisao je Kotljarevskij godine 1858 o tom preobražaju sljedeće: „Абстрактни pojmovи njemačke estetikе и философије Hegelove, који су руском критиком у доби од 1837 до 1844 год. завладали били, преживили су своје послједње вриеме; на мјесто мртвога слова и суhopарних логиѣких formula spekulativnoga pogleda на умјетност потакнула се питања друштвена... свјдје је живот превладао... Historijska судба наше старе писмености и književности postala су предметом обћенитога zanimanja и радinoga изуѣjenja. Prem polagano али равним коракom иде napried mlada nauka, razgoneći malo по мало fantastičки сумрак, који је застирао наше добро старо доба... Ово је појав веома радостан! Сабласти старинѣ, замамљивѣ у својој неопредјелjenoј, тамној постави, сgrade разрованoга uobraženja, насипане непријазном сувременошћу, изѣзавaju на свјетлу дана, и показују пут novomu, trieznomu pogledu на прошлост... Nauka повраћа нас из свиета утопија у збилју; па у том управо лежи нјезино живо сувременно знаменовање, нјезин грађански, друштвени смисао и значај.“ (Оречес. записки 1858, 4. крѣтика стр. 57—8). U istom jeziku nazire mladi Kotljarevskij prema napredku suvremene znanosti „живи, свјежи израз народнога живота, живи организам, неухватљив скуп свих душевних својства, фантазије, мисли, замиѣућих се под упливом свјежих утисака и изразујућих се у рѣѣи ђесто изван закона строго логиѣкога процеса“ (ондје 1859, 8. стр. 70). S toga се сувременно језикословје по нје-

govu mnienju punim pravom „ne stara samo o obilju linguističkoga materiala nego i o živom pogledu na jezik, kano na tvarni proizvod ljudskoga duha“ (ondje 9, 19).

Ali dok se je Kotljarevskij, tek ostavivši sveučilištne nauke, tako udubio u znanost, i motrio ju s ovoga jedino pravoga i blagotvornoga gledišta: zateče ga nesgoda, koja je podobna bila odvratiti ga i nehotice od staze, kojom je zaputio bio, i ogorčiti mu sav budući život. Jedne na ime večeri bio se sastao u jednoga svojih sudrugova s emigrantom K., koji se je tajno ušuljao bio u Rusiju. Za to je redarstvo doznalo, te je odmah zatvorilo ona lica, koja su obćila s rečenim emigrantom; a među njimi i našega Kotljarevskoga. On je upravo tada malo prije zasnovao si bio obitelj; ali bez obzira na to i negledeć što je njegov sastanak s onom osobom posvema slučajan bio, bijaše odveden u Petrograd, gdje je šest mjeseci zatvoren bio, iz početka u petropavlovskoj tvrđjavi, za tim kod III. odijeljenja. Izuzam što je izgubio slobodu i odijeljen ostao od svoje mlade žene, Kotljarevski nije inače trpio u ničem, pače u knjižnici zapovjednika tvrđjave našao je i duševnu zabavu.

Zadobivši slobodu ostao je Kotljarevskij donjele lišen prava obnašati državnu službu. Ali tim je sada slobodnije prionuo uz nauku; a u poznatom slavisti profesoru petrogradskom I. J. Sreznevskom, koj je umio cijeniti njegove umne darove i liepo znanje, našao je podupiratelja i zaštitnika. Njegovim ponajviše nagovorom zatražio je i zadobio godine 1863 stepen kandidata na carskom petrogradskom sveučilištu. Pod jedno je nastavio svoju književnu radnju u istom području znanosti i u jednakom pravcu. Od samostalnih razprava te dobe navodimo: „Были ли малоруссы исконными обитателями Полянской земли, или пришли изъ-за Карпаты въ XIV. вѣкѣ?“ (Основа. С. Петерб. 1862, стр. 7—12); za tim iz tradicionalne literature: „Основной элементъ русской богатырской быliny“ (Филолог. записки. 1864, 1—2), i „русская народная сказка“ (Спетерб. вѣдом. 1864 nr. 94, 100, 108); te „Изображеніе калики перехожаго въ латинской рукописи XIV. вѣка“ (Извѣст. имп. археолог. общества. 1862 IV, 5, стр. 405. 6.) iz jezikoslovja: „сравнительное языкоученіе“ (Филол. записки. 1862—3. год. II.); napokon bibliografički i kritički članci; kano što: „На память будущимъ библиографамъ“ (Отеч. запис. 1862, CXLV., nr. 11. стр. 78—82); литературный подлогъ (Спетерб.

вѣдом. 1863 nr. 67), два библиографическіе вопроса (книжний вѣстникъ 1865, nr. 15).

Na temelju ustava potvrđenoga dne 19. rujna 1864 po ministarstvu narodnoga prosvještenja zasnovano je u Moskvi „moskovskoe arheologičeskoe obščestvo“, koje si je učinilo zadaćom gojiti arheologiju u obće a rusku napose. Već 4. listopada bijaše za pravoga člana toga društva izabran naš Kotljarevskij. Isto tako bijaše on uz predsjednika za rusku arheologiju veoma zaslužnoga gr. A. S. Uvarova i uz ugledna lica, tajnika K. K. Gerca, S. V. Eševskoga i A. N. Athanasjeva izabran u redakcijski odbor, kojemu je zadatak bio uređivati društvene publikacije. Kotljarevskij bijaše jedan od najmarljivijih i najplodnijih članova toga za starine Rusije zaslužnoga društva. U jednoj od prvih sjednica čitao je on dvie liepe razprave, koje su tiskane u I. svezci I. knjige društvenoga organa „Древности“. Prva razprava: „Металлы и ихъ обработка въ доисторическую эпоху у племень индоевропейскихъ“ (Древности. М. 1865, I, 1. стр. 43—70) razpravlja ovo u arheologiji važno pitanje s gledišta linguističke paleontologie. „Tu arheologiju jezika“ smatra Kotljarevskij „neobhodnim dielom obće arheološke nauke, pače prvim načelnim dielom njezinim, s koje izučanjem dužan je započeti svaki, kojemu je stalo do historičke vjerodostojnosti svojih potonjih iztraživanja“. Pod vodstvom ind. linguističke paleontologije iztražuje Kotljarevskij: kojemu narodu pripadaju orudja kamenite dobe u Europi; za tiem izpituje imena za kovine kod indo-evropskih plemena; pak s tim u savezu iztražuje, koje su kovine rabili Skite t. j. narodi južne Rusije dolazeći u davnini pod tiem imenom; napokon izvodi znanstvene rezultate iz ovoga linguističko - paleontološkoga iztraživanja. Ona druga razprava (ondje str. 81—94) pod naslovom „Скандинавскія корабли на Руси“ zalazi u staru rusku tradicionalnu knjigu, u kojoj, imenito u narodnih pjesmah, spominje se „соколъ - корабль“; koj je nosio ruske junake Solovja Budimirovića, Ilju Muromca itd. Kotljarevskij dolazi na ovaj zaključak, da je po opisu „korablje“ u ruskih starinah obrazcem joj služila skandinavska korablja, što ide donjekle u prilog mnienju o skandinavštini prvobitnih Rusa, uz koje je mnienje i on pristao. Osim ovih dviju razprava Kotljarevskij je u istom prvom svezku prve knjige „Древности“ priobčio više književnih obznana o suvremenih djelih zasiecajućih u arheološku struku¹;

¹ Tako o djelu Schwartza: Die poetischen Naturanschauungen der Griechen, Römer und Deutschen in ihrer Beziehung zur Mythologie.

te člankom „Троянъ“, елavianское божество“ (стр. 13—14) pridonio prilog materialom za arheologički rječnik, koji su se ondje sakupljati počeli.

Četiri godine dana bijaše Kotljarevskij jedan od najrevnijih i najdjelatnijih članova moskovskoga arheološkoga društva. Ime njegovo čita se u zapisnicih svih sjednica; ovdje je on bitno sudjelovao u svih razpravah. U sjednici od 12/24. listopada 1865 god. predložio je predsjednik društva gr. Uvarov, da se priredi sastanak svih ruskih arheologičkih društva, u kojem bi se njihov zajednički rad ustanovio, te razpravljala pitanja smjerajuća na podupiranje arheoloških iztraživanja u Rusiji. U odbor, koj je imao sastaviti program za taj sastanak, bijaše uz slavnoga historika S. M. Solovjeva i arheologa poznatoga A. N. Athanasjeva izabran takodjer A. A. Kotljarevskij. Jedno od pitanja, koje je imalo služiti sastanku za predmet razprave, bješe odmah po Kotljarevskom predloženo, na ime: imade li kakovih posebnih znakova, po kojih se slovjenke mogile od ostalih neslovjenskih razlikuju? doisto vele znamenito pitanje za slovjensku arheologiju. Jurve u sjednici od 2/14. studenoga o. g. mogao je Kotljarevski pročitati predlog rečenoga odbora. Kada se u toj sjednici povela riječ o početku zapadnoga upliva na spomenike ruske starine, koju je pohvaljeni predsjednik zapodjenuo, Kotljarevskij je pažnju učenoga sбора obratio na njeka mjesta ruskih ljetopisa, iz kojih biva jasno, da su u Rusiji zapadni umjetnici mnogo prije XII. i XIII. stoljeća djelovali. U sjednici od 23. stud. (5. pros.) r. g. predao je svoj prilog pod naslovom „Perun“ za rečeni arheološki rječnik. U sjednici od 8/20. ožujka 1866 god. čitao je svoje mnijenje o Lěstvicinovom „istoričeskom ukazatelju“, za koje bijaše društvom upitan; te je povodom pročitane razprave člana E. J. Eichwalda o starinah zavoločke Čudi zapodjenuo takodjer pitanje o skitskih starinah. Kotljarevskij naveo je svoje razloge, iz kojih ne drži, da su skitska plemena pripadala čudskoj narodnosti; već je na temelju pismenih spomenika i starina nadjenih na zemljištu drevne Skitije nazirao u njih eranski elemenat. Ova neumorna radinost i revno zanimanje okô društva steklo je u ovom toliko priznanje naprama Kotljarevskom, da ga je u sjednici od 15/27. ožujka o. g. imenovalo drugim tajnikom i biblio-

Berlin 1864. J. Grimm: Kleinere Schriften. Berlin 1864. Petersen: Religion oder Mythologie der Griechen. Leipzig 1864. Биляевъ: Краткое извѣстiе о племенахъ... губернии моск. учебнаго округа. Москва 1864.

tekarom te čuvarom muzeja. Jedva su ova mjesta mogla zapasti vrednijega. Sada je Kotljarevskij još više, ako je to moguće bilo, privezan bio za društvo. U sjednici od 5/17. travnja čitao je zanimivu razpravu „o narodnih predajah o mogilah i drugih spomenicah ruske predhistorijske drevnosti.“ U sjednici od 29. listopada (11. stud.) predložio je na razpravljanje znamenito pitanje: je da li spomenici potvrđuju skandinavsko porjetlo Ibn-Fozlanovih Rusa? koje je pitanje poteklo iz proučavanja njegova arabskih pisaca o starih Rusih. Briga Kotljarevskoga o razvitku i napredku arheologičkoga društva rasla je danomice; pa da trudi članova izlaze na svjetlo čim prije, bio je u sjednici od 12/24. siječnja 1867 predložio, da se osim godišnjega organa „Drevnosti“ u buduće izdaje „археологическій вѣстникъ“ u dvomjesečnih svezicah. Društvo je taj predlog rado primilo, te je uredništvo „вѣстника“ povjerilo Kotljarevskomu, koje je on rado primio i izvrstno rukovodio. U prvoj knjizi „Drevnosti“, koju je on takodjer uredio bio, društvo je steklo iskustvo, kako vještih rukama povjerava svoj drugi organ. Sam urednik priobćio je u „вѣстнику“ razpravu: „для археологии каменнаго вѣка въ Россіи“ (1867, стр. 25—30), u kojoj je opisao kamene čekiče i druga orudja nadjena u južnoj Rusiji; za tim priobćio je više književnih obznana o arheologičkim djelih i manjih arheologičkim priloga.¹ Kotljarevskij je tolikim radom stekao bio u društvu tolik ugled, da ga je ono držalo kod svake sgođe vriednim, da mu zastupnikom bude. Tako je ono u sjednici od 12/24. svibnja 1867 imenovalo uz S. M. Solovjeva i A. N. Athanasjeva takodjer Kotljarevskoga, da na etnografskoj izložbi i kod primanja slavenskih gostova u Moskvi zastupa moskovsko arheološko društvo.

Uz ovaj znameniti posao u arheologičkom društvu našao je Kotljarevskij još dokolice za druge takodjer radnje izvan društva. Tako je on, odazviv se častnomu pozivu, napisao obširan pun samostalnih opažanja učeni sud o znamenitom djelu Athanasjeva: „Поэтические воззрѣнія Славянъ на природу“ (Отчетъ 1867. I, 36—83); na

¹ O G. de Mortilet: Le signe de la croix avant le christianisme; старина рус. земли (М. 1866); о могилныхъ насыпяхъ и каменныхъ бабахъ (М. 1866); новый способъ опредѣленія древности могилъ, новооткрытыя черноморскія древности, объ археол. трудахъ Морло, А. Богданова матерьялы для антропологии кургановъ періода москов. губерніи (1867). Срезневскаго свѣдѣнія и заметки (Спб. 1867).

dalje „замѣтка о толковомъ словарѣ живаго велико-русскаго языка В. И. Даля“ (Бесѣды въ общес. любит. росс. словес. 1868 II., 91—94).

Ove zasluге Kotljarevskoga na književnom polju niesu mogli ostati bez upliva na rusku vladu, a to tim više što su poslije dogđajaja, koji ga je iz državnoga života iztisnuo bio, nastale u Rusiji znamenite promjene u slobodoumnijem pravcu. Ukazom od 29. rujna 1862 bi preustrojeno sudstvo i uvedena porota, godine 1864 uvedena ujezdna i zemska „sobranija“ itd., a statutom god. 1863 podieljena sveučilištem široka autonomija. Godine 1867 zadobi Kotljarevskij iznova slobodu stupiti u državnu službu, imenito u školstvo, ali za sada samo u derptskom okružju; te bude sljedeće god. 1868 imenovan vanrednim profesorom za slavistiku i ruski jezik na sveučilištu u Derptu (Dorpat). Ovo sveučilište bi još god. 1632 osnovano po glasovitom švedskom kralju Gustavu Adolfu, a god. 1802 obnovljeno po ruskom caru Aleksandru I., te određeno za Niemce baltičkih provincija; s toga i bijaše uređeno poput ostalih njemačkih sveučilišta sve do god. 1865, koje dobi takodjer poseban statut. Sada se je veća pažnja obratila na ovo takodjer sveučilište, da bude ruska nauka na njem takodjer zastupana. A teško ju je itko mogao slavnije od Kotljarevskoga zastupati. On bijaše podpuno vješt ne samo jeziku nego i književnosti njemačkoj, te bijaše podpunoma dorasao onoj zadaći, koju je imao učeni Rus provesti u onom dielu velike carevine, gdje se slovjeniski sviet stiče s prosvjetom njemačkom. Toj zadaći bijaše on dorasao tim više, što stojeći na visini nauke umio je ne samo svoje ljubiti nego i tudje štovati; pa nije držao svoje oči zatvorene pried svjetlom koje sa zapadnih granica dolazi. Premda Rus dušom i tielom, Slovjenin proniknut osviedočenjem o velikom kulturnom zadatku Rusije i Slovjenstva, nije se Kotljarevskij ustručavao kano profesor derptskog universiteta izdati dvie arheološke razprave u njemačkom jeziku; na ime: „Eine estnische Gottheit als Gast auf der Insel Rügen (Neue dörptische Zeitung 1870) i „Archäologische Späne“ (Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Dorpat, 1871, Bd. VII., S. 86—92). Ali on je dakako glavno nastojao okó ruske naučne knjige, te nastavio svoje u Moskvi započete radnje. Jurve u sjednici moskovskoga arheološkoga obščestva od 2/14. prosinca 1867 god. bijaše Kotljarevskij pročitao odlomak od većega djela: „о погребальныхъ обрядахъ у славянскихъ народовъ“. Sljedeće godine izadje cielo djelo u Moskvi pod naslovom:

„О погребальныхъ обычаяхъ языческихъ Славянъ“ te ga pisac posveti pohvaljenomu ruskomu arheologu gr. A. S. Uvarovu. Nakana bijaše učenomu arheologu, kako sam veli u predgovoru, svesti u toj knjizi „u jednu cjelinu različita i do sada porazbacana fakta tičuća se pogrebnih običaja kod poganskih Slovjena, izpitati jih kritički, ustanovit jim pravi smisao i stupanj značenja, napokon sastavit jih, koliko je više moguće, u organički red sustavnoga razlaganja“. S toga dieli svoje izraživanje u dvie glavne česti: u prvoj ispituje kritički izvore, imenito jezik, narodni život, pismene izvještaje, mogilne spomenike; u drugoj razpravlja sustavno i dielomice historički o pojmu poganskih Sloviena o posmrtnom životu i o pogrebnih običajih njihovih. Kao razjasnenje pismenih izvještaja dodaje na kraju djela liepi prilog iz arabskih pisaca prije XI. stoljeća o Slovienih i Rusih. Premda sam Kotljarevskij priznaje, da je izraživanje njegovo o tom dielu slovjenske arheologije nepodpuno; da ono „не болѣе какъ корректурные листы одной главы изъ науки славянской бытовой древности“: to se je kritika o tom djelu očitovala veoma pohvalno; po mnienju pače njezinu, ne samo da se mogu Rusi njim ponositi, nego ne ima mu ni u stranih literaturah prema.

U Derptu je Kotljarevskij izradjivao svoje drugo veliko djelo, kojemu su predmetom starine i historija baltijskih Slovjena. Kako se iz glavnoga naslova druge knjige: „Матерьялы для славянской исторіи и древности“ vidi, bio je on zamislio sastaviti postupice obću sloviansku arheologiju, koju započe s izraživanjem o skrajnih sjevero-zapadnih slovjenskih plemenih. Glavnim predmetom toga izraživanja je pravni život tih plemena. S toga razpravlja u djelu: „Древности юридическаго быта балтійскихъ Славянъ (Прага 1874) o zemlji, narodu, pravu, običajih, zakonu, vlasti, obiteljskom životu, vlasničtvu, ugovorih i obvezah, dakle o svih domaćih i javnih odnošajih kod rečenih Sloviena. Uzorom su Kotljarevskomu, kano što u predgovoru izpovieda, služile Grimmove pravne starožitnosti, koje on smatra „образцем антикварно-юридическаго рада, kojega nije do sada nitko nadkrilio“. U prvu knjigu „Материјала“ uvrstio je Kotljarevskij „Сказанія объ Оттонѣ Бамбергскомъ въ отношеніи славянской исторіи и древности“ (Прага 1874), iz kojih izvodi dokaze za nutarnji život i za odnošaje slovjenskoga Pomorja. Ova knjiga posvećena je O. M. Bodjanskomu, Kotljarevskoga „pervomu učitelju v Slavjanovědenij.“¹

¹ O tih dvajuh djelih progovorio je dr. J. Hanel u Radu XXXIII, 208.

Ove tri knjige, na ime o pogrebnih običajih i o pravnih odnosajih baltijskih i pomorskih Sloviena, jesu najobsežnije radnje našega Kotljarevskoga. One su piscu stekle stepen doktora slovjensštine na petrogradskom sveučilištu god. 1874. Osim toga one su uz druge radnje služile osnovom, na kojem bješe god. 1874 predložen historičko-filologičkim fakultetom kievskoga sveučilišta sv. Vladimira za profesora slavistike, te bješe po tom predlogu početkom god. 1875 potvrđen za takova. Kotljarevskij je dakle na derptskom universitetu predavao od god. 1868 do jeseni 1875. U to je doba on osim onih glavnih djela priobćio više manjih radnja, kano što: „Къ вопросу объ обработкѣ славянской мифологии“ (Отчетъ. Спб. 1872), nekrolog Ivanovu profesoru ruske historije (Сптерб. вѣдом 1869, nr. 103), Запоздалые листки изъ исторіи языка и литературы (Воронежъ 1871) itd.

Ali svih onih pet godina nije Kotljarevskij sproveo u Drptu. Već ovdje počelo mu zdravje uzdrmano biti; s toga morao je veće dielove godina 1872—4 sprovesti u južnom blagom podneblju. Putujući u Italiju boravio je njeko vrieme u Zlatnom Pragu, gdje je izradio krasan bibliografički pregled: „Uspěchy slavistiky na Rusi v poslédnî době (1860—72), koj je štampan u čas. čes. muzea 1874, sv. I.—III. Nije u tom priegledu puko izbrajanje djela tičućih se slavistike, već se ona sustavno razredjuju i u kratko ocjenuju. Pisac navodi najprije izdanja spomenika staroslovjenske pismenosti; onda spominje djela, u kojih se jezik obrađuje, prelazi za tiem na historiju literature, na slovjensku mitologiju, arheologiju, historički narodopis, te zaključuje s djeli o historiji državnoj, pravnoj i crkvenoj. Tko se god želi temeljito uputiti o znanstvenoj radnji na polju slavistike u Rusiji izmedju god. 1860—1872, ne može mimoćići toga prozirnoga i sustavnoga priegleda. U Zlatnom Pragu dao je Kotljarevskij takodjer tiskati rečene dvie knjige o baltijskih Slovienih, kojih je jednoj predgovor napisao u Rimu. Odavle se vidi, kako se Kotljarevskij nije znao u svojoj radinosti obuzdati niti na putu, koj bi mu bio imao za odmor služiti. Pod blagim modrim nebom klasičke Italije, na podrtinah staroga Rima mislio je on na svoje baltijske Sloviene. Toliko se ipak bio oporavio, da je u jeseni god. 1875 mogao doći u Kiev, a početkom sljedeće godine započeti predavanja na kievskom sv. Vladimirskom universitetu s pristupnim čitanjem o historičkom značenju narodne poezije.¹ O tih predavanjih piše jedan njegovih drugova slie-

¹ Kašnje štampano u časopisu „Трудъ 1881“, nr. 8.

deće¹: „U Kievu imao je on, odan svojoj nauci ne samo umom nego i srcem, prvi put medju svojim slušatelji rusku omladinu, sposobnu ne samo ponimati predmet predavanja, nego i zagrliti ga ljubavju. Učitelj je mogao govoriti od srдца k srćeu i glas njegov našao je ćuvstven odziv u duši slušatelja . . . Pristupom Aleksandra Aleksandrovića na stolicu započima u Kievu predavanje i izučanje nauke o Slovjensstvu onako, kako to podpunoma odgovara sredstvom i zahtjevom našega vremena . . . U II. polugodištu 1875/6 razvio je u I. i II. tećaju historićko-filologićki priegled slovjenskih plemena, a historiju slavistike u III. i IV. tećaju. U prvom polugodištu 1876/7 zapriećen opet boleću nije ćitao; a u drugom polugodištu tumaćio je zelenogorski i kraljodvorski rukopis za I. i II. tećaj, u tećaju pako III. i IV. ćitao uvod u nauku slovienske arheologije. God. 1877/8 u I. polugodištu ćitao je u I. i II. tećaju o slovienskih nariećjih, a u III. i IV. tećaju o slovienskih starinah i o starih spomenicih ruskoga jezika. Godine 1878/9 predavao je u dva prva tećaja enciklopediju slavistike, u dva pako viša tećaja uz nastavak staro-ruske pismenosti još i historiju literature bugarske i hrvatsko-srbske. God. 1879/80 predavao u prva dva tećaja obću slavistiku, u druga dva slovjensku arheologiju i slovjenska nariećja, kojih je prvu zamienilo u II. polugodištu predavanje o starinah ruskoga jezika. Napokon početkom god. 1880/1 predavao je historiju i enciklopediju slavistike, zatim historiju poljske literature i slovjenska nariećja . . . Predavanje pako bijaše mu zanimivo i za slušaoce privlaćivo. Plodove svojega obširnoga ćitanja i taćnoga, faktićkoga znanja predlagao jim živom i oštroumnom besjedom, ožarenom svjetlom misli, obuhvaćajuće obću svezu i znaćenje potankosti. Sila profesora ležala je ne toliko u njegovoj kano specialiste ućenosti, koliko u širini filologijske obrazovanosti, kojom bijaše mu otvoren pristup k svim izvorom znanosti i uspjehom iztraćivanja, kojimi se filologićeke nauke koriste. Ova širina obrazovanosti, koja je uvijek mila kod ućenjaka, bijaše u pokojniku dragocjena radi posebnih mjestnih okolnosti. On je došao poslovati na fakultet, u kojem se sravnjujuća gramatika nije posvema predavala, a naućno predavanje sveobće i ruske literature tek se počelo bilo uvadjati. Profesor slovjenskih nariećja i književnosti našao je kod svojih slušatelja na svakom koraku praznina u znanju; ali Aleksander Aleksandrović izpunjavaše jih u znamenitoj mjeri, sada

¹ P. J. Alandski: Поминка стр. 15—18.

tunaćeći osnove i metode dotičnih znanosti, sada upućujući gdje slušalac može naći ono česa nije znao. Slušaoci njegovi skoro su opazili, da jih profesor hoće i može dovesti do željne jasnoće u pitanjih i težnjah, što no se kod prvoga poznanstva s naukom obilno radjaju u odanih joj ljudih. Profesor stekao je ugled i susreo povjerenje i priznanje u svojih slušatelja; utvrdili se dobri odnošaji u slušateljstvu te se podržavali srdačnim primanjem i ljubeznom riečju u sobi profesora, koja je bila uvijek otvorena za sve one, koji su trebovali njegov savjet i uputu.“ Pokojnik se je mnogo starao okô učenog i učevnog života universiteta u obće; a imenito se neprestano brinuo, da se znanstvena predavanja na fakultetu, kojemu je pripadao, što više usavrše. Znajući koliko za tu ciel djeluje književna radnja samoga profesora, bijaše neutrudivim suradnikom „universitetskih izvěstija“; koje i sveučilište sv. Vladimira poput ostalih ruskih izdaje. U njih je svoje literarno-kritičke preglede nastavio i osvrtao se književnimi obznanami na suvremenu rusku slavistiku.¹

Ne manje od sveučilišta ležao je Kotljarevskomu za njegova u Kijevu boravljenja na srdcu napredak tamošnjega novoosnovanoga historičkoga društva, imenom „Nestora ljetopisca“, koje ga je čašću predsjedničkom odlikovalo bilo. Osim što je svjestno rukovodio znanstvene radnje toga društva, zasnovanoga na klasičkom zemljištu za ruske starine, odmah je prvu knjigu društvenoga organa² nakitio plodom svojega pera, nacrtao naučne radnje K. M. Bera, Eichvalda, O. M. Bodjanskoga i A. N. Popova oko arheologije i literature ruske i slovjenske, te priobćiv svoja iztraživanja „о происхождении сказанія о новгородскихъ баняхъ“, за tiem „объ обычаяхъ у Славянъ при рожденіи дитяти до его вѣзможности“; napokon priobćio „свѣдѣнія о текущей исторической и археологической литературѣ“. Na dalje čitao je u društvenih

¹ U njih je priobćio: Обзоръ успѣховъ славяновѣдѣнія за послѣдніе три года (Извѣстія 1876, 284—303), библиографическія свѣдѣнія о новыхъ книгахъ (ibid. nr. 5, 6), разборъ книги Забѣлина: исторія русской жизни съ древнѣйшихъ временъ (1880, nr. 11—12).

² Чтенія въ истор. обществѣ Нестора лѣтописца. 1879, I. 284—92, 195—301, 304—80. O Bodjanskom napisao je takodjer histor. bibliogr. „pominku“ za „славянскій ежегодникъ“ 1877, стр. 343—352.

sjednicah nekrolog D. V. Polčnovu¹ i Dostoevskomu² osvrćuć se ovom prilikom na novije stečevine ruske nauke.

U svojih radnjah nije Kotljarevskij zaboravio ni moskovskoga arheologijskoga društva, koje mu je mnogo pripomoglo ka glasu, što ga je bio u ono doba stekao u ruskom učenom obćinstvu. Za „Drevnosti“ napisao je „Обзоръ изслѣдованія о фрескахъ керченской катакомбы“ (1876, t. VI. 2 str. 23—26), i „нѣкоторыя указанія и соображенія относительно движенія археологическихъ занятій и литературы у Словинцевъ, Чеховъ, Лукинчанъ и Поляковъ“ (1877, t. VII, 7 str. 46—8).

Kano vještak u tradicionalnoj literaturi ruskoj sljedeći častan poziv prosudio je Kotljarevskij izdane Vl. Antonovičem i M. Dragomanovom historijske pjesme maloruske, koje se izdanje natjecalo za nagradu gr. Uvarova (Отчетъ 1877). Posljednjih godina, osim što je uredio treću knjigu sabranih djela M. A. Maksimoviča, koja sadržaje razprave jezikoslovne i literaturno-historijske (Собраніе сочиненій М. А. Максимовича. т. III. Киев 1880), priobčio je Kotljarevskij u veronežkom filologičkom časopisu (Филологическія записки) obširnu radnju svoju pod naslovom: объ изученіи древней русской письменности“, koja je takodjer napose izašla pod naslovom: Древняя русская письменность“ (Воронежъ 1881, стр. 1—216). U toj radnji, koja je iz predavanja potekla, daje Kotljarevskij podpuni sustavno uredjeni i kritičkimi opazkami providjeni priegled svih diela dojakošnjih o staroruskoj knjizi i starini, te se toga radi smatra upravo neobhodno potrebitom svakomu, koj se slovjenским jezikoslovjem bavi (Archiv für slav. Philologie. Berlin 1881, V. 662).

Budući da se je A. A. Kotljarevskij sav svoj viek bavio slavistikom u naznačenom obširnom znamenovanju te rieči, neće biti neumjestno pitanje: kako se je on vladao naprama onoj Slovjenom prijaznoj struji u Rusiji, koja je sav skoro narod, a osobito izobražene mu slojeve za posljednjih desetina zahvatila? Na ovo pitanje neka nam sam Kotljarevskij odgovori. Naertav uspjehe slavistike u Rusiji od god. 1860—72 zaključuje svoj zanimiv priegled ovom reflexiom: „Обазрев се на ovaj pregled pojava ruske slavistike svaki će mi posvjedočiti, da slovjenске radnje u Rusiji niesu djelom slučaja niti sukromne koristi, nego da iztiču iz jasnoga

¹ Киев. губер. вѣдомости, 1877.

² Трудъ 1881, nr. 1.

poznanja njihove nužde. I čini se, da se one pripoznavaju za nužдне ne samo za to, što izpitivanje ruskoga jezika, poviesti i života nazire u njih svoju prvu i znamenitu podporu, nego i za to, što se one smatraju sredstvom društvo obrazujućim, političkom učionom, koja iz narodne osamljenosti vodi na široku cestu slovjskih interesa i uči Rusa, koje su mu slovjske dužnosti. Slavni Šafařík sudeći nekada o važnosti staroslovenskoga jezika čuvstveno prihvaća sljedeće rieči J. S. Bandtkove: dao bog, da svi slovjski puci uče i upoznaju slovensko crkveno naričje, kano prvo ili bar najstarije nam poznato vrelo slovjskih jezika, i to ne radi jedinstva u crkvi, nego radi više znanstvene izobraženosti, radi uzdržanja slovjske narodnosti, da se ne poniemčinio, ne potatarimo (a ja dodajem: ne pofrancezimo i ne pomagjarimo), da ne odpadnemo od zajedničkoga izvora pučke osebnosti, koj uzkos olujam od deset stoljeća nije presahnuo (*Gesch. der slav. Litteratur* 1825. 118—19). Zar je naša doba — pita Kotljarevskij — ove zadatke promienila? Zar se za nešto višega njih odrekla? Negovoreći ovdje o sveobćih ljudskih zadacih, koji se jednako tiču svakoga naroda i svake pojedine osobe, nego o zadacih plemenskih, slovjskih, dužnost nam je niećno odgovoriti na ova pitanja. Za svakoga, koj se nije zapleo u usku narodnu izključivost, ostaje i sada kano i prije uzdržavanje slovjske narodne osebnosti najznamenitijim i najvišim zadatkom. Rusko obćinstvo davno shvati taj zahtjev i davno gleda mu zadovoljiti. Inače od kuda bi potekle stolice slavistike na ruskim sveučilištih, slovjski odbori i duboko proučanje slovjskoga svieta? Moglo bi se možebit reći, da je sve to samo politička moda ili spekulacija političkoga proselitisma? Ali moda ne traje tako dugo i stalno; a političkomu je proselitizmu red imati najbliži praktički cilj, kojemu mogu ovdje u trag ući samo zlobni neprijatelji Slovjentstva, koji se nikada ne dadu vladati čuvstvom pravice i pravdopodobnosti. Iztraživanje slovjskoga svieta niknu u Rusiji iz prirođenoga čuvstva slovjske uzajamnosti, iz jasnoga spoznanja njezine znamenitosti, te iz sile, da joj se stalan temelj dobavi. Slovjska uzajamnost, da priedje iz područja čuvstva u sam život te da se u njem ukorieni imade proći kroz školu stroge znanosti, kroz strogo iztraživanje i izučanje slovjskoga svieta, toli prošloga koli sadašnjega. Bez ovoga trieznoga poznavanja ostati će ona za uvijek obsjenom, obsjenom do duše zamamljivom, ali za život zaludnom i nekoristnom. Ovu su misao, kako se čini, Rusi shvatili prvi, i prvi postavili ruke, da postane činom. Tako su oni najbolje

načinom nade punim izrazili svoje simpatije ostalomu Slovjenstvu, pa ujedno dostojno odgovorili tim lahkoumnim klevetnikom, koji viču, da ne ima u Rusa tih simpatija. Želimo, da si i ostali Slovjeni čim prije usvoje plodnu idenu slovjsenske uzajamnosti, i da joj nastoje prije svega služiti svjestnim i temeljitim učenjem svega, što se Slovjenstva tiče“ (Uspěchy str. 51—53).

Ovako shvaća Kotljarevskij odnošaj slavistike naprama životu. To shvaćanje nije ni fantastičko ni razvratno. Uzajamnost slovjsenska, koja ne samo ne dira u plemenske osebine nego jih oplemenjuje, usavršuje i učvršćuje, da uzmogne blagotvorno na život djelovati, mora proći „školom stroge znanosti“. Toga se je pravca Kotljarevskij držao i ondje, gdje je bio okolnostmi pozvan na javno pozorište. Kao član kievskoga odjela slavenskoga komiteta pripomagao je svojim perom organ njegov (славинскій ежегодникъ), kako bi svojoj zadaći naprama ideji o slovjsenjskoj uzajamnosti po njegovih načelih čim uspješnije odgovorio.¹

Svekolike radnje Kotljarevskoga odlikuju se jednim ne običnim svojstvom, a to je veoma obsežno poznavanje literature dotične struke. On je poznao ne samo oveća djela nego i najsitnije priloge i velike bibliografske riedkosti. Ovaj pojav ima se pripisati ne samo njegovoj riedkoj pomnji i marljivosti, ne samo što je mnogo putujući imao priliku posjetiti najbogatije biblioteke, nego što je bio strastan, u plemenitom smislu, bibliofil, a imovinski odnošaji dopustili su, da toj plemenitoj strasti zadovolji. „Biblioteka njegova bijaše ne samo ogromna, nego, a to je važnije, bijaše pomnjivo sastavljena i izabrana. Pokojnik se je mogao pohvaliti, da u njega imade sve, što je o ruskoj historiji, o historiji srednjovječne drame, te o slovjsenjskoj i staroruskoj pismenosti bilo pisano i nahodi se u prodaji“.² Ovomu se nagnuću njegovu imade mnogo zahvaliti, što se radnja njegova književna toliko kreće okô bibliografskih prigleda, književnih obznana i kritike. „Priroda ga bila obskrbila prijatljivošću; odgoj ju pretvorio u znatiželjnost takovu, koja ravno obuhvaća sve tačke vidljive na obzorju; prijazne pako okolnosti pripomogle su zadovoljiti u punoj mjeri toj znatiželjnosti“.

Što je pokojnik od god. 1857 uradio na polju književnom, to mu već daje odlično mjesto u povjesti ruske i slovjsenjske prosvjete

¹ U sjednici od 23. dec. (p. st., 1876) čitao je vjekopis V. J. Gri-goroviča (слав. ежегодникъ. 1877, стр. 308—16).

² Pominka str. 18—19.

nove dobe.¹ A koliko bi bio uz bolje zdravje i dulji život tek uradio sada, pošto si je onoliko znanje sakupio, temeljitu znanstvenu metodu usvojio! U posljednje vrijeme radio je na djelu, u kojem je naumio bio opisati dojakošnje uspjehe ruske arheologije. Ovo djelo htjeo je podastri V. sastanku arheologa ruskih u Tifisu. Ali ga ne dogotovi. U svibnju prošle godine (1881) tjelesne su mu šile tako smalaksale, da su liečnici upravo zahtievali, neka odputuje u inostranstvo radi promjene zraka. Velikom mukom i uz silno nagovaranje prijatelja ostavi svoju knjižnicu. I na putu najviše ga muka morila, što ne smie i ne može raditi. „Duša mi čezne za poslom — tužio se u pismu iz Reichenhalla svomu prijatelju — a raditi ne mogu; to su muke Tantala u miniaturi“. Putujući u Italiju opet se iz Bocena tužio, što ni ovdje ni ondje „нѣтъ порядочной книжной торговли; приходитея голодать.“

Odavle se jasno tumači, za što je u Rusiji, a imenito u Kievu, glas o smrti Kotljarevskoga, premda obzirom na njegovu mnogogodišnju bolest nije mogao iznenaditi nikoga, tako žalostan osjećaj probudio. Sve je osjećalo, da je jedan odličan radnik na prosvjetnom polju zaostao na pol puta. Ovomu su osjećaju dali u Kievu izraz: pokojnikov prijatelj P. J. Alandskij nekrologom, za tiem besjedom dne 1/12 listopada u vrijeme panihide u sveučilišnoj crkvi i dne 14/26 r. m. u crkvi pokrovskoga manastira prigodom pokopa; na dalje prof. J. N. Ždanov besjedom upravljenom na slušaoce historičko-filologičkoga fakulteta; napokon I. P. Daškevič besjedom držanom dne 4/16 listopada u vanrednoj sjednici pomenutoga historičkoga društva. U svih se ovih besjedah izrazuje osobito štovanje naprama vrlinam pokojnika i velika bol nad gubitkom izvrstna profesora i vanredno nadarena učenjaka. Ovim se osjeća-

¹ Neće biti neumjestno ovdje navesti časopise i sbornike, za koje je Kotljarevskij svoje književne priloge doprinesao: Ruski vjestnik, otečest. zapiski, Atenej, Moskov. obozrénie, létopisi ruskoj literatury i drevnosti izd. T. Tihonravom, starina i narodnost, izvěstija imp. arheolog. obščestva, peterb. filologič. zapiski, ruski arkiv, knižnij vjestnik, Drevnosti (moskov. arheol. obščestva), besědy v obščestve ljubitelej ros. slovesnosti, otčet o prisuždenij nagrad gr. Uvarova, universitet. izvěstija (k'ev.), žurnal ministarstva narod. prosvěščenija, slavjanskij ežegodnik (Kiev), čtenija v istor. obščestve létopisca Nestora, moskov. vědomosti, s. petersb. vědomosti, osnova, trud, časopis česk. muzea, Verhandlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft zu Dorpat, Neue dörptische Zeitung.

² Pominka str. 21.

jem pridružimo i mi, veleštovani akademici! proniknuti budući onom ideom o slovjenskoj uzajamnosti, po kojoj imade ova, po osviedočenju našega nezaboravnoga sučlana, „proći kroz školu stroge znanosti, kroz strogo izučanje slovjenskoga svijeta, toli prošloga koli sadašnjega“; za koju ideju je on skoro četvrt vieka neumorno i vješto djelovao, i kojoj je ideji naš učeni zavod posvećen. Slava mu!

IZVODI IZ ZAPISNIKA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

Skupna sjednica 7. svibnja 1881.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: S. Ljubić, dr. Gj. Daničić, Lj. Vukotinović, Sp. Brusina, dr. J. Hanel, dr. L. Geitler, M. Valjavec, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Odobrena bi odluka filozofičko-juridičkoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava pr. čl. dra. Markovića: o njekih glavnih priepornih pitanjih u psihologiji.

2.

Odobrena bi odluka filologičko-historičkoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava g. T. Maretića gimnazijskoga učitelja u Požegi: studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvata i Srba.

Odobrena bi odluka istoga razreda. da se štampa u „Starinah“ od dop. čl. Tkalčića: dva inventara prvostolne crkve zagrebačke iz XIV. i XV. vieka.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu“ izvod razprave pr. čl. dr. L. Geitlera: o glagoljskih rukopisih, koje nadje na gori Sinaj. — Po želji akademika štampati će se obširniji izvod iz ove razprave u zapisnicih akademičkih, pošto je ta razprava samo odlomak obširnijega djela.

3.

Odobrena bi odluka matematično-prirodoslovnoga razreda da se štampa u „Radu“ razprava dra. G. Janečka: iztraživanja gradskega vodovoda.

4.

Odobrena bi odluka odbora za izdavanje historičkih i juridičkih spomenika, da se u smislu proračuna za 1881 godinu izda na svijet jedna knjiga historijskih spomenika (monumenata) od 20 štampanih araka, u koju će doći nastavak listina mletačkoga arkiva ob odnosajih mletačke republike prema jugoslavenstvu, što je sakupio i za štampu priredio pr. čl. S. Ljubić.

5.

Carska porodična knjižnica hvali u ime carevo na poslatih joj knjigah.

6.

Prihvaća se predlog, da se stupi u zamjenu publikacija s društvom za historiju i drevnosti u Moskvi i sa duhovnom akademijom u Kijevu.

7.

Prihvaća se predlog, da se kupe od M. Rešetara za 200 for. djela Serafina Crievića u 10 rukopisnih foliantah.

8.

Knjižara Hartmanova položila je naknadni račun za razprodane knjige g. 1880 u iznosu od 330 for. 75 nov. Tim je god. 1880 razprodano akademičkih knjiga (odračunav rabat) svega skupa za 2138 for. 25 nov. Ista je knjižara po želji akademije predala odonosno povratila velik dio nerazprodanih knjiga.

9.

Prihvaća se predlog, da se stupi u zamjenu publikacija s kr. muzejom u Bruselju.

10.

Akademički računi o prihodu i razhodu za 1880 godinu, izpitani i odobreni po financijalnomu odboru, uzimlju se uz predsjednikov izvještaj na znanje i ravnanje.

11.

Visoka kr. zemaljska vlada prihvatila je sve točke akademij-skoga predloga glede uknjiženja akademičke palače, osim jedine posljednje točke odnoseće se na popravke iste palače.

IZKAZ.

I. prihoda i razhoda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti god. 1880.

A. Prihod.

1. Prešlo od god. 1879	1.716 for. 82 nvč.
2. Četiri petine čistoga prihoda akad. zaklade po odpisu kralj. vladnoga odjela za bogo- štovje i nastavu od 24. travnja 1880 br. 2037 iznose	13.240 " — "
3. Za razprodane knjige	1.807 " 50 "
4. Zemaljska podpora za izdavanje rječnika i historičko - juridičkih spomenika	2.000 " — "
5. Podpora pokrovitelja J. J. Strossmajera za izdavanje rječnika, priposlana po pred- sjedniku akademije	1.000 " — "

Sav prihod . . 19.764 for. 32 nvč.

Ad 3. Po naknadnih računih ima se dodati još svota od 330 for. 75 nvč., koja prelazi u dohodak ove godine, tako da je za razprodane knjige unišao čisti prihod od 2.138 for. 25 nvč.

B. Razhod.

1. Uprava, t. j. plaće i izdatci oko uprave zaklade	1.916 for. 35 nvč.
2. Pisarna	50 " 72 "
3. Akademički stan, t. j. čišćenje, razsvieta, ogriev i pokućstvo	556 " 15 "
4. Književan rad, podpore u naučne svrhe, knjižnica i arkiv:	
a) tisak i vez knjiga	6.872 " 47 "
b) nagrade piscem	5.020 " 52 "
c) akad. rječnik, redanje i sabiranje gradje	490 " 89 "
d) podpore za iztraživanje o potresu 9. studenoga	203 " 40 "
e) časopisi, knjige i rukopisi	263 " 22 "
f) poštarina i vozarina	102 " 93 "

Ukupno . . 12.953 for. 43 nvč.

5. Vanredni troškovi:

a) selitba pisarne i knjižnice u novu palaču	182 for. 80 nvč.
b) stalaže i ormari za knjižnicu i arhiv	1.681 " 76 "
c) priredjenje skladišta za knjige	166 " 80 "
Ukupno	2.031 for. 36 nvč.
Sav razrod	17.510 for. 01 nvč.
Prema tomu iznosi A. Prihod	19.764 for. 32 nvč.
" " " B. Razhod	17.510 " 01 "
Ostaje dakle višak	2.254 for. 31 nvč.

koj prelazi u prihod god. 1881. Taj višak dolazi odatle, što dva djela, koja inače spadaju u proračun god. 1880 nisu do zaključka računa dotiskana.

II. *Akademicka zaklada koncem godine 1880 po izkazu kralj. zemaljskoga računovodstva od 19. travnja 1880.*

U gotovini	63 for. 77 nvč.
" hrv.-slav. razteretnicah	190.710 " — "
" erdeljskih "	133.750 " — "
" veliko-varadinskih razteretnicah	100 " — "
" budimskih "	100 " — "
" lutrijskih srećkah god. 1864	150 " — "
" sjedinjenih držav. zadužnicah	100 " — "
" obveznicah lutrijskoga zajma od god. 1860	13.000 " — "
" ugarskih držav. srećkah	100 " — "
" srećkah Brunsviškoga zajma	35 " — "
" srećkah (Rudolf Stiftung)	10 " — "
" srećkah južno-njemačkih (Sachsen Meiningen)	7 " — "
" dionicah narodnoga kazališta	625 " — "
" dionicah " doma	100 " — "
" dionicah dioničke tiskare	2.000 " — "
" dionicah d'asoziazione dalmata	20.000 " — "
" zadužnicah dunavskoga parobrodarskoga društva	100 " — "
" dionicah zagrebačkoga paromlina	400 " — "
" dionicah plinarskoga društva	200 " — "
" knjižicah I. hrvatske štedionice	2.800 " — "
" privatnih obveznicah	22.218 " — "

Ukupno kao u dnevniku akad. zaklade
za mjesec prosinac, odnosno koncem godine
1880 izkazano 386.568 for. 77 nvč.

Sjednica filologiĉko-historiĉkoga razreda 4. lipnja 1881.

Predstojnik dr. Fr. Raĉki; pravi ĉlanovi: dr. Gj. Daniĉić, dr. P. Matković, dr. L. Geitler i M. Valjavec.

1.

Predsjednik predlaŹe za Źtampanje braĉko-oĉirilsku listinu; odluĉeno da se Źtampa u „Starinah“.

2.

Ljubomir Stojanović iz Beograda Źalje nekoliko srpskih ljetopisa; odluĉeno da se Źtampa u „Starinah“.

3.

Predsjednik predlaŹe razpravicu od prof. J. KrŹnjavoga „prilog kikonografiji boga otca“; odluĉeno, da se Źtampa u „Radu“.

Skupna sjednica 4. lipnja 1881.

Predstojnik: dr. Fr. Raĉki; pravi ĉlanovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, dr. Gj. Daniĉić, Lj. Vukotinović, J. Jurković, dr. J. Hanel, dr. Fr. Markorić, dr. Gj. Pilar, dr. L. Geitler, M. Valjavec, i dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Predsjednik priobĉivŹi, da je pohvalba akademijske sgrade po gradjevnoj upravi uz prisutnost zastupnika kr. gradjevnoga vladnoga odsjeka i dotiĉnih poduzetnika prije nekoliko dana svrŹena, razlaŹe o rezultatu novĉanoga stanja, koje ĉe u posebnom izvjeŹtaju, ĉim njeĉoji raĉuni budu po Bollĉu pregledani, potanko opisati. Za sada moŹe samo to utvrditi, da se u gradjevnih troŹkovih nije prekoraĉio prvobitni troŹkovnik i da je gradjevni fond prema okolnostim narasao. Gradjevni naime troŹak bijaŹe proraĉunan na 230.000 for. bez upravnih troŹkova, kano Źto je nagrada za osnovu i izvedba njezina, nadzor i rukovodstvo gradnje itd., koji su proraĉunani bili na 13—15.000 for., ukupno dakle 243—245.000 for. Doĉim se sada ukupan troŹak izkazuje na 238.000 for. Źto se pako gradjevnoga fonta tiĉe, bila je osigurana samo svota od 200.000 fr. prinosom akademijskoga pokrovitelja, prilogom zemlje u ime narodnoga zemaljskoga muzeja i prilogom akademije te omanjimi darovi, doĉim se je manjak 40—50.000 for. mislio pokriti lutrijom. Ali poŹto lutrija nije iz poznatih razloga provedena, to bi nastao bio manjak od kakovih 38.000 for. da nije biskup svoj prvobitni

prince dotjerao na 60.000 for. Sada dakle preostaje podmiriti manjak od 18.000 for. A pošto imade još drugih pomanjih izdataka, kano što su n. pr. zastori po cijeloj kući, zatim uredjenje galerije: to će se taj manjak povisiti na okruglu svotu od 20.000 for. Predsjednik je pojedine stavke potanje brojevi razjasnio. Glede načina, kako da se taj manjak pokrije, misli predsjednik, da nepreostaje akademiji drugo nego učiniti zajam, i to ili zalogom svojih papira kod c. kr. narodne banke onako, kako je to učinila pozajmiv 50.000 for. uz odplatu glavnice u obrocih i uz $5\frac{1}{2}\%$ kamata ili kod bečke zemljišne vjeresione (k. k. priv. allgem. österr. Bodencredit-Anstalt) stalan konsolidiran dug, uknjižen na akademičku kuću uz amortizaciju u $33\frac{1}{2}$ god. odplatom godišnjih $6\frac{1}{2}\%$ t. j. 1300 for.

Pošto je dokazano, da prvi način nije povoljan: to se drugi preporuča. Al da se taj zajam učiniti može, treba umoliti vladu, da dopusti, da se dug od 20.000 for. može uknjižiti na prvom mjestu, tako da zemaljski narodni muzej dodje sa svojom uknjižbom servituta na stan, odnosno 100.000 for. na drugo mjesto; na što će visoka kr. zemaljska vlada jamačno pristati, pošto ima dosta sigurnosti tako u kući, kako u akademičkoj zakladi. Kamati i odplata namicati će se iz godišnjega prihoda akademije, kojoj se tim uz dobro gospodarstvo neće naprtiti tolik teret, da bi joj za naučno djelovanje štetonosan biti mogao.

Iza toga bi potaknuto pitanje: ne bili se mogao taj zajam kod kr. zemaljske vlade izhoditi iz onoga miliuna for. koji je država dala za postradale potresom.

Na što bi jednoglasno zaključeno:

a) da se pozajmi 20.000 for. u svrhu, da se preostali troškovi gradjevni podmire i namaknu sredstva za druge izdatke oko sgrade i za uredjenje galerije slike.

b) da se najprije pokuša, ne bili kr. zemaljska vlada dala taj zajam iz pomenutoga miliuna for. Ako to ne, neka se taj zajam sklopi kod rečene zemljišne vjeresione.

c) Zajam će se od godišnjega akademijskoga prihoda izplaćivati.

2.

Zatim predloži predsjednik, da se akademička palača osigura, a da se u tu svrhu pozovu ovdješnja bolja osjeguravajuća društva, neka podnesu svoje ponude. Ovaj predlog bi primljen i naloženo

tajniku dru. P. Matkoviću, neka u rečenu svrhu pozove pomenuta društva. Ponude s predlogom podastrti će se akademiji.

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 27. listopada 1881.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: dr. P. Matković, A. Pavić, M. Valjavec, dr. Gj. Daničić; drugih razreda: dr. K. Zahradnik.

1.

Pravi član dr. P. Matković čita nastavak svojih „iztraživanja o putovanju po balkanskom poluotoku“ XVI. vieka; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

2.

Razred izabrao je za svoga predstojnika opet pr. čl. i predsjednika dra. Fr. Račkoga.

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 10. studenoga 1881.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: S. Ljubić, dr. Gj. Daničić, dr. P. Matković, A. Pavić, M. Valjavec.

1.

Predstojnik javlja, da je akademija izgubila smrću dopisjućega člana u razredu filologičko-historičkom A. Kotljarevskoga, profesora sveučilišta a Kijevu, koj je dne 11. listopada u Pisi preminuo.

2.

Pravi član i predsjednik priobči dva nova priloga za poviest Patarena bosanskih; odlučeno, da se štampa u „Starinah“.

3.

Pravi član S. Ljubić priobči katastar grada i kotara skadarskoga od g. 1416, i dvie mletačke povelje od god. 1444, koje se tiču Danja; odlučeno, da se štampa u „Starinah“.

K N J I G E

koje je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti sa zahvalnošću primila.

Nabavljeno: O. Seraf. Cerve Bibliotheca ragusina. Rkp. 1740 knj. I—IV. Prolegomena in s. metropolim Ragusinam. Rkp. 1744, knj. I. Metropolis Ragusina. Rkp. 1744, knj. I—IV.

Od pedagog. kužiževnoga zbora u Zagrebu: Jana Amosa Komenskoga Didaktika. — Pogled u lučbu po A. Bernsteinu, preveo Gjuro Ester. — Pedagogija I. dio. Uzgojeslovje, sastavio Stj. Basariček. — Statistika narodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. — Narodne pripoviedke, sabrao i priredio M. Stojanović. — Dobra kućanica, za žensku mladež sastavio Dav. Trstenjak. — I. obća učiteljska skupština u Zagrebu 23., 24. i 25. kolovoza 1871. — II. obća hrvatska učiteljska skupština u Petrinji 25., 26. i 27. kolovoza 1874. — III. obća hrvatska učiteljska skupština u Osijeku 4., 5. i 6. rujna 1878. — Zakon ob ustrojtstvu pučkih škola i preparandija za učiteljstvo obćih pučkih učiona u Hrvatskoj i Slavoniji.

Od poljske akademije u Krakovu: Zbiór wiadomości do antropologii krajowej, wydawany staraniem komisji antropologicznej akademiji umiejetności w Krakowie. Tom IV.

— Sprawozdanie komisji fizjograficznej obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu roku 1879 oraz materiały do fizjografii Galicyi. Tom XIV. XV.

— Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału histor.-filozoficznego akademii umiejetności. Tom XII. XIII.

— Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału matem.-prirodniczego akademii umiejetności. Tom VII. VIII.

— Scriptores rerum Polonicarum. Tomus V. Continet collectanea ex archivo collegii historici. Tomus II.

— Acta historica res gestas Poloniae illustrantia. Tomus II. Continet Acta Joannis Sobieski, quae ad illustrandum vitae ejus cursum, resque usque ad electionem gestas, inserviunt. Tom. I. Pars 1, 2.

Od kijevske duhovne akademije: Труды кіевскої духовної академії 1881. Годъ двадцать втори. Январъ. Nro. 1—11.

Od izdavatelja: Русскій филологическій вѣстникъ, издаваемый подъ редакціею А. И. Смирнова. Годъ 1881. Nro. 1, 2, 3.

Od pisca: Historisch-geographisches Wörterbuch des deutschen Mittelalters von Dr. Hermann Oesterley. Lieferung 1—4.

Od pruske akademije: Monatsbericht der königl. preus. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Januar, Februar, März, April, Mai, Juni, Juli, August, September und October 1881.

Od družtva českih filologa: Listy filologické a pedagogické. Vydávaji se nákladem Jednoty českih filologů v Praze. Odpovědňi redaktori S. Kvičala, J. Gebauer. Ročník osmý, sešit I. a II.

Od uč. družtva: Sitzungsberichte der gelehrten esthnischen Gesellschaft zu Dorpat 1880.

Od uč. družtva: Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrgang 1879.

Od pisca: Zgodovina slovenskega slovstva, spisal in založil Julij pl. Kleinmayr, s. kr. profesor u Kopru.

Od pisca: I. E. Kuzmić, biografske crteice, napisao Sp. Brusina.

Od spisateljice: Поштеніе је претежаніје од новаца, разгледна драма у једној радњи с њемачког Даница Кузмановићева.

Od društva: Prvi godišnji izvještaj dobrovoljnega vatrogasnoga društva u Petrinji za god. 1881.

Od pisca: Оцѣненіе на бѣлгарскитѣ народни пѣсни по формата и съдѣржаніето нѣмъ, двѣ скаски дѣржани въ „Славянска беседа“ отъ проф. Антоновъ Беснишекъ.

Od pisca: Ueber die Lautabwechslung, von N. Kruszewski Privat-Docent d. vergl. Sprachwissenschaften u. d. Sanskrit an d. Universität zu Kasan.

Od pisca: Сеоска намитгуша, по Ф. Шпилахагу Никола Марковић. У Вршцу 1881.

Od pisca: Русско-сербскій словарь, составилъ П. А. Лавровскій. Санктпетербургъ 1880.

Od pisca: Юридическія монографіи и изслѣдованія Александра Люавскаго. Томъ IV. С.-Петербургъ 1878.

Od pisca: Památky staré literatury české: Knížky o hře šachove k tisku upravit Ferdinand Menčík v Praze 1880, číslo 6.

Od pisca: Žaltár Wittenberský k tisku připravil a výklady i slovníkem opatřil Dr. Jan Gebauer v Praze 1880, číslo 7.

Nabavljeno: Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsfor-schung, redigirt von E. Mühlbacher II. Band, Heft 1—4.

Od českoga muzeja: Časopis musea království českého 1880. Redaktor Jos. Emler. Ročník XIV., svazek I—IV. Ročník XV., svazek I.

— Staročeská bibliothéka, vydávaná nákladem českého museum. Číslo V.

— Novočeská bibliothéka, vydávaná nákladem musea království českého. Číslo XXIII.

Od pisca: O historii kalicha v dobách předhusitských, sepsal Dr. Jos. Ka-lousek v Praze 1881.

Od pisca: Zur Morphologie der Calamarien von c. M. D. Stur.

Od društva u Varšavi: Biblioteka Warszawska, pismo poświęcone naukom sztuksom i przemysłowi 1881. Seria V. Tom II, zeszyt I—IX.

Od pisca: Les échanges internationaux littéraires et scientifiques par Alphonse Passier. Paris 1880.

Od učenoga društva u Biogradu: Гласник српског ученог друштва II. оде-љење, књига XIII.

Od pisca: Подробная программа лекцій И. А. Бодуена де Куртене.

Od pisca: Selta di curiosità letterarie inedite o rare dal secolo XIII al XVII in Appendice alla collezione di opere inedite o rare. Dispensa CXXV.

Od antropologijskoga društva u Beču: Mittheilungen der antropologischen Gesellschaft in Wien. XI. Band. Heft I. II.

Od pisca: I registi de' Romani pontefici dall' anno 1198 all' anno 1304 per Augusto Potthast. Roma 1874.

Od uredništva: Zvezda, beletristički list u Osieku god. I. br. 1. 2.

Od sveučilišta varšavskoga: Варшавскія университетскія извѣстія 1881. Nro. 1—4.

Od malakologičkoga družtva u Bruselju: Société royale malacologique de Belgique, tom LXXXV.

Od turinskoga sveučilišta: Bollettino dell' osservatorio della regia università di Torino, anno XV 1881.

Od ravnateljstva u Idrii: Das Quecksilberwerk zu Idria in Krain herausgegeben von der k. k. Bergdirection zu Idria. Wien 1881.

Od pisca: Среднеболгарски служебникъ 1532. В. Плотникова и Библиография. Отдѣльный оттиски изъ филологическихъ записокъ. Воронежъ.

Od c. sveučilišta: Svothíné rōda velúnýtiu liétiviu surašyla par Antānā Juškevičē 1870 mētūse. Kazan 1880

Od preuzv. g. biskupa J. J. Strosmajera: Dictionnaire de l'academie française, sixième edition. Paris 1835.

Od obščestva: Отчетъ императорскаго русскаго географическаго общества за 1881 годъ, составленъ секретаремъ общества В. И. Срезневскимъ. С.-Петербургъ 1880.

— Приложение къ отчету импер. русскаго географическаго общества

— Отчетъ западно-сибирскаго отдѣла импер. русскаго географическаго общества за 1880 годъ.

Od statističkog zavoda u Beču: Statistische Nachweisungen über den Zinsfuss der Hypothekar-Darlehen in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern im Jahre 1879. Wien 1881.

Od sveučilišta u Černovicah: Personalstand und Ordnung der öffentlichen Vorlesungen an der k. k. Franz-Josef-Universität zu Czernowitz im Winter-Semester 1881/82.

Od kr. akademije u Monakovu: Die Wittelsbacher in Schweden von Karl Theodor Heigel.

— Gedächtnissrede auf Leonhard von Spengel von Wilhelm von Christ.

Od ravnateljstva: Izvješće kralj. vel. gimnazije u Varašdinu koncem školske godine 1880/81.

— Izvješće kralj. vel. realke u Zagrebu koncem školske godine 1881.

— Izvješće ces. kralj. vel gimnazije u Gospiću koncem školske godine 1880/81.

— Programma dell' i. r. gimnasio superiore in Zara, pubblicato dalla direzione gimnasiale alla fine dell' anno scolastico 1880/81.

Od slavjanske besede: Годишно изложение на дружеството славянска беседа въ София за год. 1880/81 представено въ общото сѣбрание въ мѣсецъ юлій 1881.

Od historičkoga družtva: Mittheilungen des hist. Vereines für Steiermark. Heft XXIX.

Od pisca: Ueber die Abstammung der Rumänen von Jos. Lad. Pič.

Od moskovskoga sveučilišta: Annales de l' observatoire de Moscou. Volume VII. 2. livraison.

Od akademije znanosti u Petrogradu: Bulletin de l' academie imperiale des sciences de St.-Petersbourg. Tome XXVII, feuille 1—17.

Od matice srbske: Лѣтопис матице српске, уређује А. Харић. Год. 1881, књ. 125, 126.

Od pisca: К вопросу о гунѣ изслѣдованіе в области старославянскаго вокализма. Н. В. Крушевскій.

Od pisca: La riforma civile di Pietro Ellero Bologna 1879.

Od zem. muzeja u Gradcu: Neunundsechzigster Jahresbericht des Steiermärkisch-Landschaftlichen Joanneums zu Graz über das Jahr 1880.

Od c. akademije: Жизнь Державина по его сочинениям и письмам и по историческим документам описанная А. Гротомъ. Санктпетербургъ 1880.

Od akademije znanosti u Petrogradu: Memoires de l'academie imperiale des sciences de St.-Petersbourg, VII. série, Tome XXVIII. Nro. 1—7.

Od pisca: Gesù Cristo per Monsignor C. Domenico Cerri. Torino 1879.

Od družtva u Voronežu: Филологическія записки, издаје А. Ховански, годъ XII, выпускъ I, II, III.

Od pisca: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme dirigée par M. Emile Cartailhac. 2. s. l. XII. 1881. 6 7. liv.

Od pisca: Некоторые отдѣлы „сравнительной грамматики“ словянскихъ языков. Варшава 1881.

Od poljske akademije: Rocznik zarządu akademii umiejętności w Krakowie. Rok 1880.

— Zbór wiadomości do antropologii krajowej wydawany staraniem komisji antropologicznej akademii umiejętności. Tom V.

— Zabytki przedhistoryczne ziem Polskich wydawane staraniem komisji archeologicznej akademii umiejętności w Krakowie. Seryja I.

Od pisca: Z pielgrymski słowianskiej do Rzymu przez Stanisława Tarnowskiego.

Od matice srbske u Budišinu: Časopis maćice srbskeje 1880. Letnik XXXIII. Zešiwk II.

— Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Ossolinianae leopoliensis. Zeszyt II.

Od antropologičkoga družtva: Archiv für Anthropologie, Zeitschrift für Naturgeschichte und Urgeschichte des Menschen.

Od meteorologičkoga ug. zavoda: Meteorologiai és földdelejtességi magy. kir. központi intézet évkönyvei.

— Budapest fővárosa az 1881-dik éven.

Od pisca: Note glottologique intorno alle lingue slave e questioni di morfologia e fonologia aria-europea. Memoria di J. Baudouin de Courtenay. Firenze 1881.

Od družtva: Extrait du dictionnaire encyclopédique des sciences médicales publié sous la direction du Dr. A. Dechambre.

Od družtva u Kasselu: Bericht des Vereines für Naturkunde zu Cassel, erstattet vom Director Dr. E. Gerland. XXVIII.

Od prevodioca: Angjela, družtveni roman napisao Konrad Bollanden, pohrvatio Stj. Horvat.

Od geogr. družtva: Der geographische Congress in Venedig, 15—22. Sept. 1881.

Od uredničtva: Рад, лист за науку и книжевност, књига I, свеска I.

Od pisca: Documenti riguardanti antiche relazioni fra Venezia e Ravenna, raccolti e pubblicati da Pietro Desiderio Pasolini. Imola 1881.

Od akademije u Beču: Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-hist. Classe. Band XCVII. Heft I. II. III. Band XCVIII. Heft I. II.

— Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften. Philos.-hist. Classe Band XXXI.